

YIVO BILINGUAL SERIES

P E R E T Z

CONTENTS:

PREFACE	5
CHRONOLOGICAL TABLE	9
Y. L. PERETZ, BARD OF JEWISH REBIRTH	11
PART I	
STARLIGHT AND DREAMLAND	
INTRODUCTION	23
SELF-SACRIFICE	30
PART II	
SILENT SOULS	
INTRODUCTION	113
SEVEN YEARS OF PLENTY	120
THE MAGICIAN	128
THE TREASURE	138
AN IDYLIC HOME	146
MIRACLES ON THE SEA	154
PART III	
BEYOND LIFE	
INTRODUCTION	171
IF NOT HIGHER	174
THREE GIFTS	182
BESIDE THE DYING	200
THOU SHALL NOT COVET!	212
CABBALISTS	224
MIGRATIONS OF A MELODY	234
FOUR GENERATIONS—FOUR WILLS	266
PART IV	
OF THINGS TO COME	
HOPE AND FEAR	278
A TRIP INTO THE FUTURE	284
ON HISTORY	296
POETS, BOOKS, AND READERS	310
EDUCATION	328
OUR PLATFORM	340
ADVICE TO THE ESTRANGED	342
ESCAPING JEWISHNESS	352
POSTSCRIPT	380

SELF-SACRIFICE

Many generations ago there lived in Safed a Jew famed for his wealth and good fortune. As a jeweler, who dealt only with precious diamonds and genuine pearls, his riches were real and not merely hearsay, as is so often the case nowadays.

He dwelt in a palace of his own, a palace whose windows were gleaming eyes looking out upon the Sea of Galilee. A magnificent garden encircled this palace, a garden with a most attractive variety of trees, with all kinds of fruit, with singing birds, fragrant herbs, and luxurious vegetation of great beauty and medicinal value.

The paths of the garden were broad and fashioned of gleaming sand. Along the paths, trees grew aloft until their crowns met on high and intertwined and shaded the paths.

Scattered and dispersed throughout all ends of the garden were arbors, wherein to rest, and mirrorlike ponds, whereupon swam hither and thither geese of a rare whiteness—a veritable earthly Garden of Eden.

The Jew had his own donkeys and camels, with which to traverse the desert, and his own ship, complete with captain and crew, with which to sail over the sea.

In short, would that every son of Israel could enjoy what this man had!

Nor was he niggardly with his wealth: he arranged matches for his children with rabbis, theological heads, and outstanding scholars of Babylon and Palestine; he sent his sons to the best seats of learning, and when they went forth, he gave unto each of them in most magnanimous fashion not only their money but also the inheritance that might some day be due them, and all this in cash. At length, he was left with only the youngest daughter, his beloved Sarah, whom he treasured above all else.

Sarah was exceedingly beautiful, kind-hearted, and good-natured beyond compare.

מסירת-נפש

מיט דורות צוריק האָט געשמט אין צפֿת אַ ייד אַ גביר און אַ גרויסער בעל-מזל, וואָס האָט געהאַנדלט מיט צירונג און אַלערליי אַבנים טובות ומרגליות. און געווען איז דער ייד אַן עושר אַן אמתער, נישט קיין אויפֿגעבלאַזענער, ווי הענטיקע צייטן.

און געהאַט האָט ער זיין אייגנס אַ פּאַלאַץ, וואָס האָט אַרויסגעקוקט מיט ליכטיקע פֿענצער־אויגן אויפֿן ים פּנרת; און אַרומגערינגלט האָט דעם פּאַלאַץ אַ גאַרטן אַ גרויסער, מיט אַלערליי גלוסטיקע ביימער, מיט פּל המינים פּרות און זינגענדיקע פּייגל, און מיט אַלערליי שמעקעדיקע קרייטעכצער און אַנדערע געוויקסן, הן לנוי והן לרפואה.

און געהאַט האָט דער גאַרטן וועגן ברייטע, אויסגעשיטע מיט גאַלדענעם זאַמד, און די ביימער איבער די וועגן האָבן זיך אין דער הייך צוזאַמענגעטראָפֿן מיט די קרוינען, און צוזאַמענגעפּלאַכטן און פּאַרשאַטנט די וועגן. און סוכות זענען צעזיט און צעשפּרייט געווען אויף אַלע עקן פֿון גאַרטן צום אַפרוען, און וואָסערלעך, איבער וועלכע די טייערסטע ווייסע גענדז — ברי-אָרוזות — זענען אַרומגעשווימען, האָבן געגלאַנצט ווי די שפּיגלען, — ממש אַ גן-עדן התחתון.

און געהאַט האָט דער ייד זינע אייגענע אייזלען און קעמלען, צו פֿאַרן איבער דער מידבר; און אַן אייגענע שיף, מיט אייגענע שיפּסלייט און אַ שיפּס-קאַפיטאַן — צו פֿאַרן אויפֿן ים ....

מיט איין וואָרט: אויף פּל ישראל געזאַגט ....

און דער ייד האָט נישט געקאַרגט די מטבע, און האָט זיך משדך געווען מיט רבנים, ראַשיישיבות און אַזוי גאונים פֿון בבל און אַרץ-ישראל, און האָט אַוועקגעשיקט די קינדער למקום תּורה; און וואָס אַ זון ער האָט אַוועקגעשיקט, האָט ער אים באַלד אַפּגעטיילט בכסף מזומן זיין חלק ירושה, אויסער נדן, פּיד הגביר. און מיט דער צייט איז ביי אים געבליבן נאָר די יינגסטע טאָכטער מיטן נאָמען שַׂרָה, דאָס געליבטע מוויניקל, וואָס ער האָט געהיט ווי דעם שוואַרצ-אַפּל פֿון אויג.

די שרה איז געווען אַ גרויסע יפה-פּיה, און אַ לב טוב, און אַ מזג טוב — אין לשער.

When the time came for this sole remaining daughter to be given in marriage, he had the Rabbi of Safed correspond with the head of Babylon's famed School of Learning and the latter recommended a rare prodigy of this Yeshiva, a young man named Hiya. The letter of recommendation to the Rabbi of Safed contained such expressions as "the crown of my head," "the crown of my entire Yeshiva," "family—of the finest," "background—not to be surpassed."

A rumor spread that the young man Hiya sprang from the seed of kings. This rumor could neither be denied nor confirmed, because during the riots in Babylon, when Hiya lost father, mother, brothers, and sisters, and when he himself escaped as if by a miracle, the family record casting light upon his lineage disappeared and he himself in his great modesty never spoke about the matter. Certain it is, however, that people who passed the young man in the street stopped to gaze upon him as upon a lustrous image and more than one person made a benediction over his beauty, since his appearance was princely and the divine spirit rested upon his countenance.

Hiya settled at Safed at the house of his father-in-law—to a life of study and communal service.

His period of ease and freedom from care did not last long, however, because his father-in-law died soon thereafter and the young man had to assume the heavy burden of business responsibilities and had to undertake journeys to distant lands. In other words, Hiya became a business man who ranked among the great merchant-princes of this earth.

Practical affairs did not, however, alienate him from his studies. When he rode on a camel across the desert, the camel-driver led the animal by the bridle, but Reb Hiya himself always kept a book in his hand and never lifted his eyes from its pages. When he voyaged in his ship, he had a private cabin, wherein he sat alone and occupied himself with religious studies, both what is revealed in Holy Writ and what is still concealed in sacred works.

He even found time to learn the seven secular sciences from old sheiks, whom he encountered along the caravan trails: the sciences of medicine, zoölogy, astronomy, etc.

His charity knew no bounds and could not be calculated in exact figures, for wherever he went and wherever he tarried, he gave lavishly to the needy. He not only put aside a tenth of his profits as his tithe for the poor, while still en route, but he also ransomed fellow-Jews when the necessity arose.

און פֿאַר דער בת יחידה, אַז עס איז געקומען די צייט, האָט ער זיך אַראָפֿ־געברענגט, פֿון נשיא פֿון בבל'ס ישיבֿה, אַ טייערע פֿלי, מיטן נאָמען חייא.

און געשריבן האָט דער ראַשי־ישיבֿה אויפֿן בחור צום צפֿתער רבֿ נישט מער און נישט ווייניקער, ווי עטרת ראשי ועטרת הישיבֿה; דאָס הייסט: די קרוין פֿון ראַשי־ישיבֿהס קאָפּ, און די קרוין פֿון דער גאַנצער ישיבֿה. און דערצו נאָך — װ׳שלשלת היוחסין׳, ד״ה: גאָר דאָס אייבערשטע פֿון שטייסל — יחוס שביחוס.

און אַ קלאַנג איז געגאַנגען איבער דער וועלט, אַז אַתּוּוּ הבחור חייא קומט אַרויס ״מזרע המלוכה״; ניערט בשעת חירום אין בבל, ווען מען האָט דעם חייאן געהרגעט פֿאַטער און מוטער און אומגעבראַכט שוועסטער און ברידער, און ער אַליין איז ניצול געוואָרן, ממש על־פי נס, — איז דער יחוס־בריוו פֿאַרלוירן געוואָרן... האָט אָבער ר' חייא. דער גרויסער עניו, דערפֿון קיין מאָל נישט גע־רעדט, ווייסט מען נישט. — זיכער איז אָבער, אַז מענטשן וואָס האָבן דעם בחור חייא אין גאַס געזען האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן אויף אים ווי אין אַ שיינדל אַריין, און נישט איינער האָט אַ ברכה געמאַכט איבער זיין שיינקייט. וואָרעם אַ פנים האָט דער חייא געהאַט פֿון אַן אמתן בן־מלך; די שכינה האָט אויף אים גערוט... באַזעצט זיך דער חייא בנים שווער אין צפֿת — על התורה ועל העבודה... נישט לאַנג אָבער האָט זיין מנוחה געדויערט; דער שווער, דער אַלמן, איז אַ צייט נאָך חייאס חתונה ניפֿטר געוואָרן. דער יונגער־מאַן האָט געמוזט איבער־נעמען די גרויסע עסקים און מאַכן נסיעות איבער ווייטע מדינות. מיט איין וואָרט, ער איז געוואָרן אַ גרויסער סוחר, פֿון די גרעסטע אויף דער וועלט.

דאָס האָט אָבער אים, חלילה, צו ביטול־תורה נישט געבראַכט. דאָס קעמל, אויף וועלכן ער איז געריטן איבער דער מידבר, האָט עמעץ פֿון דער קאַראַוואַנע בנים צימל געפֿירט, און ר' חייא האָט נישט אַרויסגעלאָזט דאָס ספֿר, וואָס ער האָט געהאַלטן, פֿון האַנט, און נישט אַראָפּגענומען קיין אויג פֿון ספֿר.

און אין שיה האָט ער געהאַט אַ חדר מיוחד (קאָיטע בלע״ז), וווּ ער איז געזעסן ביחידות און עוסק געווען בתורה, הן בניגלה, הן בניסתר.

און ער האָט נאָך אַפֿילו געפֿונען צייט צו לערנען זיך שבע חכמות בני די אַלטע שייכן, מיט וועלכע ער פֿלעגט זיך טרעפֿן אויפֿן וועג, ווי חכמת הרפואה, שיחת חיות ועופות און אַפֿילו אַ ביסל אצטגנינות וכדומה...

און אַ בעל־צדקה איז ער געווען, אין לשער ואין לספר. ובכל מקום בואו — וווּ ר' חייא האָט זיך ערגעץ אָפּגעשטעלט אין קהילה — פּזר, נתן לאבֿינים — האָט ער קודם כל מפֿריש געווען מעשר־עני פֿון ריווח אויפֿן וועג, אַחוץ פֿידיון־שבֿוים לפֿי הצורך.

Furthermore, he was able to perform great services to the Jewish community as a whole. The trade in diamonds and pearls brought him into close contact with royalty and its officials. Because of his fine personality, his honesty, and his wisdom, he found favor in their eyes. They had faith in him and in the words that emanated from his lips, and, whenever he interceded in behalf of the Jews, they gladly granted his request.

He thus became an acknowledged spokesman for the Jews, a mediator when trouble threatened. By the power of his words, he annulled monstrous accusations, he liberated from prisons, he saved from lashes and chains, he snatched, more than once, doomed victims from the hangman's noose. In addition, he saved many young souls whom he released from mosques where they were facing forced conversion.

During the time that Reb Hiya was away on trips, Sarah, his righteous wife, was wont to take his place at their home in Safed and carried on all his charitable activities in a manner befitting a capable and trustworthy wife. Reb Hiya had complete faith in her judgment. He was certain that whoever entered his house famished would leave it sated and whoever came in athirst would go out refreshed. He was confident that his mate would raise their only daughter Miriam to follow in the path of righteousness and to grow up to be good and benevolent.

And so it really came to pass: the palatial home was always full of guests, poor wayfarers, wandering scholars, rabbis, heads of religious seminaries. If these traveled abroad to seek funds for their institutions, they would stop off, both going and coming, at the House of Reb Hiya's Wife—such was its common designation. She never failed to receive them with a smile and to provide them with the best food and lodging. In return, she asked merely that the place their hands on the dear head of her only daughter and confer their blessing upon the child.

The blessings had their effect: Miriam grew up an unusually fine child, a real gift of heaven. All of Safed was proud of her and said: "Hiya's daughter is as bright as daylight and as radiant as the sun." "Hers is the charm and grace of Queen Esther." These judgments were no exaggeration. She was the image of her mother, the beautiful wife of Hiya.

Unfathomable, however, are the ways of God. Besides, did not the wise King Solomon state long ago: "Whomsoever God loves, he

און אזוי פלעגט ער אויך טון גרויסע טובות דעם פלל-ישראל.

וואָרעם דער מיסחר מיט אַכנים טובות ומרגליות האָט אים מקרב געווען צו מלכות מיט אירע שרים. און מיטן שיינקייט און ערלעכקייט, און אפֿשר מער נאָך מיט זיין חכמה, האָט ער שטאַרק נושאַ-חן געווען אין זייערע אויגן, און זיי פֿלעגן אין אים אמונה האָבן, גלייבן לכל היוצא מפיו און אַלץ צוליב טון....

פלעגט ער זיין אַ שתדלן און אַ מליץ יושר על כל צרה שלא תבוא... און ברוח פיו האָט ער מבטל געווען בילבולים נוראים: אַרויסגענומען פֿון תפֿיסות, באַפֿרענט פֿון מלקות און קייטן; און נישט איין מאָל און אין דער לעצטער מינוט — פֿון תלינס הענט; אַחוץ כמה וכמה יונגע נפשות וואָס ער האָט אַרויסגענומען פֿון מעטשעטן, וואָס מען האָט זיי געוואָלט אַפּשמדן איבערגעוואָלט....

און איבער דער צייט וואָס ר' חייא איז געווען אַ מהלך בדרך, פֿלעגט שרה די צדקה ממלא מקומו זיין אין דער היים אין צפֿת לכל דבר שבצדקה, ווי עס פֿאַסט פֿאַר אַן אמתער אשת-חיל. ובטח בה לב בעלה, — האָט זיך ר' חייא אויף איר פֿאַרלאָזט און איז זיכער געווען, אַז דער הונגעריקער וואָס וועט אַרבייטומען אין זיין וועט אַרויסגיין אַ זאַטער; און דער דאַרשטיקער — אַן אַנגערונט-קענער. ווי אויך, אַז זי וועט זייער בת יחידה, מרים, מגדל זיין לצדקה ולמעשים טובים און מדריך זיין אין פֿשרן וועג.

וכך הוה: דער פֿאַלאַץ איז שטענדיק פֿול געווען מיט אורחים און אַרעמע-לענט, און תלמידי-חכמים, רבנים און ראשי ישיבה וואָס פֿלעגן אַרויסגיין לחוץ לאַרץ וועגן צרכי הציבור און צוריקפֿאַרן האָבן זיך, אַהין צו וועגס, ווי צוריק צו וועגס, אַפּגעשטעלט — אזוי פֿלעגט מען שוין זאָגן — בני ר' חייאס ווייב, און זי פֿלעגט זיי מקבל זיין בסבר פנים יפות און שפּניזן מיט אַל דאָס גוטס, און פֿלעגט נאָר פֿאַרלאַנגען, זיי זאָלן אַרויפֿלייגן זייערע הענט אויף דער בת-יחידהס קעפּעלע און בענטשן זי מיט מזל....

און די ברכות האָבן אַנגעהויבן מקוים צו ווערן; די איינציקע טאַכטער מרים איז געווען אַן אויסטערליש געראַטן קינד, אַ ברכה פֿון זיין ליבן נאָמען. און גאַנץ צפֿת פֿלעגט זיך בענטשן מיט איר. מען זאָגט: «חייאס טאַכטער לעכט ווי די זון», «איז קלאָר ווי דער טאָג»; «עס ליגט אויף איר אסתר המלכה חן וחסד»; און זי איז ווירקלעך געווען אַ יפה-פֿיה — די מוטער אויסן אויג.

chastises?" The Creator of the Universe often brings trials and troubles to the righteous so that he may test how deep and steadfast they are in their faith.

Be that as it may, Sarah, the woman of so many virtues, suddenly fell sick. Reb Hiya heard the bad news when he was far from home. His heart told him to expect the worst. He threw all business-matters aside and hastened home, over mountains and valleys, seas and deserts. He met with all sorts of hindrances: in the desert donkeys and camels collapsed under him because of thirst; on the high sea storms threatened to rip his ship asunder—but God was with him, he overcame all obstacles, and arrived home safely. Unfortunately, Sarah was nearing her end. When the saintly wife saw her husband, she gathered her strength, sat up in bed, offered thanksgiving to the Creator of the Universe for heeding her prayer and letting her gaze upon her ideal mate before her death. She turned to Reb Hiya, consoled him, and assured him that she was accepting the agony of death with the same gladness as everything else sent by God. She also spoke to him of her only daughter Miriam, who had meanwhile fainted away and had to be carried off. Reb Hiya assured her that he would be both father and mother to their daughter, that he would not let the hands of a strange woman bend or distort or (God forbid!) break their young seedling. She, in turn, promised him that in the other world she would not forget them for a moment, that she would always exert herself in heaven to obtain for her only daughter a husband of worth, honor, and virtue. If ever there should arise a doubt, dispute, or difficulty in this respect, she would do all she could to obtain permission on high to appear to Reb Hiya in a dream and would in this way reveal to him the proper course of action. . . . Thus she took leave of Reb Hiya and, since she had already completed her final confession, she merely repeated the cardinal statement of the Jewish faith: *Shma Yisroel*—"Hear O Israel, the Lord our God, the Lord is One!" Then she opened her eyes once more, looked at Reb Hiya with great love and tenderness, and asked him to give regards to her daughter and to accept heaven's will without murmuring. Then she moved down from her pillow, drew up her feet, turned towards the wall, and her pure soul took its flight.

When the prescribed thirty days of mourning were over, Reb Hiya, without a moment's hesitation, liquidated his business, sold his pearls, diamonds, and the other precious stones at an almost ridiculous

זענען דאך אבער גאטס דרכים נישט צום פארשטיין. און צוריק געשמעסט. האט דאך שוין שלמה המלך, עליו השלום, געזאגט: „את אשר יאהב . . . יוכיח“ — וועמען זיין ליבער נאמען ליבט, דעם שטראפט ער; טייל מאל ברענגט דער רבנו של עולם גאר אויפן צדיק א נסיון; ער פרוווט מיט יסורים דעם צדיק, צו זען, ווי וויינט, ווי טיף, און ווי שטארק דעם צדיקס בטחון איז. — סני ווי סני, שרה די צדקת פאלט פלוצלינג אוועק. ר' חייא באקומט די בשורה־רעה אויף א וויינטן וועג. און לב יודע מרת נפשו — פילט ער, אז עס איז שלעכט, ווארפט ער אוועק אלע עסקים און לויפט אהיים איבער טאל און איבער בערג, מידבריות און ימים. באגעגענען אים אלערליי מניעות. פאלן אונטער אים אין מידבר אייזלען און קעמלען פאר דארשט; שטורעמווינטן ווילן אים צעשלאגן דאס שיף אויפן ים. — איז אים אבער דער זכות התורה והעבודה בנגעשטאנען. האט ער גובר געווען אלע מניעות און איז אהיימגעקומען בשלום . . . האט ער אבער שוין געטראפן די צדקת שרה בני יציאת נשמה . . . נאר ווי די צדקת האט אים דערזען, האט זי זיך געשטארקט און אויפגעזעצט אויפן בעט, און נאך אפגעגעבן א שבח והודיה צום בורא־עולם וואס האט אויסגעהערט אירע תפילות, זי זאל זען איר כשרן צדיק פאר דער פטירה; און דרייט זיך איבער צו ר' חייא, און טרייסט אים און איז אים מביטח. אז זי איז מקבל די יסורי־מוות באהבה . . . און רעדט מיט אים נאך א ווארט וועגן דער בתיחידה מרים וואס מען האט ארויסגעפירט א פארחלשטע . . . און ר' חייא זאגט איר צו, אז ער וועט זיין פאר איר א טאטע, אי א מאמע; אז קיין פרעמדע הענט וועלן דאס יונגע ביימעלע נישט בייגן, נישט קרימען, נישט, חס ושלום, ברעכן . . . וכנגד זה זאגט זי אים צו, אז זי וועט אויפן עולם־האמת קיין רגע אן זיי נישט פארגעסן. אז זי וועט זיך שטענדיק מיען פאר דער בתיחידה וועגן א זיווג, עס זאל זיין לפי כבודה ומעלתה . . . און אויב עס וועט זיך מאכן, חס ושלום, א סיכסוך, א ספק, צי א מניעה, וועט זי אלץ אנווענדן און באקומען רשות צו באווייזן זיך ר' חייא אין חלום און זאגן וואס מען דארף . . . אזוי האט זי זיך מיט ר' חייא געזעגנט, געזאגט נאך א מאל שמע ישראל (עס איז שוין געווען נאך ווידוי) און נאך א מאל געעפנט די אויגן און א קוק געטון אויף ר' חייא באהבה רבה און מיט חן וחסד, און געהייסן גריסן די טאכטער, און געבעטן אים, ער זאל מקבל זיין דעם גורדיין פון זיין ליבן נאמען באהבה, און האט זיך אראפגערוקט פון קישן, אנגעצויגן די פיס און איבערגעדרייט זיך צו דער וואנט — ויצאה נשמתה בטהרה . . .

*

און באלד נאך שלשים האט ר' חייא, אן א רגע ישוב־הדעת, מיט א מאל אפגעשיטן פון אלע מיסחרים, פארקויפט די פערל און בריליאנטן און אלערליי אנדער צירונג כמעט בחצי חנם, און האט זיך באזעצט במנוחה על התורה

price, and settled down to a tranquil life of study and communal activity at Safed.

In his palatial home he founded a Yeshiva. He sought out and assembled in this institution all the young men of Safed and its environs who were adept at learning and he taught them every day something worth knowing. They imbibed his wisdom eagerly. The poor among them were his special responsibility. He maintained them in his palace, two or three to each splendid room. He provided lavishly for all their needs. He clothed them like the sons of the rich. He even gave them pocket-money, so that if they wished to indulge themselves a little once in a while, they should not be embarrassed in the presence of their more prosperous friends.

When such a young man in due course came to be of marriageable age—eighteen, according to Jewish tradition—Reb Hiya would send for marriage-brokers and would select for him a suitable match. He would see to it that board and other necessities were guaranteed in accordance with the student's merits and qualities. He himself would provide the dowry, clothing, gifts, and at least half the wedding-expenses and the marriage-broker's fee. Moreover, he himself would lead the young man under the wedding canopy during the marriage ceremony—an office usually reserved for a father—and after the ceremony he would bless the couple in accordance with the ancient rites. As for his own daughter Miriam, he hoped that one day he would come across a rare prodigy, a young man who would find favor in the eyes of God and man.

In the course of his correspondence with his relative, the headmaster of Babylon's School of Learning, whom he used to consult both on learned matters and on family affairs, he once wrote the following letter in flowery metaphorical Hebrew, a letter which loses much of its sweetness when translated into a profane tongue:

"With God's help I planted a very beautiful garden (*the Yeshiva*) with all varieties of trees bearing fruit of all sorts (*the students*) and whenever a fruit becomes ripe and juicy (*of marriageable age*), I seek out for it a worthy person (*a good father-in-law*) and I have this person make a benediction over it (*wedding-benediction*). If God will favor me and show me a citrus fruit of finest quality and without blemish, it shall be for my only daughter, my dear Miriam (Long may she live!)."

When the headmaster of Babylon's Yeshiva replied in his usual laconic style: "Are there not distinguished scholars in your own

והעבודה אין צפת... און אין פאלאץ זינעם האָט ער זיך געעפנט אַ ישיבֿה, און האָט אויסגעזוכט און פֿאַרזאַמלט אין איר פֿון צפת און פֿון דער סביבֿה אַלע בחורים וווּיללערנער, און האָט געזאָגט פֿאַר זיי, וואָס גאָט גיט אַ טאָג, דעם שיעור. און זיי האָבן דאָרשטיק געטרונקען זינע רייד, און די אַרעמע בחורים פֿון צווישן זיי האָט ער גאָר אין גאַנצן אויף זיך גענומען און זיי אויפֿגעהאַלטן בני זיך אין פֿאַלאַץ, צו צוויי און צו דריי בחורים אין אַ חדר מפֿואר, און האָט זיי מפֿרנס געווען בעין יפה, און האָט זיי מפֿביש ומנעיל געווען פֿבֿני הגבֿירים. וכל מחסורם עליו — פֿאַרזאָרגט אַפֿילו מיט קליינגעלט. אַ בחור זאָל זיך קענען אַ מאָל אָנטון אַ נחת און נישט פֿאַרשעמט ווערן פֿאַר זינע בעל-הבתישע חברים....

וכשהגיע התור, אָז אַן אַרעם-בחור איז געקומען צו שמונה-עשר-לחופה, פֿלעגט ר' חייא שיקן נאָך שדכנים און אויסקלעבן אים אַ שידוך מיט קעסט און אָנהאַלטעניש, לפֿי פֿבֿודו ומעלתו, און פֿלעגט געבן נדן, הלבשה ומתנות און נעמען אויף זיך כאָטש האָלב הוצאות החתונה מיט רח"ש, און פֿלעגט אַליין פֿירן צו דער חופה, נאָך דער חופה משמח זיין חתן-כלה כדת ופֿדין, און וואָס אָנבאַלאַנגט זיין טאָכטער מרים, האָט ער געהאַפֿט, אָז עס וועט זיך אים טרעפֿן גאָר אַ פֿלי יקר — טאַקע, ווי מען זאָגט, פֿאַר גאָט און פֿאַר ליבֿט.

וועגן דעם ענין האָט ער אַ מאָל געשריבן בדרך משל צו זיין מחותן דעם נשיא פֿון בבל, מיט וועלכן ער פֿלעגט זיך דורכשרייבן, הן אין דבֿרי תורה, הן אין עניני משפחה, אויף לשון קודש, וואָס מיר זעצן דאָ איבער אויף עבֿרי-טשיטש, כאָטש אין עבֿרי-טשיטש פֿאַרלירט עס אַ סך פֿון מתיקות.

און אזוי שרייבט ער:

"מיטן הילף פֿון זיין ליבן נאָמען האָב איך מיר געפֿלאַנצט זייער אַ שיינעם גאַרטן (דאָס מיינט ער די ישיבֿה), מיט פֿל המינים ביימער, וואָס טראָגן פֿל המינים פרות (דאָס מיינט ער — די תלמידים) און אָז אַ פֿרי ווערט ציטיק און זאַפֿטיק (דאָס מיינט מען: ראָוי לחופה), זוך איך אים אויס אָן אָדם הגון (אַ שיינעם מחותן) און הייס אים אַ ברכה מאַכן (ברכת נשואין), און אָז גאָט וועט מיר העלפֿן, — שרייבט ער — און עס וועט זיך באַווייזן אַן אתרוגל אַ הדר, גאָר אָן אַ פֿגימה, וועט שוין אין דעם הדרל זוכה זיין בתי היחידה מרת מרים תחי'."

און אָז דער נשיא פֿון בבל האָט אים צוריק געשריבן מיט זיין לשון בקיצור

נמרץ:

Yeshiva?", Hiya then hinted that scholarship was not the main consideration.

"Learning is like water," he wrote in his metaphorical style, "Not all waters have their source in the Garden of Eden (*not everyone engages in learning for its own sake*). One person studies to satisfy his ego: he wants to surpass and excel his fellow students. Another studies for the sake of prestige: he doesn't so much want to honor the Torah as he himself wants to receive honor because of his knowledge of the Torah. A third has still another unhealthy motive impelling him to study: he likes argumentation; his happiness lies in displaying not God's wisdom but his own cleverness, his own original interpretations, his own minute discoveries; he is delighted with his own achievements, his scholarly acrobatics. Just to be original, he is even willing to twist and distort the Torah out of its true context. There is a fourth type of student who is even more materialistic. He uses his education as an entering wedge to make the proper contacts, to find a provident father-in-law, luxurious living, and a fat inheritance. Assuming that among the many students one can be found who is interested in learning for its own sake—there is always some stain, some dregs, some blemish in the taste. In short, there are many citrus fruits, but Reb Hiya wants something superlative, inside and out; the inside of a human being is not, however, so easy to discern.... It is good to respect a person but nevertheless to be on guard. Where can a perfect specimen be found?"

The headmaster of Babylon's Yeshiva replied in his customary terse style: "If you'll look, you'll find! Have faith!"

But how shall one set about looking?

"A person's character is easily discerned by peering into his eyes," Reb Hiya was wont to say. "The soul dwells in the body as in a prison. The Creator of the Universe in his great mercy, therefore, opened for the imprisoned soul two little windows. These are the eyes. The soul looks out of these windows, perceives the world, and is seen by it. These two unflinching mirrors of the soul are, however, obscured by curtains placed in front of them: the lids. A person whose soul has some failing tries to prevent too close scrutiny, even as a bride with a defect is kept out of sight before her wedding, and so he lowers the curtains over his eyes, ostensibly out of modesty."

— היכי דמי, עס זאלן אין דען ישיבה נישט זיין קיין לומדים מופלגים? גיט אים ר' חייא אַנצוהערן, אַז „לא המדרש עיקר“.

— אין תורה, שרניבט ער אים בדרך המליצה, אלא מים; תורה איז גע- גליכן צו וואַסער. אָבער נישט אַלע וואַסערן פֿליסן אַרויס פֿון גן־עדן (נישט יעדערער, הייסט עס, לערנט לשם שמים)... איינער לערנט לשם תאוות הנצחון; ער וויל איבעריאָגן און מנצח זיין זינגע חברים; אַ צווייטער מיינט נאָר צו באַנוצן זיך מיטן פֿכוד פֿון דער תורה... נישט ער זאָל מכבד זיין די תורה, נאָר די תורה זאָל אים מכבד זיין; אַ דריטער האָט צום לערנען גאָר אַן אַנדער מין יצר הרע — ער האָט ליב שכלדיקס! ער פֿרייט זיך נישט מיט גאָטס תורה, נאָר מיט זיין אייגענער! מיט זינגע חידושי־תורה, מיט זינגע המצאה־לעד; ער קוועלט פֿון זינגע אייגענע אויפֿטועכצער, פֿון זינגע קונצן וואָס ער באַוווּנט אין דער תורה; און, צוליב אַ קונץ, איז ער אַפֿילו גרייט מגלה פנים צו זיין בתורה שלא כהלכה, טייל זענען מער מגושם, מאַכן זיי זיך פֿון דער תורה אַ האַק צו גראָבן אין מיסט, און צו געפֿינען אַ שווער — אַן אַנהאַלטעניש, קעסט — ריין קישקע מיט שמאַלץ, און, איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר, — אַ ירושה!... און ווען אַפֿילו מתוך שלא לשמה קומט אַ מאָל לשמה, — בלנבט אַלץ אויף דער נשמה אַ פֿלעק, אַן אַפֿזאָק, אַ טעם לפֿגם! הכלל, אתרוגים פֿשרע זענען פֿאַראַן פֿיל, וויל אָבער ר' חייא אַ הדר; עס זאָל זיין תוכו פֿברו, און דעם תוך פֿון אַ מענטש — איז נישט אַזוי לייכט צו דערקענען... פֿבדהו וחשדה; און ער וויל גלאַט פֿשר!

איז אים דער ראַש־ישיבה מודה, און ענטפֿערט אים, פֿדרכו, בתכלית הקיצור:

— „יגעתי ומצאתי תאמין“.

*

ווי אַזוי אָבער זוכט מען?

הוא היה אומר, אַ מענטש — פֿלעגט ר' חייא זאָגן — וואָלט לייכט געווען צו דערקענען אין די אויגן... די נשמה אין גוף זיצט ווי אין תפֿיסה; האָט דער בורא עולם, מיט זיין גרויס רחמנות, געעפֿנט דער נשמה אין דער תפֿיסה צוויי פֿענצטערלעך, דאָס זענען די אויגן פֿון אַ מענטש, זי זאָל דורך זיי אַרויסקוקן, זען די וועלט, און לאָזן זיך דערקענען דער וועלט! וואָלט מען אין די אויגן יעדן דערקענט, האָט אָבער אַ מענטש פֿאַרהענגלעך צו די פֿענצטערלעך — ברעמען, מיט וועלכע ער קאָן זיי פֿאַרשטעלן... און, אַ מענטש, וואָס האָט אַ נשמה מיט אַ פֿגם, באַהאַלט ער זי, ווי מען באַהאַלט קודם החופּה אַ פֿלה מיט אַ מום, און ווען די נשמה וויל זיך באַוווּנן, לאָזט ער די פֿאַרהענגלעך אַראָפּ; מפֿלומרשט פֿאַר עניוּת... .

In the opinion of Reb Hiya, it would be easier to recognize the true character of a human being by his voice. Reb Hiya reasoned as follows:

"A human being may be likened to the product of a potter's hand. An ordinary person is no more than a broken piece of pottery, but the extraordinary individual, the superior personality, resembles a ceramic masterpiece which can contain learning without losing a drop. It can do so because it is absolutely perfect. Yet, how can we be sure that such a bit of earthenware has not the slightest crack, not even a minute crack invisible to the eye? We knock on the pot and listen to its resonance. If the pot produces a pure whole sound, we are assured of its perfection. If not, we know it to be all too fragile. This test may be applied to human beings as well.

"A person who is not whole and sound will have in his voice some overtone, or undertone, or accompanying tone, or dissonant tone, or tremulous tone. He will not have a pure, clear, perfect sounding voice. There is one important difference between a human being and a pot, however: the former does not respond to our knocking with his genuine tone, if it is defective, but has the ability to imitate, parrotlike, tones normally alien to him. Did you ever hear a sound far away, which you thought belonged to this bird or that, and when you came near, you discovered it was the mimicry of a parrot? ..."

Reb Hiya constantly put these observations to the test, as follows:

It was his custom to teach the day's lesson in the forenoon. In the afternoon he would let his pupils roam about in the garden; he would let them disport themselves in the shade of the trees, taste of the fruit—after making the appropriate benediction—inhalate the fragrance of the various herbs, and repeat the lesson by heart while walking, or else discourse about some learned topic. Well, even if they engaged in a friendly conversation on a non-learned topic, this was no crime. Reb Hiya would shut himself up in his room during those hours and study the Torah and its hidden meanings... In his room was a window looking out upon the garden, a window with a heavy silk curtain to keep out the sun. From time to time Reb Hiya would take off his spectacles, lay them on his book, cover it with a foulard scarf, and put the snuff-box on the top. Then he would walk over to the window and stand a little while behind

ליכטער, זאגט ר' חייא, וואָלט שוין געווען צו דערקענען אַ מענטש אינעם קול. אין דעם האָט ער געהאַט זיין אייגענע שיטה:

„משל — פֿלעגט ער זאָגן — פּחרס הנישבר! אַ פּראָסטער מענטש איז נישט מער ווי אַן ערדענער שאַרבן. און דער גאַנצער מענטש, דער אָדם השלם — צו אַן ערדענער פּלי וואָס קאָן אין זיך מקבל זיין די תורה און פֿאַרלירט נישט קיין טראָפּן. הני מילי? ווען דער טאָפּ איז גאַנץ... ווי אַזוי דערקענט מען אַבער, צי דער טאָפּ האָט נישט קיין שפּעלטל, כאַטש עס איז נישט מיטן אויג צו דערווען? מוז מען אַנקלאַפּן אַן דעם טאָפּ און הערן זיין קלאַנג — האָט דער טאָפּ אַ ריינעם, פּולן קלאַנג, מה טוב! אַניט איז טאַקע משל פּחרס הנישבר... און אַזוי אויך דער מענטש.

אַ מענטש וואָס איז נישט גאַנץ קאָן האָבן אַן אייבערקול, אַן אונטערקול, אַ בייקול, אַ צעשפּאַלטן קול, אַ ציטערדיק קול, אַבער נישט קיין ריינעם, קלאַרן קלאַנג; קיין רעכט קול האָט ער נישט! איז אַבער אַ מענטש קיין טאָפּ נישט; אַז מען קלאַפט אָן, און ער האָט נישט זיין אייגן קול, מאַכט ער נאָך אַ פֿרעמד קול... טוט ער ווי אַ פּאַפּוגנ. דו הערסט אַ מאָל פֿון ווינטס אַ קול, מיינסט, דער און דער פּויגל, און אַז דו קומסט צו — אַ נאַכגעמאַכט קול, אַ פּאַפּוגנ..."

וכה יעשה כל הימים — לויט דער שיטה פֿלעגט ר' חייא זיך נוהג זיין אַזוי:

דעם שיעור פֿלעגט ער זאָגן פֿאַר וואַרעמעס; און אַ פֿאַר שעה פֿאַר מינחה פֿלעגט ער אַרויסלאָזן די תלמידים אין גאַרטן אַרנן; זאָלן זיי מטייל זיין אין שאַטן פֿון די ביימער, טועם זיין פֿון זייערע פרות און אַ ברכה מאַכן, און אויך נהנה זיין פֿון די ריחות פֿון אַלערליי קרינטעכצער, און שפּאַצירנדיק, איי-בערחזרן דעם שיעור בעל-פה, אַדער גלאַט רעדן פֿון תורה; אַפֿילו שיחת רעים איז אויך קיין סכנה נישט... און ער פֿלעגט זיך דעמאָלט מתבודד זיין אין זיין חדר, און לערנען סתרי תורה... און זיין חדר האָט געהאַט אַ פֿענצטער אין גאַרטן אַרנן, מיט אַ שווער זנדענער פֿאַרהאַנג פֿאַר דער זון, און פֿון צינט צו צינט פֿלעגט ר' חייא אַראָפּנעמען די ברילן, לייגן אויפֿן ספֿר און נאָך צודעקן מיטן פּולאַרענעם טיכל און אַרויפֿלייגן דאָס טאַבעק-שקעטעלע — און צוגיין צום פֿענצטער, און שטעלן זיך אַ וויילע אונטער דער פֿאַרהאַנג, און אַננהערן

the curtain. He would listen to the voices of his pupils, who were walking about in the garden, in pairs or in groups, and who were talking to each other as friends do, without the need of being on guard or of changing their voices.

He could not hear and he did not want to hear what they said. Only the voices and not the individual words penetrated up to his room. . . . As the months passed and Reb Hiya failed to hear a single true voice, he fell into a mood of despondency.

Once he went so far as to complain to the Lord: "O, Creator of the Universe," he sighed, "the little birds in the garden, who have merely an animal soul, sing your praises. My pupils, who have a human soul and individuality, study your Torah. Why are the voices of your little birds so pure and whole, sounding like the expression of perfect souls, while, on the other hand, my pupils. . . ."

He didn't finish the thought, however, since he didn't want to speak of his own pupils adversely. Nevertheless, his despondency remained.

From time to time new pupils arrived, new voices, but still not a single one of the finest quality.

Once he stopped his daughter Miriam. He looked at her with great love and pity and asked her:

"Dear daughter, do you ever visit mother's grave?"

"Yes, dear father," she answered and kissed his hand with great tenderness.

He kissed her on the forehead, patted her gently on the head, and gave her his blessing. After a while, he asked:

"And what do you pray for at mother's grave?"

She lifted her faithful eyes, looked up to him, and said:

"I pray for your health, dear father! You are sometimes so sad and I, alas, don't know how to make you happy. My mother (Peace be with her) knew how. So I pray to her that she should instil such knowledge into my heart or that she should come to me in a dream and teach me how to make you happy."

He patted her silken cheeks and told her:

"God be thanked, my daughter, I am in the best of health. . . .

There is something else you must ask of your mother!"

"What, dear father?"

"When you visit your mother's grave, dear daughter, ask her to try, to try hard, and to see that what I have in mind for you should be fulfilled."

זיך צו די קולות פֿון זינע תלמידים וואָס גייען אַרום אויף די שפּאַצירונגען, פּאַרן אַדער קופּעלעך-ווייני, און רעדן צווישן זיך ווי חברים, און האָבן קיין סיבה נישט צו היטן זיך און בנטן די קולות. . . .

וואָס זיי האָבן געשמועסט, האָט ער נישט געוואָלט און נישט געקאָנט הערן: אַרויף ביז צו זיין חדר איז צוגעקומען פֿון די בחורים נאָר דער קלאַנג אַליין, אָן אַ חיתוך הדיבור. . . און אַז עס איז אַוועקגעגאַנגען אַ ציט, און ר' חייא האָט קיין אמת רעכט קול נישט געהערט, איז ער אַרײַנגעפֿאַלן אין עצבות. איין מאָל האָט ער זיך אַפֿילו געקלאַגט פֿאַר זיין ליבן נאַמען:

— רבונו של עולם זיפֿצט ער: די פּייגעלעך אין גאַרטן וואָס האָבן נאָר אַ נפשׁ חיה זינגען דײַן שׁבה, און די תלמידים מנינע, וואָס האָבן אַ נשמה און אַ יחידה, לערנען דײַן תורה. . . פֿאַר וואָס איז דאָס קול פֿון דײַנע פּייגעלעך אַזוי גאַנץ, אַזוי ריין, אַז עס גיסן זיך אין זיי אויס גאַנצע נשמות, בשעת ווען מנינע תלמידים — — —

געענדיקט אָבער האָט ער נישט: מקטרג זיין אויף זינע תלמידים האָט ער נישט געוואָלט. . . דאָס עצבות אָבער טרעט נישט אָפֿ! פֿון ציט צו ציט קומען אָן נײַע תלמידים, נײַע קולות, אָבער אַלץ קיין קמח-סולת נישט!

און איין מאָל שטעלט ער אָפֿ די טאַכטער מרים, קוקט אויף איר אַ ווײַלע מיט גרויס ליבשאַפֿט און רחמנות, און גיט זי אַ פֿרעג:

— גייסט אַ מאָל, טאַכטערשי, אויף דער מאַמעס קבר?

— יאָ, טאַטעשי! ענטפֿערט זי אים און קושט אים דערבײַ מיט גרויס ליבשאַפֿט די האַנט.

קושט ער זי אויפֿן שטערן, און גלעט זי האַרציק איבערן קאַפּ, און בענטשט זי דערבײַ, און פֿרעגט דערנאָך:

— און וואָס בעטסטו בײַ איר, טאַכטער?

הייבט זי צו אים אויף אירע געטרייע אויגן און זאָגט:

— פֿאַר דײַן געזונט, טאַטעשי, בעט איך! ביסט טייל מאָל אַזוי טרויעריק. . . און איך, נעבעך, ווייס נישט, מיט וואָס דיך משמח צו זײַן. . . זי, די מאַמע, עליה השלום, האָט געוויסט. . . בעט איך בײַ איר, זי זאָל עס מיר אַרײַנגעבן אין האַרץ אַרײַן, אַדער צו חלום קומען און אויסלערנען, ווי אַזוי דיך משמח צו זײַן. . . .

גלעט ער זי איבער די סאַמעטענע בעקלעך און זאָגט איר:

— איך בין, ברוך השם, טאַכטער, בקו הבריאה! עפעס אַנדערש דאַרפֿסטו בעטן בײַ דער מאַמען!

— וואָס, טאַטעשי?

— אַז דו וועסט גיין, טאַכטערשי, אויף דער מאַמעס קבר, בעט זי, זי זאָל

זיך מײַנען, שטאַרק מײַנען און זען, עס זאָל מקוים ווערן דאָס וואָס איך טראַכט וועגן דיר.

— גוט, טאַטעשי!

She answered him simply:
"Yes, dear father!"

*

One late afternoon, while Reb Hiya was sitting in his room towards the rear of the house, he heard a loud dispute in the forward part of the house. He could distinguish two voices: the angry voice of his chief assistant and a strange young voice, probably that of a newcomer. The latter voice made a powerful impression upon Reb Hiya. It had the quality he hoped and prayed for. Reb Hiya closed the book he had been studying and wanted to listen further, but the pleading voice broke off and he could hear only the assistant's voice scolding and reproving. So Reb Hiya rapped on the table as a sign that he was calling. The door opened and in came his chief assistant, frightened and distraught. He placed himself before Reb Hiya in the posture of a servant before his master. His aged face was still pale, his eyes were still flashing, and his nostrils were still trembling—he was as angry as he could be.

Reb Hiya quoted to him the biblical warning that anger was as great a sin as idolatry.

"No, master!" pouted the assistant, "Messiah must be at hand, the era when anything may happen . . . because such insolence, such temerity on the part of a young man!"

"Well, well—what does he want, the young man?"

"Oh, just a trifle: to be admitted to your Yeshiva!"

"Well?"

"I ask him: 'Do you know the Talmud and its commentaries?' He answers: 'No!' — 'Do you at least know Mishna?' I continue. He again answers: 'No!' — I try to humor him: 'How about *En Yakov*?' — Again 'No!' I go a step further: 'How about the prayers?' He bursts into tears. — What's the trouble? Well, he can read the prayer-book, but he can no longer remember the meaning of the Hebrew words. 'Fool, so what do you want?' He wants to get to Reb Hiya! 'What for?' He says, he wants to ask you to let him sit in the Yeshiva and listen to the daily lessons, perhaps God will help him and he will recollect!"

"Recollect? This means that he once knew and has forgotten," sighed Reb Hiya. "A sick person, alas! why be angry with him?"

"Why be angry? Just listen to the rest of the story. I say to him: 'All right! I'll let you in to see Reb Hiya.' The young man,

*

ויהי היום — איין מאָל, זיצנדיק פֿאַר מינחה אין ערשטן חדר, דערהערט ר' חייא פֿון פֿאַדערהויז אַ וויכוח. עס הערן זיך צוויי קולות: איין קול אַ בייזער־דיקס, דעם ריש־דוכנאס קול, און אַ צווייט קול, אַ יונגס, אַ פֿרעמדס — מן הסתם פֿון אַ פֿרעמדן בחור. און דאָס קול פֿון פֿרעמדן בחור מאַכט אויף ר' חייאן אַ גרויסן רושם. אויף אַזאָ קול האָט ער געהאַפֿט, אויף דעם האָט ער מתפלל געווען! פֿאַרמאַכט ר' חייא דאָס ספֿר וואָס ער האָט געהאַלטן פֿאַר זיך און וויל זיך לענגער איינהערן, האַקט זיך אָבער דאָס צווייטע, בעטנדיקע קול איבער, און עס הערט זיך נאָר דעם ריש־דוכנאס קול וואָס מוסרט און בייזערט זיך. גיט ר' חייא אַ קלאַפּ אין טיש, פֿאַר אַ סימן, אַז ער רופֿט. עפֿנט זיך די טיר און עס באַוויינט זיך פֿאַר אים דער ריש־דוכנא, אַ צערודערטער, אַ דערשראָ־קענער, און שטעלט זיך פֿאַר ר' חייאן כּעבֿדא קמיה מריה, און זיין אַלט פנים איז נאָך בלאַס, די אויגן שפּריצן נאָך מיט פֿייער, און די גאַזפֿליגל טאַנצן — אַזאָ פעסן איז ער געווען.

וואָרנט אים ר' חייא: כל הכועס! . . .

— ניין, רבי! בלאַזט זיך אָפּ דער ריש־דוכנא: עס איז משיחס צייטן — אַזאָ חוצפה! אַזאָ חוצפה פֿון אַ בחור!

— נו, נו, וואָס וויל ער, דער בחור!

— ער וויל אַ קלייניקייט: אַרײַן צו איינן אין ישיבה!

— נו?

— פֿרעג איך אים: קענסט ש״ס ופוסקים? זאָגט ער: ניין! — כאַטש משניות? פֿרעג איך ווייטער — ניין! מאַך איך מיר אַ שפּאַס: און עין יעקבֿ? איך נישט! שפּאַס איך שוין ווייטער: און דאַוונען? צעוויינט ער זיך! — וואָס איז דאַוונען אין סידור קאַן ער, נאָר פּירוש המילות האָט ער פֿאַרגעסן! שוטה, וואָס זשע ווילסטו? צו ר' חייאן וויל ער! נאָך וואָס? זאָגט ער, אַז ער וויל איינן בעטן, איר זאָלט אים לאָזן זיצן אין ישיבה און צוהערן זיך צום שיעור, אפשר וועט אים גאָט העלפֿן, ער וועט זיך דערמאַנען!

— געקאַנט, הייסט עס, און פֿאַרגעסן — זיפֿצט ר' חייא אָפּ — אַ חולה נעבעך; און וואָס איז דער פעס?

— וואָס דער פעס איז? אַדרבא, זאָג איך אים, איך וועל דיך אַרײַנגלאָזן צו ר' חייאן, טראָגט אָבער דער בחור אַ לײַוונטן מלבוש, אַרומגעבונדן איז ער

however, wears a linen suit, with a hempen rope about his loins, and he carries a staff in his hand just like a brigand, a whittled branch of an almond tree. I tell him: 'All right, young man, I'll let you in to see Reb Hiya, but first change your attire. Haven't you got other clothes?' No, he has no other clothes and he doesn't want to change. ... He says, he isn't allowed to. 'At least, put away your staff!' No, he mustn't lay aside his staff, not by day and not by night. Why, he sleeps with his staff in his hand!"

Reb Hiya realized at once that the young man must be a penitent:

"Let him come in!"

A pale and lean youth came in, dressed just as the chief assistant described him, and remained standing at the door.

Reb Hiya motioned to him to come nearer. He stretched out a welcoming hand and didn't allow the young man to kneel or to kiss the hand. When he saw that the newcomer didn't lift up his eyes, he asked:

"My child, why do you lower your eyes before me? Are you hiding your soul from me?"

"Yes, teacher," answered the youth. "My soul has sinned. ... I have reason to be ashamed of it."

Reb Hiya reminded him: "No man may bear testimony against himself. ... I request you to lift up your eyes."

The youth obeyed.

Reb Hiya looked into his eyes and was seized with trembling: he saw before him a soul accurst.

"My child," asked Reb Hiya, "in your eyes I read that you have been accursed—by whom?"

"By the headmaster of Jerusalem's School of Learning!"

Reb Hiya knew that the head of Jerusalem's Yeshiva had died recently and he asked: "When did this happen?"

"Two months ago," answered the youth.

"Right," said Reb Hiya to himself. "Two months ago, he was still alive," and aloud he asked:

"Why?"

"As to the reasons—I have been told to make a full confession to you."

"Good! And what is your name, young man?"

"Hananya."

מיט אַ האַנפֿענעם שטריק איבער די לענדן און האַלט נאָך אין דער האַנט אַ וואַלדשטעקן, ווי אַ גולן — אַן אַפּגעשיילטע צווינג פֿון אַ מאַנדלבוים. זאָג איך אים: גוט, בחור, איך וועל דיר אַרבייטן צו ר' חייא, נאָר טו דיר איבער. האַסט אַנדערע מלבושים? נישט ער האַט, נישט ער וויל זיך איבערטון... ער טאָר נישט, זאָגט ער. לייג כאַטש אַוועק דעם שטעקן! דאָס אויך נישט! ער טאָר דעם שטעקן נישט אַרויסלאָזן פֿון האַנט, נישט ביי טאָג, נישט ביי נאַכט; ער שלאָפֿט מיטן שטעקן!

פֿאַרשטייט ר' חייא, אַז עס איז אַ בעל־תּשובֿה, זאָגט ער:

— יבוא, זאָל אַרבייטן דער בחור.

קומט ער אַרבייט אַ בלאַסער, אַ מאַגערער; אַנגעטון, ווי דער ריש־דוכנא האַט

אים אויסגעמאַלט, און שטעלט זיך ביי דער טיר.

רופֿט אים ר' חייא צו צו זיך נענטער, דערלאַנגט אים „שלום“, לאָזט זיך

נישט פֿאַלן צו די פֿיס, נישט קושן די האַנט, און אַז ער זעט, אַז דער בחור

הייבט אויף אים זיין אויג נישט אויף, פֿרעגט ער:

— קינד מיינס, וואָס לאָזסטו די אויגן אַראָפּ פֿאַר מיר? באַהאַלטסטו פֿאַר

מיר דיין נשמה?

— יא, רבי, ענטפֿערט דער בחור, מנין נשמה איז אַ זינדיקע... איך האָב

מיך מיט איר וואָס צו שעמען.

זאָגט ר' חייא: אין אדם משים עצמו רשע... איך הייס דיר אויפֿהייבן די

אויגן.

פֿאַלגט דער בחור.

און ר' חייא, קוקנדיק אים אין די אויגן אַרבייט, ווערט פֿאַרציטערט. אַ פֿאַר־

שאַלטענע נשמה האַט ער דערווען.

— קינד מיינס, פֿרעגט ר' חייא, עס שטעקט אַ קללה אין דיין אויגן, ווער

האַט דיר פֿאַרשאַלטן?

— דער ראַש־ישיבֿה פֿון ירושלים!

ר' חייא ווייסט, אַז דער ראַש־ישיבֿה פֿון ירושלים איז ערשט נישט לאַנג

ניפֿטר געוואָרן, פֿרעגט ער: ווען?

ענטפֿערט דער בחור: שוין צוויי חדשים.

„ריכטיק! טראַכט ר' חייא, דעמאַלט האַט ער נאָך געלעבט"... און הויך

פֿרעגט ער:

— פֿאַר וואָס?

— אויף דעם האַט מען מיך געהייסן, איך זאָל פֿאַר אַיך זיך מתוודה זיין.

— גוט... און ווי הייסטו, בחור?

— חנניא..."

"Well, Hananya," said Reb Hiya, standing up, "come along now to the evening prayers; then my chief assistant will assign you a place at the table. . . . After you have eaten, go down to the garden. I'll find you there and I'll listen to what you have to say."

Reb Hiya took the young man's hand and led him to the House of Prayer adjoining the Yeshiva.

While walking, Reb Hiya could not help thinking:

"So young, such a voice . . . and already a penitent . . . already accursed, as the eyes clearly reveal. . . . strange indeed are the ways of the Creator."

*

Late that night, Reb Hiya walked about in the garden with Hananya. Ever so often, Reb Hiya looked up to the sky, as though he were seeking some sign or omen that he could interpret on the basis of his astrological knowledge. But the sky remained hidden behind a silent gray mist. It was a moonless, starless night. Only the windows of the palatial home gleamed in the darkness and by that dim light Reb Hiya led the youth to a garden hut. They sat down and Reb Hiya opened the conversation in conformity with the rule that it is best to begin with some wise saying:

"There is a Hebrew proverb," he told Hananya. "*D'aga blev isb—yesibena.*"

"Teacher, what does this proverb mean?" asked the youth.

Reb Hiya translated it for him from the Hebrew, word for word.

"It means: *d'aga*—care (Hananya repeated each word after him), *blev*—in the heart of, *isb*—a man, *yesibena*—let him tell another. It means: let him pour out his heart."

Although the youth understood only the translation and not the original words, his pale face became flushed like the face of a person who was being restored to consciousness after having swooned away, a person whose soul was gradually returning to the body.

Reb Hiya was filled with great pity and told him: "Open your lips, my son, and may your words come out into the light. Confess to me, my son. . . ."

Hananya then told him a tale strange and wondrous:

*

Jerusalem was the town of his birth. His mother was a rich widow, and made a good living dealing in spices.

— נו, בחור חנניא, מאכט ר' חייא און שטעלט זיך אויף: אצונד קום דאווען מינחה ומעריב, דערנאך וועט דיר דער ריש-דוכנא ווייזן אן ארט ביים טיש. . . . נאכן עסן וועסטו אראפגיין אין גארטן אריין, איך וועל דיר אויפזוכן און אויסהערן דינע רייד.

און ער נעמט אים אן ביי דער האנט און פירט אים מיט זיך צום בית-המדרש ביי דער ישיבה.

און גייענדיק טראכט ר' חייא:

— אזוי יונג, אזא קול. . . . און א בעל-תשובה. . . . און אין די אויגן א קללה. . . . ווונדערלעך זענען דעם בוראס דרכים.

*

שפעט ביי נאכט גייט ר' חייא מיטן בחור חנניא ארום אין גארטן. פון צייט צו צייט גיט ר' חייא א קוק צום הימל ארויף און זוכט עפעס א צייכן על פי האיצטנגינות, עפעס א סימן; איז אבער דער הימל פארשטעלט מיט א שטומען גראען נעפל; א נאכט אן לבנה, אן שטערן. . . . עס שטראלן נאר די שויבן פון די פֿענצטער אין פאלאץ, און מיט זייער ליכט פירט ר' חייא דעם בחור חנניא מיט זיך אין סופה אריין, און זיי זעצן זיך, "ופתח פיו בחכמה", און ר' חייא הייבט אן:

— אין פסוק שטייט, זאגט ער צו חנניא, "דאגה בלב איש — ישיחנה".

— רבי, וואס איז דער טיטש? בעט זיך דער בחור.

טיטשט אים ר' חייא אויס ווארט ביי ווארט:

— דאס איז טיטש: "דאגה" — א זארג (חנניא חזרט איבער), "בלב" — אין הארץ, "איש" — פון א מענטש, "ישיחנה" דאס איז טיטש: ער זאל אויסזאגן אן אנדערן — ער זאל זיך אויסגיסן דאס הארץ, און כאטש דער בחור איז תופס נאר טיטשווערטער, הייבט זיך אים אן דאס בלאסע פנים צו רייטלען, ווי ביי א פֿארהלשטן, ווען מען ראטעוועט אים און די נשמה קומט פאמעלעך צוריק אין גוף אריין.

קריגט אויף אים ר' חייא גרויס רחמנות און זאגט אים:

— פתח פיך, בני — עפן דיין מויל, חנניא, ויאירו דבריך — און זאלן

ליכטן דינע ווערטער, און זיי דיר פֿאר מיר מתוודה. . . .

האט אים חנניא דערציילט א מעשה נורא.

*

קומען קומט ער ארויס פון ירושלים. . . . זיין מאמע איז א ריכע אלמנה וואס האנדלט מיט בשמים. . . .

She had two children: Hananya and an older sister named Esther. As the only son, Hananya was the preferred child, especially since he displayed great intellectual prowess from his earliest years.

When Esther became sixteen and neighbors began to remind her mother that the girl was of marriageable age, the widow treated the matter rather lightly and always had a ready reply: "At sixteen, thank God, a girl is not yet an old maid!" The mother's entire heart was devoted to Hananya. She hired the best teachers for him. Moreover, since she was a distant relative of the headmaster of the Jerusalem Yeshiva and could therefore go in and out of his house, she would bring over Hananya on a Sabbath every few weeks and the rabbi's wife would send the boy into the study to be examined by her husband.

Hananya made an excellent impression upon the head of the Yeshiva. The mother was overjoyed as she listened behind the door and heard her son praised, or as she looked through a crack and saw the rabbi stroke the boy's cheek ever so fondly and honor him with the best apple from the Sabbath fruit-bowl.

Her heart expanded with more delight when the rabbi's wife informed her that the headmaster was willing to admit the boy to the Jerusalem Yeshiva, even though she had not even applied for his admission. For she was reluctant to be separated from the light of her life. She wanted him at home near her. She could then ask her neighbor now and then to look after her store for a moment, while she hurried over to her only son and kissed his every limb. She therefore engaged a sage, more learned than the early tutors, to teach her boy at home.

This most learned sage was the cause of the tragedy that befell.

*

He happened to be one of those casuistic sages who do not study the Torah for its own sake or for the greater glory of God but who are primarily interested in showing off their knowledge and acumen at the expense of the Torah. This false sage led Hananya along his own perverse path. He taught him only sophistry, tricks of debate, how to get the best of an opponent in any argument. He planted in the young heart the bitter herbs of pride and ostentation. Hananya quickly acquired this skill, for, in truth, argumentative discourse is a skill and not an aspect of true knowledge, not a part of the revelation handed down at Mt. Sinai. Hananya's mother

און זי האָט נאָר צוויי קינדער געהאַט, אַן עלטערע שוועסטער מיטן נאָמען אַסתר, און אים, חַנניאַ.

האַט זי, פֿאַרשטייט זיך, ליבער געהאַט חַנניאַן, דעם קדיש, פֿאַר זיין שוועסטער, בֿפֿרט, אַז חַנניאַ האָט זיך באַוויזן אַ ינגל אַן עילוי . . .

און כאַטש אַסתר איז שוין אַלט געוואָרן אַ יאָר זעכצן, האָט די מוטער זיך נישט געזאָרגט און נישט געטראַכט וועגן אַ שידוך פֿאַר איר. און אַז שכנות דער־מאַנען זי, האָט זי אַ גרייטן ענטפֿער: עס וואַקסן איר נאָך, ברוך השם, קיין גראַע צעפֿ נישט! און אַפּגעגעבן איר גאַנץ האַרץ האָט זי חַנניאַן. זי האָט אים געדונגען גוטע מלמדים, און וויל זי אין דעם ראַש־ישיבֿהס אַ ווייטע קרובֿה געווען, און האָט געהאַט אַ דריסט הרגל אין זיין הויז, פֿלעגט זי אַלע עטלעכע שבתים פֿירן חַנניאַן צו דער רביצין, און די רביצין פֿלעגט אים אַרניינפֿירן צום ראַש־ישיבֿה צום פֿאַרערן.

האַט דער בחור בנים ראַש־ישיבֿה שטאַרק נושאַ חן געווען. שטייט די מוטער הינטער דער טיר און הערט, ווי מען לויבט אים; און קוקט אַרניין דורך אַ שפּאַרע און זעט, ווי דער ראַש־ישיבֿה קניפט אים אין בעקל אַרניין מיט גרויס ליבשאַפֿט, און איז אים מכבד מיטן שענסטן עפל פֿון שבת־אויבס — קוועלט זי!

נאָך מער וואַקסט אין איר דאָס האַרץ, אַז די רביצין זאָגט איר, אַז דער ראַש־ישיבֿה וויל דעם בחור אַרנייננעמען צו זיך אין ישיבֿה אַרניין, אויבוואָל זי איז דערויף נישט באַשטאַנען, וויל זי וויל זיך מיט אים נישט צעשיידן. איר שנינדל וויל זי האָבן בני זיך אין דער היים; זי זאָל קאַנען וואָס אַ מאָל מוסר זיין די השגחה אויפֿן געוועלבל אַ שכנה און אַרניינלויפֿן אויסקושן איר בן יחיד אַלע אַברים. נעמט זי אים צו נאָך אַ גרעסערן תלמיד־חכם, ער זאָל לערנען מיטן בחור אין דער היים. און אינעם גרויסן תלמיד־חכם איז זי ניכשל געוואָרן. . . .

*

עס איז געווען איינער פֿון די פֿאַלשע תלמידי חכמים וואָס לערנען נישט תורה לשמה און האָבן נאָר אין זיין זיך צו הייכן און צו קריינען אויפֿן חשבון פֿון דער תורה; האָט ער געפֿירט חַנניאַן אויף דעם אייגענעם דרך. ער האָט מיט אים געלערנט נאָר פּילפּול און קונצן, ווי אַזוי אַלץ אַפּצווענדן, און האָט געפֿלאַנצט אין חַנניאַס האַרץ די ביטערע קרייטעכצער פֿון גאווה און נצחון, און חַנניאַ האָט זיך געשווינד אויסגעלערנט די חכמה; וואָרעם באמת איז עס נאָר אַ חכמה, אָבער קיין תורה נישט. נישט דאָס האָט מען אויפֿן באַרג סיני געמיינט. נאָר דאָס האָט די מוטער און דער עולם אַרום נישט פֿאַרשטאַנען, האָט מען חַנניאַן נאָך

and the general public did not appreciate this distinction, however, and so they praised Hananya still more. His mother, foolish woman, derived even greater pleasure from these exploits.

In due time, Hananya imbibed all the knowledge that the false sage could teach him and told his mother that he did not need any further instruction. The foolish woman thought that she was in the seventh heaven.

Hananya continued along the false path of his own accord. He engaged in ever more disputes with young men from the Yeshiva and with scholars in general. Always he emerged victorious. Always he put his opponents to shame and made them feel like ignorant fools. He carried on thus until his actions were called to the attention of the head of the Yeshiva. The latter said: "Childish pranks! Some day he will become a real sage!" For the present, he asked that someone should go with a message from him to Hananya's mother asking her to give her son a spanking for such behavior.

"A mother may do so!" he said.

Well, instead of a spanking, the silly mother gave him a kiss and even bought him a nice present for his cleverness.

This encouraged Hananya still further and made him still bolder. He ran about in synagogues and Houses of Learning and showed off his skill. Wherever a pupil sat studying some Talmudic passage, he interrupted by asking questions about that very passage, listened to the explanation, and then pointed out a possible objection. He did this until his adversary became confused and Hananya could then prove to the satisfaction of the entire audience that the pupil was utterly untalented.

It even happened at times that, when a young man was expounding a thesis in public or a sage was delivering an address, Hananya jumped up on the platform, just as the other person was concluding, and quickly set the thesis at naught or dissected the address with his tongue as with a scissor, ripping through his adversaries' arguments as through cobwebs and holding all of his opponents up to ridicule.

Again an appeal was made to the head of the Yeshiva and he issued a sterner decision: "Go to his mother," he told the complainants, "and ask her in my name to give her son a severe lashing."

Instead of a severe lashing, Hananya got more sweets than before and more beautiful gifts. As a result, he persisted still further in his wicked ways. When the head of the Yeshiva was informed for the third time, he sighed and said that he himself was reluctant

מער געלויבט, און די מוטער — וואָס ווייסט אַ נאַרישע יידענע? — האָט דערפֿון נאָך מער נחת געהאַט . . .

און אין אַ צייט אַרום האָט חנניאָ מקבל געווען די גאַנצע תּורה פֿון תּלמיד־חכם און האָט געזאָגט דער מוטער, אַז ער דאַרף שוין קיין מלמד נישט האָבן, האָט די נאַרישע יידענע געמיינט, אַז עס עפֿענען זיך פֿאַר איר אַלע שבעה רקיעים . . .

און חנניאָ איז געגאַנגען אויפֿן דרך השקרא שוין אויף דעם אייגענעם חשבון און פֿלעגט האָבן וואָס אַ מאָל מער וויכוחים מיט בחורים פֿון ישיבֿה און גלאַט לומדים, און אַלע גוֹבֿר זיין און מבייש זיין און מאַכן פֿאַר עס־האַרצים . . . אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז עס איז אַנגעקומען צום ראַש־ישיבֿה, האָט דער ראַש־ישיבֿה געזאָגט: מעשה ילדות! דערפֿון וואַקסט אַ תּלמיד־חכם אויס! און האָט נאָר געהייסן גיין אין זיין נאָמען און זאָגן דער מוטער, זי זאָל אים דערלאַנגען אַ פעטשל דערפֿאַר.

— אַ מאַמע, זאָגט ער, מעג

גיין, מן הסתם, די מוטער און גיט אים אַ קוש פֿאַרן פעטשל, און קויפֿט אים נאָך אַ שיינע מתנה פֿאַר זיין חכמה . . .

זעט חנניאָ, אַז עס איז גוט אזוי, ווערט ער נאָך מער מחוּזף. לויפֿט ער אַרום אין שולן און בתי־מדרשים און מאַכט זינע קונצן. וווּ עס זיצט אַ מתמיד און לערנט, שטעלט ער אים אָפֿ אין דער אייגענער סוגיא וואָס יענער לערנט, און פֿרעגט קשיות, הערט תּירוצים, און ווענדט אָפֿ . . . אזוי לאַנג, אזוי ברייט, ביז יענער ווערט פֿאַרטומלט, און חנניאָ ווייזט פֿאַרן גאַנצן עולם, אַז דער מתמיד האָט קיין שום השגה נישט . . .

אַ מאָל טרעפֿט ער, ווען אַ בחור זאָגט אַ חילוק, אָדער עס דרשנט אַ תּלמיד־חכם — און נאָך איידער יענער זאָגט „ובֿא לציון“, שפּרינגט ער שוין אַרויף אויפֿן בעלעמער, און מאַכט פֿון חילוק אַשפּה, און צעשניידט מיטן מויל, ווי מיט אַ שער, דעם דרש אויף פּיצלעך, און צערניסט אים ווי אַ שפינוועבס, און מאַכט אַלע פֿאַר עס־האַרצים.

לויפֿט מען ווייטער צום ראַש־ישיבֿה, גיט ער אַרויס אַ האַרבּערן פּסק: גיט, זאָגט ער, צו דער מוטער און זאָגט איר, אַז איך האָב געהייסן אים אָפּשמניסן . . .

קריגט חנניאָ פֿון דער מוטער נאָך שענערע מתנות און נאָך מער ממתקים; טוט ער נאָך מער מעשים רעים, דערציילט מען ווייטער דעם ראַש־ישיבֿה, זיפֿצט ער אָפֿ און זאָגט, אַז ער האָט אים מורא מעניש צו זיין, אַזאַ למדן איז ער, אַז

to punish the youth whose learning was prodigious but that it was perfectly proper for a mother to administer well-deserved punishment. Told of the mother's coddling of Hananya, he asked that the youth himself be called. Hananya came in full of overbearing insolence. The head of the Yeshiva began a conversation about the Torah but was soon interrupted by several insolent, pointed questions, then by questions piled on questions. Hananya displayed his great acumen and hurled a barrage of Biblical and Talmudic quotations. . . . The master listened patiently and without a trace of anger. Then he replied modestly:

"Listen, Hananya! Your entire knowledge is essentially negative, your entire skill lies in refutation, your entire power consists in pointing out the weaknesses of others, in saying 'no' and again 'no' . . . . In other words, you have not mastered the entire Torah, for the Torah contains the positive statements 'Thou shalt!' as well as the negative statements 'Thou shalt not!' You have not learned more than the negative part. You are therefore strong in naysaying. Do you want proof that your knowledge is only partial? Give us a theory or an explanation of your own. . . ."

Hananya was silent, powerless to meet the challenge. He could destroy but not substitute something constructive.

He offered as explanation: "My teacher didn't teach me that!"

Then the head of the Yeshiva explained: "Your teacher died, and the fires of hell are now consuming him. His negative learning does not suffice to save him. He will burn as long as you Hananya do not repent and do not tear out of your heart all the evil he sowed therein."

"It is therefore incumbent upon you," continued the headmaster, "to have mercy both upon yourself and upon your teacher, and to atone by studying the Torah hereafter in true faith and for its own sake. . . ."

Hananya rushed to the cemetery to inquire if his teacher had really died and when. For he had not heard the news from any other source. He was told: "Yes, and the burial took place only on the preceding day." The path leading to the grave was pointed out to Hananya and he noticed that overnight the grave had become overgrown with sticking, burning thistles. . . . He realized the meaning of this growth and resolved to atone.

Unfortunately, his resolution was upset by the following incident:

נאָר אַ מאַמע מעג. דערציילט מען אים, וואָס די מוטער טוט, הייסט ער, מען זאָל אַרויפשיקן חנניאַן אַליין. קומט חנניאַ אַרײַן מיט עוות. און אַז דער ראַש־ישיבֿה הייבט אָן אַ שמועס וועגן תורה, האַקט ער אים איבער מיט חוצפּה און פֿרעגט שפּיציקע קשיות, און קשיות אויף קשיות, און ווייזט זײַן גבורה, און מיטש צונויף ש״ס ופוסקים. . . . איז אָבער דער ראַש־ישיבֿה אַ גרויסער עניו געווען, ביזערט ער זיך נישט, און זאָגט אים געלאַסן:

— הער, חנניאַ! דײַן גאַנצע חכמה איז נאָר אויף אָפּווענדן. אַלץ קשיות און תירוצים — אויף נישט אַזוי, אַלץ ״ניין״ און ״ניין״. . . . הייסט עס, אַז דו האַסט קיין גאַנצע תורה נישט. . . . ווייל די תורה האַט דאָך עשהן און לאַתעשהן, האַלב הן און האַלב לאַזן, און דו האַסט נאָר: לאַזן און לאַזן. . . . מער ווי העלפֿט וועסטו קיין מאָל נישט האַבן, אַ ווהאַ ראַיה: זאָג עפעס דײַנס, דײַן אייגנס אויף יאָ. . . .

שווינגט חנניאַ; אין דעם איז זײַן כוח נישט געווען. זײַן כוח איז געווען ״סתירה״, נישט ״בנין״. . . .

פֿאַרענטפֿערט ער זיך:

— דאָס האַט מיך דער מלמד נישט געלערנט.

זאָגט אים דער ראַש־ישיבֿה: דײַן מלמד, חנניאַ, איז נײַטער געוואָרן, און עס ברענט אים דאָס פֿייער אין גיהנום און דער זכות פֿון דער תורה קאָן אים נישט מציל זײַן — און ער וועט אַזוי ברענען, כל זמן דו, חנניאַ, וועסט נישט תשובֿה טון און אויסרייסן פֿון האַרץ דאָס שלעכטס וואָס ער האַט אין דיר פֿאַרווייט. . . .

— דאַרפֿסט, זאָגט דער ראַש־ישיבֿה ווייטער, רחמנות האַבן אי אויף דיר, אי אויף יענעם תלמיד־חכם, און תשובֿה טון און לערנען תורה לשמה. . . .

לויפֿט חנניאַ אויפֿן בית־עלמין אַרויס און פֿרעגט זיך נאָך, צי דער און דער מלמד איז באמת נײַטער געוואָרן? און ווען? ווייל ער האַט דערפֿון נישט געהערט. זאָגט מען אים: יאָ, די קבורה איז געווען ערשט נעכטן, און מען ווייזט אים דעם וועג צום קבר. זעט ער, חנניאַ, ווי דאָס קבר איז איבער נאָכט פֿאַרוואַקסן געוואָרן מיט שטעכעדיקע און ברענענדיקע דערנער. . . . פֿאַרשטייט ער, וואָס דאָס באַמײַט, און באַשליסט זיך תשובֿה צו טון. . . .

מאָכט זיך אָבער, מעשה שטן, אַזאַ מעשה:

In those days, there lived in Jerusalem an ex-butcher, who had been suspected of passing off non-Kosher meat as Kosher. The Jewish ritual authorities had therefore sent a learned Jew to look into the matter. When this investigator tried to carry through his commission honestly and thoroughly and appeared at the slaughtering unexpectedly, the butcher seized an ax and hurled it at the Jew's head. Then he grabbed the wounded victim and threw him out on the street. It was a miracle that the learned Jew came through alive. A great commotion resulted from this incident. The Jewish ritual authorities promptly took the next step. They pronounced the butcher's products non-Kosher, worse even than swine's meat. By this time, however, the butcher had amassed a considerable fortune from his illicit meat and so he closed his store and took to lending money at high rates of interest. At the same time, he became an informer, lodging with the government a complaint against the Jewish authorities. As a result, these leaders were seized, thrown into prison, and condemned to floggings and exile.... The Jewish community was helpless to take further action against him, now that he no longer had a Kosher butcher-shop. They could merely thank God that this wicked person had given sufficient vent to his spite and that matters would now quiet down.

The rich ex-butcher had the heart of a miser and did not enjoy his own wealth. He didn't eat, he didn't drink, he dressed poorly, and when a garment could no longer be worn, he didn't give it away to a poor man but sold it for the few pennies it might fetch as rags. He raised big dogs so that beggars would not dare to cross his threshold.

This wicked person had no sons and only one daughter. Her name was Hannah. His wife had been modest and righteous. When her only daughter was born and when she had become intimately acquainted with her husband's way of life, she prayed to God to close up her womb so that she might not have sons who would follow in their father's footsteps and carry on his wicked ways. Her prayer was granted. Hannah remained her only child. All her efforts to convert her husband to righteous ways ended in failure and ultimately she became reconciled to her fate. Since life with a husband who plagued and tortured her proved unbearable, she prayed for an early death. This prayer too was granted. Before she passed on, she implored her relatives to arrange for her funeral

אין יענער ציט האט געלעבט אין ירושלים א געוועזענער קצב, וואס דאס בית-דין-צדק האט אים ארבינגעזעצט א תלמיד-חכם פאר א נאמן, ווייל ער, דער קצב, איז געווען א חשוב על הטרפות; און אז דער נאמן וויל ממלא זיין משלחתו באמונה און באמת משגיח זיין אויף דער יאטקע, כאפט דער קצב די האק און ווארפט דעם תלמיד-חכם אין קאפ אריין, און נעמט אים אן א פארווינדטן, און ווארפט אים ארויס אין גאס אריין. נסים מן השמים, וואס מען האט אים אפגע-ראטעוועט. ווערט א רעש, גייט דער בית-דין-צדק און הייסט אויסרופן, אז דעם קצבס פלייש איז פיגול, טרפה ונבלה, ערגער ווי חזיר... איז אבער דער קצב פון טרפות שוין א גביר געווארן, פארמאכט ער גאר אין גאנצן די יאטקע, און ווערט א מלווה בריבית, און מסרט דאס בית-דין-צדק למלכות. כאפט מען די דיינים און מען ווארפט זיי אין תפיסה אריין, און מען איז זיי מחייב מלקות און גלות... און וואס זאל מען טון, אז ער האט שוין קיין כשרע יאטקע נישט? — דאנקט מען און מען לויבט גאט, אז דער רשע האט זיך דאס הארץ געקילט, און עס וועט שטיל ווערן.

איז נאך דער עושר א רע לב און האט אויף זיין אייגענער פרוטה קיין שליטה נישט געהאט, און פלעגט נישט עסן, נישט טרינקען, און ארומגיין קרוע בלוע, און אז א מלבוש איז אים אראפגעפאלן פון ליב, האט ער עס אויך נישט אוועק-געשענקט קיין ארעמאן, נאר פארקויפט בפרוטה אויף לאטעס... און מגדל געווען האט ער כלבים, עס זאלן קיין ארעמע-לייט נישט מאכן זיך קיין דריסת הרגל אין זיין הייז....

און קיין בנים זכרים האט דער רשע נישט געהאט, נאר איין איינציקע טאכטער, חנה, ווייל א ווייב האט ער געהאט אן אשה צנועה און א צדקת, און נאך דעם ווי חנה איז געבוירן געווארן און זי האט אנגעהויבן צו פארשטיין דאס התנהגות פון מאן, האט זי געבעטן גאט, ער זאל איר טראכט פארשליסן, זי זאל כאטש קיין בנים זכרים נישט האבן, ווייל ברא כרעיה דאבוהו און וועלן בוודאי ארויסגיין לתרבות רעה. האט זי מער ווי די איינע טאכטער נישט געהאט און דעם מאן מחזיר למוטב זיין האט די צנועה נישט געקאנט. האט זי פריער מקבל געווען אויף זיך די יסורים באהבה, ופאשר פשל פוח הסבל — ווייל ער פלעגט זי פניניקן און רודפן, האט זי אויף זיך אליין געבעטן דעם טויט... און פאר דער פטירה האט

and under no circumstances to reveal to her husband where she was buried.

The wicked ex-butcher thus became a widower. Since no Jewish father could be found who would give him a daughter to wife, he lived alone with his only daughter Hannah. And, miracle of miracles, he loved his child with all his heart and cared for her more than for himself. He was ready to indulge her in all the pleasures of this world and to spend his entire fortune for her—even though his money was dearer to him than his soul.

Hannah, on the other hand, shunned all pleasures. She remembered her mother's injunction not to partake of anything at her father's house except bread and water. She refused expensive clothes. She could easily get along without them, because she never left home, not wanting to hear her father cursed and abused everywhere.

The less the daughter wanted to enjoy her father's wealth, however, the more intense was his desire to shower favors upon her.

Unable to break her resistance, he came to the conclusion: "There is one favor she will accept. I shall get her a learned scholar as husband."

When she neared marriageable age, he undertook to seek for her a mate of extraordinary qualities, a scholar surpassing all scholars. He gave to marriage-brokers long lists of names outside of the city, while he himself rushed about Jerusalem and its neighboring districts, inquiring at all Schools of Learning and promising a lavish dowry for the proper young man. All in vain. Nobody wanted to be associated in marriage with such a despicable person and they were unaware of the girl's own true worth.

The rich man became enraged. He was still more angry when a marriage-broker once had the audacity to tell him to put aside pride and to accept what was available, a neighboring carpenter who made an honest living by the work of his hands, an upright individual who wanted the daughter for her own sake, even without a penny's dowry.

Well, what did the rich man do then?

He got an idea. He sought out two impoverished sages and gave them their travel expenses for two years in advance, as well as pay which they could leave behind for their wives and children. He told them to travel about among all the Jewish communities of the land, especially the distant ones where his bad reputation was unknown,

זי באשווירן די קרובים, זיי זאלן זיך אליין מתעסק זיין אין איר קבורה, און דער מאן זאל אפילו פון איר קבר נישט וויסן.

און דער רשע איז שוין אן אלמן געבליבן. קיינער וויל אים נישט געבן קיין טאכטער פאר א ווייב. וויינט ער אליין מיט דער בתי-יחידה חנה. און הפלא ופלא — זי, די בתי-יחידה זינען, האט ער דווקא שטארק ליב געהאט און גע-האלטן ווי אן אויג אין קאפ, און האט געוואלט זי מהנה זיין מפל המיני עולם-הזה, און איז גרייט געווען פאר איר מבזבז צו זיין דאס גאנצע געלט, כאטש דאס געלט איז אים טייערער געווען פאר דער נשמה.

וויל אבער די טאכטער נישט מהנה זיין, זי האט א צוואה פון דער מוטער, זי זאל, אויסער ברויט מיט וואסער, אין פאטערס הויז נישט עסן... און קיין טייערע קליידער וויל זי נישט און דארף נישט, וויל זי קומט נישט ארויס מפתח ביתה, זי זאל נישט הערן, ווי מען שילט דעם פאטער און מען איז אים מבזה אין אלע גאסן.

און וואס ווייניקער די טאכטער וויל מהנה זיין פון זיין גוטס, מער חשק און תאוה האט דער עושר איר טובות צו טון.

און אז עס העלפט קיין איבעררעדן נישט, טראכט ער: איין טובה וועט זי וועלן; איך וועל איר געבן א מאן א תלמיד-חכם.

וכשהגיעה לפרקה, וויל ער פאר איר אויסזוכן א חתן, דאס אייבערשטע פון שטייסל — א למדן שבמדינות; גיט ער לאנד-שדכנים גרויסע רשימות, און ער אליין לויפט ארום אין ירושלים און אין דער סביבה אין אלע ישיבות, און איז פוסק א הון רב פאר א גוטן בחור. און אלץ איז אוימיסט. קיינער וויל זיך נישט משדך זיין מיט דעם מנוויל — ווארעם פון קרן האט דאך קיין שום בן-אדם נישט געוויסט.

ווערט דער עושר מלא חמה, בפרט אז עס איז צו אים געקומען א מאל א שדכן און געזאגט אים, ער זאל אוועקלייגן די גאוה און טון, וואס עס לאזט זיך, און דערציילט אים, אז בשכנות וויינט א בעל-מלאכה — א מהנה מיגיע פפו, אן ערלעכער מאן, וואס וויל זיין טאכטער, און וויל אפילו קיין גראשן געלט נישט, ווערט ער גאר אונטערגעצונדן!

וואס דען טוט ער?

פאלט ער אויף אן עצה און זוכט אויס צוויי תלמידי-חכמים אביונים, און גיט זיי געלט אויף הוצאות הדרך אויף צוויי יאר, אחוץ פרנסה, איבערצולאזן פאר ווייב און קינד אין ירושלים, און הייסט זיי ארויסגיין אין גאנץ תפוצות

and to bring back a young scholar of rare ability as his future son-in-law.

The two Jews were poor. They could not refuse. They accepted the expenses for their trip and set out. They traversed the entire length and breadth of the Land of Israel—all in vain!

The reason for their failure was simple enough. The sages spoke only of dowry, maintenance, gifts, and not a word about family. If they were asked about the prospective father-in-law, they pretended not to hear, since they didn't want to lie. Everybody felt that obviously there must be something wrong and therefore steered clear of such a match.

Meanwhile, the time limit set by the rich man passed by and the two sages had to return empty-handed. When they came before the gates of Jerusalem, they were overcome with fear. If it were not for the fact that they left behind wives and children as living hostages, they would have gone to some other country and would never have returned to him. They realized that the rich man would refuse to believe them. He would feel that they did not carry out their assignment wholeheartedly and would persecute them, perhaps even to the extent of handing them over to non-Jewish hands. . . .

The two sages sat down and lamented their lot.

While they were thus sitting in great dejection before the gate of Jerusalem, they were approached by a poor lad dressed in white linen, with a hempen rope about his loins, and carrying in his hand an ordinary staff made of the branch of an almond tree. The lad went up to them, greeted them and asked them if they wouldn't like to drink and why they were so dejected. He volunteered the information that he himself was living in the desert nearby and that he knew of a well of clear water not far away. If they wished, he would lead them to the well, because he had no jar in which to bring the water to them. They replied that they were not thirsty. They were dejected because of worry. In the course of the conversation, they asked him who he was and he told them that he was a homeless orphan, that he lived outside of any settlement and nourished himself on herbs.

"And have you no desire to learn Torah?"

He replied that he did learn Torah. Every night, when darkness settled over the desert, an old man came to him and taught him Torah orally. . . . He could not look at the old man save from a distance, because the latter's eyes glistened in the dark like stars

ישראל, וזו זמן שלעכטער נאָמען האָט נאָך ניט דערגרייכט, און ברענגען אים אָן איידעם אַ תלמיד-חכם, אַ מופֿלג.

יידן אַביונים, באַשטייען זיי, און נעמען צדה לדרך, און לאָזן זיך אין וועג אַרבייטן, און מעסטן אויס אין דער לענג און אין דער ברייט גאַנץ ארץ-ישראל — און אַלץ בחינם.

און אַ פשוטע זאָך: די תלמידי-חכמים האָבן אַלץ גערעדט וועגן נדן, קעסט און מתנות, און פֿון מחותן נישט גערעדט אַ וואָרט. און אַז מען האָט זיי געפֿרעגט וועגן מחותן, האָבן זיי זיך געמאַכט נישט הערנדיק, וואָרעם קיין ליגן זאָגן האָבן זיי נישט געוואָלט; פֿאַרשטייט מען, אַז עס איז מיט אַ גרויסער סירכא, וויל מען נישט . . . .

גייט אַוועק די צייט וואָס דער עושר האָט זיי געגעבן, גייען די תלמידי-חכמים צוריק בידיים ריקות, און שטעלן זיך אָפּ ביי די טויערן פֿון ירושלים מיט גרויס פחד; ווען נישט וואָס זיי וואָלטן איבערגעלאָזט קינדער, לעבעדיקע יתומים און ווייבער עגונות, וואָלטן זיי בעסער אויף דער מדינה אַרויס און אַהיים נישט געקומען, וואָרעם זיי ווייסן, אַז דער עושר וועט זיי נישט גלייבן און מיינען, אַז זיי האָבן זייערס נישט געטון בשלמות, און וועט זיי רודפֿן עד חרמה און חס ושלום נאָך איבערגעבן אין גוי'שע הענט . . . זיצן זיי אַזוי און טרויערן.

און ווי זיי זיצן אַזוי פֿאַרן טויער פֿון שטאָט ירושלים און טרויערן, געבענט זיך צו זיי אַן אַרעם-בַּחור, אַנגעטון אין ווייסע לייבונט מיט אַ האַנפֿענעם שטריק אַרום די לענדן, און אַ פֿראַסטן וואָלדשטעקן פֿון אַ מאַנדלבוים אין דער האַנט; און ער גייט צו צו זיי, און גיט זיי שלום, און פֿרעגט זיי, צי זיי ווילן נישט טרינקען, און וואָס זיי זיצן אַזוי פֿאַרשמאַכט; און זאָגט זיי, אַז ער וווינט דאָ אין דער מידבר און ער ווייסט פֿון אַ באַר מים חיים, און עס איז נישט זייער ווייט פֿון דאַנען, און אויב זיי ווילן, וועט ער זיי פֿירן צום קוואַל . . . וויל ער האָט קיין מלי נישט אַהער צו ברענגען וואָסער. זאָגן זיי אים, אַז דאָרשטיק זענען זיי נישט, נאָר זיי האָבן אַזוי עגמת נפֿש, און עס מאַכט זיך אַ שמועס, פֿרעגן זיי ביי אים, ווער ער איז; זאָגט ער זיי, אַז ער איז אַ בע ונד, וויל ער איז אַ יתום אַן טאַטע-מאַמע, לעבט ער חוץ ליישוב און שפּינט זיך פֿון קרייטעכצער . . . .

— און ווילסט גאַרנישט לערנען קיין תורה?

ענטפֿערט ער זיי, אַז ער לערנט תורה; אַז אַלע נאַכט, ווען עס ווערט פֿינצטער אין מידבר, קומט צו אים אַן אַלטער מאַן און לערנט מיט אים בעל-פה . . . און ער דערזעט דעם אַלטן מאַן נאָך פֿון ווייטנס, וויל עס ליכטן אים די אויגן אין דער פֿינצטער ווי די שטערן, און די ווייסע באַרד זיינען איז בלאַנק

and his white beard was as radiant as pure snow. The old man came to him every night, sat down near him, and taught him Talmud and its various commentaries. . . . The two sages wanted to examine him and to see whether he was telling the truth. They discovered in him a brilliant scholar. Pearls of wisdom poured from his lips. They asked him, why he left the desert and what he was doing at the gates of Jerusalem. He replied with perfect frankness that the old man bade farewell to him on the preceding day, after informing him not to expect any further visits. Pointing out the way towards Jerusalem, the teacher commanded him to go to the holy city, where he would find his predestined mate and his fortune. There he would settle down to a life of study and service. "And I," the youth added, "must obey the old man." When the two sages heard these remarks, they were overjoyed and told the lad: "Come with us, young man. We have a fine match for you." And the young man went with them.

They brought him straightway to their rich patron and introduced him to the latter with the words: "Don't look at appearances. This youth is, in truth, a scholar of rare ability. Elijah the Prophet himself taught him Torah." The rich man did not question their testimony. He was so happy that he immediately arranged the engagement and set the wedding day for two weeks later. He was afraid that a long delay might result in someone casting an evil eye and in too much gossip being spread. As a preliminary, he took off the young man's ragged clothes and took away his staff. He outfitted him with new clothes and new shoes, more suitable for a rich man's son-in-law. He kept the old clothes with the intention of selling them immediately after the wedding to the first customer as rags for a few pennies. . . . The news of the approaching wedding spread quickly through the town. Some said: the worst dog gets the best bone. Others gave credit to the bride's sainted mother who must have interceded to heaven. Still others concluded that God's ways were unfathomable.

The two weeks passed without mishap. The day of the wedding arrived. For once, the rich miser opened his purse-strings and gave a feast for his daughter such as is rarely seen nowadays. In honor of the bridegroom, all the Jewish notables of Jerusalem appeared at the wedding and all the students of the Yeshiva came to the preliminary reception. Among the guests was also Hananya.

While waiting for the veiling of the bride, the groom discoursed

ווי שניי, און דער אַלטער מאַן קומט צו אים נאַכט אויף נאַכט און זעצט זיך נעבן אים און לערנט מיט אים ש"ס ופוסקים, ספרי, ספרא און תוספתא . . . ווילן זיי אים פֿאַרהערן, צו זען אויב ער זאָגט אמת. ווייזט ער זיך אַ גאַון עולם . . . פערל שיטן זיך אים פֿון מויל . . . פֿרעגן זיי אים, פֿאַר וואָס ער האָט פֿאַרלאָזט די מידבר, און וואָס ער טוט אונטער די טויערן פֿון ירושלים? דערציילט ער זיי בתמימות, אַז נעכטן האָט זיך מיט אים דער אַלטער מאַן געזעגנט און געזאָגט, אַז ער וועט שוין מער צו אים נישט קומען, און ער האָט אים געוויזן דעם וועג קיין ירושלים, און געהייסן אים גיין אין דער הייליקער שטאָט אַרנן, ווו ער וועט געפֿינען זיין זיווג און זיין מזל, און וועט זיצן על התורה ועל העבודה. און איך, זאָגט ער, מוז דעם אַלטן פֿאַלגן . . . ווערן זיי, די תלמידי־חכמים, דער־פֿרייט, און זאָגן אים: קום, בחור, מיט אונדז, מיר האָבן פֿאַר דיר אַ ווילן שידוך. גייט ער מיט זיי . . .

פֿירן זיי אים גלייך אַרנן צום גביר, און זאָגן אים: „אַל תבט אל מראהו“ — עס איז אַ גאַון עולם; אַהיה הנביא אליין האָט מיט אים תורה געלערנט. גלייבט זיי דער גביר און דערפֿרייט זיך, און מאַכט באַלד אַ סעודה, און שרייבט תנאים און איז מגביל זמן החתונה אין גאַנצן אויף צוויי וואָכן. ער האָט מורא פֿאַר אַן עין־הרע און אַ בייז וואָרט . . . און קודם פל נעמט ער פֿון חתן אַראָפּ די קליידער און נעמט צו דעם שטעקן, און איז אים מלביש ומנעיל פיד הגביר, און די אַלטע קליידער באַהאַלט ער צום פֿאַרקויפֿן, תיכף ומיד נאָך דער חתונה, דעם ערשטן בעסטן אויף לאַטעס פֿאַר אַ פרוטה . . . און די זאך באַקומט אין שטאָט אַ שם. טייל זאָגן: דער ערגסטער הונט כאַפט דעם בעסטן בייך . . . אַנדערע הענגען עס אָן אין זכות פֿון דער כלהס מוטער, דאָס האָט די צנועה אויסגעבעטן. נאָך אַנדערע — אַז בכלל זענען גאַטס דרכים נישט צו פֿאַרשטיין . . .

די צוויי וואָכן גייען בשלום פֿאַרבני, און עס קומט דער טאָג פֿון דער חתונה. און צוליב דער טאַכטער האָט דער כלי אַוועקגענומען די האַנט פֿון האַרץ און גע־מאַכט אַ הילולא וואָס די וועלט זעט עס נישט. און לפֿי דעם חתן זענען אַלע ניכבדים פֿון ירושלים געקומען אויף דער חתונה, און צום חתן־מאַל — אַלע בחורים פֿון דער ישיבה . . .

— און די צייט פֿון פֿאַרן באַדעקנס, דערציילט חנניא ווייטער, איז געקומען, דער חתן זאָגט פֿאַר אונדז בחורים און במעמד תלמידי־חכמים, דינינים און דעם

on a very subtle point of Jewish law before the assembled young men, experienced scholars, Jewish officials, and the head of the Yeshiva. In the adjoining room the preparations for the veiling were already completed, the musicians began to intone a solemn melody. The chief rabbi and the head of the Yeshiva, who were to lead the groom to the canopy, were already holding yellow candles in readiness for the wedding procession. From the groom's lips Torah was pouring forth like oil and spreading among the audience like the fragrance of incense. His eyes were radiant as the stars. All gaped and listened. Hananya too. He kept his word. He had no desire to refute what he heard. On the contrary, he was genuinely delighted by the stranger's interpretation. He was really happy that from now on he would have a companion in his studies, a friend with whom it would be worth discussing questions of a scholarly nature. He felt himself growing ever fonder of the bridegroom, ever more attached. He would like to get up and kiss the brilliant young man. No sooner did this generous thought come to him, when he did indeed get up to carry it out. On the way, however, he slid off the right track!

While passing the crowd, he heard one youth saying to another: "The groom is a better scholar than Hananya." The other youth replied: "Hananya is a fool by comparison..." This was too much for Hananya to stomach. A wound in his heart burst open. He felt stung as by a serpent. An evil impulse got the better of him. He stopped and prepared to pounce. Suddenly he began to speak, to refute. Pitch and brimstone poured forth from his mouth. For a moment, he sensed that he was loading sins upon his soul, that he was opposing the wisdom of the Prophet Elijah, the true Torah, that he was piercing the Torah with spears and swords, that he was killing the Torah. He became frightened and wanted to stop talking but found that he could not. He continued to talk without his own will, even against his own will. A devil was talking through him! He saw the bridegroom turn pale with fear, stagger, and collapse on a chair....

At this moment the house becomes a veritable hell. The old miser becomes enraged and roars like a lion: "I've been deceived! I've been fooled! I've been swindled!" He rushes about like mad. He discovers the poor sages who were his emissaries and marriage-brokers; he beats them up and tears out their beards. He runs across to the musicians, tears the instruments from their hands, throws

ראש-ישיבה, א שארפן חילוק... אין דער צווייטער שטוב איז מען שוין גרייט צום באדעקנס... די כלי-זמר שפילן שוין מוסר, און די אונטערפירערס פון חתנם צד, דער רב און דער ראש-ישיבה, האלטן שוין הכדלות אין די הענט און דעם חתנם תורה גיסט זיך נאך אלץ ווי בויםל, און צעגייט זיך, ווי א ריח פון בשמים, און די אויגן זינען ליכטן ווי די שטערן... אלע גאפן און הערן, חנניא אויך. ער האלט ווארט. עס פאלט אים גארנישט אן אים אפצווענדן. אדרבא, ער האט נחת פון פרעמדן חילוק; ער פרייט זיך, אז פון אצונד אן וועט ער האבן א חבר, מיט וועלכן עס וועט פדאי זיין צו לערנען און צו רעדן וועגן לערנען. און עס האט זיך שוין אין אים דערוועקט אפילו א ליבשאפט צום חתן, א הייסע ליב-שאפט. עס פארגלוסט זיך אים דווקא אויפצושטיין און צוגיין און קושן דעם חתן... און ער טוט עס. אבער אין גאנג האט ער זיך אויסגעגליטשט! פארבנגייענדיק דעם עולם, הערט ער, ווי איין בחור זאגט צום צווייטן: דער חתן קאן בעסער לערנען פאר חנניאן. און יענער ענטפערט: חנניא איז א גולם קעגן אים... און דאס איז שוין פאר חנניאן א צו גרויסער נסיון געווען... עס האט אים אנגעכאפט ביים הארץ, עס האט אויפגעפלאקערט אין אים א ווונד, גלייך א שלאנג וואלט אים א בייס געטון — הוא הנחש — הוא היצר-הרע! און ער בליבט שטיין, שטעלט זיך אויף די נעגל, הייבט פלוצלינג אן רעדן, אפצווענדן, און פון מויל שיט זיך אים פעך און סמאלע... פלוצלינג דערפילט ער, אז ער פארזינדיקט זיין נשמה, אז ער גייט קעגן אליהו הנביאס תורה, קעגן תורת אמת... אז ער שטעכט דער תורה אין הארץ אריין שפיון און שווערדן, אז ער טייט די תורה. און ער דער-שרעקט זיך און וויל אויפהערן רעדן, און קאן נישט... עס רעדט זיך שוין אן זיין רצון, קעגן זיין ווילן, עס רעדט פון אים א ניט-גוטער ארויס! און ער זעט, ווי דער חתן ווערט בלאס פאר שרעק, ווי ער וואקלט זיך און פאלט פאר חולשות הדעת אויף א שטול....

און באותו הרגע ווערט א גיהנום אין שטוב. דער סקנער ווערט מלא חמה און ברילט ווי א לייב; מקח טעות! מקח טעות!... און לויפט ארום ווי משוגע, און ער זוכט און כאפט די ארעמע תלמידי-חכמים, די שליחים און שדכנים זינען, און שלאגט זיי און רייסט זיי אויס די בערד, און לויפט קעגנאיבער צו די כלי-זמר און רייסט זיי די כלים פון די הענט ארויס, און ווארפט און צעשמעטערט זיי.

these about, and smashes them. He runs over to the bride who is standing in the middle of the room and tears her away from the veiling-ceremony. He runs out to a different room and comes back with the groom's old clothes: the linen suit, with the hempen rope, and the white staff. He tears the new clothes from the back of the semi-conscious groom, pushes him out of the room half-naked, and throws the old clothes after him.... The notables of Jerusalem and all the other guests run away in terror. Hananya alone remains. He still stands rooted to the same spot and hears the rich miser shout: "It's a pity to waste such a feast! Bring in the carpenter! Prepare the wedding-canopy!" At this point Hananya finally manages to tear his feet loose from the floor and to escape from the room.

The head of the Yeshiva meets him in the street, stops him, and tells him: "Hananya, you can ruin an entire world. It is better that you forget your learning!"

That very moment (continued Hananya) something snapped in my brain, something burst inside, and I was left like an empty cage from which the pigeons had flown, I was left without a word of all I had learned. I fell at the feet of the master and begged for atonement. He sighed: "Who knows whether there is atonement for you?"

I began to sob violently and he pointed out that the bridegroom was standing not far away at the corner of a house, not knowing where to go in a town strange to him.

"As a first step," said the headmaster, "go over to him and ask him for forgiveness."

I was afraid to go but he urged me on:

"Go over and persuade him to go home with you to your mother. I'll join you there."

I went over to the disgraced groom. When he caught sight of me, he rushed to meet me. Before I could put in a word, he called to me:

"Forgiven! Forgiven! With all my heart! The match was not destined for me!"

I would have felt better, if he had given me a beating. Instead he put his hand on my shoulder and called me friend.

I replied: "What sort of friendship can there be between an ignoramus and a learned scholar?" He looked up astonished and I told him of the curse with which the master of the Yeshiva cursed me. He answered:

און לויפט צו צו דער כלה אין מיטן שטוב און ריכט זי אָוועק פֿון באַדעקנס. און לויפט ערגעץ אין אַ קאַמער אַרויס און ברענגט אַרײַן דעם חתנס אלטע מלבושים; דאָס לײוונטענע מלבוש מיטן האַנפֿענעם שטריק און וויסן וואָלדשטעקן. און ריכט אַראָפּ פֿון פֿאַרחלשטן חתן די נײַע מלבושים, און שטופט אים אַרויס אַ נאַקעטן פֿון טיר, און וואָרפֿט אים נאָך די אַלטע מלבושים... און די אַנשים חשובים פֿון ירושלים און אַלע חתונה-געסט אַנטלויפֿן פֿאַר שרעק... איין חנניא בלנבט. ער שטייט נאָך אַלץ פֿאַרשטאַרט אויפֿן אַרט און הערט ווי דער עושר שרייט: אַ שאָד די סעודה! ברענגט מיר אַרײַן דעם סטאַלער — שרייט ער — האַלט גרייט די חופּה!... ריכט ער קוים די פֿיס אָפּ פֿון פֿאַדלאַגע און אַנטלויפט פֿון שטוב אַרויס. און באַלד אין גאַס איז אים אַנטקעגנעקומען דער ראַש־ישיבה; ער שטעלט אים אָפּ און זאָגט אים: חנניא, דו קענסט חרובֿ מאַכן אַ וועלט, פֿאַרגעס בעסער דאָס לערנען!...

און באותו הרגע, דערציילט חנניא, האָט מיר עפעס אַ קנאַק געטון אין מוח, עפעס האָט דאָרט געפלאַצט, און איך בין געבליבן ווי אַ לערע שטינג אָן טויבן, אָן אַ וואָרט תורה! פֿאַל איך דעם ראַש־ישיבה צו די פֿיס, און בעט אַ תשובה, זיפֿצט ער: ווער וויסט, צי עס וועט העלפֿן.

הייב איך אָן שטאַרק צו וויינען, ווינט ער מיר, אַ נישט ווינט, אונטער אַ ווינקל פֿון הויז, שטייט דער חתן וואָס וויסט נישט, וווּ אויס און וווּ אַזין אין דער פֿרעמדער שטאַט.

— צו אַלעם ערשטן, זאָגט ער, גיי צו אים צו און בעט ביי אים מחילה....

האַב איך מורא צו גיין, שטופט ער מיך אונטער:

— גיי און פּוּעל ביי אים, ער זאָל מיט דיר אַהיימגיין צו דינן מאַמען... איך וועל אויך אונטערקומען.

גיי איך צו צום מבושן חתן; דערזעט ער מיך, און לויפט מיר אַקעגן, און לאָזט מיך צום וואָרט נישט קומען, און רופֿט צו מיר:

— מוחל, מוחל! במחילה גמורה; עס איז קיין זיווג נישט געווען!

געוואַלט וואַלט איך בעסער, ער זאָל מיך דורסן; און ער לייגט מיר די האַנט אויף מיין אַקסל און רופֿט מיך: חבֿר!

זאָג איך: וואָס פֿאַר אַ חבֿר קאָן זײַן אָן עס-האַרץ מיט אַ תלמיד-חכם? גאַפֿט ער. און איך דערצייל אים פֿון דער קללה, מיט וועלכער דער ראַש־ישיבה האָט מיך פֿאַרשאַלטן, ענטפֿערט ער מיר:

"If my old teacher (meaning Elijah the Prophet) appears to me again, I shall implore him in your behalf."

We came to my mother. On the way I suffered the tortures of the damned. He spoke to me of the Torah. I didn't understand a word . . . but my heart wept with longing for knowledge. . . . In my soul darkness and desolation reigned as in a ruin at night. . . .

When we came in to my mother, I fell on her neck, sobbing

"Dear mother, God has punished me and you. . . . Now you have an ignoramus as your son!"

She was horrified and her voice trembled.

"What do you mean? How so? Who has cast an evil eye on you?"

I related the entire story to her and pointed out to her the groom whom I had disgraced. My mother clasped and unclasped her hand and sobbed bitterly. Esther, my sister, stood in a corner with her face to the wall and her tears flowed. . . . At this moment in came the head of the Yeshiva and turned first to Esther:

"Listen, bride, go into the kitchen and prepare something to eat for the scholar." He pointed to the youthful stranger and added "If you are fortunate, he is the mate destined for you."

Esther looked in dismay at the groom and his ragged appearance but she obeyed the master and went out.

Then the headmaster turned to the mother and said:

"This is no time for weeping. You too are not without blame. You did not provide for Esther and you did not punish Hananya. Your behavior was not good! Not good!"

My mother sobbed still more violently.

"Don't cry!" the master repeated. "Don't cry! Act!"

"What? What?" lamented my mother.

"Will you do what I tell you?" he asked.

"Yes, yes!" my mother hastened to reply.

The master then said:

"First marry off Esther. Here is her predestined mate!"

My mother burst into a heartrending cry:

"This fellow in linen rags, with the staff?"

"Yes, this is the young man whom Elijah the Prophet instructed in divine lore. Is this the way you obey me, your relative?"

"Forgive me, Rabbi! I obey! I obey!"

Then he continued: "Your son will have to wander forth into exile until he shall awaken the mercy of the All-Merciful. He too

— אז עס וועט זיך מיר באווייזן מײן אלטער רבי (אליהו הנביא, הייסט עס). וועל איך אים בעטן פֿאַר דיר!

פֿיר איך אים צו מײן מאַמען, און לינד אויפֿן וועג חיבוט־הקבר! ער רעדט צו מיר תורה, און איך פֿאַרשטיי נישט אַ וואָרט . . . און עס וויינט מיר דאָס האַרץ פֿאַר בענקשאַפֿט צו דער תורה . . . און אין דער נשמה איז פֿינצטער און וויסט, ווי בני נאָכט אין אַ חורבֿה . . . קומען מיר אַרײַן צו דער מאַמען, פֿאַל איך איר אויפֿן האַלדז מיט אַ געוויין:

— מאַמעשי, גאָט האָט מיך און דיך געשטראַפֿט . . . אַצונד האָסטו אַ זון אַן עס־האַרץ!

ווערט איר נעבעך נישט גוט און עס ציטערט איר קול:

— ווי הייסט . . . ווי אַזוי, ווער האָט עס דיר אַן עיך־הרע געטון?

דערצייל איך איר די גאַנצע מעשה, און ווינו איר, אַז דאָס איז דער חתן, וואָס איך האָב אים פֿאַרשעמט, פֿאַרברעכט די מאַמע אירע הענט און וויינט מיט אַ פֿאַרביטערט קול, און אסתר, די שוועסטער מײַנע, שטעלט זיך אין אַ ווינקעלע מיטן פנים צו דער וואַנט, און גיסט טרערן . . . באותו הרגע קומט אַרײַן דער ראַשי־שיבֿה און ווענדט זיך קודם כל צו אסתר:

— הער, כלה, גיי אין קיך אַרײַן און מאַך עפעס צו עסן פֿאַר דעם תלמיד־חכם . . . — ווינט ער אַן מיט דער האַנט אויף דעם פֿרעמדן בחור — און אַז דײַן מזל וועט שײַנען — לייגט ער צו — וועט ער זײַן דײַן זיווג.

פֿאַרצאָגט קוקט זיך אסתר אום אויף דעם חתן און זײַן הולך, נאָר דעם ראַשי־שיבֿה פֿאַלגט זי און גייט אַרויס . . .

און דער ראַשי־שיבֿה ווענדט זיך צו דער מאַמע:

— אַצונד, זאָגט ער, איז נישט קיין צײַט פֿון וויינען . . . און דו האָסט דיך אויך פֿאַרווינדליקט דערמיט וואָס דו האָסט פֿאַר אסתרן נישט געזאָרגט און חנניאָן נישט געשטראַפֿט . . . נישט גוט! נישט גוט!

הייבט די מאַמע אַן נאָך שטאַרקער צו וויינען.

— נישט וויינען, זאָגט נאָך אַ מאָל דער ראַשי־שיבֿה, טון דאָרף מען.

— וואָס? וואָס? קלאָגט די מאַמע.

— און דו וועסט מיך פֿאַלגן? פֿרעגט דער ראַשי־שיבֿה.

— פֿאַלגן, פֿאַלגן! אַנזילט זיך די מאַמע צו זאָגן.

זאָגט דער ראַשי־שיבֿה אַזוי:

— קודם, מאַך חתונה אסתרן . . . אַט איז איר זיווג!

רײַסט זיך אַרויס פֿון דער מאַמעס האַרץ אַ געוויין:

— דער בחור אין לײַזונט, מיטן שטעקן?

— דאָס איז דער בחור, וואָס אליהו הנביא האָט מיט אים תורה געלערנט.

אַזוי פֿאַלגסטו, קרובֿה?

— זײַט מיר מוחל, רבי . . . איך פֿאַלג שוין, איך פֿאַלג . . .

— און דײַן זון, זאָגט ער ווינטער, מוז גיין גלות אַפֿריכטן, ביז דעם רחמנס רחמנות וועט זיך אויף אים דערוועקן, און דו וועסט פֿון אים אויך נחת האָבן, נאָר שפעטער . . . עלטער איז אסתר . . .

will some day bring you happiness, some day, later on. . . . Esthe is older!"

Then he turned to me: "As for you, atonement might not have helped you, for your sin was indeed great. Fortunately for you, however, the marriage was not approved in heaven and your action turned out to be of benefit both for the groom and the bride."

"The bride as well?" asked my mother astonished.

The master replied:

"Know that Leah, the daughter of the wicked man, is self-effacing and righteous. Her saintly mother pleaded for her in the realm beyond and succeeded in obtaining as mate for her daughter one of the thirty-six hidden saints that in each generation dwell on earth. You will probably be able to identify him as the carpenter whom the rich man dragged to the wedding-canopy, in order that the wedding-feast might not be spoiled, but I beg you to keep this knowledge a deep secret until he himself makes such revelation if ever."

"How marvelous are the ways of God!" said my mother, somewhat comforted.

"And now," continued the master, turning to me and to the groom, "now, my dear children, change clothes with each other!"

And to me he added: "Betake yourself immediately on your wandering. Take the staff and guard it as you would your eyesight. When you go to sleep at night, place it near your head. I shall pray that help may come to you and that the staff may blossom again. Then your soul too will again burst into blossom and you will recollect everything. But remember, I repeat, you may not put on other clothes until then. Now go and don't stop to take leave of anybody."

I changed into the groom's clothes in the twinkling of an eye, but just then my sister entered, carrying in her hand a plate with a pancake. When she caught sight of us in our changed garments, she was so stunned that she dropped the plate with the pancake. The plate broke with a loud crash and the master cried out: "Congratulations! Good luck!"

I didn't hear any more, since I was already on my way out.

*

Hananya related that, when he left Jerusalem, he immediately lost his way in the desert, without bread and without water. He had

— און דו, ווענדט ער זיך צו מיר, דיר וואָלט אפשר קיין תשובה נישט געהאַלפֿן פֿאַר דיין גרויסע זינד . . . האָסטו אָבער אַ נס, וואָס עס איז קיין זיווג נישט געווען, און עס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט אַ טובה, אי פֿאַרן חתן, אי פֿאַר דער כלה!

— דער כלה אויך? . . . ווענדערט זיך די מאַמע.

ענטפֿערט דער ראַשי־שיבה:

— זי וויסן, אַז לאה, דעם רשעס טאָכטער, איז אַ באַהאַלטענע צנועה, און איר מוטער די צדקת האָט זיך פֿאַר איר געמיט אין די עולמות העליונים, און אויסגעבעטן פֿאַר איר אַ למד־וואָוניק . . . און דאָס איז ער טאַקע, דער סטאַליער, וואָס דער עושר האָט אים געשלעפט צו דער חופה, די סעודה זאָל נישט קאַליע ווערן. נאָר דאָס, בעט איר, זאָל בלייבן בסוד־סודות, ביז ער וועט נישט אַליין נתגלה ווערן! . . .

— גאָטס נסים! זאָגט די מאַמע, שוין אַ ביסל געטרייסט.

— און אַצונד, זאָגט ער ווינטער צו מיר און צום חתן, אַצונד, מנינע ליבע קינדער, טוישט אייך מיט די מלבושים! . . .

— און דו, זאָגט ער צו מיר, גיי תיכף ומיד אין גלות אַרײַן . . . און דעו שטעקן נעם און היט אים ווי אַן אויג אין קאַפּ. בני נאָכט האָלט אים צוקאַפּנס ווי דו וועסט שלאָפֿן, און איר וועל מתפלל זײַן, עס זאָל קומען דיין הילף און דער שטעקן זאָל אויפֿבלײַען, און דעמאַלט וועט דיין נשמה אויך אויפֿבלײַען און דו וועסט דיך אַלץ דערמאַנען. נאָר געדענק, ערשט דעמאַלט וועסטו מעגן אַנטו אַנדערע מלבושים און אַצונד גיי און געזעגן דיך נישט מיט קיינעם.

כהרף עין האָב איר מיך איבערגעטון אין דעם חתנס קליידער, און באות רגע קומט אַרײַן מנין שוועסטער מיט אַ פֿינגקוכן אויף אַ טעלער אין דער האַנט און ווי זי דערזעט אונדז אין די פֿאַרטוישטע מלבושים, האָט זי פֿאַר שרעק אַראָפּ געלאָזט דעם טעלער מיטן פֿינגקוכן, און דער טעלער האָט געפֿלאַצט מיט : הויכן קלאַנג, און דער ראַשי־שיבה האָט אויסגערופֿן: „מזל־טוב, מזל־טוב!“

מער האָב איר שוין נישט געהערט, איר בין באַלד אַרויס פֿון שטוב.

*

און אַזוי ווי ער איז אַרויס פֿון ירושלים, דערציילט חנניא, האָט ער תיכף ומיד פֿאַרבלאַנדזשעט אין אַ מידבר, אַן ברויט און אַן וואַסער. נאָר נישט צו ברויט

no great desire for either, however, since he could keep his body alive on herbs which he found in the desert. He was in constant mortal danger, moving about among all sorts of beasts, snakes, and reptiles. But somehow they didn't harm him... They would hunt and growl among themselves but kept out of his way. Hananya then understood that they had no power over him, because he was only condemned to wander on, exiled and banned, but was not yet fated to die. Once he even imagined he heard a voice call out: "He belongs to . . ." but he didn't hear to whom his life belonged.

Thus he stayed on, day and night, pondering mournfully on his young years that were to pass away without the light of learning without a ray for his darkened mind. If only he could hear a word of Torah! If only he had at least a Prayer-Book! He couldn't pray by heart, no, not at all!

Hananya narrated that once he poured sand on his head and that, in order to torment himself, he stood on one leg, crying out to heaven: "Torah! Torah!" Just this one word. He cried with a his soul. He carried on like this for an incredibly long time, until the sun set. Then he collapsed on the desert sand and fell asleep from sheer exhaustion. He felt himself weeping on even in his sleep and crying out: "Torah! Torah!" The head of the Yeshiva then appeared to the sleeping Hananya. He was swathed in a shroud with a golden crown on his head, and he spoke as follows:

"Arise, Hananya, your redemption is beginning. God has heard your prayer and the Prophet Elijah has interceded for you. Arise and go forward in a straight direction. You will arrive at Safed. Go to the good-hearted Reb Hiya. Make a full confession to him. Ask him to accept you in his Yeshiva. He will not refuse you. When you become eighteen, he will find for you your chosen mate. He will pray for you and his prayer always causes a stir before the seat of the All-High. Besides, the marriage-ritual and the seven-fold blessings following the wedding serve to cleanse persons of sin. Help will come to you. On the eighth day after the wedding, you will awaken in the morning and you will find the staff at the head of your bed blossoming and sprouting almonds. Then your soul too will blossom and sprout... You will remember everything, except the unpleasant things. You will expound a portion of the divine law before Reb Hiya and your speech will be constructive and not destructive. Reb Hiya will be happy with you... But whether you will live long," he concluded, "I do not know..."

און וואסער האָט ער געגלוסט, פֿאַרן גוף האָט חנניא יוצא געווען מיט גרעזלעך וואָס געפֿינען זיך אַ מאָל אין מיידער... און געווען איז ער שטענדיק בחזקת סכּנה, צווישן אַפֿערדיי חיות, נחשים ועקרבֿים, נאָר זיי האָבן אים גאַרנישט געטון... פֿלעגן עפעס ברומען צווישן זיך און אַראָפּגיין פֿון וועג, האָט ער, חנניא, פֿאַרשטאַנען, אַז זיי האָבן אויף אים קיין שליטה נישט, ווייל זיין פּסק איז נאָר „נע ונד“, און איין מאָל האָט ער אַפֿילו געהערט בחוש, ווי אַ קול רופֿט אויס: „זה שייך“... — נאָר צו וועמען, האָט ער נישט דערהערט... .

און אַזוי האָט ער אַרומגעבלאָנדזשעט טאָג און נאַכט, און געטראַכט און געטרויערט האָט ער אויף זינע יונגע יאָרן וואָס גייען אַוועק אַן תּורה, אַן ליכט, אַן אַ שטראַל פֿאַר זיין פֿינצטערן מוח... וואָלט ער כאַטש אַ וואָרט תּורה געענערט! כאַטש אַ סידור ער זאָל האָבן... בעל־פה קען ער אַפֿילו נישט דאַוונען, גאַרניט.

איין מאָל, דערציילט ער, האָט ער זיך געשאַטן זאַמד אויפֿן קאַפּ, און לשם צער זיך געשטעלט אויף איין פּוס, און אַלץ אין איינעם געשריען אין הימל אַרײַן „תּורה!“, „תּורה!“, נישט מער ווי דאָס איינע וואָרט... און געשריען האָט ער מיט מסירת־נפשׁ... לאַנג, לאַנג, ביז די זון איז אונטערגעגאַנגען, און ער איז געפֿאַלן אויף דער ערד און איז אַנגעשלאָפֿן פֿאַרשמאַכט, און געפֿילט, אַז ער וויינט אין שלאָף אויך און שרייט: תּורה! תּורה!... באַווייזט זיך אים דער ראַש־ישיבֿה, אַנגעטון אין תּכריכים און אַ גאַלדענע קרוין אויפֿן קאַפּ, און האָט אים אַזוי געזאָגט:

— שטיי אויף, חנניא, דיין רפואה הייבט זיך אָן... גאָט האָט געהערט דיין געבעט, און אליהו הנביא האָט זיך פֿאַר דיר געמיט. שטיי אויף און גיי פֿאַר דיר, וווּ די אויגן וועלן דיר טראַגן, וועסטו קומען קיין צפת, און זאלסט אַרײַנגיין צום לב־טובֿ, ר' חייאן, און וועסט זיך פֿאַר אים מתודה זיין, און בעטן, ער זאָל דיר אַרײַננעמען אין זיין ישיבֿה, און ער וועט דיר נישט אַפּזאָגן, און אַז דו וועסט אַלט ווערן אַכצן יאָר, וועט ער דיר געפֿינען דיין זיווג, און ער וועט מתפלל זיין פֿאַר דיר, און זיין תּפֿילה מאַכט שטענדיק אַ רושם פֿאַרן כּסא הכבוד. אחוץ דעם — איז חופּה מכפר, און שבע ברכות אויך... וועסטו געהאַלפֿן ווערן... און צום אַכטן טאָג נאָך דער חופּה וועסטו זיך אויפֿכאַפֿן אין דער פֿרי, וועט דער שטעקן ביי דיר צוקאַפּנס שוין האָבן אויפֿגעבליט און שפּראַצן מאַנדלען, און בליזען און שפּראַצן וועט אויך אין דיר די נשמה... .

— און דו וועסט זיך אַלץ דערמאַנען, אויסער דעם שלעכטן, און וועסט זאָגן פֿאַר ר' חייאן אַ חילוק, אַ בנין, נישט קיין סתירה; און ר' חייא וועט פֿון דיר נחת האָבן... נאָר צו וועסטו לאַנג לעבן — זאָגט ער — ווייס איך נישט... .

Then he disappeared and I awoke. It was dawn. I started out and walked and walked until I came to you, Rabbi...

*

Hananya completed his confession. Reb Hiya looked at him sadly and asked:

"How old are you, Hananya?"

"Seventeen years and ten months."

Reb Hiya was lost in thought. "Poor lad—to be cut off from life at an early age," he reflected. Hananya meanwhile raised imploring eyes to Reb Hiya and pleaded with a quiet and trembling voice:

"Teacher, will you accept me in your Yeshiva?"

"An empty soul," meditated Reb Hiya, "a soul without a word of Torah and yet the voice emanating from it has the quality of King David's violin." Aloud he replied:

"Go to sleep, my child. Tell my chief assistant to show you where and come to me tomorrow morning for an answer. Now go, my child."

Hananya left and Reb Hiya remained in the garden hut for quite a while. He looked up to the sky through an opening in the hut and asked:

"Is he the one I've been waiting for?"

But the sky was covered with clouds and gave no answer.

Why Reb Hiya was unable to accede to Hananya's request immediately became obvious in the conversation which he had with Hananya the following morning.

"My Hananya, my child," he began when the two were alone in a separate room, "know, my child, that I myself have no objection to granting your request and to accepting you in the Yeshiva, but..."

Hananya began to tremble violently.

"Teacher," he said, "let me sit furthest from you, somewhere at the end of a bench, in a dark corner, and just let me listen to what you teach them, your pupils, just let me listen..."

Reb Hiya comforted him: "I told you that I was willing, but I'm afraid. You see, they are, after all, young boys, full of mischief. They may, unfortunately, ridicule you and besides, let's not fool ourselves, they do know quite a bit, while you, Hananya, do not as yet... Well, the hatred of those who know towards those who

און ער איז בעלם געוואָרן, און איך האָב מיך אויפֿגעקאַפט פֿאַר טאָג און געגאַנגען, ביז איך בין געקומען צו אַנד, רבי... .

אַזוי דערציילט חנניא, און ר' חייא קוקט אויף אים מיט גרויס צער און פֿרעגט:

— און ווי אַלט ביסטו, חנניא?

— זיבעצן יאָר און צען חדשים.

פֿאַרטראַכט זיך ר' חייא... „געבעך — טראַכט ער — אָן אַריכט ימים!" דערווייל הייבט חנניא אויף זינע גרויסע אויגן אויף ר' חייא און זאָגט מיט אַ האַרציק געבעט, שטיל און פֿאַרציטערט:

— רבי, וועט איר מיך אַרײַננעמען אין דער ישיבֿה?

„אַ לערע נשמה, טראַכט ר' חייא, אָן אַ וואָרט תורה, און פֿון האַלדז שפּילט אַרויס דוד המלכס פֿידעלע"... און הויך זאָגט ער:

— גיי, מײַן קינד, שלאָפֿן... זאָג דעם ריש-דוכנא, ער זאָל דיר וועזן וווּ, און קום מאַרגן פֿרי צו מיר נאָך תשובֿה, אַצונד גיי, מײַן קינד... .

חנניא גייט אַרויס, און ר' חייא בלייבט נאָך אַ וועלע אין סוכה, ער קוקט דורכן פֿענצטערל אין הימל אַרײַן און פֿרעגט.

— זאָל עס זײַן דער...?

נאָר דער הימל איז פֿאַרוואַלקנט און שווינגט.

און פֿאַר וואָס ר' חייאן איז שווער געווען צו געבן חנניאן תשובֿה באַלד אויפֿן אָרט, וועט מען זען אין שמועס מיט חנניאן צו מאַרגנס אין דער פֿרי.

— חנניא בני, זאָגט ער אים אין אַ באַזונדער חדר, זײַ וויסן, מײַן קינד, אַז בנוגע צו דײַן בקשה, איך זאָל דיר אַרײַננעמען אין מײַן ישיבֿה אַרײַן, איז פֿון מײַן צד קיין מניעה נישט, נאָר... .

הייבט חנניא אָן אויפֿן גאַנצן לײַב צו ציטערן.

— רבי, זאָגט ער, לאַזט מיך זיצן, ווי אַם ווינטסטן פֿון אַנד ערגעץ אין אַן עק באַנק, אין אַ פֿינצטער ווינקעלע, איך וויל נאָר הערן וואָס איר וועט זאָגן פֿאַר זיי, פֿאַר די תלמידים... נאָר הערן וויל איך... .

— איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז איך וויל, טרייסט אים ר' חייא, נאָר, זאָגט ער, איך האָב פּחד, עס זענען דאָך פֿאַרט יונגע-לײַט, מעשה נערוות, זיי וועלן אויס דיר, חס-שלום, חוזק מאַכן... און דערצו, לאַמיר זיך נישט נאָרן, חנניא, תלמיד-חכמים זענען זיי דאָך, און דו דערווייל... און די שינאה פֿון אַ תלמיד-

are ignorant is great... You will be made to suffer, I'm afraid..."

Hananya burst out joyfully:

"All the better, teacher. I should suffer and I want to suffer. The more I am put to shame and the more I suffer, the sooner will the curse leave me."

"Be that as it may," interposed Reb Hiya, "I have still another fear. Your presence may be detrimental to them. You know the saying: 'Whosoever shames his friend in public loses his share of the better world!'"

Hananya replied in a still happier tone:

"I did not know this but, if it be so, then it means that, although I do penance and although the curse is lifted from me, then I shall still have no share in the better world beyond. I shall therefore be studying Torah for its own sake without any hope of reward... Good, teacher, good!"

Reb Hiya drank in his words like fragrant perfume.

"But, how about the others, how about my pupils?" he asked. "How can I let them sin and lose their share of the world beyond?"

Hananya was silent for a moment and then he asked:

"Would that still be true, teacher, if I were to forgive them—to forgive them beforehand?"

Instead of replying, Reb Hiya took Hananya's hand, led him into the Yeshiva, and assigned him a seat by himself, somewhat aside from the others, just as Hananya had requested.

Reb Hiya began the lesson. From time to time he cast an eye on Hananya and noticed the youth sitting with closed eyes and open ears, listening intently, his face reddening when he grasped the meaning of a word, paling when he failed to do so, and darkening gloomily when even the translation was beyond his power of comprehension. Reb Hiya was reminded of a parched camel, lost in the desert, suffering from thirst, and cheering up when it heard the clear rippling of a brook in the distance.

During his discourse, Reb Hiya overheard the pupils whispering to each other about Hananya, pointing to the newcomer, and muttering such slanderous names as "fool," "ignoramus." Reb Hiya was pained by their behavior but he did not scold them, because he saw Hananya lifting up his eyes and looking at his tormentors with joy and fondness, as though they were doing him the greatest favor. Then Reb Hiya continued his discourse.

חכם צו אן עס־הארץ איז גרויס ... וועסטו לנדן יסורים פון זיי, דאָס האָב איך מורא ...

שרינט אויס חנניא מיט פֿרייד:

— אַדרבא, רבי, איך דאַרף לנדן און אַפקומען, וואָס מער ביוש, וואָס מער יסורים; וועט געשווינדער אַראָפּ די קללה!

— זאָל זיין אַזוי, איז ר' חייא מרוצה: האָב איך אָבער מורא, עס זאָל זיי, חס־ושלום, נישט שאַטן, המלבין פני חברו ברבים ...

באַווייזן זיך דערווייַל פֿייערלעך אין חנניאס אויגן:

— וואָס איז טיטש, רבי?

— עס איז טיטש, אַז איינער פֿאַרשעמט זיין חבֿר ברבים, צווישן מענטשן, פֿאַרלירט ער זיין חלק עולם הבא:

ווערט חנניא נאָך מער דערפֿרייט.

— הייסט עס, זאָגט ער, רבי, אויב איך וועל אַפקומען, און די קללה וועט אַראָפּ פֿון מיין נשמה, וועל איך אַלץ קיין חלק לעולם הבא ניט האָבן און לערנען וועל איך תורה טאַקע לשמה, נישט האַפֿנדיק אויף שכר ... הלוואַי, רבי, הלוואַי!

ר' חייאס האַרץ זאָפט אַזיין זינגע ווערטער ווי שמעקנדיקן בויםל.

— אָבער זיי, טענהט ער, די תלמידים? ווי קען איך זיי לאָזן שטרויכלען און פֿאַרלירן עולם הבא.

בלבבט חנניא אַ וויילע שטיל און דערנאָך פֿרעגט ער:

— און ווי איז, רבי, אַז איך בין זיי מוחל, פֿאַרויס מוחל ...

— "למפֿרע", הייסט עס! טיטשט זיך אויס ר' חייא, און נעמט חנניאן אַן ביי דער האַנט און פֿירט אים מיט זיך אין ישיבֿה אַרײַן, און זעצט אים לויט זיין פֿאַרלאַנג באַזונדער, גאַר אַן אַ זיט פֿון די תלמידים.

און ר' חייא זאָגט דעם שיעור, און, פֿון צייט צו צייט, וואַרפֿט ער אַן אויג אויף חנניאן, זעט ער, ווי דער בחור זיצט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, נאָר אַפֿענע אויערן, און הערט זיך אַזיין צום שיעור, און זיין פנים רויטלט זיך, ווען ער כאַפט אַ וואַרט, און ווערט בלאַס פֿאַר שרעק, אַז עס ווערט אים עפעס פֿאַרלוירן. און טייל מאָל פֿאַלט אויף אים אַ מרה שחורה, ווען ער קען אַפֿילו דאָס טיטש־וואַרט נישט כאַפֿן. דערמאַנט עס ר' חייאן אַן אַ פֿאַרשמאַכטן קעמל וואָס בלאַג־דזשעט אין מיידער און האָט יסורים פֿון דאַרשט, און נחת דערפֿון וואָס עס הערט פֿון ווייטנס, אַ קלאַר ריזלען פֿון אַ קוואַל ...

און אַ מאָל הערט ער, ווי די תלמידים מורמלען צווישן זיך וועגן חנניאן, טיטשן אויף אים מיט די פֿינגער, און זיין אויער כאַפט בילבולים ווי בור, עס־הארץ ... האָט ר' חייא גרויס צער דערפֿון, און דאָך שריינט ער אויף זיי נישט אַן, ווייל ער זעט, ווי חנניא הייבט דעמאַלט אויף די אויגן, און קוקט אויף די תלמידים וואָס ווילן אים פֿיניקן דערמיט מיט פֿרייד, מיט ליבשאַפֿט, גלייך זיי וואַלטן אים די גרעסטע טובה געטון ... זאָגט ער ווייטער דעם שיעור ...

The pupils asked questions about the discourse. Reb Hiya replied. A lively discussion followed. Hananya alone kept silent. Not a word of endorsement or of disapproval of any argument! And yet it was obvious that he followed with intense concentration everything that was being said. When the discourse came to an end, he was the last to leave and he utilized the remaining hours before the late afternoon prayers to walk alone along obscure and overgrown garden-paths until he came to the deserted hut among the oleander trees. There he sat down, in deep meditation, and did not get up until prayer-time.

*

The chief assistant once came to ask Rey Hiya's advice whether to apologize to young Hananya.

"What's the trouble?" asked Reb Hiya. "Were you angry with him again?"

"God forbid!" replied the assistant. His story was that, whenever he happened to pass the hut among the oleander trees, he heard Hananya's voice inside the hut. The young man was either repeating the words of the day's lesson in Hebrew and in translation or he was praying to heaven with great intensity and inward devotion, crying out constantly "Torah—Torah!" as a hungry person might beg for bread. . . . "From this behavior, I gather that the youth is a sincere penitent; I feel that I wronged him during our first encounter; and I fear that I shall some day be punished for this sin."

Reb Hiya restrained his assistant. He knew that Hananya still had a thorny road to travel. But he was happy to note that the youth was arousing favorable attention and that even the pupils were beginning reluctantly to respect him ever more and more.

Again the thought came to Reb Hiya: "Perhaps he is, after all, Miriam's predestined mate?" But he dismissed this idea: "An ignominium, despite all efforts!"

Once Reb Hiya purposely went to the garden hut in the late afternoon to inquire of Hananya how he was getting along in his studies:

"Are you making any progress?" asked the teacher.

"Not yet! I have not yet been found worthy of acquiring knowledge but I do grasp more and more, the words are becoming clearer to me, I can retain them better in my memory, at least in translation."

און ר' חייא זאגט, און די תלמידים פֿרעגן קשיות, און ר' חייא ענטפֿערט, און מען אַמפּערט זיך, נאָר איין חנניא שוויגט, ער זאָל קיין פּאָרע פֿון מויל נישט אַרויסלאָזן, און פֿירט מיט קיינעם קיין חֲבֵרוֹתא נישט. און דאָס מסירת-נפש, מיט וועזען ער לאַקערט אויף יעדעס וואָרט, איז צעגאַסן אויף זיין פנים . . . און אַז דער שיעור ענדיקט זיך, גייט ער אַרויס דער לעצטער, און די פּאָר שעה פּאָר מינחה גייט ער אַ ביסל אַרום איינער אַליין און אויף אַפּגעלעגענע און פּאָר-וואַקסענע וועגן, ביז ער קומט צו צו אַ פּאָרגעסענער סוכה צווישן אַלעאַנדער-ביימער, און וועזט זיך דאָרט אין התבודדות און קומט ערשט אַרויס צו מינחה-צייט.

*

איין מאָל קומט דער ריש-דוכנא צו ר' חייא, זיך אָן עצה האַלטן, צי ער איז נישט מחוייב גיין איבערבּעטן דעם בחור חנניא.

— וואָס איז פּאָר אַ נישט פֿרעגט ר' חייא: האָסט זיך ווינטער געביזערט?
— חס-ושלום! זאָגט דער ריש-דוכנא; און דערציילט אים, אַז ווען עס קומט אים אויס פּאָרבּיצוגיין ביי דער סוכה צווישן די אַלעאַנדער-ביימער, הערט ער פֿון סוכה אַרויס חנניאס קול — אַדער ער חזרט זיך איבער די ווערטער פֿון שיעור מיט עבר־טייטש, אַדער ער איז מתפלל צום הימל מיט גרויס געבעט און דבֿקות, און רופֿט אַלץ אין איינעם! תורה — תורה — ווי אַ הונגעריקער בעט זיך ברויט . . .

— זע איד, זאָגט דער ריש-דוכנא, אַז עס איז אַ גרויסער בעל-תשובה, האָב איך מורא, צי האָב איך אים דעמאָלט נישט מבֿייש געשטעלט און צי איך וועל נישט האָבן קיין עונש דערפֿאַר.

האַלט אים ר' חייא דערפֿון אַפ, ווייל ער ווייסט, אַז חנניא דאַרף נאָך אַלץ אַפּקומען; נאָר ער האָט גרויס הגאה דערפֿון, וואָס מען הייבט אָן אויפֿן בחור חנניא אַ מבֿין צו זיין; בֿפֿרט אַז ער האָט באַמערקט, אַז אַפֿילו די תלמידים פֿון ישיבה קריגן פּאָר אים, נישט ווילנדיק, דרך-ארץ. . .

און ער קלערט ווינטער: צי איז עס נישט מרימס באַשערטער? און ענטפֿערט זיך מיט צער: פּאָרט אָן עס-האַרץ.

איין מאָל גייט ר' חייא אומישנע פּאָר מינחה אַראָפּ צו חנניא אין סוכה, אויסצופּאַרשן, ווו ער האַלט אין לימוד.

— ביסט שוין עפעס תּוֹפֿס? פֿרעגט ער.

— דערווייל נאָך נישט, רבי! די זכיה האָב איך נאָך נישט געהאַט, נאָר הערן הער איד, וואָס אַ מאָל מער, וואָס אַ מאָל שאַרפֿער און באַהאַלט אין זכרון וואָס אַ מאָל מער טייטשווערטער.

Reb Hiya sighed and said nothing.

Hananya begged piteously:

"Teacher, you said: 'Yesibena, let him talk out!' This expression remained fixed in my memory. It irradiated my dark soul as with the brilliance of diamonds.... Let me talk to you!"

"Very well!" agreed Reb Hiya.

"Teacher, something marvellous has happened to me! In the beginning, on the very first day, as I sat before you with closed eyes and listened with ears wide open, afraid to lose a single word—well, when I closed my eyes, I imagined I was still walking on, roaming about in the desert, parched with thirst, my tongue cleaving to the roof of my mouth.... From afar there penetrated to me the sweet friendly sound of clear, clear water, refreshing for heart and soul.... I felt God's mercy keeping watch over me and guiding me on a straight path towards the revivifying well. As I neared the well, the water came to meet me.... And now I recognize the significance of the well, for I once drank of its living waters but an evil man led me off the right track and on to a well of bitter waters, poisonous waters, which I mistook for dew of heaven. God is, however, extending his help to me now. I am retracing my steps to the true well and its waters are coming to meet me, shortening my travail. My confidence is rising and I am proceeding with new strength. Though I still climb over stones and rocks and thorns, I am happy and walk on. I go on, and, as I move forward, to the true well, it also moves towards me."

"Amen! May God help you!" broke in Reb Hiya with a cordial wish.

Hananya continued:

"Sitting alone in the hut, I become lost in thought at times and I imagine that I was like a cage, full of singing birds. The birds sang God's praises and hymned his glory. Then a magician came and cast a spell upon them and they began to intone melodies of a different character, insolent and dissolute melodies. Ordinary people did not know the difference and praised the cage and the singing birds, but once a pure saintly person passed by and listened to what was being offered to the public by the cage and its birds. When his ear caught the true meaning of the melodies, he recognized the evil tones of lasciviousness and blasphemy. He then went up to the cage and said: 'Rather than to sing such melodies, it were better for you birds to be struck dumb altogether!' He blew an angry blast

שווינגט ר' חייא און זיפצט.

און חנניא בעט זיך רחמים:

—רבי, איר האט דאך געזאגט „שיחנה“ — דאס ווארט איז מיר געבליבן אין זכרון, עס ליכטט אין מיין פֿינצטערער נשמה, ווי אויסגעזעצט מיט בריי־ליאנטן... לאזט מיך רעדן פֿאר אײַך!

— אדרבא! איז ר' חייא מספֿים.

— רבי, מיט מיר געשעט עפעס ווונדערלעכס! אין אנהייב, באַלד דעם ערשטן טאָג, אַז איך בין געזעסן פֿאַר אײַך מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און האָב געלאָקערט מיט אַפֿענע אויערן, זיי זאָלן, חלילה, קיין וואָרט נישט פֿאַרלירן — אַזוי ווי איך האָב די אויגן פֿאַרמאַכט, האָט זיך מיר אָנגעהויבן דאַכטן, אַז איך גיי נאָך אַלץ אַרום און בלאַנדזשע אין מידבר, און בין פֿאַרשמאַכט, און די צונג איז מיר צוגעקלעפט צום גומען פֿאַר דאַרשט... נאָר פֿון ווינטנס הער איך, ווי עס ריזלט אַ קלאַר, קלאַר וואַסער, מיט אַ זיס, היימיש קול וואָס קלינגט ווי אַ בשׂורה טובֿה, אַ פֿריש נחת פֿאַר דער נשמה... און איך האָב געפֿילט, אַז גאַטס רחמנות וועקט זיך איבער מיר, און פֿירט מיך אויפֿן גלשכן וועג צום קוואַל, און איך גענען מיך צו אים, צום לעבעדיקן וואַסער, און דער קוואַל גענענט זיך אויך צו מיר און קומט מיר אַקעגן! און איך ווייס דאָך, ווער דער קוואַל מיט זיך לעבעדיק וואַסער איז, איך האָב דאָך אַ מאָל פֿון אים געטרונקען, נאָר אַ שלעכטער מענטש האָט מיך איבערגעדייבערט און אוועקגעפֿירט פֿון קוואַל צו שלעכט וואַסער, צו פֿאַרסט וואַסער, און איך האָב געמיינט, אַז דאָס איז טוי פֿון הימל... און אַצונד האָט מיר גאַט געהאַלפֿן. איך גיי צוריק, און דער קוואַל קומט מיר אַקעגן, ער אַליין העלפֿט מיר, און דער בטחון שטאַרקט זיך אין מיר, איך גיי מיט אַלע כּוחות... און כאַטש איך קלעטער איבער שטיינער, ביינער און דערנער, פֿריי איך מיך און גיי... און גיי... און אַזוי ווי איך גיי צום קוואַל, אַזוי גענענט זיך דער קוואַל צו מיר.

— אָמן, זאָל דיר גאַט העלפֿן ווינטשט אים ר' חייא.

— און זיצנדיק אַליין אין סוכה, פֿאַרטראַכט איך מיך אַ מאָל, און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך בין געווען ווי אַ שטינג, פֿול מיט זינגענדיקע פֿייגל, און די פֿייגל האָבן גאַטס לויב געזונגען, זיין שבֿח געשפּילט... דערנאָך איז געקומען אַ פּישוף־מאַכער, און האָט די פֿייגל אַ פּישוף אָפּגעטאָן, און זיי האָבן אָנגעהויבן אַנדערע ניגונים צו זינגען... חוצפהדיקע, אויסגעלאַסענע... דער פֿראַסטער עולם האָט זיך נישט פֿאַרשטאַנען דערויף, און געלויבט די שטינג און די פֿייגל אין שטינג, ביז עס איז אַ מאָל דורכגעגאַנגען אַ צדיק אַ גרויסער, און איז צו־געגאַנגען זען, וואָס מען זינגט פֿון שטינג אַרויס פֿאַרן עולם. האָט ער געהערט, און זיין אויער האָט באַלד געכאַפט דעם אמתן תּוך פֿון די ניגונים, ער האָט דער־הערט אין זיי אַלערליי קולות פֿון תּאוה, פֿון ניבול־פה, און ער איז צוגעגאַנגען נענטער צו דער שטינג און געזאָגט: איידער אַזוי צו זינגען, פֿאַרשטומט בעסער, פֿייגל! און ער האָט אַ בייזן בלאַז געטון אין דער שטינג אַרײַן מיט אַ בייזן, קאַלטן

of cold air into the cage and immediately the birds were as if magically accursed. They ceased their singing and fell down to the floor of the cage. There they lie, as if frozen, with folded wings, shut beaks, and closed eyes. They lie like the dead...

"And when I listen to your discourse and catch a word here and there, each word seems to awaken another bird in my cage. It opens its tiny eyes and its little mouth and begins to sing with a weak voice, with a quiet voice, but the melodies are pure, devout, and honest . . . it is beginning to move its little wings . . . soon, soon it will fly."

Reb Hiya wanted to comfort Hananya: "You see, my child, God has mercy on you."

Hananya, however, was not easily comforted.

"All this," he complained, "happens to me by day. But as soon as the sun sets, the shadows of the night creep again over my soul. Within the cage everything is again silent, frozen; wings that were beginning to stir are again paralyzed and fall down as lifeless, the beaks are shut and the eyes closed."

Reb Hiya was painfully touched and told Hananya: "Go now, my child, to the prayer-services. I'll remain here and pray for you."

Hananya looked at him with gratitude and deep affection and left the hut.

*

Reb Hiya was alone. He said the Evening Prayers in the hut and was about to go out into the garden to pray under the open sky for Hananya. As he approached the entrance of the hut, he saw a few steps in front of the hut two snakes entwined about two neighboring oleander trees, their mouths bent towards each other so that their tongues of venom almost touched.

Reb Hiya was acquainted with all the birds and beasts of his garden, with those that wing their way high in the sky, with those that rest in the branches of trees, with those that creep about at a still lower level on the leaves of plants and vegetables, and with those that multiply lower still in the grass and on the very ground. Reb Hiya soon recognized that only one of the snakes was at home in the garden while the other was a strange snake, called "Achnai," which he had never before seen in his garden. He wondered why it came. Tarrying in the shadow of the hut, he heard this very question asked by the native snake and also the answer given by the other one:

אטעם, און תוך כדי דיבור זענען די פליגל ווי פארשישט און פארשאלטן גע-
ווארן, און זענען פארשטומט און פארפרוירן אראפגעפאלן אויף דער פאדלאגע
פון שטינג, און זיי ליגן דארט צונויפגעקנוילט, מיט פאררויקלטע פליגל, מיט
פארשלאסענע שנאבלעך און פארמאכטע אויגן, ווי די טויטע . . .

און אז איך הער מיך אהן צו אנער שיעור, און כאפ א ווארט נאך א ווארט,
וועקט יעדעס ווארט אין מיר אויף אן אנדער פליגעלע, עפנט עס זינע אייגעלעך
און זיין מנילעכל און הייבט אן זינגען מיט א שוואך קול, מיט א שטילס, נאך
גוטע ניגונים; פרומע, ערלעכע ניגונים . . . און רירט שטיל מיט די פליגעלעך . . .
אט, אט וועט עס פליען.

— זעסט, חנניא, גאט האט רחמנות, טרייסט אים ר' חייא.

לאזט זיך אבער חנניא נישט טרייסטן.

— דאס אלץ, קלאגט ער זיך, איז אבער נאך ביי טאג . . . און אזוי ווי די
וון לאזט זיך אראפ, לייגן זיך די שאטנס פון דער נאכט צוריק אויף מיין נשמה . . .
אלץ אין שטינג ווערט צוריק פארשטומט, פארפרוירן, און וואס עס האט מיט
א פליגל געריט, ווערט געליימט און פאלט צוריק אראפ ווי טויט, מיט א פאר-
שלאסן מנילעכל, מיט פארמאכטע אויגן . . .

האט ר' חייא דערפון גרויס צער, זאגט ער אים: גיי, מנין קינד, דאווענען
מינחה . . . איך וויל דא בליעבן און אויף דיר מתפלל זיין . . .

קוקט אויף אים חנניא מיט גרויס ליבשאפט און דאנק, און גייט ארויס
פון סוכה.

*

ר' חייא בליעבט אליין, ער דאוונט אפ מינחה ומעריב אין סוכה און וויל
ארויסגיין אין גארטן אריין, מתפלל צו זיין פאר חנניא אונטערן הימל. קומט
ער צו צו דער שוועל פון דער סוכה, דערזעט ער, אז א פאר טריט אין גאנצן
פאר דער סוכה האבן זיך צוויי שלאנגען ארומגערינגלט ארום צוויי נאענטע
אלעאנדער-ביימער, און זיי האבן איינע קעגן דער אנדערער אויסגעבויגן די
פיסקלעך אזוי, אז די גיפטגעפעלעך האבן זיך כמעט אנגעריירט.

קאן ר' חייא אלע חיות ועופות פון זיין גארטן; הן די וואס פליען הויך
אונטערן הימל; הן די וואס ליגן אויף די ביימער צווישן די צווינגן; הן די וואס
קריכן ארום איבער די בלעטער פון אלערליי נידעריקע פלאנצן און אויף די
בייטן פון אלערליי קרויט; ווי אויך די וואס פרוכפערן זיך נידעריק אין גראס.
דערקענט טאקע באלד ר' חייא, אז איין שלאנג איז א היימישע שלאנג, די צווייטע
וואס הייסט "עכנאי" איז א פרעמדע שלאנג וואס ער האט נאך דא נישט געזען.
וויל ער וויסן, נאך וואס זי איז אהערגעקומען. ציט ער זיך צוריק אריין אין
שאטן פון דער סוכה, הערט ער, ווי דאס זעלבע פרעגט די היימישע שלאנג, און
ווי די פרעמדע ענטפערט איר:

"I have come to bite somebody."

The native snake smiled:

"You are troubling yourself in vain. I have been here long enough to feel at home. When I arrived, I was most venomous and ferocious. I used to bite the students of this Yeshiva. In the course of time, however, I stopped biting. Do you know why? Because of Reb Hiya, the head of this Yeshiva. He was once a merchant who travelled far and wide throughout the world. In the course of his trips, he met old sheiks and acquired from them knowledge of the seven sciences which had been handed down to them by their ancestors. These sciences included also medicine. Following the instructions of these sheiks, he brought from distant islands various herbs as medicines against our bites. I used to bite and he would heal with these antidotes. Finally I realized that all my work was in vain and so I have stopped biting altogether."

"How foolish!" answered the foreign snake. "Herbs help only in those cases in which a snake bites of its own accord, out of ancient innate animosity dating back to the divine curse on human beings and snakes imposed for the sin in the Garden of Eden. The Creator of the Universe has a habit to prepare in advance a specific cure for each specific plague and, even before he created the venom of snakes and serpents, he commanded the earth to sprout healing herbs on those islands wherein these living creatures increase and multiply... I am without fear, however, because I do not come of my own free will and I shall not bite out of animosity. I come on a mission from the angel of death who sent me to carry out a sentence upon a person condemned to death."

"How will you find such a person here, where there are only students of Torah, righteous people?" asked the native snake amazed.

"Sentence of death has been pronounced upon the youth Hananya, who spends hours of meditation every day in this hut."

"How was that possible?"

"You see, he exposed to shame a young man of great learning, a pupil of the Prophet Elijah, and did so publicly on the very day of this person's wedding. A partial penalty was immediately exacted: the head of Jerusalem's Yeshiva, who was present, pronounced a curse upon the sinner that he should immediately forget his learning and, in addition, imposed upon him the following penance: Hananya must wander from place to place, dressed in linen clothes, with an ordinary hempen rope about his loins, and must carry in his hand

— איך בין געקומען דאָ עמעצן בניסן.

שמיכלט די היימישע שלאַנג:

— אומזיסט איז דיין טירחא: איך בין דאָ שוין לאַנג אַ היימישע, און געקומען בין איך אַ ברענענדיקע שלאַנג, אַ מרשעת, און פֿלעג בניסן די תלמידים פֿון ישיבֿה. מיט דער צניט האָב איך אָבער אויפֿגעהערט צו בניסן, און וויסטו פֿאַר וואָס? ווייל ר' חייא, דער ראָש פֿון דער ישיבֿה, איז אַ מאָל אַ סוחר געווען, און געמאַכט אַ מאָל ווינטע נסיעות איבער דער וועלט, און פֿון אַלטע שייכן, וואָס האָבן שבע חכמות בירושה און מיט וועלכע ער פֿלעגט זיך טרעפֿן אויפֿן וועג האָט ער זיך אויסגעלערנט צווישן אַנדערע חכמות אויך חכמת הרפואה... און זיי האָבן אים אָנגעוויזן, און ער האָט זיך געבראַכט פֿון ווינטע אינדזלען גראָז אויף רפואות קעגן אונדזער בניסן... איך בניסן, און ער היילט... זע איך, אַז איך אַרבעט אומזיסט, האָב איך אין גאַנצן אויפֿגעהערט צו בניסן....

— נאַריש, ענטפֿערט די פֿרעמדע שלאַנג: גראָזן, זאָגט זי, העלפֿן נאָר דע־מאַלט, ווען אַ שלאַנג בניסט מדעת עצמה, פֿאַר שינאה וואָס קומט נאָך אַרויס פֿון דעם "וּאִיבָה אֲשִׁית" — פֿון גאַטס קללה אויף מענטשן און שלאַנגען פֿאַרן חטא אין גן־עדן... האָט ער אָבער, דער רבּונו של עולם, אַ טבע, מקדים צו זיין רפואה למכה, און נאָך איידער ער האָט באַשאַפֿן דעם גיפֿט פֿון שלאַנגען, האָט ער געהייסן, אַז די ערד אויף די אינדזלען, וווּ אַלע שלאַנגען זענען פֿרה ורבה, זאָל אַרויסשפּראַצן אַלערליי גראָזן אויף רפואה... דערפֿאַר אָבער האָב איך קיין פחד נישט: איך קום נישט פֿון מנין אייגענעם ווילן, נישט אויס רישעות וועל איך בניסן; איך קום אין שליחות פֿון מלאך־המוות וואָס האָט מיך געשיקט מקיים צו זיין אַ פסק אויף אַ חייב־מיתה.

— וווּ האָסטו דאָ אַ חייב־מיתה? סאַמע תלמיד־חכמים, צדיקים!... ווונדערט זיך די היימישע שלאַנג.

— אַט דער בחור חנניא וואָס האָט יעדן טאָג דאָ התבודדות אין סופּה איז חייב־מיתה.

— ווי איז מעגלעך?

— זעסט דאָך! ער האָט מבֿייש געווען אַ תלמיד־חכם, אליהו הנביאס אַ תלמיד... און — ברבים... אין טאָג פֿון תלמיד־חכמס חופּה! און אַ שטיקל פסק האָט ער באַלד באַקומען; דער ראָש־ישיבֿה פֿון ירושלים, וואָס איז דערבני געווען, האָט אים פֿאַרשאַלטן, ער זאָל פֿאַרגעסן דאָס לערנען, און אַרויסגעגעבן אַ תשובֿה, ער זאָל ווערן אַ נע־זנד, טראָגן לנזונטענע קליידער, מיט אַ פראָסטן האַנפֿענעם גאַרטל אויף די לענדן, און האָט אים געגעבן אין דער האַנט אַריין אַן

a stripped branch of an almond tree. Not until the staff in his hand bloom again, will Hananya recollect what he once learned.

"In other words—never!" interpreted the native snake.

"Not necessarily!" answered the other snake. "This sentence, however, was not acceptable to the powers above. It was regarded as too mild. There was a general feeling that Hananya should also be deprived of his share in the world-to-come. The Lord of the Torah put in a strong objection, however, and could not be budged. Agreement was reached that the youth should be permitted to expiate his sin. He is to marry a good wife, according to his real merit, and on the eighth day after the wedding he is to die. The wedding-ritual with its sevenfold blessing will serve as atonement for half his sin and his death for the other half... Furthermore, inasmuch as a daughter of Israel is to be widowed through no fault of her own, right after the wedding, she is to be compensated by being blessed with a son who is to become a light of true wisdom unto the world."

The snake tired of speaking, having never before discoursed at such length. It begged its companion to guide it to the water. The two snakes uncoiled themselves from the trees and disappeared... Reb Hiya was left deeply disturbed.

He found himself in a difficult dilemma: if he did not marry off Hananya, he would be going counter to divine desire and Hananya would never recollect the Torah. To marry him off, however, meant killing him. Besides, how could he, Hiya, take a daughter of Israel and bring her as a sacrifice? How could he justify making her a widow, eight days after her wedding?

He peered and probed into the sky for a sign; but the heavens were silent. Reb Hiya's heart quivered and quaked and a still voice within its depths became audible:

"Hiya, sacrifice your daughter, your only daughter Miriam. Father Abraham would not have hesitated..."

It is not so easy, however, to sacrifice an only daughter. Reb Hiya recalled that his saintly Sarah promised him that in an emergency she would appear to him in a dream to resolve his doubts and so he raised his eyes to heaven and prayed for her appearance.

As he prayed, the clouds that covered the sky passed away and millions of little stars suddenly came into view and beckoned to him. They held forth a promise of divine grace and invited him to have faith in a favorable outcome.

אפגעשיילטן צווינג פֿון אַ מאַנדלבוים, און געזאָגט, אָו ער וועט זיך נישט דער-
מאַנען דאָס לערנען, ביז דער שטעקן וועט נישט אויפֿבלײַען!

— הייסט עס — לעולם ועד! מאַכט די היימישע שלאָנג.

— דאָס קען מען נישט וויסן! ענטפֿערט די פֿרעמדע: נאָר אין הימל איז
מען אויף דעם פסק נישט באַשטאַנען! דאָס איז ווייניק, האָט מען געזאָגט; מען
דאַרף אים צונעמען דעם חלק לעולם הבא. האָט זיך אָבער דער שר־התורה
אַקעגנגעשטעלט, ניין און ניין! איז געבליבן, אָו מען זאָל אים געבן אַ פּפרת עוון...
זאָל דער בחור חתונה האָבן מיט אַ בת טובֿים, לפֿי מעלתו, און צום אַכטן טאָג
נאָך דער חופּה זאָל ער שטאַרבן... האָלב וועט מכּפר זײַן די חופּה מיט די שְׁבַע
ברכות, די אַנדערע העלפֿט — די מיתה... און ווײַל אַ בת־ישׂראל וועט ווערן,
אַן איר חטא און שולד, אַ פֿריע אַלמנה, על כּן זאָל זי דערפֿאַר געבענטשט ווערן
מיט אַ בֶּן־זכּר וואָס וועט אַרויסקומען אַ גאָון עולם, אַ מאור הגולה באמת....

די שלאָנג איז שוין מיד געוואָרן רעדנדיק, זי האָט נאָך אַפֿשר קיין מאָל
נישט מיט אַ מאָל אַזוי פֿיל גערעדט, בעט זי זיך בײַ דער חבֿרטאַרין, זי זאָל
זי פֿירן צום וואַסער. וויקלען זיך די שלאָנגען אָפֿ און גייען אַוועק... און אויף
ר' חייא פֿאַלט אַ גרויסע שרעק....

וואָרעם ר' חייא איז צו אַ גרויסן נסיון געקומען; וועט ער חנניאן נישט
חתונה מאַכן, וועט ער גיין קעגן דער השגחה פרטית, און חנניא וועט זיך קיין
מאָל נישט דערמאַנען דאָס לערנען... יאַ חתונה מאַכן? טייט ער אים מיט די
אייגענע הענט! און ווי קאָן ער נעמען אַ בת־ישׂראל און ברענגען פֿאַר אַ קרבּן?
מאַכן אַכט טאָג נאָך דער חתונה פֿאַר אַן אַלמנה?

קוקט ער און קוקט אין הימל אַרײַן; דער הימל שווינגט. נאָר דאָס האַרץ
אין ר' חייאן הייבט אַן שטאַרק צו קלאַפֿן און צו צאַפֿלען; און ער הערט בחוש
אַ קול פֿון האַרץ אַרויס:

— חייא, זײַ מקריבֿ דיין טאָכטער, דיין בת־יחידה מרים... אַבֿרהם אַבֿינו
וואָלט זיך נישט מיישבֿ געווען....

נישט אַזוי לײַכט איז אָבער מקריבֿ צו זײַן אַן איינציקע טאָכטער. דערמאַנט
ער זיך, אָו שרה די צדקת האָט אים צוגעזאָגט צו קומען צו חלום, אַרויסצו-
פֿירן פֿון סַפֿקות. הייבט ער אויף צום הימל די אויגן און איז מתפלל וועגן דעם...
און אַזוי ווי ער איז מתפלל, וויקלט זיך אָפֿ דער וואָלקן פֿון הימל, און

עס באַווייזן זיך מיליאָנען שטערנדלעך מיט אַ מאָל, און זיי ווינקען צו אים
מיט חסד, מיט בטחון, מיט אַ גוטן צוזאַג!

Reb Hiya's prayer was heeded. While sitting on a chair at dusk after a day of fasting, a fainting spell came over him, his eyes closed, and he dozed off. In that very second, the saintly Sarah stood before him. She seemed unchanged since the hour of her death. She looked at him with the same gracious eyes, placed her right hand lovingly upon his shoulder, and said to him:

"Fear not, Hiya, our daughter's fortune shines like the sun. Leave everything up to her."

He wanted to ask further but his saintly wife had disappeared and he felt someone arousing him. He opened his eyes. His daughter Miriam was standing before him. Her right hand was touching his shoulder exactly where the hand of her saintly mother had just rested. He heard her saying:

"Pardon my waking you, dear father, but the sun set long ago, the moon has come up in the heaven, and the stars are ablaze. It is time for you to end your fast and to partake of something, dear father."

Reb Hiya saw before him the culmination of his dream. He took her hand fondly, pressed it to his heart, and said to her:

"I shall not break my fast, dear daughter, before you answer me truthfully what I am about to ask you."

Reb Hiya saw her beginning to blush but continued:

"Dear daughter, in certain matters it is customary for a girl to reveal her heart only to her mother. Unfortunately, you have lost your mother, who was a saintly woman, and I promised her that I would be both father and mother to you. You must, therefore, tell me the whole truth and leave nothing hidden in your heart.

Miriam buried her face in his breast and whispered:

"Ask, dear father."

He began: "You see, my daughter! The years are passing and I am no longer young. My beard is white like the snow of Mt. Hermon. What will happen, my daughter, if I am called to the seat of heavenly judgment and to your mother? In whose care shall I leave you?"

"Dear father, don't speak of this... I shall always do what you wish."

He then asked her:

"My Miriam, do you want to be more righteous than Rebecca?"

ר' חייאס תפילה איז אויסגעהערט געוואָרן. איין מאל פֿאַר נאַכט, נאָך אַ תּענית, זיצט אַזוי ר' חייא אויף דער שטול, קומט אויף אים אַ חולשות־הלל, פֿאַר־מאַכן זיך אים די אויגן, און ער דרימלט אַינן, און באַותו הרגע באַווייזט זיך אים שׂרה די צדקת. זעען זעט זי אויס פּונקט ווי בשעת פּטירה, און קוקט אויף אים מיט די זעלבע חן־וחסד־שטראַלנדיקע אויגן, און זי לייגט אים מיט גרויס ליבשאַפֿט די רעכטע האַנט אויפֿן אַקסל, און זאָגט אים:

— זאָרג נישט, חייא, אונדזער טאַכטערס מזל שיינט ווי די זון, פֿאַרלאָז זיך אויף איר ...

ווייל ער זי איבערפֿרעגן, ווערט די צדקת פֿאַרשווינדן, און עמעץ, פֿילט ער, וועקט אים ... עפֿנט ער די אויגן אויף, דערזעט ער, אַז מרימל, זיין איינציקע טאַכטער, שטייט פֿאַר אים, און לייגט איר רעכטע האַנט אויף דעם אייגענעם אַקסל, וווּ איר מוטער די צדקת האָט איר האַנט געהאַלטן, און זי זאָגט אים: — טאַטעשי, זיי מיר מוחל, וואָס איך האָב זיך געוועקט ... די זון איז שוין לאַנג אונטערגעגאַנגען, די לבנה איז שוין אַרויפֿגעשוועמען אויפֿן הימל און די שטערנדלעך האָבן זיך צעפֿלאַקערט — שוין צייט זאָלסט עפעס טועם זיין, טאַטעשי ...

זעט ר' חייא, אַז עס איז אַ המשך פֿון חלום; נעמט ער זי אָן מיט ליבשאַפֿט בני דער האַנט, און דריקט זי צו צום האַרץ, און זאָגט איר:

— טאַכטערשי, איך וועל נישט טועם זיין, ביז איך וועל זיך נישט פֿרעגן, און דו וועסט מיר נישט ענטפֿערן דעם אמת.

זעט ר' חייא, ווי זי רייטלט זיך, זאָגט ער ווינטער:

— טאַכטערשי, דער סדר עולם איז, אַז בנוגע צו געוויסע מחשבות אַנט־פֿלעקט אַ בתולה איר האַרץ נאָר פֿאַר דער מוטער. ביסטו דאָך אַבער, טאַכטערשי, אַ יתומה, בין איך דיר — ווי איך האָב זיין מוטער, דער צדקת, צוגעזאָגט — אי אַ פֿאַטער אי אַ מוטער, מוזסטו מיר דעם גאַנצן אמת זאָגן. גאַר נישט איבערלאָזן אין האַרץ ...

באַהאַלט מרימל איר פנים אויף זיין ברוסט און זאָגט שטילערהייט: — פֿרעג, טאַטעשי.

זאָגט ער איר: זע, טאַכטער מיינע! יאָרן ציען, איך בין שוין נישט יונג ... די באַרד מיינע איז ווייס ווי דער שניי אויפֿן באַרג חרמון — און וואָס וועט זיין, טאַכטער, אַז מען וועט מיך רופֿן צום בית־דין של מעלה, און צו דער מאַמען זיינער — אויף וועמעס באַראָט וועל איך זיך איבערלאָזן?

— טאַטעשי, רעד נישט דערפֿון ... איך וויל שטענדיק טון זיין רצון ... פֿרעגט ער זי:

— מרימל, ווילסט זיין מער צדקת ווי רבֿקה?

She smiled: "No."

"When Eliezer, the servant of Abraham, came to propose a match between Rebecca and Isaac, the Bible mentions that Rebecca was asked whether she wished to go of her own free will with this person Eliezer and she was not ashamed, she answered the question with the words: 'Yes, I do!'"

"Ask, dear father! And I'll answer you."

He then put the next question as follows:

"Tell me the truth, dear Miriam, which of my pupils would you like best as your husband?"

"Hananya," answered Miriam softly, so softly that only a father's ear could catch the name.

Reb Hiya was overcome with amazement and asked:

"And why do you like him, daughter? Did you speak with him?"

"God forbid," she replied. "Besides, would he have answered me, if I had?"

Reb Hiya smiled and said:

"What makes you like him, child? Do tell me!"

He saw that she did not find it easy to speak and so he repeated:

"I ask it of you by my parental authority."

She then told him that she liked Hananya from the very earliest moment. "In the first place—his voice, which flows into my heart like the finest oil. In the second place—his heroism!"

"Heroism?" marveled Reb Hiya.

"Surely, it requires heroism for a young man to go about in linen clothes among well-dressed comrades and not to be ashamed or intimidated!"

"Is that all?"

"Then there is his kindness of heart, evident the moment he raises his eyes and just looks at you. Then there is his sadness, which is most touching."

"Child, he is expiating a great sin which rests on his soul!"

"God will have to forgive him!"—she burst out with perfect assurance. "I once passed the hut where he sits during the late

שמייכלט מרימל: ניין.

— און אז אליעזר עבד אברהם איז געקומען רעדן רבקה א שידוך-מיט יצחק, שטייט: „ושאלו את פי הנערה“, האט מען רבקה געפרעגט, צי זי וויל גיין מיט דעם מענטש, מיט אליעזר, הייסט עס, האט זי זיך נישט געשעמט און געענטפערט: הן — איך וויל!

— פֿרעג, טאטעש! אז דו ווילסט, וועל איך דיר ענטפערן.

פֿרעגט ער זי פֿהאי לישנא:

— זאג מיר דעם אמת, מרימל, וועלכער פֿון מנינע תלמידים וואָרט דיר אַם בעסטן געפֿען פֿאַר אַ מאַן?

— חנניא! ענטפֿערט מרימל שטיל. אזוי שטיל, אז נאָר אַ פֿאַטערס אָן אויער האָט געקאָנט אויפֿכאַפֿן דעם נאָמען.

ווערט ר' חייא ניהל ונשתומם און פֿרעגט:

— און מיט וואָס געפֿעלט ער עס דיר, טאָכטער? האָסט גערעדט מיט

איבם?

ענטפֿערט זי:

— חס־ושלום! און — ער וואָלט מיר דען געענטפֿערט?

שמייכלט ר' חייא און פֿרעגט:

— וואָס דען, קינד? אַדרבא, דערצייל.

און אז ער זעט, אז עס איז איר נישט לזכט צו רעדן, זאָגט ער:

— איך בין אויף דיר גוור בכיבוד אַב!

דערציילט זי אים, אז באַלד אין דער ערשטער רגע איז ער איר געפֿעלן. ערשטנס — דאָס קול; עס גיסט זיך אין איר האַרץ אַרײַן ווי כשרער בוימל! צווייטנס — די גבורה!

— גבורה? ווונדערט זיך ר' חייא.

— אַוודאי איז אַ גבורה, אז אַ בחור גייט אַרום אין לזנונטענע קליידער צווישן לזטישע חברים און שעמט זיך נישט, און האָט קיין מורא נישט...

— און שוין? ווונדערט זיך ר' חייא.

— און פֿאַר זײַן גוט האַרץ וואָס קוקט אים, ווען ער הייבט די ברעמען אויף, פֿון די אויגן אַרויס. און זײַן טרויער... עס כאַפט אָן ביים האַרץ...

— קינד, ער קומט אַפּ... אַ זינד ליגט אים אויף דער נשמה!

— גאָט מוז אים מוחל זײַן! רזסט זיך איר אַרויס פֿון מויל מיט בטחון; איך גיי אַ מאָל פֿאַרבײַ דער טופּה, וווּ ער זיצט פֿאַר מינחה... הער איך זענע

afternoon and I listened to his prayers. Is it possible, dear father, not to give ear to such prayers from the bottom of a heart?"

"God is a Lord of Mercy, daughter!"

"I don't know his sin, but his atonement is sincere. There is so much repentance evident in his face, so much pain in his heart, and sometimes so much melancholy about him! How can one refrain from pitying him?"

"Is it only pity you feel, dear daughter?"

"Perhaps at the beginning, dear father. I used to think then that, if I were in your place, father, I would always be praying for him. Later on the thought came to me: were I his brother, I would sacrifice myself for him. Then suddenly—you asked me for the truth, father dear—suddenly a stream of hot blood rushed to my heart. I thought that self-sacrifice in the truest sense can be achieved only by a wife. Since you insisted on an answer, questioning me by the power of your parental authority, I had no choice but to tell you all this..."

And once, father, I had a dream about this.

It was on *Lag B'omer*, the holiday on which you went with your pupils for an excursion on the sea in your boat. Hananya went along. You asked him to. I saw through the window how sad he was as he boarded the ship.

I remained all alone. It felt dreary to be the only person in the house. I was so gloomy. I decided to go down for a stroll in the garden. There it was also unusually quiet. Not a bird sang. Not a worm gnawed at a tree. I became strangely melancholy and tired. I went over to the flowers. They stood wilted, with heads drooping. It was a hot, sultry day. I lay down on a flower bed near the white lilies, my hands under my head, and looked up at the sky... I dozed off and had the following dream:

A dove was flying through the air, a white, gentle, sad dove. Below it, unseen by the dove, flew another bird, black of hue, with a long sharp beak, with which it sought to stab the dove. I felt deep pity for the dove and cried out to warn it of danger. But the dove did not hear me. It floated on in the air. The dark bird was alarmed, however, and disappeared for a moment. Then it returned. Now it flew even faster. It was beginning to gain on the dove. I felt an intense, still more burning pity. I cried out more loudly. Again the dark bird was frightened and stopped a bit. Then it resumed the chase. I cried out in heartrending tones. This process

תפילות! טאטעשי, איז א מעגלעכע זאך, מען זאל אַוויגע האַרציקע תפילות נישט הערן?

— גאָט איז אַ בעל־רחמים, טאָכטער!

— איך ווייס נישט זיין זינד... נאָר זיין תשובה איז גרויס! עס ליגט אויף זיין פנים אַזוי פיל חרטה, אַזוי פיל האַרצווייטאָג... טייל מאָל — אַזאָ מרה־שחורה! מען מוז אויף אים רחמנות האָבן!...

— האָסטו נאָר רחמנות, טאָכטער?

— דאָס איז געווען דער אָנהייב, טאטעשי... איך זאל זיין — האָב איך אַ מאָל געטראַכט — אויף דיין אָרט, טאטעשי, וואָלט איך פֿאַר אים שטענדיק מתפלל געווען... דערנאָך האָב איך אַזאָ געדאַנק געהאַט: איך זאל זיין אַ ברודער זינער, וואָלט איך מיך פֿאַר אים מוסר־נפש געווען... און פלוצלינג, טאטעשי — דו הייסט דאָך מיך זאָגן דעם אמת — האָט מיר אַ שטראָם הייס בלוט צוגעשלאָגן צום האַרץ... עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז באמת מוסר־נפש זיין קאָן זיך נאָר אַ ווייב! אַז דו ביסט אויף מיר גוּר, דערצייל איך דיר!...

און איין מאָל, טאטעשי, האָב איך וועגן דעם אַ חלום געהאַט.

עס איז געווען ל"ג בעומר. דו ביסט מיט דיניע תלמידים שפּאַצירן געפֿאַרן אויף דער שיף איבערן ים... חנניא אויך; דו האָסט אים געהייסן... און געזען האָב איך דורכן פֿענצטער, ווי טרויעריק ער איז אַרויף אויף דער שיף....

און איך בין איינע אַליין געבליבן... עס איז מיר אומעטיק געוואָרן איינע אַליין אין הויז און אַזוי טרויעריק... בין איך אַראָפּגעגאַנגען אין גאַרטן אַרײַן. אין גאַרטן איז אויך געווען שטיל — קיין פֿויגל האָט נישט געזונגען... עס האָט קיין וואָרעם אין קיין בוים נישט געקלאָפּט... און איך בין ווּנדערלעך טרויעריק און מיד געוואָרן... גיי איך צו די בלומען... שטייען זיי אַלע פֿאַרחלשט און געבוּיגן; עס איז אַ הייסער טאָג געווען... לייג איך מיך אויף אַ בייט בײַ די ווייסע ליליען, מיט די הענט אונטערן קאָפּ, און קוק אַזוי אין הימל אַרײַן... און ווער אַזוי אַנגעדרימלט, חלומט זיך מיר אַ חלום:

עס פֿליט אונטערן הימל אַ טויב... אַ ווייסע, שטילע, טרויעריקע טויב. און הינטער איר — די טויב זעט עס נישט — פֿליט נאָך אַ שוואַרצער פֿויגל, מיט אַן אויסגעשטרעקטן שאַרפֿן שנאַבל און וויל שטעכן די טויב... קריג איך אויף דער טויב אַ ווילד רחמנות און הייב אַן רופֿן שרײַען. די טויב הערט מיך נישט, שווימט ווּנטער אין דער לופֿט, נאָר דער שוואַרצער פֿויגל דער־שרעקט זיך און ווערט פֿאַרשווונדן אויף אַ ווילע... ער קומט אָבער צוריק, פֿליט האַסטיקער, הייבט אַן דעריאָגן די טויב... וועקט זיך אין מיר נאָך אַ שטאַרקער, נאָך אַ ברענענדיקער רחמנות; שרײַ איך נאָך העכער, דער שוואַר־צער פֿויגל דערשרעקט זיך נאָך אַ מאָל, רוקט זיך אַ ביסל הינטער ווּנלעכטט צוריק... און פֿליט נאָך אַ מאָל צו... שרײַ איך נאָך האַרצרייסנדיקער... און

was repeated several times until finally the dove also heard me. It came down to me and asked sadly:

'Why do you cry, child?'

I answered:

'I am chasing away from you the dark bird which you do not see and which wants to kill you!'

Then the dove replied gloomily:

'It does not *want* to kill me. It *must* kill me. I am condemned to death and it will execute the sentence, unless—unless someone sacrifices himself for me. But this,' added the dove sadly, 'this nobody will do!'

'I will do it,' I cried out to the dove.

'And will you not be full of regrets?'

'No' — and I swore to her most solemnly never to regret my sacrifice of self.

The dove nodded to me affectionately, tarried a moment, and flew away.

When I awoke, I knew the meaning of the dream.

He is the dove, he, Hananya, and complete sacrifice of self, dear father, can be achieved only by a wife for her husband. And I have sworn most solemnly!"

Reb Hiya listened with increasing sadness and then asked:

"And supposing that Hananya were destined to die young?

Supposing that from his loins there were to come forth a great luminary but that he himself were fated to leave this world at an early age?"

She answered simply:

"No matter how few his years, each of them shall be happy."

Reb Hiya's eyes gleamed sadly as he asked again:

"And supposing that Hananya were destined to bring forth a great luminary, a light of wisdom unto the entire world, but that his own life were reckoned in heaven not in terms of years but rather in terms of days, counting from his wedding?"

"No matter how few his days, each of them shall be filled with happiness!"

"And you would willingly accept a fate to be widowed so soon?"

"A young widow but a blessed widow, blessed by God!"

Reb Hiya remained seated, unable to comprehend the heroism of his young child.

"Heaven's doings!" was the thought that flashed through his mind.

אזוי עטלעכע מאל, ביז די טויב האט מיך אויך דערהערט, און לאזט זיך אראפ צו מיר און מאכט צו מיר טרויעריק:

— וואָס שרייבסטו, קינד!

ענטפער איך:

— איך יאָג אָפּ פֿון דיר דעם שוואַרצן פֿויגל וואָס דו זעסט נישט און

וואָס וויל דיר טייטן?

ענטפערט מיר די טויב מיט מרה-שחורה:

— נישט ער וויל, ער מוז מיך טייטן... איך בין אַ חייב מיתה...

און ער וועט מיך טייטן, אויב עמעץ וועט זיך נישט פֿאַר מיר מוסר-נפש זיין? דאָס אָבער — זאָגט זי טרויעריק — וועט קיינער נישט טון!

— איך! שרייב איך אויס צו דער טויב: איך וועל עס טון!

— און וועסט קיין חרטה נישט האָבן?

— ניין! און איך שווער איר צו, אַז ניין...

ניקט זיך צו מיר די טויב מיט ליבשאַפֿט, שטייט אַ וויילע און פֿליט אַוועק, און אַז איך האָב מיך אויפֿגעכאַפֿט, האָב איך פֿאַרשטאַנען וואָס עס באַטייט...

— די טויב איז ער — חנניא... און מוסר-נפש זיין, טאטעשי, קאָן זיך

נאָר אַ ווייב... און געשווירן האָב איך!

ווערט ר' חייא זייער טרויעריק און פֿרעגט:

— און ווי איז, אַז דעם חנניא איז קיין אורד-ימים נישט באַשערט? עס

דאַרף נאָר פֿון זינע לענדן אַרויסקומען אַ גאָן, אָבער ער מוז אַוועקגיין יונגער-הייט פֿון דער וועלט?

ענטפערט זי:

— וויפֿל עס איז אים יאָרן באַשערט, אזוי פֿיל גוטע זאָל ער

האַבן....

טרויעריק ליכטן אויף ר' חייאס אויגן, און ער פֿרעגט:

— און ווי איז, אויב עס איז אים נאָר באַשערט אַרויסצוגעבן פֿון זיך אַ

גאָן-עולם... אַ גרויסן, גאָר אַ גרויסן — זיין לעבן אָבער איז אין הימל גערעכנט נישט אויף יאָרן, נאָר פֿון דער חופּה אָן — אויף טעג?

— זאָל זיין טעג! אָבער גוטע טעג זאָל ער האָבן!

— און דו ווילסט אַ יונגע אַלמנה בלייבן?

— אָבער אַ געבענטשטע פֿון גאָט!

בלייבט ר' חייא זיין, נישט פֿאַרשטייענדיק די גבורה פֿון יונגן קינד.

אַ הימלאַנד, טראַכט ער.

She placed her hand once more on his shoulder and with eyes upraised and a voice of prophecy, she said:

"It is my hope, however, that the sentence which hangs over him will yet be annulled. I shall give my life for his."

"How so, dear daughter?"

"I don't know myself, since I don't even know what sin he is expiating. Later on, he'll tell me."

Though Reb Hiya's heart was heavy, he no longer had any doubts that the match was decreed in heaven. "God is testing me," he thought, but I shall endure this trial." Aloud he told his daughter:

"Congratulations! God willing, we'll have the engagement tomorrow."

Miriam bent over her father's hand and when she lifted her head again, Reb Hiya could hardly recognize her. She had suddenly become suffused with happiness. Joy radiated from her every feature.

"Are you not afraid, Miriam?"

"No, my trust is in God!"

Her voice rang so clear, so pure, like crystal.

Reb Hiya's heart was less calm, however, and when his daughter left, he wrote letters to the headmaster of Jerusalem's Yeshiva and to the chief of Babylon's Jewish community.

He poured out to them his entire embittered heart:

"Tomorrow my daughter (Long may she live!) will be engaged. At times I think that I am putting a crown on her head. At other times I imagine that I am leading my only white little lamb (May God have mercy on her!) to the slaughter. Nevertheless, I do not want to go against God's will. I shall set the date of the wedding for a month hence. Until then, please advise me and pray for me, for my daughter, and for the penitent Hananya..."

Reb Hiya kept his word.

On the next day the engagement took place. The guests gaped in astonishment. The youths of the Yeshiva were beside themselves: such a prize for the ignoramus! They remained silent, however, out of respect for their teacher.

The month passed without an answer from either the head of Jerusalem's Yeshiva or the leader of Babylon's Jewry. Reb Hiya saw in this silence an unfavorable omen. He, therefore, called in his daughter on the day of her wedding and told her:

"Do you know, Miriam, that your betrothed Hananya is destined to leave this world on the eighth day after the wedding?"

און זי לייגט אים נאך א מאל די האנט אויפן אקסל און מיט אויפגעהויבן
בענע אויגן און מיט א קול פון א נביאה זאגט זי:
— איך האף אבער, אז דער גורדין וואס הענגט איבער אים וועט בטל
ווערן — איך וועל פאר אים מיין לעבן אוועקגעבן.
— ווי אזוי, טאכטערשי?...
— איך אליין ווייס נישט, ווייל איך ווייס דאך נאך נישט, פאר וואס פאר

א זינד ער דארף אפקומען, שפעטער, וועט ער מיר שוין זאגן.
אין ר' חייאס שווערן הארץ בלעכט שוין קיין ספק נישט, אז עס איז א
זיווג פון גאט... „און גאט — טראכט ער — פרוווט מיד, נאר איך וועל דעם
נסיון בנישטיין". און הויך זאגט ער:

— מזל-טוב דיר, טאכטער! אם ירצה השם וועלן מיר מארגן שרייבן תנאים.
מרים בייגט זיך איבערן פאטערס האנט, און אז זי האט זיך צוריק אויפ-
געהויבן, האט זי ר' חייא כמעט נישט דערקענט. זי איז מיט א מאל אזוי גליק-
לעך געווארן... שטראלנדיק איז זי מיט א מאל געווארן.
— האסט גאר קיין פחד נישט, מרים?

— ניין, איך פארלאז מיד אין גאנצן אויף גאט!
און איר קול האט געקלונגען אזוי קלאר און אזוי ריין, ווי קרישטאל...
ר' חייאס הארץ איז אבער דאך נישט אזוי רויק... און אז די טאכטער
איז אוועקגעגאנגען, האט ער געשריבן בריוו צום ראשי-ישיבה פון ירושלים און
צום נשיא פון בבל.

און ער גיסט פאר זיי אויס זיין פארביטערט הארץ:
„מארגן, שרייבט ער, וועלן זיין בני מיין טאכטער, מרים שתחי, תנאים...
טייל מאל דאכט זיך מיר, אז איך זעץ איר ארויף א קרוין אויפן קאפ, און
טייל מאל — אז איך פיר מיין איינציק וויסן שעפעלע, רחמנא לצלך, צו דער
שחיטה....

„קעגן גאט וויל איך אבער נישט גיין — שרייבט ער; — מגביל זיין דעם
זמן החתונה וועל איך אויף א חודש....
„איבער דער צייט ווארט איך פון אבך אן עצה, א ראט — און זייט פאר
מיר מתפלל, און פאר מיין טאכטער, און פארן בעל-תשובה חנניא...."
אן עומד בדיבורו איז ר' חייא געווען.

דעם צווייטן טאג האט מען תנאים געשריבן. דער עולם האט געגאפט.
די בחורים פון דער ישיבה זענען אויסער זיך; דעם עם-הארץ זאל אזוינס קומען!
פאר דרד-ארץ אבער שווינגט מען.

און דער חודש גייט פארבני... קיין תשובה פון ראשי-ישיבה פון ירושלים
און פון נשיא פון בבל האט ר' חייא נישט באקומען; נעמט ער עס אן פאר א
שלעכטן סימן, רופט ער אין טאג פון דער חופה אריין די טאכטער, און זאגט
איר:

— זיי וויסן, מרים, אז אויף דיין חתן חנניא איז ניגור געווארן אוועקצוגיין
פון דער וועלט דעם אכטן טאג נאך דער חופה....

He told her what he overheard of the snake's talk and that he was still without answers from the leading Jewish authorities. He reminded her that, if she was not absolutely resolute in her determination, there was still time for her to change her mind.

Miriam replied:

"I am determined and my heart is resolute. Now that I know the sentence, I also know how I shall annul it."

"You! By what power and in virtue of whose merits?" Reb Hiya could not help wondering.

Miriam answered:

"By the power of my faith and in recognition of the merit of my saintly mother (May she rest in peace!) and your merits, father dear, your life of study, good deeds, and righteous conduct."

No alternative remained except to proceed with the marriage-ceremony.

This began with the reception for the bridegroom. He sat in his old clothes and didn't speak a word.

Reb Hiya made the address for him and Hananya listened with a mixed feeling of joy and pain.

When the groom was led towards the bride, he found her sitting in a linen dress, with a simple kerchief over her head, apparently in order not to embarrass him.

When the kerchief was raised, there emerged a face radiant as the sun and eyes so limpid and trusting, so mild and gentle, but sparkling with supreme happiness.

Safed's entire community came to the wedding. The groom stood under the canopy in linen clothes, with a hempen rope about his loins, and a staff in his hand.

The bride encircled him seven times, she too in everyday clothes so as not to embarrass him. Reb Hiya stood beaming with happiness and — weeping.

When the groom was called upon to repeat after Reb Hiya the Hebrew phrases of the marriage formula, he asked:

"What do the words mean?"

Reb Hiya translated the entire Hebrew text for him word by word and followed the same procedure with the Hebrew blessings and the marriage-contract, translating word by word.

The audience gaped in astonishment: if Reb Hiya acted in this strange manner, he probably knew what he was doing.

און ער דערצייילט איר, וואָס ער האָט געהערט פֿון דער שלאַנג, און אַז ער האָט קיין תּשובֿה נישט פֿון די גדולי הדור, און זאָגט צו איר, אַז אויב זי איז נישט פֿעסט אין דער דעה, קען זי נאָך חרטה קריגן.

ענטפֿערט אים מרימל:

— איך בין פֿעסט, און מײַן האַרץ איז פֿעסט, און אַז איך ווייס דעם גזר-דין, ווייס איך שוין, ווי אַזוי איך וועל אים מבטל זײַן!

— דו! איך וועמענס זכות, איך וועמענס כּוח? קען זיך ניט אויסווגדערן ר' חייא... .

און מרימל זאָגט:

— אין כּוח פֿון מײַן אמונה... . און אין זכות, דיר, טאַטעשי, צו לאַנגע יאָר, פֿון מײַן מאַמען, דער צדקת, עליה השלום! און אין דינן זכות, טאַטעשי, אין זכות פֿון דינן תּורה, מיצוות און מעשים-טובֿים — —

בלבבט צו שטעלן אַ חופּה... .

און עס איז אַ חתן-מאַל, זיצט דער חתן אין זינע מלבושים, און רעדט נישט אַ וואָרט... .

ר' חייא האַלט פֿאַר אים אַ דרשה, און ער הערט זיך אַיך, מיט נחת און צער צוואַמען... .

פֿירט מען דעם חתן צו קבלת-פנים, זיצט די כלה אין לניונטענע קליידער, אַ פנים, שלא לבייש את החתן, און מיט אַ פּראָסטן טוך איבערן קאַפּ... .

און אַז מען הייבט אויף דאָס טוך, שײַנט אויף אַ פנים ווי אַ זון, אויגן קלאַרע, גלייבנדיקע, שטיל, נאָר טיף גליקלעכע!

לויפט זיך גאַנץ צפֿת צוואַמען צו דער חופּה — שטייט דער חתן אונטער דער חופּה אין לניונטענע קליידער, מיט אַ האַנפֿענעם שטריק אויף די לענדן, און מיט אַ וואַלדשטעקן אין דער האַנט... .

און מען פֿירט אַרום אים די כלה אין וואַכעדיקע קליידער, שלא לבייש את החתן... . און ר' חייא שטייט און שעפט נחת און וויינט.

און אַז ער וויל פֿאַרזאָגן דעם חתן "הרי את" — פֿרעגט ער:

— וואָס טײַטש?

און ר' חייא גייט צו און פֿאַרטײַטשט אים וואָרט בני וואָרט... . און אַזוי פֿאַרטײַטשט ער אים די ברכות און די כתובה... .

גאַפֿט מען.

נאָר אַז ר' חייא טוט אַזוי, מן-הסתם ווייסט ער וואָס ער טוט... .

Still greater was their amazement when the groom did not utter a single word of Torah, not even at the wedding-feast, and when consequently no wedding gifts were announced, not even on the part of the bride's family.

The ceremony of the Sevenfold Blessings that followed the wedding was conducted in the garden, since it was summertime... Tables had been set up along the wide main walk, separate tables for the men and separate ones for the women. The bride sat like a poor girl amidst rich guests and the groom sat like a dumb person amidst all the scholars and Rabbis. These discoursed and disputed about learned matters. Above them all, Reb Hiya stood out...

Reb Hiya was obviously restless. While talking or listening, he kept on looking about him with his eyes lowered to the ground. Was he regretting the match? Not at all! He was following with his eyes the strange snake called Achnai. He saw it move silently among the guests, unnoticed by any of them and never taking its eye off its victim, the bridegroom Hananya.

In the evening of the final, the seventh day of the Sevenfold Blessings, Reb Hiya called over his daughter and told her in a strangely altered voice:

"Daughter, tomorrow is the Day of Judgment. Be strong!"

"I am strong," answered the young wife, "I am blessed by God!" Then she added confidently: "I shall redeem him from death."

"May God help you!" said Reb Hiya and hot tears streamed down his face.

"But remember, dear father," she reminded him, "tomorrow there must first take place the miracle: the blossoming of the staff and also of his soul! He must discourse to you about the Torah. Come early to us, dear father, don't sleep too late!"

"Will I be able to sleep at all?" he wondered but aloud he assured her that he would be on time.

Next morning, when Reb Hiya visited the couple, Miriam was already dressed but Hananya was still in bed.

"Forgive me, father-in-law," he said, "I don't feel as I should." And he closed his eyes again.

Reb Hiya looked at the white staff which was standing at the head of Hananya's bed and he couldn't trust his own eyes. A green bark was spreading over the staff, veins were forming beneath the surface, buds were sprouting and beginning to blossom... Reb Hiya was about to go over to look more closely at this miracle when he

נאך מער געגאָפֿט האָט מען איבער דעם, וואָס דער חתן האָט קיין וואָרט תורה נישט געזאָגט, אָפֿילו נישט בני דער סעודה, און מען האָט דעריבער נישט אויסגערופֿן קיין דרשה־געשאַנק, אָפֿילו נישט פֿון כלהס צד....

און די שבע ברכות — עס איז געווען זומערצייט — זענען אין גארטן געווען... אויף דער מיטעלער ברייטער אַלעע זענען געשטאַנען טישן פֿאַר זכרים באַזונדער און פֿאַר ווייבער באַזונדער, און די כלה איז געזעסן ווי אַן אַרעמע כלה צווישן ריכע געסט; און דער חתן איז געזעסן ווי אַ שטומער צווישן אַלע למדנים און רבנים וואָס האָבן געדרשנט און גערעדט תורה, און איבער אַלע — ר' חייא... .

און ר' חייא, צי ער אַליין האָט געזאָגט, צי אַנדערע, איז אַלץ געזעסן אומ־רויף, און האָט עפעס געזוכט אַרום און אַרום מיט די אויגן אויף דער ערד. צי האָט ער נישט חרטה אויפֿן שידוך? חס־ושלום! ער זוכט נאָר מיט די אויגן די פֿרעמדע שלאַנג, און זעט, ווי דער „עכנאי“ דרייט זיך אַרום שטילערהייט צווישן די געסט, פֿון קיינעם נישט געזען, און לאַזט קיין אויג נישט אַראָפֿ פֿון זיין קרבן — פֿון חתן חנניא... .

און אין אַוונט נאָך די לעצטע שבע ברכות, האָט ר' חייא צוגערופֿן די טאַכטער און האָט איר געזאָגט מיט אַ משונהדיק קול:

— טאַכטער, מאַרגן איז דער יום־הדין. שטאַרק זיך!

— איך בין שטאַרק! ענטפֿערט דאָס יונגע ווייבל, איך בין געבענטשט פֿון גאָט! און — גיט זי צו מיט בטחון — איך וועל אים אויסלייזן פֿון טויט... .

— זאָל דיר גאָט העלפֿן ווינטשט איר ר' חייא מיט הייסע טרערן.

— נאָר געדענק, זאָגט זי, טאַטעש, אַז מאַרגן דאַרף פֿריער זיין דער נס! דער שטעקן דאַרף בליען, זיין נשמה אויך! ער דאַרף זאָגן פֿאַר דיר אַ חילוק! קום צו אונדז, טאַטעש, גאַנץ פֿרי, פֿאַרשלאָף נישט!

טראַכט ער: צי וועל איך דען שלאָפֿן? און הויך זאָגט ער איר צו.

און צו מאַרגנס, אַז ר' חייא איז געקומען צום פֿאַרפֿאַלק, איז שוין מרים געווען אַנגעטון, נאָר חנניא איז נאָך געלעגן אין בעט.

— זינט מיר מוחל, שווער, זאָגט ער, איך פֿיל מיך נישט בקו הבריאה... . און ער פֿאַרמאַכט צוריק די אויגן.

קוקט ר' חייא אויפֿן ווייסן שטעקן וואָס שטייט חנניאן צוקאַפֿנס, גלייבט ער זינען אויגן נישט — דער שטעקן באַדעקט זיך מיט אַ גרינער הויט, די הויט ווערט אַנגעדראָלן מיט אַדערדעך, באַדעקט זיך מיט קנאַספֿן און הייבט אַן בליען... . וויל ער זיך אויפֿהייבן און נענטער זיך צוקוקן צום נס. דערזעט ער

noticed Hananya's face also undergoing a transformation, a deep crimson spreading over the awakening features, and the eyes opening. Hiya found himself looking into a pair of quiet, clear, blessed eyes that harbored not a trace of a curse. He stared and stared. Then he turned to see whether Miriam too had noticed the miracle but his daughter had vanished. Meanwhile, Hananya opened his lips and began to discourse. Reb Hiya listened and forgot all else: the miracle of the staff, his daughter, the Achnai—emissary of the Angel of Death. Pearls poured from Hananya's mouth, pearls of wisdom, hidden mysteries of the Torah. He opened up to Reb Hiya the gates of a new world of learning and led him into a marvelous garden, a Garden of Eden containing the Tree of Knowledge, the Tree of Life, and all sorts of other fruit-bearing trees. The pure light of the preceding seven glorious days irradiated everything as with purest gold. All trees blossomed. Flocks of birds sang amongst their leaves and fruit abounded in their branches. There seemed to be no end to all the blooming, sprouting, singing, playing. Hananya talked on and Reb Hiya imagined that the soul of the world was speaking. Or was it all a dream? Reb Hiya opened his eyes wide and let his ears imbibe the marvelous tones. He opened his mouth and drank in every word as it streamed from Hananya's lips. He felt a holy, inner rapture spreading through every limb and organ.

How can mere words express the ecstasy of Reb Hiya as Hananya unfolded to him the mysteries of the Torah! These mysteries are recorded in the Book of Hananya, which Reb Hiya published in a gilt-edged edition.

Let us meanwhile leave these luminaries of learning and let us see what the simple but righteous Miriam was doing:

When she beheld the staff bloom and her father's gaze fixed on the staff, she seized her husband's linen clothes and left the house. Silently and quickly she passed from the room; the carpet muffled her light steps. Then she came through all the rooms until she came to the last one. She did not meet a single person on the way. She had arranged on the preceding day that nobody should appear until she called. She looked about and made sure that she was alone and unobserved. Then she took off her dress. Her lips muttered: "God, forgive me, if, to save a soul, I wear man's clothes." Then she put on her husband's linen garments, ran towards the door, opened it, and sat down on the threshold of the door opening out into the garden. She sat thus quietly for a while and looked out on

אָבער, ווי חנניאס פנים פֿאַרענדערט זיך, רייטלט זיך, און ער עפֿנט אויף אַ פֿאַר שטילע, קלאַרע, געבענטשטע אויגן, אַן אַ צייכן פֿון אַ קללה. קוקט ער און גאַפֿט. זוכט ער מיט די אויגן די טאַכטער, צי זי זעט. איז אָבער מרימל שוין נעלם געוואָרן, און דערווייניג עפֿנט חנניא די לעפֿצן און הייבט אָן דרשענען. און ר' חייא הערט און פֿאַרגעסט אָן אַלעס: אָן נס פֿון שטעקן, אָן דער טאַכטער, אָן "עכנאיי" — דעם שליח פֿון מלאך־המוות; פֿערל שיטן זיך חנניאן פֿון מויל: תורה און סתרי תורה, און ער עפֿנט פֿאַר ר' חייאן די טויערן פֿון אַ נבעם עולם התורה — אַ ווונדערלעכער גאַרטן — אַ גר־עדן מיטן עץ־הדעת, מיטן עץ־החיים, און אַלער־ליי אַנדערע פרות, און די ריינע ליכט פֿון שבעת הימים באַשינגט אַלץ און באַ־שיט מיט ריין גינגאַלד, און אַלע ביימער בליען, און מחנות פֿייגל זינגען צווישן די בלעטער און פרות אויף די צווינגן — און עס בליט, און שפּראַצט, און זינגט, און שפּילט... חנניא רעדט, און ר' חייאן דאַכט זיך, אַז די נשמה פֿון דער וועלט רעדט! צי חלומט ער נישט? ווייט און ברייט עפֿנט ער די אויגן — די אויערן זאַפֿן אַפֿן ווונדערלעכע קולות. און מיטן אַפֿענעם מויל שלינגט חנניא די ווערטער פֿון די ליפֿן אַראָפּ, און אַ הייליקער, שטילער נחת צעגייט זיך אים אין אַלע גלידער.

נאַר דעם תענוג פֿון ר' חייאן קענען מיר נישט באַשרייבן, בפרט נאָך אויף עבר־י־טנטש. די סודות התורה, וואָס חנניא האָט מגלה געווען, הלא הם כתובים על ספר הישר — אין חנניאס ספֿר וואָס ר' חייא האָט אַרויסגעגעבן מיטן גאַלדענעם שניט. וועלן מיר דעריבער פֿאַרלאָזן די גאונים, און זען, וואָס די צדקת מרימל טוט.

אַזוי ווי זי האָט דערזען, ווי דער שטעקן הייבט אָן בליען, און דער פֿאַטער, ר' חייא, איז פֿאַרקוקט אויפֿן שטעקן, האָט זי געכאַפֿט דעם מאַנס ליוונטענע מלבושים און איז פֿון שטוב אַרויס... שטיל און לייכט גייט זי אַרויס פֿון חדר, דער דיוואַן זאַפֿט אין זיך אַפֿן אירע לייכטע טריט... און זי לויפֿט איבער אַלע חדרים ביז צום לעצטן חדר, פֿאַר דער פֿאַדערשטוב... קיין שום בן־אדם טרעפֿט זי נישט איבערן וועג. זי האָט נאָך געכטן אַנגעזאַגט, עס זאַל זיך דאָ קיינער נישט באַווייזן ביז זי וועט רופֿן. און אַז זי קוקט זיך אום און זעט, אַז זי איז אַליין, וואַרפֿט זי פֿון זיך אַראָפּ אירע קליידער, „גאַט! — שעפטשען אירע ליפֿן — עס איז פֿקוח נפשׁ, זי מיר מוחל 'שמלת־גבר'... — און כאַפֿט אויף זיך דעם מאַנס ליוונטענע מלבושים, און לויפֿט צו און עפֿנט די טיר, און זעצט זיך אויף דער שוועל פֿון פֿאַדערשטוב אין גאַרטן אַרפֿן. אַזוי זיצט זי אַ ווייניג שטיל און קוקט אויף דער אַלעזע וואָס ציט זיך פֿון דער הויזטיר, ווייט, ווייט און ווערט פֿאַרלוירן צווישן די אַלעאַנדער־ביימער..."

the garden walk, which extended from the house far into the distance until it was lost somewhere among the oleander trees.

Her lips murmured prayers and pleas to the Creator of the Universe to accept her sacrifice. When she saw the Achnai unfold itself from the oleander tree and move along the walk, she quickly covered her face with her hands so that she looked in every respect like her husband, Hananya. Through a thin crack between her fingers, she observed the snake creeping nearer and nearer. The Achnai moved slowly, rhythmically, but with sureness. It knew that the victim would not escape it. When the snake saw Hananya (so it assumed) sitting calmly on the threshold, with his face hidden in his hands, it thought: "The victim sits quietly! He must have a premonition of some dire event. He is praying or perhaps reciting his last confession." The snake stuck out its venom-filled tongue and prepared to use this murderous weapon. Miriam saw this. She watched the Achnai move ever faster as the desire to bite arose in his reptile-nature. She heard the rubbing of its belly over the sand. She heard its breathing. As it came still closer and the spots on its speckled skin became clearly visible, Miriam closed the thin opening between her fingers and, without drawing breath, she prayed in the depths of her heart: "Creator of the Universe, mayest Thou accept my sacrifice!" She began the final prayer of confession, quietly, with bated breath, and without the trembling of a lip. Before the prayer was ended, she felt the fatal bite—and collapsed on the threshold with the cry:

"Creator of the Universe, forgive me for the unborn genius that you wanted to give me... Let Hananya live in his stead!" She began her death-struggle and her soul left her body amidst great pain.

*

God is, however, the Lord of Judgment.

When Miriam's soul ascended to heaven, it was awaited; or, rather, Hananya's soul was awaited: saints came out of Paradise to meet it!

When the soul was conducted to the Seat of Judgment, it was asked merely as a formality, of course, since the answer was known to all:

"Did you conduct your business honestly?"

Miriam answered:

"I never engaged in business."

און אירע ליפן שעפטשען תפילות ותחנונים צום בורא עולם, ער זאל אָנ־
נעמען איר קרבן; און אז זי דערהערט, ווי דער "עכנאי" וויקלט זיך אָפּ פֿון
אַלעאַנדער־בוים און לאָזט זיך איבערן וועג, נעמט זי געשווינד און פֿאַרשטעלט
זיך דאָס פנים מיט די הענט, זעט זי אויס פֿהווייה ווי דער מאַן חנניא. און
לאָזן לאָזט זי נאָר איבער אַ דין שפעלטל צווישן די פֿינגער, און קוקט, ווי די
שלאַנג רוקט זיך און רוקט זיך... און דער "עכנאי" רוקט זיך פֿאַמעלעך,
בנעימות, נאָר זיכער, ער ווייסט, אַז דער קרבן וועט אים נישט אַנטריגען! און
אַז ער דערזעט חנניאן (אַזוי מיינט ער), ווי ער זיצט זיך רוקן אויף דער שוועל,
דאָס פנים פֿאַרשטעלט, טראַכט ער: דער קרבן זיצט שטיל און דאָס האַרץ זאָגט
אים שלעכטע נביאות. און ער איז מתפלל, אָדער ער זאָגט ווידוי... שטעקט ער
דאָס גיפֿטגעפעלע פֿון מויל אַרויס און האַלט עס גרייט, דאָס פֿלי־זיין! און מרימל
זעט עס, און זעט, ווי דער "עכנאי" הייבט זיך אָן שטאַרקער צו רוקן; די תּאוּוה
פֿון אַ שלאַנג צו בניסן האַט זיך אין אים דערוועקט; און זי הערט שוין דאָס
רניבן מיטן בוידן איבערן זאַמד, און זיין סאַפּען... און אז ער קומט נאָענט, און
זינע הויטפֿלעקן זעען זיך שוין קלאַר, פֿאַרמאַכט מרימל דאָס דינע שפעלטל
צווישן די פֿינגער, און בעט אין שטילן האַרץ אָן אַטעם: "רבּונו של עולם, נעם
אָן מנין קרבן"... און הייבט אָן ווידוי זאָגן... שטיל, אָן אַטעם, אָן אַ ציטער
מיט די ליפן... נאָר איידער זי ענדיקט ווידוי, דערפֿילט זי דעם בים... און
פֿאַלט אַרונטער אויף דער שוועל און רופֿט:

— רבּונו של עולם, זיי מיר מוחל פֿאַרן גאָן וואָס דו האַסט מיר געוואָלט
געבן!... זאל לעבן חנניא אויף זיין אַרט! און הייבט אָן גוססן, און די נשמה
שיידט זיך אָפּ מיט גרויס יסורים פֿון יונגן גוף.

*

איז אָבער גאָט — דער גאָט פֿון מישפט!

און אז די נשמה מרימלס איז אַרויף אויפֿן הימל, האַט מען געוואַרט אויף
איר, דאָס הייסט: אויף חנניאס נשמה... צדיקים זענען פֿון גן־עדן אַרויס!

און אז מען פֿירט זי צום בית־דין, גיט מען זי אַ פֿרעג — אַבי מקיים
צו זיין דעם מינהג, ווייסן ווייסט מען דאָך:

— עסקת באמונה?

ענטפֿערט מרימל:

איך האָב קיין מאַל נישט געהאַנדלט....

"Did you study Torah?"

She smiled charmingly:

"Creator of the Universe, did you command Jewish daughters to devote themselves to the study of your Torah?"

A hubbub arose:

"What's this? who are you?"

She replied: "Miriam, daughter of Sarah and Hiya, and wife of Hananya!"

The tumult grew. The discovery was made that she had sacrificed herself for her husband and that the Achnai had been fooled into making a mistake. The soul was told:

"Quick! Hurry down! Get back to your body before it is moved from the spot!"

Miriam refused. She claimed that nobody could be required to suffer twice the pain of dying. She would go back on condition that her first death was to be accepted in lieu of Hananya's death! He must live!

The heavenly host cried out:

"Agreed! Accepted!" There is fear of delay. . . . Hardly were the words pronounced than Miriam's soul was back in her body. She got up completely whole and sound, as though she had never been bitten. She ran into the house with great joy and told husband and father what had just happened to her. At the very same moment, two messengers arrived with two letters, one from the head of Jerusalem's Yeshiva and the other from the head of Babylon's Jewry. Both letters contained only the single word:

"Congratulations!"

*

The story of the great luminary who was born of the union of Hananya and Miriam and of the happiness that came to Reb Hiya in his later years—this story we shall (God willing) relate on another occasion.

We merely want to add that the Achnai that let itself be fooled was never again entrusted with any further missions and is indeed no longer seen on earth.

— האסטו געלערנט תורה?

צעשמייכלט זי זיך מיט אַ חן:

— רבוננו של עולם, האסטו דען געהייסן, יידישע טעכטער זאלן לערנען דין תורה?

ווערט אַ גערודער.

— ווער ביסטו? ווער ביסטו?

זאָגט זי: מרים בת שרה וחייא, אשת חנניא!

ווערט אַ רעש . . . דערגייט מען, אַז זי האָט זיך עס פֿאַר איר מאַן מוסר-נפש געווען? אַז "עכנאי" האָט זיך געלאָזט נאַרן. שרנט מען צו דער נשמה:

— גיי, לויף געשווינד צוריק אַראָפּ, גיי צוריק אין דין גוף אַרין, איידער מען רירט אים פֿון אָרט!

וויל זי נישט, מרימל! צוויי מאָל לנדן יסורי מוות — זאָגט זי — איז קיינער נישט מחויב . . . ננערט — שטעלט זי אַ תנאי — אַז מען וועט אָננעמען איר טויט פֿאַר חנניאס טויט! ער זאל לעבן!

ווערט אַ געשריי אין דער פמליא של מעלה:

— מסכים! מסכים! מען האָט מורא צו פֿאַרשפעטיקן! . . . און מרימלס נשמה קומט תוך כדי דיבור צוריק אין גוף אַרין, און זי הייבט זיך אויף אַפֿילו אויסגעהיילט פֿון ווונד, כלא היה, און זי לויפט אַרין מיט פֿרייד צו די צדיקים מיט גרויס שימחה און דערציילט זיי, וואָס מיט איר האָט זיך געטראָפֿן, און באותו הרגע זענען אָנגעקומען צוויי משולחים מיט צוויי בריוו, איינער פֿון דעם ראַש-ישיבה אין ירושלים, און דער צווייטער פֿון נשיא פֿון בבל, און אין ביידע בריוו איז מער נישט געשטאַנען ווי איין וואָרט:

— מזל-טוב! . . .

*

וועגן דעם גאָון וואָס איז אַרויסגעקומען פֿון דעם זיווג, און וועגן נחת וואָס ר' חייא האָט נאָך פֿון אים דערלעבט וועלן מיר, אם ירצה השם, דערציילן אַן אנדערש מאָל.

מיר וועלן נאָר צוגעבן, אַז "עכנאי" וואָס האָט זיך געלאָזט נאַרן האָט מען פֿון דעמאָלט אַן אָפּגעשאַפֿט, און מען זעט אים נישט . . .

PART II
SILENT SOULS

INTRODUCTION

Peretz has come to be universally recognized, a generation after his death, as the literary symbol of Eastern European Jewry, as the voice that best gave artistic utterance to its longings, ideals, tragedies, and folkways. It is, therefore, not surprising that in his works there frequently recurs a legendary figure who was as vividly alive in Jewish consciousness for many centuries as is Santa Claus among Christian Americans today, a prophet whose presence is still felt in Jewish homes on Passover nights, whose exploits are still related from mouth to mouth, and whose intervention is still dreamed about in hours of adversity: Elijah the Seer, Elijah the Tishbite, Elijah the Gileide, Elijah the Herald of the Messiah.

Peretz incorporated this figure in the beautiful romantic tale *Self-Sacrifice*. He treated him in a kind and simple tale for children. He introduced him as the savior of the believing couple in *The Magician*. It was in the story *Seven Years of Plenty*, however, that Peretz presented Elijah in the most interesting role.

This tale, *Seven Years of Plenty*, is based on an ancient legend that was frequently reprinted in Hebrew story-books. The pre-Peretz legend tells of a well-to-do person who lost his fortune and became so poor that he had to hire himself out to do manual labor in somebody else's field. While at work he was accosted by Elijah, disguised as an Arab, who told him: "You are fated to enjoy seven years of plenty. Do you want them now or before your death?" After consulting his wife the impoverished person chose to accept the good years immediately. The couple used every opportunity to do good and to practice charity. When the seven years were up and Elijah reappeared, the man told him: "If you can find a better steward of the wealth entrusted to us, we shall gladly give it up." God recognized the good use made of this wealth and granted it to the couple as a permanent possession.

This tale of a rich man who lost his wealth and had it restored with the aid of Elijah belongs to a narrative genre popularized by itinerant story-tellers of the nineteenth century throughout eastern Europe, migrant scholars well versed in Jewish lore but not too well provided with worldly means. Such a tale might be told by a learned guest during or after a Sabbath meal to his temporary hosts who were sufficiently prosperous to welcome strangers in their home for the Sabbath. Such hosts would not normally engage in manual labor, because of restrictions imposed by governments and guilds, but would most likely carry on some trade or profession that would enable them to earn a living without the sweat of their hands. To this class of people the narrator hints that wealth is only a pledge entrusted to mortals but that it can be retained for a long time, even forever, if the proper use is made of it, if every opportunity to do good is conscientiously observed, and especially if charity is practiced, as much charity as possible. Among these auditors, agricultural work, especially laborious service in the field of another person, was looked upon as a degradation so deep that it must arouse universal sympathy and must require the intercession of heaven.

Earlier versions of the legend peer through, older layers of pre-exilic days when Jews tilled the soil and physical labor was held in high repute. The introductory statement of the well-to-do man who lost his fortune may well have been superimposed at a later date, for, in its simplest form the story is the familiar one of the poor peasant who worked his land and thereby attained to prosperity, either suddenly by finding an unexpected hidden treasure in the soil or gradually by receiving the well-merited reward of his hard labor in the form of bountiful crops, but who nevertheless retained his simple, pious, productive ways and thus remained ever comfortable and happy.

It would be fascinating to trace the legend back through its various layers to its simple beginnings and to discover when, where, how, and why the legend was first linked to Elijah. Since our interest is, however, primarily in the recasting of this legend by Peretz, it is not necessary to go so far afield. It suffices to compare the legend, as it was current in Peretz's generation, with his own artistic recasting.

Peretz transposes the story from the Orient to a town in Poland which is typical of hundreds of small communities within the Jewish Pale. His readers are not well-to-do patricians—these preferred books in Hebrew, Russian, or Polish—but the Yiddish-speaking, woefully impoverished masses. His hero is therefore not a rich man who for some unexplained reason lost his fortune but a poor laborer who had never known prosperity. Peretz is not interested in seeing wealth restored to the rich. He is the singer of the underprivileged, the declassed, the inarticulate, the suffering human creatures. If Elijah is to appear on earth in order to succor human beings, then surely his efforts should more properly be exerted in behalf of the humble and pious individuals who merit divine intervention. Such a person is Tovy, the porter, the spiritual brother of *Bontsie Shvayg*, Peretz's hero who is acclaimed in heaven as the worthiest of men even though he is unnoticed by his fellow mortals. Furthermore, if Elijah is to appear in a town of Russian Poland, he can do so neither in the guise of an Arab nor even in the guise of an all-too-familiar and not too highly esteemed Russian or Pole. Peretz, therefore, transmutes him into a German, since the Germans of pre-Hitler vintage were respected by Eastern Jewry for their efficiency, their honesty in business-dealing, and their straightforwardness in speech.

Tovy's reaction to the proposition of the stranger does not deviate from Peretz's source. At first he assumes the stranger to be a wizard, he tries to get rid of him by pleading poverty and inability to pay for well-meant advice and efforts. But when the stranger repeats the proposition three times, Tovy decides to take the matter more seriously and to consult his wife. In the pre-Peretz versions no adequate reason is given for the wife's preferring the seven good years to begin at once. The only reason that can be deduced from her attitude is that the couple will at least be sure of seven good years and, if they do sufficient charity, more years of good fortune may be vouchsafed them—a rather sensible calculation. In Peretz's version there is a further motivation which reveals the poor porter and his wife in a much finer light: the children have been sent home from school because they were unable to pay tuition-fee. This is the determining factor in the couple's decision. In the original, husband and wife enjoy their seven years of unexpected affluence. In Peretz's version, they continue to lead their simple hard life and do not touch the

money for their own purposes, since they hold that a person has a right only to the money he earns with his own ten fingers. Of the wealth placed at their disposal by God, they took only the tuition fee that would enable their children to continue to study God's Torah. Such study may be paid for with God's gold. The rest of the gold is God's to take back and to dispose of as he sees fit. When Elijah reports this answer to the heavenly court, the judgment is rendered that there were no better stewards of God's gold than Tovy and his wife. These therefore knew only years of plenty ever after.

The magic touch of Peretz thus transforms a simple legend of the rich man who lost his wealth and then regained it into an artistic narrative of the noble proletarian who received the well-earned reward of a life of hard physical labor, unalloyed honesty, and unquestioning faith in the goodness of God and in the moral structure of the universe. From this tale there peers the kindly face of Elijah, who in Jewish lore performs the same function as does Santa Claus in Christian lore. He is the patron saint of the poor; he is the ready helper in adversity; he is the kind stranger bringing comfort to burdened hearts; he shuns sham and pretense. During his stay on earth in the reign of King Ahab and the wicked Queen Jezebel, he experienced persecution because of his faith and ostracism because of his uncompromising zeal for Jehovah. Remembering his own labors and pain, he is ever ready to answer honest appeals, rushing on his seven-league boots to all the ends of the earth, bringing succor where it is most needed and most deserved.

No wonder, therefore, that Elijah exercised such a fascination for Peretz. To this writer, who sympathized with all suffering, the highest type of holiness was not the holiness of the hermit in his cell busy ever with his own personal salvation but the holiness of social-minded individuals, whether they be famed prophets like Elijah, rabbis like the Rabbi of Nemerov, or simple souls like Nachman of Zbarash, individuals who found their highest happiness in making a bit less the sum of human misery.

Elijah as the Jewish Santa Claus is most clearly revealed in a tale which Peretz wrote for children. The kind-hearted, white-bearded wanderer comes into a home to rest for a while. He puts down his bundle, which is filled with raisins, almonds, and other sweets, and he explains that these delicacies are meant for good

children who behave well, eat in time, sleep in time, wash properly. He adds that he also has in his belt a little rod with which to spank children who don't obey, who don't sleep quietly, who cry, and who won't wash up. Does he really spank them? O no!, he explains with a smile, he first tells them once, twice, three times. If they still don't obey, he warns them a fourth and a fifth time. Well—he confides with a sigh—he may have to give a little spanking to a little boy or girl but not often, since nowadays children are really nice.

In the tale *The Magician*, Peretz associates Elijah with the Passover ceremony, an association present in the mind of every Jew who celebrates the *Seder*. It is still the custom on the first two evenings of Passover to fill a cup of wine for Elijah, the largest, finest, and most precious cup. It is still the tradition to open wide the front-door, so that Elijah will know that he is heartily welcome to everyone in the house. The Jewish Santa Claus does not have to creep in through a chimney. But the warm hospitality is accorded not only to Elijah. It is extended to every Jew. The opening invocation at the *Seder* is addressed to all the needy: let them come in and participate in the feast commemorating liberation from slavery. This brotherhood of all Jews, rich and poor, during the Passover season, this solicitude of neighbors that not one family be left out of the joyousness prescribed for Jews everywhere, this spirit of true humanity among even the humblest representatives of a much maligned people, fascinated Peretz, filled him with pride, and found expression in the narrative of Elijah's visit to the trusting Chaim-Yone and the obedient Rivke-Beele.

Husband and wife in both Elijah tales, *The Seven Years of Plenty* and *The Magician*, are silent souls. They suffer want and hardships but they are never wholly crushed by their sad lot. They never despair. They never avert their faces from life. They have faith in God's world. They lack knowledge as to why they are subjected to their troubles but they have no doubt that there is a meaning to all they are forced to endure. They try to extract a glimmer of light out of the murky grayness all about them. They dream of the sun that must break through the thick clouds somehow, somewhere, at some time. And Peretz does reward their faith, their hope, their dream. He lets a dazzling ray beam upon them and warm them. Elijah is this penetrating ray.

Elijah is the precursor of the Messiah and the symbol of the unexpected help that may come even today in our unmessianic, or shall we rather say pre-messianic, era to those who are worthy of extraordinary assistance because they retain faith in the fundamental justice that must prevail in heaven and on earth, in the realm of God and in the destiny of man.

himself so very poor? As a person who extracted gold coins from the soles of his boots, how was it that he didn't have enough to pay for his lodging? With a single whistle he baked more Sabbath loaves and fine breads than the largest baker in town, he brought forth turkeys from the tops of his boots—and yet, he had such a lean and hungry look and his face was so emaciated that a corpse would be ashamed of it. The wits of the town jested: a fifth question can now be added to the four that are usually asked on Passover evenings.

But before coming to the questions of the *Seder*-ceremony, let us take leave of the magician for the present and turn to Chaim-Yone and his wife Rivke-Beele.

Chaim-Yone was a former lumber merchant. He once bought a forest as a good investment; soon thereafter the forest was declared closed to woodchoppers, and he emerged penniless with a single shir on his back. He then became a foreman for another lumber-dealer but not for long. It was now months since he had lost his job and had been without earnings of any kind. Somehow he survived the winter—may all foes of Zion experience such winters!

After winter came the season of Passover. Since everything from the chandelier to the last pillow had already found its way to the pawnshop, Rivke-Beele told him: "Go over to the community fund and get some of the money donated to provide the poor with wheat flour for Passover cakes." Chaim-Yone answered that he had faith in God, somehow help would come, and he wouldn't have to lose face. Rivke-Beele went through the house once more, searched again every nook and corner, and did indeed find an old worn silver spoon—a veritable miracle of heaven. That spoon had been lost for year and years! Now Chaim-Yone took the spoon, went off, sold it, and donated the few pennies as wheat-money for the poor. He maintained that poor people had a prior claim.

Meanwhile time marched on and ever fewer were the weeks before Passover. He, however, remained steadfast in his faith. He insisted that God never abandons his creatures. His wife continued silent. A woman must obey her husband. Day followed day. Rivke-Beele didn't sleep nights. She buried her face in her straw mattress and cried to herself. Chaim-Yone must not hear her. Still there was no sign of any change for the better and Passover loomed so near. Her days were even worse than her nights, since in darkness a person may weep to his heart's content but in the daytime a person

פאָדערשווע און האָט נישט מיט וואָס צו באַצאָלן פֿאַר דער אַכסנייה. מיט אַ פֿנף באַקט ער אַן מער קוילעטשן און חלות ווי דער גרעסטער בעקער, אינדיקעס ציט ער אַרויס פֿון כּאַלעווע, און אַ פנים האָט ער אַן אויסגעצויגנס, אַז שענערע לייגט מען אין דער ערד אַרײַן, און דער הונגער ברענט אים אין די אויגן ווי אַ פֿלאַקער! ווערטלט מען זיך: די פֿינפטע קשיא צו מה נשתנה! ...

נאָר איידער עס קומט צו מה נשתנה, וועלן מיר איבערלאָזן דעם קונצן-מאכער און איבערגיין צו חיים-יונה און זיין ווייב רבקה-ביילע. חיים-יונה איז אַ מאָל אַ וואַלד-סוחר געווען, האָט ער איין מאָל געקויפֿט אַ וואַלד אין גלזכן געלט. האָט מען דעם וואַלד פֿאַרמאַכט, איז ער אַרויס אין איין העמד. איז ער געוואָרן אַ וואַלד-שריבער, האָט ער די שטעל פֿאַרלוירן; זיצט ער שוין אַ שיינע פֿאַר חדשים אַן פרנסה. אַ ווינטער האָט מען איבערגעלעבט — אויף שונאי-ציון געזאָגט; נאָך ווינטער גייט אַבער פסח! און פֿאַרזעצט איז שוין פֿון הענגל-ליכטער ביון לעצטן קישן. זאָגט רבקה-ביילע: גיי אַריבער צו קהל און נעם מעות-חיתין. זאָגט חיים-יונה, אַז ער האָט בטחון, אַז גאַט וועט העלפֿן, און דאָס פנים פֿאַרשוואַרצן וועט ער זיך נישט. גייט רבקה-ביילע און זוכט נאָך אַ מאָל אין אַלע ווינקעלעך און געפֿינט אַן אַלטן אָפּגעריבענעם זילבערנעם לעפֿל — ממש אַ נס מן השמים, יאָרן זינט דער לעפֿל איז פֿאַרלוירן געוואָרן! גייט חיים-יונה, נעמט דעם לעפֿל, פֿאַרקויפֿט, און טראָגט אַרײַן די פֿאַר גראַשן אויף מעות-חיתין פֿאַר אַרעמע-לעבט. אַרעמע-לעבט, זאָגט ער, זענען בילכער. די צינט דער-ווייב רוקט זיך. שוין אין גאַנצן נישט מער ווי אַ פֿאַר וואַכן צו פסח — ער האָט בטחון! גאַט, זאָגט ער, פֿאַרלאָזט נישט! מילא, רבקה-ביילע שווינגט; אַן אישה מוז פֿאַלגן אַ מאָן. עס גייט אַבער אַוועק נאָך אַ טאָג, נאָך אַ טאָג רבקה-ביילע ווייסט נישט פֿון קיין שלאָף, גראַבט דאָס פנים אין שעניק אַרײַן און וויינט שטילערהייט, חיים-יונה זאָל נישט הערן, און אויף פסח איז קיין צייכן נישטאָ. און טעג האָט זי ערגערע ווי נעכט — ביי נאַכט וויינט זיך אַ מענטש כאַטש אַפּ

must pinch his cheeks, should this be necessary to retain the proper color. Neighbors were always watching, gaping, searching with their eyes, piercing her with pity sharp as needles. Some went so far as to ask: "When will you bake *Mazos*? How far are you with beets for Passover?" Intimate friends said: "Tell us what's the matter, Rivke-Beele? If you need anything, we'll lend it to you, etc."

Chaim-Yone, however, wouldn't accept any of the help offered him and, since Rivke-Beele could not act against her husband's wishes, she constantly looked for new excuses, her face glowing and flushing.

Her neighbors saw that something was the matter. They ran to the Rabbi with their tales. The Rabbi listened with great sympathy, sighed sadly, and became lost in thought. Finally, he replied that Chaim-Yone was most learned and pious, and if such a person retained his faith, others too should hope for the best.

Rivke-Beele, accustomed to ushering in Jewish holidays with the Blessing of the Candles, was, alas, left even without candles for Passover.

Passover came!

Chaim-Yone walked home from the synagogue. He saw all the windows casting their gay, festive light upon the market-square. His own house, however, stood like a mourner at a bridal procession, like a blind person among the seeing. But still he didn't lose heart. The thought ran through his head: "If God wishes, we'll yet celebrate Passover!" He entered and said cheerfully: "Happy Holiday!" He repeated: "Happy Holiday to you, Rivke-Beele," and heard her tear-laden voice from a dark corner: "Happy Holiday! Happy Year!" Her eyes burned through the darkness like two glowing coals.

Chaim-Yone went over to her and said: "Rivke-Beele, today is a holiday commemorating the exodus from Egypt. Do you understand its meaning? Mourning is not allowed. Besides, what is there to mourn about? If the Creator of the Universe doesn't want us to have our own Passover ceremony, we must bow to his will and attend somebody else's *Seder*. We shall be welcome everywhere. All doors are open. All Jews are now reciting the passage of the *Hagada*: 'Whosoever is in need, let him come in and eat.' So come, take your shawl, we'll go to any Jewish home."

Rivke-Beele, who always did what her husband asked, restrained convulsively the tears that welled in her throat, put on a torn shawl, and was ready to go.

דאָס האַרץ, בײַ טאָג אָבער מוז מען קנײפֿן די באַקן, די פֿאַרב זאָל שטייִן שװאַרץ, און נאָך און גאַפֿן, און קוקן זיך די אויגן אויס, און שטעקן זי מיט רחמנות-בליקן ווי מיט נאָדלעך... אַנדערע פֿרעגן: ווען באַקט איר מצות? ווי האַלט איר מיט בוריקעס? די נעענטערע זאָגן:

— ס'טײַטשט, וואָס טוט זיך מיט אײַך, רבֿקה-ביילע? פֿעלט אײַך, וועלן מיר אײַך באַרגן, וכדומה... .

חיים-יונה וויל אָבער נישט קיין „מתנת בשר ודם“, און רבֿקה-ביילע וועט קעגן איר מאַן נישט גיין — זוכט זי זיך אויס תירוצים פֿון אונטער דער ערד און דאָס פנים פֿלאַמט און פֿלאַמט... .

זעען די שכנים, אָז עס איז נישט ווי עס דאַרף צו זײַן, נעמען זיי און לויפֿן צום רבֿ — ס'טײַטשט? דער רבֿ, נעבעך, הערט אויס, קרעכצט אָפֿ און פֿאַרקלערט זיך, און סוף פֿל ענטפֿערט ער, אָז חיים-יונה איז אַ בן-תורה און אַ ירא-שמים, און אויב ער האַט בטחון, האַט ער!... .

רבֿקה-ביילע איז אָפֿילו אָן בענטשליכט געבליבן... .

און — שוין פסח!

חיים-יונה גייט פֿון בית-המדרש אַהיים, זעט ער, אָז אַלע פֿענצטער אין מאַרק שניען אַרויס מיט שימת-יום-טובֿ, און נאָר זײַן דירה שטייט ווי אַן אָבל צווישן מחותנים, ווי אַ בלינדע צווישן זעענדיקע. ער פֿאַלט אָבער בײַ זיך נישט אָפֿ: „אָז גאָט וועט וועלן, וועט נאָך זײַן פסח!“ טראַכט ער, ער גייט אַרײַן און זאָגט פֿריילעך: „גוט יום-טובֿ“, און איז נאָך אַ מאָל מטעים: „גוט יום-טובֿ דיר, רבֿקה-ביילע!“ און רבֿקה-ביילעס קול ענטפֿערט אים, אַנגעזאָפֿט מיט טרערן, פֿון אַ פֿינצטער ווינקל אַרויס: „גוט יום-טובֿ, גוט יאָר!“ און אירע אויגן ברענען אַרויס פֿון פֿינצטערן ווינקעלע ווי צוויי ברענענדיקע קוילן, גייט ער צו איר צו און זאָגט איר: „רבֿקה-ביילע, זאָגט ער, הענט איז יום-טובֿ, יציאת מצרים, פֿאַר-שטייט? טרויערן טאָר מען נישט! און וואָס איז דאָ צו טרויערן? אויב דער רבֿנו של עולם האַט נישט געוואָלט, מיר זאָלן האַבן אונדזער פסח, מוז מען אַנגעמען פֿאַר ליב און זײַן בײַן אַ פֿרעמדן סדר, וועלן מיר גיין ערענען אַנדערש צום סדר! מען וועט אונדז אַרײַנגלאָזן אומעטום... . טיר און טויער שטייען אָפֿן... . יידן זאָגן: „פל דכֿפֿין ייתי ויכול“, דאָס איז טײַטש: ווער עס איז הונגעריק, זאָל אַרײַנקומען עסן, קום, נעם אויף דיר די שאַל, וועלן מיר גיין צום ערשטן בעסטן ייד“... .

און רבֿקה-ביילע וואָס טוט שטענדיק דעם רצון פֿון איר מאַן האַלט אַײַן מיט אַלע כוחות דאָס געוויין וואָס רײַסט זיך איר צום האַלדן, נעמט אויף זיך אַ צערטענע שאַל און וויל שוין גיין — אין דער זעלבער רגע עפֿנט זיך אָבער די טיר, און עמעץ קומט אַרײַן, און זאָגט:

At that very moment, the door opened, someone entered, and said: "Happy Holiday!"

The couple made the customary response: "Happy Year," without looking up to see who had come in.

The newcomer said: "I want to be your guest at your *Seder*."

Chaim-Yone answered: "We are ourselves without a *Seder*."

The stranger countered: "I brought my *Seder* with me."

"A *Seder* in the dark," sobbed Rivke-Beele, who could no longer control herself.

"By no means!" replied the guest, "You'll have light!" He waved his hands: "Hocuspocus!" and two silver candlesticks with lit candles appeared in the center of the room, suspended in mid-air. Light flooded the house.

Chaim-Yone and Rivke-Beele saw that they were confronted by the magician. They gaped at him, unable to utter a word for sheer amazement and fear. They clasped each other by the hand and stood wide-eyed and open-mouthed. The magician meanwhile turned to the table, which was standing abashed in a corner and told it: "Well, youngster, cover yourself and come here." Hardly had he uttered these words, than a snow-white tablecloth fell from the ceiling to the table and covered it. The covered table began to stir and shift, until it came to the middle of the room. It halted directly under the light and the silver candlesticks moved down slowly and placed themselves on the table.

"Now only the couches to recline on are missing," said the magician. "Let there be couches for reclining!" Three footstools from three corners of the room started to move; they came up to the table and placed themselves on three sides. The magician commanded them to become wider; they thereupon expanded until they became armchairs. He exclaimed: "Softer!" They covered themselves with red satin. At the same time, white, snow-white pillows fell down from the ceiling and stretched themselves out on the armchairs until these became real couches fit for reclining. From nowhere appeared red cups, bottles of wine, *Matzos*, and everything necessary for a Kosher and happy *Seder*. There were even *Hagadas* with golden edges.

"Do you have water to wash?" asked the magician. "I can also bring water!"

Only then did the couple awaken from their amazement and Rivke-Beele whispered into Chaim-Yone's ear: "May we? What

— גוט יום-טוב!

ענטפערן זיי "גוט יאר", נישט זעענדיק, ווער עס איז צו זיי אריינגעקומען.

זאגט דער, וואס איז אריינגעקומען: "איך וויל זיין אבער גאסט צום סדר!"

ענטפערט חיים-יונה: "מיר האבן אליין קיין סדר נישט..."

ענטפערט יענער, אז ער האט מיטגעברענגט דעם סדר מיט זיך!

— אין דער פֿינצטער? האלט זיך שוין רבקה-ביילע נישט און און שלאכצט.

— הלילה! ענטפערט דער אורח: עס וועט זיין ליכט. און ער גיט אַ מאַך:

האַקוס-פֿאַקוס! און עס באַווייזן זיך צוויי פֿאַר זילבערנע לייכטער מיט אַנגע-

צונדענע סטעאַרין-ליכט, אין מיטן שטוב, אין דער לופט! עס ווערט ליכטיק.

חיים-יונה און רבקה-ביילע דערווען, אַז דאָס איז דער קונצן-מאכער, און זיי גאַפֿן

און קאַנען פֿאַר ווונדער און שרעק קיין איינציק וואָרט פֿון מויל נישט אַרויס-

ברענגען. זיי כאַפֿן זיך איינס דאָס צווייטע אָן ביי די הענט און שטייען מיט

אויפֿגעריסענע אויגן און אַלענע מזלער. דער קונצן-מאכער ווענדט זיך דער-

וויל צום טיש וואָס איז געשטאַנען פֿאַרשעמט אין אַ ווינקעלע און זאָגט צו אים:

"נו, בחורל, באַדעק דיך און קום אַהער!" און אַזוי ווי ער זאָגט דאָס אַרויס,

פֿאַלט פֿון סטעליע אויפֿן טיש אַראָפֿ אַ שניי ווייס טישטעך און באַדעקט אים,

און דער באַדעקטער טיש הייבט זיך אָן רירן, און גייט און קומט אין מיטן שטוב

אַריין, און פֿאַרהאַלט זיך פֿונקט אונטער די ליכט, און די זילבערנע לייכטער

לאָזן זיך גידעריקער אַראָפֿ און שטעלן זיך אַנידער אויפֿן טיש. "אַצונד, זאָגט

דער קונצן-מאכער, פֿעלן נאָר הסבֿ-בעטן — זאָלן זיין הסבֿ-בעטן?" גייען דריי

בענקלעך, פֿון דריי עקן פֿון שטוב, און גייען צו צום טיש און שטעלן זיך אויף

זינע דריי זיטן. הייסט ער, דער קונצן-מאכער, זיי זאָלן ברייטער ווערן, ציען

זיי זיך אויס אין דער ברייט, און עס ווערט פֿון זיי פֿאַטערשטולן. רופֿט ער אויס:

"ווייכער!" — באַדעקן זיי זיך מיט רויטן סאַמעט, און תוך כדי דיבור פֿאַלן

אויף זיי פֿון סטעליע אַראָפֿ ווייסע, שניי ווייסע קישן, און לייגן זיך, אויפֿן קונצן-

מאַכערס געבאַט, אויף די פֿאַטערשטולן און — עס ווערן הסבֿ-בעטן! אויף זיין

געבאַט באַווייזן זיך אויך אַ קערה מיט מינים און שטעלט זיך אויפֿן טיש, עס

באַווייזן זיך אויך רויטע פֿוסות מיט פֿלעשער וויין, און מצות, און אַלץ וואָס

מען דאַרף צו אַ כשרן און פֿריילעכן סדר, אַפֿילו "הגדות" מיט אַ גאַלדענעם

שניט.

— און וואָסער צו וואָשן האָט איר? פֿרעגט דער קונצן-מאכער: איך קאַן

ברענגען וואָסער אויך!

דעמאָלט האָבן זיי זיך ערשט אויפֿגעכאַפט פֿון גאַפֿן. און רבקה-ביילע

פֿרעגט חיים-יונה אויפֿן אויער: "מעג מען? וואָס?" און חיים-יונה ווייסט איר

do you think?" Chaim-Yone didn't know what to answer, so she advised: "Go, my husband, and ask the Rabbi." He replied that he couldn't leave her alone with the magician and suggested that she go. She maintained that the Rabbi wouldn't believe the foolish chatter of a woman and would probably think her out of her mind. Both therefore went to the Rabbi and left the magician behind with the *Seder*.

The Rabbi told them that what is brought about by black magic is not real to the touch, because magic is only a delusion dazzling the eyes. He advised them to go home and, if the *Mazos* could be broken by their fingers, if the wine could be poured into the cups, if the pillows of the couch were substantial in their hands, then all was well, and had been sent to them from heaven, and they had a right to enjoy it.

Such was the Rabbi's decision. The couple returned home with fluttering hearts. They entered the house. The magician was gone and the *Seder* stood just as before. They touched the pillows, they poured the wine, they broke the *Mazos*.

Then only did they realize that the magician was none other than Elijah the Prophet and they enjoyed a most happy holiday.

נישט וואָס צו ענטפֿערן. ראָט זי אים: גיי, מײַן מאַן, און פֿרעג דעם רב. ענטפֿערט ער, אַז ער קאַן זי מיטן קונצן-מאכער אַליין נישט איבערלאָזן. וויל ער, זי זאָל גיין. זאָגט זי, אַז אַ נאַרישער יידענע וועט דער רב נישט גלייבן, ער וועט מיינען, אַז זי איז פֿון זינען אַראָפּ. גייען זיי ביידע צום רב און לאָזן איבער דעם קונצן-מאכער מיטן סדר.

האַט דער רב געזאָגט, אַז דאָס וואָס ס'ווערט געמאַכט מיט פישוף האָט קיין ממשות נישט, וואָרעם פישוף איז נאָר אַ פֿאַרבלענדעניש פֿאַר די אויגן. הייסט ער זיי אַהיימגיין, און אויב די מצה וועט זיך לאָזן אָפּברעכן, דער ווייץ — גיסן אין די פוסות אַרײַן, און די קישן פֿון הסבֿ-בעט — אַנטאַפּן, וכדומה, איז גוט... איז עס מן השמים, מעגן זיי געניסן.

אַזוי האָט דער רב געפסקנט. גייען זיי מיט האַרצקלאַפעניש אַהיים. קומען זיי אַרײַן, איז דער קונצן-מאכער שוין נישטאַ, און דער סדר שטייט, ווי ער איז געשטאַנען. די קישן לאָזן זיך אַגרירן, דער ווייץ גיסט זיך, די מצות ברעכן זיך... האָבן זיי ערשט פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס איז געווען אליהו הנביא, און האָבן געהאַט אַ פֿריילעכן יום-טובֿ!

THE TREASURE

It's no pleasure to sleep in July in a room, four by four, together with a wife and eight little children, especially on a Friday night. That's why Shmeril, the woodcutter, woke up after midnight, hot and breathless. Quickly he poured water over his fingers, grabbed his robe, and ran barefoot out of his suffocating hellhole. When he came out on the street—all was quiet, all streets were closed, and a high, quiet, starry sky covered the sleeping, little town. It seemed to him that now he was alone with God (blessed be He!). Looking up to heaven he exclaimed: "Well, Creator of the Universe, this is the time to listen to me and to bless me with a treasure out of the abundance of your treasures."

Hardly had he uttered these words than he saw ahead of him an odd little flame running out of the town. "This must be the treasure," he reasoned.

He wanted to run after it. He recalled, however, that a person must not run on the Sabbath. So he walked on after the flame. Strangely enough, no matter how slowly he walked, the flame proceeded at an equally slow pace and the distance between himself and the flame neither increased nor decreased. He kept on walking and at times something in his heart told him: "Shmeril, don't be a fool, take off your robe, dash over, and throw it on the flame!"

He realized, however, that such an idea must stem from the Tempter to Evil. He did indeed take off his robe; he seemed ready to throw it; but, just to spite the Tempter, he took still smaller steps and was gratified to see that, at once, the flame also moved more slowly. And so he followed the flame at a moderate pace and, walking on, he gradually got toward the outskirts of the town.

The road twisted and turned, past fields and meadows, and the distance between himself and the flame never grew wider or narrower. Were he to throw the robe, it would not reach up to the flame.

Meanwhile, his thoughts became confused: if only he would catch the treasure, he wouldn't have to be a woodcutter in his old

דער אוצר

צו שלאָפֿן תּמוז־צײַט אין אַ שטיבל פֿון ד' על ד', צוזאַמען מיט אַ ווייב און אַכט קינדערלעך, איז נישט קיין גרויסער תּענוג, כאַטש פֿרײַטאָג צו נאַכטס. כאַפט זיך טאַקע שמערל האַלצהעקער אויף נאָך האַלבער נאַכט אָן אָפּגעקאַכטער און אָן אַטעם, גיסט זיך געשווינד אָפּ די נעגל, כאַפט אויף זיך דאָס כאַלאַטל און לויפֿט אַ באַרוועסער פֿון טרוקענעם גיהנום אַרויס. קומט ער אין גאַס אַרײַן — שטיל, אַלע לאַדן פֿאַרמאַכט, און איבערן שלאַפֿנדיקן שטעטל שטייט אַ הויכער, שטילער, אויסגעשטערנטער הימל. דאַכט זיך אים, אָן אַצונד איז ער איינער אַליין מיט גאָט, ברוך הוא; מאַכט ער, אַרױפֿקוקנדיק צום הימל: „נו, רבּונו של עולם, אַצונד איז צײַט, זאָלסט מיך אויסהערן און בענטשן מיט אַן אוצר פֿון דינע אוצרות.“ ווי ער זאָגט דאָס אַרויס, דערועט ער, אָן פֿאַר אים לויפֿט עפעס אַ פֿלעמל פֿון שטעטל אַרויס, פֿאַרשטייט ער, אָן דאָס איז עס. וויל ער נאַכלױפֿן, דערמאַנט ער זיך, אָן עס איז שבת, אָן לױפֿן טאַר מען נישט — גייט ער נאָך. און אַזוי ווי פֿאַמעלעך ער גייט, אַזוי פֿאַמעלעך הייבט אויך דאָס פֿלעמל אָן צו גיין, און דער מהלך צווישן אים און דעם פֿלעמל ווערט נישט לענגער, נישט קירצער. גייט ער, טייל מאָל רופֿט זיך אים עפעס אָן אין האַרץ: שמערל, זײַ קיין נאָר נישט, נעם אַראָפּ דאָס כאַלאַטל, טו אַ שפרונג אונטער און וואַרף עס אַרויף אויף דעם פֿלעמל! פֿאַרשטייט ער אַבער, אָן דאָס רעדט אין אים דער יצר־הרע, דאָס כאַלאַטל נעמט ער פֿון זיך אַראָפּ. גרייט צו וואַרפֿן איז ער, נאָר, להכּעיס דעם יצר־הרע, מאַכט ער נאָך קלענערע טריט, און דערפֿרייט זיך זעענדיק, אָן זינט ער מאַכט קלענערע טריט, רוקט זיך דאָס פֿלעמל אויך פֿאַמעלעכער. גייט ער אַזוי פֿאַמעלעך דעם פֿלעמל נאָך און גייט, קומט ער פֿאַמעלעך אַרויס פֿון שטעטל. דער וועג שלענגלט און דרייט זיך איבער פֿעלדער און לאַנקעס, און דער מהלך צווישן אים און דעם פֿלעמל ווערט אַלץ נישט לענגער, נישט קירצער, און אָן ער זאָל וואַרפֿן דאָס כאַלאַטל, וואַלט ער צום פֿלעמל נישט דערגרייכט. דערווייל צערודערן זיך אים אין קאַפּ די געדאַנקען; ווען ער זאָל כאַפֿן דעם אוצר, וואַלט ער אויף דער עלטער קיין האַלצהעקער נישט געווען; ער האָט שוין נישט דעם כּוח צו דער אַרבעט וואָס

age; he no longer had the strength he once had for this work; he could buy his wife a pew in the synagogue, in the section reserved for women, so that her Sabbaths and Festivals would not be spoiled by her not being permitted to sit anywhere. Poor woman! On the High Holidays, she was always falling off her feet. The bearing of children had sapped her strength! He would make her a new dress; he would buy her a few strings of pearls. He would send his children to better schools; he would start looking about for a match for his oldest daughter. At present, she helped her mother to carry the baskets of fruit and never had time to comb herself properly; yet, she had long braids, such long braids, and eyes like a gazelle's.

It would be fine, if the Treasure could be caught!

"Again the Tempter," he mused. "If the Treasure isn't meant for me, then I'll have to get along without it." Were this a week-day, he would know what to do. Were his eldest son Yankel here, the urchin wouldn't be so passive . . . children nowadays . . . who knows what they are doing on a Sabbath? . . . The younger son wasn't any better either, always ridiculing the teacher. Let the teacher but try to slap them, why they would tear his beard off . . . and who has time to look after them? What with chopping and sawing all day! . . .

Shmeril sighed and walked ever farther. Every once in a while, he lifted an eye to heaven: "O Creator of the Universe, whom do you want to test here! Shmeril the Woodcutter? If you want to give, give!"

At this moment it seemed to him as if the Treasure were beginning to move a little more slowly. But just then he heard a dog barking. He recognized the barking: it originated in Visoke, the first village beyond the town. In the fresh pre-dawn atmosphere, he saw white spots coming into view. These were the houses of Visoke peasants. This reminded him that he had walked about as far as one may on the Sabbath. He stopped.

"Yes, I've reached the Sabbath-limit," he mused. "You won't lead me astray! You are not sent by God. For God does not make a mockery of man—and this is tomfoolery!" He got rather angry at the adversary and so turned around and hastily retraced his steps towards the town. He made up his mind: "I won't mention this matter to anybody at home. In the first place, they wouldn't believe me, even if I did mention it. And, in the second place, if they did believe me they would laugh at me! Besides, what is there to boast

א מאָל. דעם ווייב וואָלט ער געקויפֿט אַ שטאַט אין דער ווייבערשער שול, זי זאָל נישט האָבן קיין פֿאַרשטערטע שבתים און ימים־טובֿים דערפֿון וואָס מען לאָזט זי אין ערגעץ נישט זיצן, ראַש־השנה און יום־כיפור פֿאַלט זי נעבעך גאַר פֿון די פֿיס — די קינדער האָבן איר די כוחות צוגענומען! און ער וואָלט איר אַ ניי קלייד געמאַכט, אַ פֿאַר שנירלעך פֿערל געקויפֿט . . . די קינדער וואָלט ער אין בעסערע חדרים אָפּגעגעבן, פֿאַר דעם עלטסטן מיידל וואָלט ער זיך שוין אומגעקוקט וועגן אַ שידוך . . . אַזוי, נעבעך, טראַגט זי דער מוטער נאָך די קיישלעך מיט אויבס און האָט קיין מאָל קיין צייט נישט אָפֿילו זיך רעכט צו פֿאַרקעמען. און צעפֿ האָט זי לאַנגע, לאַנגע, און אויגן ווי אַ סאַרנע . . .

— עס וואָלט אַ מיצווה געווען צו כאַפֿן דעם אוצר . . .

— ווינטער דער יצר־הרע! טראַכט ער: אַז עס איז נישט באַשערט איז נישט! אין דער וואַכן וואָלט ער שוין געוויסט, וואָס ער האָט צו טון . . . וואָלט דאָ זיך יענקל געווען, וואָלט ער שוין נישט געשוויגן . . . הענטיקע קינדער — ווער ווייסט, וואָס זיי טוען אַלע שבת . . . דער יינגערער איז אויך נישט בעסער. אויסן מלמד מאַכט ער חוּק . . . וויל ער אַ קלאַפֿ טון, רעכט מען אים אויס די באַרד . . . און ווער האָט צייט אויף זיי אַכטונג צו געבן? — אַ גאַנצן טאָג האַק און זעג . . .

ער זיפֿצט אָפּ און גייט אַלץ ווינטער און ווינטער, און וואַרפֿט פֿון צייט צו צייט אַן אויג אין הימל אַרײַן: "רבּונו של עולם, וועמען ווילסטו דאָ אויס־פרוּוון? שמערל האַלצהעקער? ווילסט געבן, גיבן" דאַכט זיך אים, אַז דער אוצר הייבט זיך אָן צו רוקן אַ ביסל פֿאַמעלעכער, נאָר אין דער רגע דער־הערט ער, אַ הונט בילט, דערקענט ער דאָס בילן: דאָס איז פֿון "וויסאַקע" — דאָס ערשטע דאָרף אונטער דער שטאַט, און ער דערזעט שוין ווי עס וויגן זיך אין דער פֿרישער פֿאַרטאַגלופֿט וויסע פֿלעקן: דאָס זענען די וויסאַקער פּויערישע הניזלעך. און באַלד דערמאַנט ער זיך, אַז עס מוז שוין זײַן אַ תּחום־שבת, שטעלט ער זיך אָפּ.

— יאָ, עס איז אַ תּחום־שבת, טראַכט ער און זאָגט ווי אין דער וועלט אַרײַן: וועסט מיך נישט אַראַפֿפֿירן פֿון וועג! עס איז נישט קיין גאַטזאַך, גאַט מאַכט נישט, קיין חוּק פֿון מענטשן — מעשה לִי איז עס! און ער ווערט אַ ביסל ביילעך אויפֿן בעל־דבֿר, און דרייט זיך צוריק אויס צום שטעטל, און גייט האַסטיק צוריק, טראַכטן טראַכט ער: אין דער היים אויסזאָגן וועל איך נישט; ערשטנס, וועט מען מיר נישט גלייבן . . . און אַז יאָ, וועט מען לאַכן פֿון מיר! און צו וואָס זאָל איך מיך רימען? . . . דער בורא־עולם ווייסט — איז גענוג.

of? The Creator of the Universe knows—that suffices. My wife might even become angry, as far as I can tell. The children would surely be angry—naked and barefoot, poor things! Why should they transgress against the commandment: 'Honor thy father!'"

No, he wouldn't mention it. He wouldn't even remind God of the incident. If he, Shmeril, had done the proper thing, God would not fail to remember it. . . .

Suddenly he felt a strange happy calmness come over him. A quiet satisfaction permeated his limbs. "Money is after all trash. Wealth may even seduce a person from the right path." He wanted to thank God for not subjecting him to this test. He was so relieved that he felt like bursting into song: "Our Father, Our King"—he remembered this melody of his youth but stopped short abashed.

He tried to recall a synagogue chant—when suddenly he saw that the same flame, which he left behind, had emerged in front of him and that it was moving slowly before him. . . . The distance between himself and the flame grew neither larger nor smaller. It seemed as if the flame were out for a walk and as if he too were walking a bit, in honor of the Sabbath. His quiet happiness persisted. He looked about. The sky was turning paler. The little stars were beginning to fade. There was a slight reddening in the East and the reddish tinge flowed along like a river, narrow and long.

The flame, meanwhile, continued to move. It entered the town and proceeded to his street. There was his house. He saw the door wide open. Apparently, he had forgotten to close it. . . . And now, the flame went in, it was inside his home! He followed it. He saw it creep under his bed. Everybody was still sleeping in the room. He walked over quietly, bent down, and saw the flame under his bed spinning on its axis just like a top. He thereupon took his robe, threw it down under the bed, and covered the flame with it. Nobody heard what was going on, and now the first golden ray of morning stole through a slit into the room.

He sat down on the bed and made a vow that until the end of the Sabbath he would not breathe a word to anyone, not a single word. Otherwise, the Sabbath might be desecrated. His wife might not be able to control her curiosity. His son certainly would want to get to the bottom of this matter. They would want to start counting immediately. They would want to find out how much. Soon the secret would be out. In the large synagogue, in the smaller houses of worship, in all the streets, the tale of his wealth would spread

און זי וואלט זיך נאך אפער געבייזערט, ווייס איך? די קינדער אוודאי — נאקעט און בארוועס, נעבעד! צו וואס זאָן זיי עובר זיין אויף „פּיבוד־אָב“ . . .

ניין, ער וועט עס פֿאַרן מויל נישט ברענגען. . . ער וועט אָפּילו דעם רבּונו של עולם דערינען קיין מאָל נישט דערמאָנען. האָט ער דערמיט עפעס גוטס געטון, וועט ער אַליין געדענקען. . . .

און פּלוצלינג דערפֿילט ער אין זיך עפעס אַ מאַדנע, ליכטיקע רוֹקייט, אין אַלע אַבריים צעגיסט זיך אים אַ שטילער נחת. „געלט איז פֿאַרט נישט מער ווי קני און שפּני! עשירות קאָן נאָך אַראָפּפֿירן פֿון רעכטן וועג.“ און עס ווילט זיך אים דאַנקען גאָט דערפֿאַר, וואָס ער האָט אים נישט געברענגט צו קיין נסיון. עס ווילט זיך אים כאַטש אַ ליד זינגען. „אַזינוּ מלך“ דערמאָנט ער זיך פֿון די יונגע יאָרן. נאָר ער פֿאַרשעמט זיך פֿאַר זיך אַליין און האַקט אָפּ. ער וויל זיך דערמאָנען אַ חזנישע זאָך, אַ סינידיקס, — פּלוצלינג אָבער דערזעט ער, אַ דאָס אייגענע פֿלעמל וואָס ער האָט געלאָזט הינטער זיך, איז אים צוריק אַרויסגעקומען פֿון פֿאַרנט, און עס רוקט זיך פֿאַר אים גאַנץ פּאַמעלעך צום שטעטל, צום שטעטל. . . . און דער מהלך צווישן אים און דעם פֿלעמל ווערט ווייטער נישט לענגער, נישט קירצער, גלייך דאָס פֿלעמל שפּאַצירט, און ער שפּאַצירט — אַזוי אַ ביסל, לכּבוד שבת. פֿרייט ער זיך שטיל און קוקט נאָך. דער הימל ווערט בלאַסער, שטערנדלעך הייבן זיך אָן לעשן, דער מיורח רייטלט זיך אַ ביסל, עס צעגיסט זיך ווי אַ שמאַל רויטלעך טיכל אין דער לענג — און דאָס פֿלעמל רוקט זיך אַלץ אין שטעטל אַרנין, גייט אין זיין גאַס. אַט איז זיין שטוב. די טיר פֿון זיין שטוב, זעט ער, שטייט אָפּ, ער האָט זי אַ פנים פֿאַרגעסן צו פֿאַרמאַכן. . . . און אַט: דאָס פֿלעמל גייט אַרנין, צו אים אין שטוב אַרנין גייט עס! גייט ער נאָך, זעט ער, ווי עס לאָזט זיך דאָס פֿלעמל אונטערן בעט אַרונטער. אַלע אַרום שלאָפֿן — גייט ער שטיל צו, בייגט זיך אַנין, זעט ער, דאָס פֿלעמל דרייט זיך אונטערן בעט, ווי אַ דריידל, אויפֿן אַרט. נעמט ער און וואַרפֿט אַרונטער אונטערן בעט דאָס כאַלאַטל און דעקט דאָס פֿלעמל צו — קיינער הערט נישט, און דאָ גנבעט זיך שוין אין שטוב אַרנין אַ גאַלדענער מאַרגנשטראַל דורך דעם שפּאַלט פֿון לאָדן.

זעצט ער זיך אויפֿן בעט און טוט אַ נדר, אַז איבער שבת וועט ער קיינעם קיין וואַרט נישט זאָגן, קיין האַלב וואַרט נישט — עס וועט קומען, חלילה, צו חילול שבת. . . . זי וועט זיך נישט אַננהאַלטן, זיי, די בנים, אוודאי נישט, זיי וועלן באַלד וועלן איבערצייילן, באַלד וויסן וויפֿיל און באַלד וועט דער סוד פֿון

from mouth to mouth... the tale of his good fortune... and nobody would pray, nobody would wash for the blessings, nobody would perform the benedictions with the necessary devotion. He would cause his household to sin, and half the town as well. No, not a whisper... He stretched out on his bed and pretended to sleep...

In consideration of this piety, on his part, it came to pass that, when he bent down under the bed after *Havdala* and lifted up the gown, he discovered underneath a real bag with thousands upon thousands of gold pieces, an amount almost beyond imagining, an entire bedful of gold. He did indeed become a person of great wealth.

He spent the remaining years of his life in joy and contentment. Amidst his happiness, however, his wife had a habit of reproaching him: "Heavens! how can a man have such a heart of stone, not to mention a word throughout an entire summer's day, not a single word even to his wife . . . and I still recall that I wept so bitterly during the prayer 'God of Abraham!' I cried so much... There wasn't a penny in the house."

He would comfort her with a smile: "Who knows? Perhaps it was in answer to your prayer 'God of Abraham!' that this reward came to us."

שטוב אַרויס, און אין שול, אין בית-המדרש און אין אַלע גאַסן וועט ווערן אַ גערודער וועגן זיין עשירות... וועגן מזל... און קיינער וועט נישט דאוונען, נישט וואָשן זיך, נישט בענטשן, ווי עס דאַרף צו זיין — און ער וועט נאָך פאַרזינדיקן זיין הויזגעזינט און אַ האַלבע שטאַט. ניין — קיין פיפּעץ נישט... און ער ציט זיך אויס אויף דעם בעט און מאַכט זיך שלאָפֿן....

און אין דעם זכות, אַז ער האָט נאָך הַבְּדִלָּה זיך אַראָפּגעבויען אונטערן בעט און אויפֿגעהויבן דאָס כאַלאַטל, איז אונטן טאַקע געלעגן אַ זאַק מיט אַלפֿי־אַלפֿים דיגריין, כמעט אַן אַ שיעור — אַ גרויס בעט געווען — און איז טאַקע געוואָרן אַ גבֿיר שבֿגבֿירים.

און ער האָט שוין אָפּגעלעבט אין נחת די יאָרן.

נאָר דאָס ווייב פֿלעגט אים אַלע מאָל אין נחת פֿאַרוואַרפֿן: רבּונו של עולם, ווי האָט עס אַ מענטש אַ האַרץ ווי אַ שטיין, אַ גאַנצן זומערטאָג אַ וואָרט נישט צו זאָגן, פֿאַרן אייגענעם ווייב קיין איינציק וואָרט... און איך האָב, דערמאַנט זי זיך, דעמאָלט ביי „גאַט פֿון אַברהם“ זיך אַזוי אַנגעוויינט, אַזוי אַנגעוויינט... עס איז קיין דריבער אין שטוב נישט געווען....

און ער טרייסט זי מיט אַ שמייכל:

— ווער ווייסט, אפֿשר האָט זיך עס אין זכות פֿון דיין „גאַט פֿון אַברהם“

אַזוי גוט אויסגעפֿירט.

AN IDYLIC HOME

Chaim was a porter.

When he walked through the streets, bent double under a case of goods, he himself was not visible. It seemed as if the case were walking alone on two legs. Only Chaim's panting could be heard from afar.

But when he put down his burden and received his few pennies, he would straighten up, take a deep breath, untie his straps, wipe the sweat off his face, go straight to the fountain, drink a few mouthfuls of water, and run into the court-yard.

He would stop near a wall and raise his gigantic head, so that the edge of his beard, the tip of his nose, and the brim of his cap were in one plane.

He calls:

"Chane!"

Below the roof, a little window is opened and the little head of a woman in a white bonnet asks in reply:

"Chaim?"

The couple look at each other with loving eyes. Neighbors call it billing and cooing. Chaim wraps his earnings in a piece of paper and throws it up. Chane catches it in the air. By now, she is experienced in catching.

"Wonderful!" says Chaim's attitude, and he shows not the slightest desire to move on.

"Go! Go, Chaim!" she smiles at him, "I can't budge from the sick child. . . . I've put the cradle near the chimney . . . so that I can skim the foam from the pot with my hand and rock with my foot. . . ."

"How is baby?"

"Better!"

"Thank God! And Lena?"

"At the seamstress!"

"Yossel?"

"In school!"

שלום-בית

חיים איז א טרעגער.

אז ער גייט דורך די גאס, אינגעוויקערט אונטערן קאסטן סחורה, זעט מען אים נישט ארויס; עס דאכט זיך, אז דער קאסטן גייט אליין אויף צוויי פיס . . . דאס שווערע אטעמען הערט זיך דאך פון ווייטנס!

דאך — אט לייגט ער אפ די לאסט, באקומט זינע עטלעכע גראָשן; ער גלעכט זיך אויס, אטעמט שטאַרק אָפּ, בינדט אָפּ די פּאַלעס, ווישט זיך אָפּ דעם שווייס פֿון פנים, גייט גלייך צום ברונען, טוט אַ פּאַר שלונג וואַסער און לויפֿט אין אַ הויף אַרײַן.

ער שטעלט זיך נעבן אַ וואַנט, הייבט אויף דעם ריזנקאַפּ אַזוי, אז דער שפיץ באַרד מיט דער נאָז מיטן דאַשעק פֿונעם היטל קומען אויס אויף איין שטח.

ער רופֿט:

— חנה!

פֿון אונטערן דאָך עפֿנט זיך אַ קליין פֿענצטערל, און אַ קליין וויבעריש קעפל אין אַ ווייטן ציפּיק ענטפֿערט:

— חיים?!

דאָס פּאַרפֿאַלק קוקט זיך גאַנץ צופֿרידן אָן; די שכנים זאָגן: זיי קעטשקען זיך. חיים וואַרפֿט אַרויף זײַן פֿאַרדינסט, אינגעוויקלט אין אַ שטיקל פּאַפּיר. חנה כאַפּט עס אין דער לופֿט; עס איז איר נישט דאָס ערשטע מאָל.

— אַ בריה נפֿלאה! מאַכט חיים, און האָט גאַר קיין חשק נישט אַוועקצוגיין.

— גיי, גיי, חיים! שמייכלט זי; איך קאָן מיך נישט רירן פֿון קראַנקן קינד . . .

איך האָב צוגעשטעלט דאָס וויגל צום קוימען . . . מיט דער האַנט שוים איך און מיטן פֿיס וויג איך . . .

— וואָס מאַכט עס, נעבעך?

— בעסער!

— געלויבט איז גאָט! און הענע?

— בײַ דער נייטאַרין!

— יאַסל?

— אין חדר.

Chaim lowers his beard, walks away, and Chane's eyes follow him until he has disappeared from sight.

On Thursdays and Fridays this scene lasts a bit longer.

"How much have you in the piece of paper?" asks Chane.

"Twenty-two cents!"

"I'm afraid, it's very little!"

"What do you need, Chane?"

"Six cents' worth of salve for the baby, a few pennies for candles, I already have the Sabbath loaf.... And there's the meat, a pound and a half.... Well, we still have to buy something to drink for *Kiddush!*... And a few more logs for the oven!"

"Logs I can get you. There must be some around the market-place."

"I also need —"

And she lists whatever else she needs for the Sabbath. The conclusion is that one can say *Kiddush* over the Sabbath loaf and one can easily get along without many of the items.

The chief articles remaining are candles for the Sabbath and salve for the baby.

With God's help, however, if only the children are healthy and the brass candlesticks unpawned and especially if there is the traditional festive pudding, the couple have a really happy Sabbath.

For, Chane is wonderfully clever in preparing this pudding!

Some ingredient is always missing, either flour or eggs or fat, and yet the final product is a pudding sweet and delicious, that diffuses through every limb and particle.

"The Angel of the Sabbath must have cooked it," says Chane, smiling with satisfaction.

"Yes, an angel, a true angel!" laughs Chaim. "You mean that you are my little angel, because you put up with me and the children. How they pester you all the time! And I too get angry once in a while—but do I ever hear you scold or curse like other women? Yet, I offer you so little of life's pleasures! You and the children go practically naked and barefooted.... What am I good for? I can't even chant correctly the *Kiddush* on Friday night or the *Havdalla* on Saturday night or the other Sabbath songs."

"But you're such a good father and such a good husband!" insists Chane, "I swear it, by my happiness and that of all Israel. May God grant me many, many years with you!"

חיים לאזט צוריק אראפ די באַרד, גייט אוועק, און חנה קוקט אים נאָך ביז ער ווערט איר פֿאַרשווינדן.

דאָנערשטאָג און פֿרייטאָג דויערט עס לענגער.

— וויפֿל האַסטו דאָ אין פֿאַפֿירל? פֿרעגט חנה.

— צוויי און צוואַנציק גראַשן.

— איך האָב מורא, עס איז ווייניק!

— וואָס דאַרפֿסטו דען, חנה?

— פֿאַר אַ זעקסער שמירעכץ פֿאַרן קינד, פֿאַר עטלעכע גראַשן ליכט, חלה

האָב איך שוין... פֿלייש אויך, אַנדערטהאַלבן פֿונט... נו — בראַנפֿן אויף

קידוש... הינט דאַרף מען נאָך עטלעכע דרענגלעך!

— דרענגלעך וועל איך דיר שוין שאַפֿן, עס מוז זיין אויפֿן מאַרק.

— דאַרף איך נאָך....

און זי רעכנט אויס, וואָס זי דאַרף נאָך אַלץ אויף שבת. סוף כל סוף

בלעבט: אַז מען קאָן קידוש מאַכן איבער חלה, און אַז אַן אַ סך זאָכן איז זיך

גאַנץ לייכט צו באַגיין.

דער עיקר איז — בענטשליכט, אויך די זאַלב פֿאַרן קינד!

און פֿון דעסט וועגן, אַז גאַט העלפֿט, די קינדער זענען געוונט, די מע-

שענע לייכטער נישט פֿאַרזעצט, בֿערט אויב עס איז דאָ נאָך אַ קוגל —

האַט דאָס פֿאַרפֿאַלק גאָר אַ פֿריילעכען שבת!

וואָרעם חנה איז אַ בריה נפֿלאה צום קוגל!

שטענדיק פֿעלט איר עפעס; דאָ מעל, דאָ אייער, דאָ פֿעטס, און צום סוף

קומט אַרויס אַ פֿעטער, אַ זיסער, אַ מחייהדיקער קוגל; ער צעגייט פשוט אין

אַלע אַבריים!

— דאָס קאַכט דער מלאך, זאָגט חנה, און שמיילט פֿאַר נחת.

— יא, אַ מלאך, אַוודאי אַ מלאך! לאַכט חיים; דו מיינסט, אַז דו ביסט

אַ קליינער מלאך, אַז דו האַלטסט אויס פֿון מיר און פֿון די קינדער... וויפֿל

מאַל טוען זיי דיר אַן צרות, איך ווער אַ מאַל ביז... נו, איך הער עפעס

אַ קללה פֿון דיר, ווי אַנדערע ביי די ווייבער? און באַשר, דו האַסט אַ סך

נחת פֿון מיר? דו און די קינדער גייען נאַקעט און באַרוועס... צו וואָס טויג איך?

נישט צו קידוש, נישט צו הַבֿדלה, איך קען אַפֿילו נישט רעכט קיין זמירות

זינגען....

— ביסט פֿאַרט אַ גוטער טאַטע, און אַ גוטער מאַן! האַלט זיך חנה ביים

איריקן, זאָג יאָר אויף מיר און אויף כל ישראל... איך זאָל מיך נאָר עלטערן

מיט דיר, רבוננו של עולם!

The couple look into each other's eyes with as much kindness and affection as if they had just stepped forth from the wedding canopy.

Their happiness is even greater during the meal.

After the nap, which customarily follows the Sabbath noon-meal, Chaim would go to the small synagogue to hear words of learning and wisdom.

There a *Melamed* or teacher instructed simple folk in the Bible, according to the commentary of Alshich. It was a hot day and the listeners were still drowsy; one person dozed off, another yawned loudly. Suddenly, when a certain passage was reached, all became attentive; for the discourse had shifted to the other world, to Gehenna where the wicked are whipped with iron rods and to the radiant Garden of Eden where the righteous sit with golden crowns on their heads and imbibe wisdom. The auditors listened with mouths wide open and faces flushed, hardly breathing as the marvels of the other world were unfurled.

Chaim usually stood near the oven. Tears welled into his eyes. His hands and feet trembled. He was entirely in the other world.

He suffered with the wicked. He bathed in hot pitch. He was hurled into the infernal pit. He picked faggots in desolate forests. He experienced all this so intensely that a cold sweat covered his body. A little later, on the other hand, he shared with equal intensity in the joys of the righteous: the radiant Garden of Eden, the Angelic Host, the Leviathan, the Messianic Bull, and all the other good things—these were so real and vivid to him that, when the teacher finished the discourse, kissed the book, and closed it, Chaim awoke as from a dream, as if he were actually returning from the other world.

"Ah!" he caught a deep breath, after having been breathless all the while. "God in Heaven! If only a piece, a little bit, a tiny crumb of that other world for me, for my wife, for all my children!"

Then sadness came over him. He asked himself: "How do I deserve it? For what reasons? Why?"

Once, after the discourse, he went up to the Melamed.

"Teacher," he said with trembling voice, "please do advise me, how I can become worthy of the world to come!"

"Learn Torah, my son!" came the answer.

"I don't know how!"

און דאס פארפאלק קוקט זיך אין די אויגן אריין אזוי גוט. אזוי ווארעם און אזוי מיטן גאנצן הארץ. אז עס דאכט זיך. זיי זענען ערשט פון אונטער דער חופה אפער....

עס ווערט נאך פריילעכער בנים טיש....

נאך נאכן שלאף גייט חיים אין קליינעם שולכן אריין הערן תורה.

דארט לערנט א מלמד מיטן פראסטן עולם „אלשיך“. עס איז הייס, די פנימער זענען נאך פארשלאפן; איינער כאפט נאך א דרימל, דער צווייטער לאזט ארויס א הויכן גענעץ; נאך ראפטעם, ווען עס קומט צום רעכטן ארט, מען שמועסט פון יענער וועלט, פון גיהנום, ווי מען שמעסט די רשעים מיט אייזערנע ריטער; פון ליכטיקן גן-עדן, ווי די צדיקים זיצן אין גאלדענע קרוינען און לערנען תורה... דעמאלט ווערן אלע אויפגעלעבט; די מזלער — אפן, די פנימער — רויט... מען הערט זיך איין און אן אטעם, וואס עס וועט זיין אויף יענער וועלט!

חיים שטייט געוויינלעך בנים אויוון. ער האט טרערן אין די אויגן, עס צי-טערן אים די הענט און פיס; ער איז אין גאנצן אויף יענער וועלט.

ער לינדט צוזאמען מיט די רשעים; באדט זיך אין הייסער סמאלע; ער ווערט געווארפן כהקלע, קלעבט שפענער אין וויסטע וועלדער... אלץ לעבט ער דורך, און עס באדעקט אים דער קאלטער שווייס... פאר דאס האט ער שפעטער נחת גלייך מיט אלע צדיקים; דאס ליכטיקע גן-עדן, די מלאכים, דער לויתן, דער שור-הבר און אלע גוטע זאכן שטעלן זיך אים פאר אזוי לעבע-דיק און אזוי בולט, אז ווען דער מלמד ענדיקט, גיט א קוש און פארמאכט דאס ספר, כאפט ער זיך אויף ווי פון א חלום, טאקע ווי פון יענער וועלט.

— אך, כאפט ער שווער דעם אטעם וואס ער האט איינגעהאלטן ביי דער גאנצער צייט, רבונו של עולם! כאטש א שטיקל, כאטש א פיצל, כאטש א בראך-קעניו עולם-הבא... פאר מיר, פאר מיין ווייב, און פאר אלע מנינע קינדערלעך!

און דעמאלט ווערט ער טרויעריק; ער פֿרעגט זיך: „אימשיינס געזאגט, פון וואס, פאר וואס?...“

איין מאל איז ער נאכן לערנען צוגעגאנגען צום מלמד:

— רבי, זאגט ער, און זיין קול ציטערט, גיט מיר אן עצה, איך זאל זוכה זיין צו האבן עולם הבא!

— לערן, מיין קינד, תורה! הערט ער א תשובה.

— איך קאן נישט!

"Study the commentaries, religious legends, or at least the Ethics of the Fathers!"

"I don't know how!"

"Recite Psalms!"

"I have no time!"

"Pray fervently!"

"I don't understand what I'm praying!"

The Melamed looked at him pityingly.

"What are you?" he asked.

"A porter."

"Well, then, serve those who study."

"How?"

"You might, for example, bring a few buckets of water into the synagogue every evening so that the learned scholars may have something to drink."

Chaim was filled with joy.

"Teacher," he continued, "and my wife?"

"If the husband sits on a chair in the Garden of Eden, his wife is his footstool."

When Chaim came home to recite the *Havdalla*, the benediction of the cup at the close of the Sabbath, Chane was sitting and reading aloud the prayer "God of Abraham." When he saw her, he felt a tug at his heart.

"No, Chane!" he exclaimed, clasping her in his arms, "I don't want you to be my footstool. I will bend down to you, I will raise you up, I will seat you near me. We will sit together on one chair as now.... It is so good to be together.... Do you hear, Chane? You must sit with me on one chair. The Creator of the Universe will have to give his consent!"

— לערן משניות ... עין-יעקב, כאטש פרק ....

— איך קאן נישט!

— זאג תהילים!

— איך האב קיין צייט נישט!

— דאוון ערנצט!

— איך פארשטיי נישט, וואס איך דאוון!

— דער מלמד קוקט אים אן מיט רחמנות.

— וואס ביסטו? פֿרעגט ער.

— אַ טרעגער.

— נו, זיי משמש תלמידי-חכמים.

— וואס הייסט?

— טראג, למשל, אלע פֿאר נאכט אין בית-המדרש אַרײַן אַ פֿאַר קאַנען

וואסער, די לומדים זאָלן האָבן צו טרינקען ....

— חיים ווערט דערפֿרייט.

— רבי, האָט ער ווייטער געפֿרעגט, און מײַן ווייב?

— אַז דער מאַן זיצט אויף אַ שטול אין גן-עדן, איז דאָס ווייב זײַן

פֿוסבענקעלע.

אַז חיים איז אַהיימגעקומען הַבֿדלה מאַכן, איז חנה געזעסן און געזאָגט

„גאָט פֿון אַברהם.“ אַז ער האָט זי דערזען, האָט אים עפֿעס אָנגעכאַפט ביים

האַרץ.

— ניין, חנה, פֿאַלט ער צון איר צו: איך וויל נישט, דו זאָלסט זײַן מײַן

פֿוסבענקעלע ... איך וועל מיך אַראָפֿבייגן צו דיר, איך וועל דיך אויפֿהייבן

און זעצן דיך נעבן מיר. מיר וועלן צוזאַמען זיצן אויף איין שטול, ווי אַצונד ...

עס איז אונדז אַזוי גוט צוזאַמען ... הערסט, חנה, דו מוזסט זיצן מיט מיר אויף

איין שטול ... דער רבונג של עולם וועט מוזן באַשטיין!

MIRACLES ON THE SEA

In Holland, in a half-sunken cabin at the edge of the sea, dwelt a silent soul—a Jewish fisherman named Sati, perhaps after a great-grandfather Saadia. But the fisherman didn't know of Saadia. As a matter of fact, he knew very little of Jewishness. Descended from generations of fishermen, he had spent his days and years on the sea. As his was the only Jewish family in a non-Jewish village, how should he know much about his own people? His job was to catch fish; his wife's to make and mend nets and to keep house. His children rolled in the sand and looked for amber... Why, if Sati should be caught in a storm on the sea and his life were in danger, neither he nor his family could as much as pray the simplest Jewish prayer: *Shma Yisroel*. Sati on the high sea would merely gaze mutely towards heaven; his wife would beat her hands against her head or else direct an angry look at the dark and angry sky; his children would hurl themselves on the sand and cry out together with other children: *Sancta Maria, Sancta Maria!*

How should Sati's children know any better? It was too far to walk to the nearest Jewish community and the poor family, with barely enough for food, could not afford to ride. Besides, the sea didn't let a person get away so easily. Sati's father, grandfather, and great-grandfather had perished in it, yet such was its fascination that, though it often proved to be man's most dangerous and most treacherous foe, one loved it and was drawn to it by an irresistible force... Since escape from its lure was impossible, it seemed best to live on it and to perish in it.

*

A single Jewish custom was still retained by this family—Yom Kippur.

Early on the day before Yom Kippur, Sati and his family selected the biggest fish and made their way to town. There they handed over the fish to the community *shochet* or ritual slaughterer, where they stayed over night and ate at the end of the fast.

154

נסים אויפן ים

אין דער מדינה האלאנד, אין א האלב אנגעזונקען הנזל ביים ברעג פון ים, האט געווינט אויך א שטומע נשמה — א יידישער פישער מיטן נאמען סאטיע. אפשר נאך אן עלטער-זיידן סעדיה; נאך פון דעם האט ער נישט געווסט, ער האט בכלל זייער ווייניק געווסט פון יידישקייט. פון אבות אבותיו א פישער, פארברענגט טעג און יארן אויפן ים, געלעבט — אן איינציקע יידישע משפחה צווישן נישט-זידן, וואס זאל ער וויסן? סאטיע כאפט פיש, דאס ווייב זינס שטריקט נעצן און פירט די שטוב, די קליינע קינדערלעך וואגערן זיך אין זאמד און זוכן בורשטין... און אז סאטיע גייט אויפן ים און עס מאכט זיך א שטורעם-ווינט, עס ווערט סכנת-נפשות, האט — נישט ער אויפן ים, נישט דאס הויזגעזינט אין שטוב, נישט געקאנט אפילו קיין שמע ישראל מתפלל זיין... האט סאטיע געקוקט שטום אין הימל אריין; דאס ווייב זינס שלאגט זיך אין קאפ אריין, אדער שלנדערט נאך אפשר א ביזן בליק צום ביזן, פיינצטערן הימל ארויף, און די קינדער ווארפן זיך אויפן זאמד און רופן גלייך מיט אנדערע קינדער: סאנטא מאריא, סאנטא מאריא!

און פון וואנען האבן זיי געזאלט וויסן מער? צו פוס גיין אין קהילה אריין איז וויינט, פארן האט די ארעמע פאמיליע וואס האט קוים פרנסה געהאט נישט געקאנט, און, אחוץ דעם, לאזט דער ים נישט אוועק, סאטיעס פאטער, סאטיעס זיידע און עלטער-זיידע זענען אומגעקומען אויפן ים, נאך אזא כוח האט ער שוין, דער ים; ער איז דעם מענטשנס געפערלעכסטער שונא, און גאנץ אפט א פאל-שער שונא, און ליב האט מען אים, און ציען ווערט מען צוגעצויגן צו אים ווי מיט צוואנגען... און מען קאן זיך פון אים נישט אפרייסן, וויל מען לעבן אויף אים און אונטערגיין אין אים....

*

נאך איין יידישער מינהג איז אין דער משפחה געבליבן — יום-כיפור; ערב יום-כיפור אין דער פרי האט מען אויסגעקליבן דעם גרעסטן פיש, און די גאנצע משפחה איז געגאנגען מיטן פיש אין שטאט אריין, און אפגעגעבן האט מען דעם פיש דעם קהלשן שוחט, ביי וועלכן מען פלעגט פארפאסטן און עסן נאכן תענית.

155

Throughout the day they sat in the Dutch Temple; they listened to the singing of the choir, the playing of the organ, the chanting and praying of the cantor. None of them understood a single word of the ritual, but they looked upon the holy ark and upon the preacher in the golden *yarmulke* or barret. Whenever the golden *yarmulke* arose they stood up, and whenever the golden *yarmulke* sat down they settled back in their seats. If at times Sati's tired and drowsy eyes closed, a neighbor's elbow would nudge him to stand up.

This was what Yom Kippur meant to him. He was completely ignorant of its significance as Judgment Day, when even the fish tremble in the water, and entirely unaware of all that went on in heaven. He merely followed a well-established family custom to listen on Yom Kippur to choir and organ without eating all day and to go to have supper at the *shochet's* house after *Nebilla* (this very word for the late afternoon prayer was even unknown to him). Perhaps the *shochet* himself didn't know much more. — A *shochet* in Holland!

After the black coffee, Satya, his wife, and his children would get up, say good-by to the *shochet* and his family, wish them a happy year, and walk the entire night back toward the sea—"sea" and not "home" was the customary expression.

To stay on any longer was out of question.

"Why, you haven't even seen the town!" the *shochet* and his wife would argue.

But Sati merely repeated contemptuously: "The town, hm!"

Sati was no good at speech-making. The sea teaches silence. He really did hate the town, its narrow streets shut off from air and sky, a slit between one roof and another. On the sea, however, what expanse and what air!

"The sea is your foe, your death," he was told.

"A good death," he replied.

He wanted to die as his father and grandfather before him, to be swallowed up by the sea in the prime of health, to be spared the torture of sickness, the pining away on a bed year after year, the lamentations about him, and finally burial in the hard earth. ... Brr!

A chill went through him at the mere thought of such a death.

When the family walked home, toward the sea, through the night, dawn would begin to break and they would catch sight of the golden reflection of the sand-dunes and further on the sparkling mirror of the water. Then they would clap their hands in joy.

איבערן מעת-לעת פלעגט די משפחה זיצן אין האַלענדישן מקום-קדוש, צו-
הערן זיך ווי דער כאָר זינגט, ווי דער אָרגל שפּילט, ווי דער חזן זאָגט אויף זיין אויפֿן
און שטייגער ... פֿאַרשטאַנען אַ וואָרט האָט מען נישט. געקוקט האָט מען
נאָר צום אַרונ-קודש, צום פּריידיקער אין דער גאַלדענער יאַרמלקע. האָט זיך די
גאַלדענע יאַרמלקע אויפֿגעהויבן, האָט מען זיך אויך אויפֿגעשטעלט; האָט זיך
די גאַלדענע יאַרמלקע אַראָפֿגעלאָזט, האָט מען זיך צוריק געזעצט. טייל מאָל
פֿלעגט סאַטיע פֿאַר מידיקייט אַינדרימלען, האָט אים אַ שכן מיט אַן עלנבויגן
צום אויפֿשטיין געוועקט ...

אַט דאָס איז געווען דער גאַנצער יום-כיפור. אַז עס איז אַ יום-הדין, אַז
אַ פֿיש אין וואָסער ציטערט, און וואָס אין הימל טוט זיך — פֿון דעם האָט
סאַטיע נישט געוואוסט. עס איז ביי אים אַ מינהג געווען, יום-כיפור צו הערן
כאָר און אָרגל אומגעגעסן, און אַז נאָך „געילה“ (ער האָט אַפֿילו נישט
געוואוסט, אַז עס הייסט „געילה“) גייט מען צום שוחט אויף וועטשערע ... אַ סך
מער האָט דער שוחט אַליין אַפֿשר אויך נישט געוואוסט — האַלאַנד!

און באַלד נאָך דער שוואַרצער קאַווע פֿלעגט סאַטיע מיטן ווייב און מיט די
קינדערלעך זיך אויפֿהייבן, געזעגענען זיך מיטן שוחט און זיין הויזגעזינט, און
אַנוויינטשעווען זיך, און אַוועקגיין און וואַנדערן אַ גאַנצע נאַכט צום ים. נישט
„אָהיים“ פֿלעגט מען זאָגן, נאָר — „צום ים“.

און אויפֿהאַלטן לאָזט מען זיך נישט.

— סטייטש, טענהט דער שוחט מיט דער שוחטקע: איר האָט דאָך אַפֿילו
די שטאַט נישט געזען.

פֿאַרקרייט זיך סאַטיע:

— די שטאַט!

קיינ בעל-דברן איז סאַטיע נישט; דער ים לערנט שווינגן. נאָר די שטאַט
האַט ער פֿינט. ענג, אַן לופֿט און אַן הימל. אַ פֿאַסעקל צווישן דאָך און דאָך ...
אויפֿן ים אַבער — אַ רחבות ... עס עטעמט זיך ...

— עס איז דאָך אַינער שונא ... איינער טויט! טענהט מען צו אים.

— אַבער אַ גוטער טויט!

ער וויל האָבן זיין פֿאַטערס און זיין זיידנס סוף — איינגעשלונגען ווערן
געזונטערהייט פֿון ים, נישט קרענקען און גוססן אַ צייט לאַנג אויף אַ בעט ...
הערן ווי מען וויינט ... און דערנאָך באַגראַבן ווערן ... אין דער האַרטער
ערד ... ברר!

קאַלט ווערט אים, אַז ער דערמאַנט זיך פֿון אַזאַ קבורה ...

און מען גייט צו פֿוס אָהיים, צום ים ...

און אַז מען גייט צו פֿוס איבער נאַכט, און עס הייבט אַן גרויען דער טאַג,
און מען דערועט דעם גאַלדענעם אַפֿגלאַנץ פֿון זאַמדיקן ברעג, און דערנאָך
בליצט אויף דער שפּיגל פֿון ים, דערפֿרייט מען זיך, פֿאַטשט מען מיט די
הענט ...

They were as happy as a bridegroom with his bride.

This went on year after year.

Fishermen came and went, one *shochet* was replaced by another, but the custom remained unaltered.

The custom required fasting, choir, organ, a big fish for supper after *Nebilla* at the *shochet's* house, leavetaking, and mutual good-wishes.

This custom was the only thread linking Sati to the Jewish people.

*

It came to pass one morning: the sun was reddening the east; the sea, awakening from slumber, breathed almost inaudibly, exhaling lazily and inhaling dreamily; somewhere in the azure, white wings fluttered and cried... then again quiet... here and there quiet irridescences flitted over the sea, golden spots skimmed across the yellow sand, the cabins of the fishermen were shut all along the coast. Only a single door—Sati was going out.

It was the day before Yom Kippur. Sati's face was quiet and earnest. His eyes sparkled with delight. He was out to perform a good deed, to catch a fish for Yom Kippur.

He walked up to the little boat and lifted the chain which kept it moored. The chain clattered and voices became audible to the right and to the left:

"Don't! Don't!"

His neighbors were calling to him. Their heads peered through the little windows.

Far and wide the sea lay calm and smooth, blending with the happy, laughing morning sky. The water barely breathed and hardly wrinkled the shore. Between the wrinkles rippling smiles danced and shone as on the wrinkled face of a kind grandmother. The sea murmured something or other, perhaps it was telling a grandmother's tale to the scattered slender water-plants and to the moss-covered bits of rock which it seemed to caress smilingly, playfully.

But the fishermen knew their sea too well and they did not trust it.

"Don't! Don't!"

The sea will rock and cradle; the bright mirror-like surface will break; playfulness will turn to grimness; the quiet to a roaring, howling, deafening commotion; the rippling furrows to billowing

אָ חתן מיט אַ פּלה פֿרייט זיך נישט אַזוי....

און אַזוי גייט עס פֿון יאָר צו יאָר....

עס בננט זיך דער פֿישער, זעלטענער — דער שוחט; מינהג בלעבט מינהג.

און דער מינהג איז אַ סכּום הפּולל פֿון פֿאַסטן, כאָר און אָרגל, אויס-געמישט מיטן גרויסן פֿיש צו דער וועטשערע נאָך נעילה בנמ שוחט, מיטן געזעגענען און אַנווינטשן זיך....

דאָס אַלץ צוזאַמען איז דער איינציקער פֿאַדעם וואָס בינדט צו סאַטיען צום פּלל-ישראל....

*

ויהי היום, איין מאָל פֿאַר טאָג, קוים גערייטלט האָט זיך דער מיזרח, שטיל וועקט זיך אויף דער ים, קוים ער עטעמט, קוים עס הערט זיך זיין ברומען, ער ציט זיך פֿויל און נאָך פֿאַרחלומט אויס, און ציט זיך אַזן... וווּ נישט וווּ פֿלאַטערט אין דער בלויער לופֿט אַ וויסע פֿאַר פֿליגל, שרינט אויף אָן עוף... און וויטער שטיל... שטילע גלאַנצן פֿליען איבערן ים, גאַלדענע פֿלעקן גליטשן זיך איבערן געלן זאַמד, פֿאַרמאַכט זענען די פֿישערשטיבלעך איבערן ברעג, נאָר איין טיר סקריפעט — סאַטיע גייט אַרויס....

ערב יום־כיפור איז הענט. פֿרום און ערנצט איז זיין פנים, שטיל לעכטן אים די אויגן; ער גייט טון אַ מיצווה, כאַפֿן אַ פֿיש אויף יום־כיפור!

און ער גייט צום שיפֿל צו און נעמט אָן די קייט, מיט וועלכער עס איז געווען צוגעבונדן צום באָרט. די קייט קלינגט, און קולות דערהערן זיך רעכטס און לינקס:

— ניטע, ניטע!

דאָס רופֿן אים די שכנים וואָס האָבן אַרויסגעשטעקט די קעפֿ פֿון די קליינע פֿענצטערלעך.

רויך און שטיל ליגט ווייט און ברייט אויסגעגאַסן דער ים, צוזאַמענגע-גאַסן מיטן זים פֿון פֿריש־מאַרגנדיקן לאַכנדיקן פֿריילעכן הימל... קוים ער עטעמט, דער ים, קוים ער רונצלט זיך בננט ברעג, און ווי בנ אַ גוטער באַבען, טאַנצן ליכטיק־גלאַנצנדיקע שמיכלען צווישן די רונצלען... און עפעס מורמלט ער, אַ באַבע־מעשה דערציילט דער ים די צעוואַרפֿענע, מיט לאַנגע וואָסער־פֿלאַנצן ווי מיט האָר באַוואַקסענע שטיקער פֿעלדון, און ער גלעט זיי איבער די האָר שמיכלענדיק, שפּילנדיק — דער פֿישער אַבער קען בעסער דעם ים, און ער גלייבט אים נישט.

— ניטע....

דער ים וויגט זיך און וועט זיך צעוויגן, און פֿלאַצן וועט דער ליכטיקער שפּיגל, און פֿון שפּיל וועט ווערן אַן ערנצט, פֿון שטילן ברומען — געשריי און

waves capable of swallowing barks and boats with as much ease as the Leviathan swallows little fish.

"Don't! Don't!"

An old man, barefooted and bareheaded, with fluttering gray hair, came out of a cabin. His face was deeply lined like the sea but without the sea's false smile. He went up and put his hand on Sati's shoulder:

"Look!"

He pointed to a little dark dot on the horizon, a dot visible only to a fisherman's eye.

"A cloud is forming!"

"I'll be back home before that," answered Sati, "it's just one fish I want to catch."

The old man's face grew more serious:

"You have a wife and children, Sati!"

"And a God in heaven," answered Sati confidently. He is out in the service of God. He pushes the boat from its mooring and jumps into it.

Over the sea it bounded, as light as a feather, and the sea cradled it, humming to it sweetly and charmingly, caressing it with beautiful entwining pearls. The old fisherman stood on the shore and murmured:

"*Sancta Maria! Sancta Maria!*"

*

Sati's boat flew lightly over the sea and Sati threw his net so skilfully. The net became heavier and heavier. He could barely pull it in with all his strength and he found in it water-plants, sea-weed, but not a single fish.

The old fisherman on the shore had lost the boat from view. For the third and fourth time Sati threw his net and pulled it in again with tremendous exertion. All sorts of water-plants were in the catch but not a single fish.

The sea began to rock and to cradle ever more severely. The sun was already high in the sky but its radiance was covered with mist—a weeping sun. The dark dot on the horizon had meanwhile drawn up behind the orb like a brown snake, growing ever darker and darker and creeping ever closer to the sun.

Half the day was gone and Sati still floated on and on, trying his luck again and again.

געפילדער, און פון רונצלען וועלן אויפשטיין וואלן וואס וועלן שלינגען שיפלעך און שיפן, ווי קליינע פישלעך דער לווייתן....

— ניטע....

און א בארוועסער אלטער מאן, מיט א פלאטערדיקן גרויען קאפ אן א היטל, מיט אן אינגעשרומפטן פנים ווי דער ים, נאָר אַן זינן פֿאַלשן, זיסן שמייכל, קומט אַרויס פֿון אַ שטיבל, גייט צו סאַטיען צו און לייגט אים אַרויף די האַנט אויפֿן אַקסל:

— זע!

און ער ווייזט אים אַ קליין שוואַרץ פּינטעלע וואָס נאָר אַ פּישעראַויג קאָן דערזען אויפֿן זוים פֿון הימל.

— פֿון דעם וואַקסט אַרויס אַ וואַלקן....

— כּוועל פֿרײַער צוריק אין דער היים זינן, ענטפֿערט סאַטיע: איין פֿיש

ווי אַיך נאָר כאַפֿן.

און ערנצטער ווערט דאָס פנים בני זינן אלטן שכן:

— האַסט ווייב און קינד, סאַטיע!

— און אַ גאָט אין הימל! ענטפֿערט סאַטיע מיט בטחון: ער גייט זיין

מיצווה טון... און ער שטופט אַפּ דאָס שיפל און שפּרינגט אַרײַן....

און לניכט ווי אַ פֿעדער טראַגט זיך סאַטיעס שיפל איבערן ים, און דער ים וויגט עס אַרום, זיס ברומענדיק, אַזוי ליבלעך, און זוימט עס און וויקלט עס אַרום מיט די שענסטע פּערל וואָס ער פֿאַרמאָגט — און דער אלטער פּישער שטייט אויפֿן ברעג און מורמלט:

— סאַנטאַ מאַריאַ, סאַנטאַ מאַריאַ!

*

לניכט טראַגט זיך סאַטיעס שיפל איבערן ים — געשיקט וואַרפֿט סאַטיע אַראָפּ זינן נעץ, און שווער און שווערער ווערט די נעץ, און מיט אַלע כּוחות ציט ער זי קוים-קוים אַרויס און געפֿינט אין איר וואַסערפֿלאַנצן, ים-שטערן — נאָר נישט קיין איינציקן פֿיש....

דער אלטער פּישער אויפֿן ברעג האַט דאָס שיפל שוין פֿאַרלוירן פֿון אויג. סאַטיע ציט שוין צום דריטן מאל און צום פֿערטן מאל אַרויס די נעץ: נישט לניכט איז זי אַרויסצוציען, אַלערליי וואַסערפֿלאַנצן האָבן זיך אין אירע אויגן פֿאַרפֿלאַכטן — נאָר קיין איינציקער פֿיש....

און דער ים וויגט און צעוויגט זיך וואָס אַ מאל שטאַרקער, און אויפֿן הימל איז שוין אַרויפֿגעשווימען די זון, נאָר פֿניכט איז איר גלאַנץ — אַ פֿאַר-וויינטע זון; און דאָס שוואַרצע פּינטעלע אין עק הימל האַט זיך אויסגעצויגן הינטערוועלטעכט הינטער דער זון ווי אַ ברויגע שלאַנג און ווערט טונקעלער און טונקעלער, און רוקט זיך צו דער זון....

עס איז שוין האַלבער טאָג, און סאַטיע שווימט און שווימט, פּרוּווט און פּרוּווט דאָס מזל —

The thought came to him: "God doesn't want me to fulfill his commandment this year. I must go back!" His heart was sad: he must have sinned against God in some way and so God was unwilling to let him bring the customary offering. He grasped the rudder firmly in his hands and was about to turn the boat around toward the shore. In the very same second he felt a splash on his face. Looking about, he saw a large golden fish jumping and disporting in the sea, lashing the water with its tail.

Ah! this fish must be caught! This fish must have been sent by God who was aware of the fisherman's disappointment, of his yearning to fulfill the divine commandment. Again he headed the boat out to sea and gave chase to the fish.

The sea was rising in fury. The waves towered ever taller and taller. The sun was already half-covered by a cloud, from behind which clusters of white rays broke through obliquely. The fish swam over the shoulders of the waves and Sati's boat followed after it in hot pursuit... Suddenly the fish was lost to sight. Between it and Sati's boat rose up a wall, blown skyward by the wind.

"It is fooling me, it is dazzling my eyes!" thought Sati and was about to turn his boat back to shore. In the same second the wave flattened out, as though it had never been; the fish swam almost up to the boat and looked at him with big eyes, as though begging him: "Take me, please take me, fulfill the divine commandment, perform with me a deed of righteousness."

Hardly does Sati turn seaward again—when again the fish is lost! A new billow arises between the fish and the boat. The sea resumes its angry mood. It no longer sings a charming melody. It now unleashes its full rage. To swim on its back, to step on its waves is indeed most dangerous. It seems even to terrify the sun, which is now completely hidden behind clouds. The wind, that must have been waiting for this moment, now lashes out in complete abandonment, with all its angry strength, beating the sea, chastising it as with rods, infuriating it ever more and more. The sea snarls and thunders, as though a thousand bass-voles are playing in its entrails and a thousand kettle drums in its waves.

"Home! Home!" beats Sati's heart. He gathers up his nets into the boat, grasps the oars with all his might, and works away with every bit of strength. The veins in his hands are near to bursting. The boat is hurled up and down the waves like a hollow nutshell. The sky is

— גאט, טראכט ער, וויל נישט, איך זאל דאס יאר מקיים זיין די מיצווה. מען מוז צוריק! און טרויעריק ווערט אים אויפן הארצן: ער האט געמוזט עפעס זינדיקן קעגן גאט, וועלכער באווייליקט נישט הנ"יאר זיין קרבן. און ער נעמט דעם רודער פֿעסט אין דער האנט אַרײַן און וויל שוין אויסדרייען דאָס שיפֿל צוריק. נאָר אין דער זעלבער רגע באַקומט ער אַ שפּרײַך אין פּנים אַרײַן, און ער דרייט זיך אויס און דערזעט, ווי אַ גרויסער גאַלדענער פֿיש וואַרפֿט זיך, שפּילנדיק, איבערן ים און שפּריצט מיטן ווידל איבערן וואַסער.

עז דעם פֿיש מוז ער כאַפֿן, דעם פֿיש האָט אים גאָט באַשערט, גאָט וואָס האָט זײַן געמאָלד־נפֿש געזען, זײַן בענקען מקיים צו זײַן די מיצווה, און ער דרייט צוריק אויס, און יאָגט נאָך דעם פֿיש ...

און דער ים איז שוין צעוויגט, כּוואַליעס הייבן זיך העכער און העכער ... אַ האַלבע זון איז שוין מיט אַ וואַלקן באַדעקט, בונטן וויסע שטראַלן רײַסן זיך קווער אַהער פֿון הינטערן וואַלקן, און דער פֿיש שווימט איבער די פּלייצעס פֿון די כּוואַליעס, און סאַטיעס שיפֿל נאָך, נאָך ... און פֿאַרשווונדן ווערט פּלוצ־לינג דער פֿיש, צווישן אים און סאַטיעס שיפֿל הייבט זיך אויף אַ וואַל, אויפֿגע־בלאָזן, אויפֿגעיאָגט פֿון ווינט ...

— עס נאָרט מײַ, עס בלענדט מיר די אויגן! טראַכט סאַטיע און וויל ווײַטער אויסדרייען דאָס שיפֿל און שווימען צוריק. אין דער זעלבער רגע לייגט זיך אַבער די כּוואַליע, ווי זי וואַלט מיט אַ מאַל אַנגעזונקען געוואָרן; כּמעט צום שיפֿל צו שווימט צו דער פֿיש און קוקט אויף אים מיט גרויסע אויגן, גלייך ער בעט זיך: נעם מײַך, נעם מײַך ... זײַ מקיים מיט מיר די מיצווה, זײַ מײַך מזכֿה מיט איר ...

דרייט סאַטיע צוריק אויס — פֿאַרלוירן ווערט דער פֿיש! אַ נײַע כּוואַליע שווימט אויף צווישן אים און דעם שיפֿל, און עס הייבט זיך ווידער אָן דער ירגון פֿון ים! נישט קיין ליבלעך לידל זינגט ער, דער ים, ער פּעסט זיך: אַ העזה, אַצונד אויף אים צו שווימען! אויף זינגע כּוואַליעס צו טרעטן! און גלייך זי וואַלט זיך פֿאַרן ים דערשאַקן, באַהאַלט זיך הינטערן וואַלקן די זון ... אויף דעם, זעט אויס, האָט נאָר געוואָרט דער ווינט — ער איז באַפֿרייט געוואָרן, און צעיאָגט זיך מיט אָן אויסגעלאַסענעם צאַרן, און ער שמײַסט, און פּאַטשט ווי מיט ריטער, און רייצט נאָך מער אויף דעם ים, און דער ים ברויזט און קנאַקט, גלייך טוויזנטער באַסן שפּילן אין זינגע געדערעם, קעסלפּויקן — אין זינגע כּוואַליעס ...

— אַהיים, אַהיים! קלאַפּט בײַ סאַטיען דאָס האַרץ, און ער נעמט צוזאַמען די נעצן אין שיפֿל אַרײַן, און כאַפּט שטאַרקער אָן דעם רודער, און אַרבעט מיט

black and the shattered sea an angry brown. And still, Sati struggles to reach home, home. . . .

Suddenly, he sees something swimming towards him from one side—a human body is swimming, a drowning person, a woman, her hair floats before her, black hair, his wife has such hair, beneath the hair white hands are visible, his wife has such hands . . . a voice is calling: "Help! Help!" — his wife's voice . . . the mother of his children . . . she must have followed him on another boat . . . she is drowning, she is calling for his help.

He turns the boat to the right and wants to get to the body—the sea opposes, waves arise to interfere, the storm tears and howls, and through the storm he can hear her voice: "Help, help, Sati, help!"

He puts forth his last ounce of strength to get to her, he is nearing the white spot, he can no longer see her hair but merely the swimming and sinking dress . . . his oar can almost reach her . . . but between him and his wife a wall of water arises and hurls her to one side and him to the other.

"A mirage!" thinks Sati and he recalls that he had the same experience with the golden fish. Involuntarily he casts an eye toward the coast. He notices that in the fishermen's cabins the windows are already lit up.

"Yom Kippur!" flashes through his mind and he lets go the oars.

"Heaven!" he exclaims looking upward. "Do with me whatever you will, on Yom Kippur I will not row!"

The wind rages on and the waves hurl the boat up and down. Sati, from the moment he let the oars drop from his hands, sits calm and peaceful, looking with open eyes now up to the bolted heavens and now down to the boiling, foaming sea.

"Do with me, God, as you will. May your will prevail!"

Suddenly he recalls a melody of the choir and organ and he begins to intone this melody. His silent soul had only one language with which to speak to God—the language of song. The sky becomes blacker and blacker, the waves higher and higher, the wind more piercing than ever. . . . The boat is hurled up a mountain and down a mountain, from one wave on to another, now a wave tears him from the rudder and now a second wave comes up from behind and opens its jaws to swallow the frail bark. . . . The wind tears like thousands of ravenous wolves—and in the midst of all this commotion, Sati sings

אלע קרעפטן. די אָדערן אין דער האַנט ווילן פּלאַצן. ווי אַ הוילע נוס וואַרפֿט זיך דאָס שיפֿל אויף און אָפּ איבער די כּוואַליעס, פֿאַרשוואַרצט איז דער הימל. ברויך צאַרניק דער צעבראַכענער ים, און ער אַרבעט אַלץ — אַהיים, אַהיים . . .

פּלוצלינג דערזעט ער, עפעס שווימט צו אים צו פֿון דער זינט — אַ מענטשלעכער קערפּער שווימט, אַ דערטרונקענער — אַ פֿרוי איז עס — פֿאַר איר שווימען די האַר, שוואַרצע האַר — זיין ווייב האָט אַזוינע האַר . . . פֿון אונטער די האַר באַווייזן זיך ווייסע הענט — זיין ווייב האָט אַזוינע הענט . . . און אַ קול רופֿט: ראַטעווע! — זיין ווייבס קול . . . די מוטער פֿון זינע קינדער . . . זי האָט אים געמוזט נאַכשווימען אויפֿן צווייטן שיפֿל. זי טרענקט, זי רופֿט נאָך זיין הילף . . .

און ער דרייט דאָס שיפֿל אויס רעכטס און וויל צו צום קערפּער — דער ים לאָזט נישט! כּוואַליעס הייבן זיך אין דער מיט, דער שטורעם ריסט און וואַיעט — נאָר אין דעם שטורעם הערט ער איר קול: העלף! העלף! סאַטיע, העלף! . . .

און ער שטרענגט אָן די לעצטע קרעפטן צוצושווימען, און אַט איז ער שוין נישט ווייט פֿון ווייסן פֿלעק; די האַר זעט ער שוין נישט, נאָר דאָס שוויי־מענדיקע, זינקענדיקע קלייד . . . מיטן רודער צו דערלאַנגען . . . נאָר אין דער מיט, צווישן אים און זיין ווייב, הייבט זיך אויף אַ וואַל, שטויסט זי אָפּ אין איין זינט, דאָס שיפֿל — אין דער צווייטער — — —

— אַ פֿאַרבלענדעניש! טראַכט ער, זיך דערמאַנענדיק, אַז דאָס זעלבע האָט ער געהאַט מיטן גאַלדענעם פֿיש; און נישט ווילנדיק וואַרפֿט ער אָן אויג צום ברעג, זעט ער, ווי עס ליכטן זיך שוין אין די פֿישערהיזלעך די פֿענצטער!

— יום־כיפור! — דערמאַנט ער זיך, און לאָזט פּלוצלינג אַרויס דעם רודער פֿון דער האַנט.

— טו מיט מיר, שריינט ער צום הימל אַרויף, וואָס דו ווילסט, יום־כיפור רודער איך נישט! . . .

און דער וויינט ריסט, אין כּף־הקלע וואַרפֿן די כּוואַליעס דאָס שיפֿל; און סאַטיע, ווי ער האָט אַרויסגעלאָזט דעם רודער פֿון דער האַנט, אַזוי זיצט ער רויק, און קוקט מיט אַפֿענע אויגן אַ מאַל צום פֿאַרשלאַסענעם הימל אַרויף, אַ מאַל צום קאַכנדיק־שווימענדיקן ים אַראָפּ.

— טו מיט מיר, גאַט, וואָס דו ווילסט! זאַל דיין רצון געשען . . .

פּלוצעם דערמאַנט ער זיך אַ ניגון פֿון כּאַר, אונטערגעהאַלטן פֿון אַרגל, און ער הייבט אָן נאַכצווינגען דעם ניגון, די דאָזיקע שטומע נשמה האָט נאָר דאָס איינציקע לשון צו רעדן מיט גאַט — און ער זינגט. דער הימל ווערט שוואַרצער און שוואַרצער. די כּוואַליעס הייבן זיך העכער און העכער, שאַרפֿער נאָך בלאָזט דער ווינט . . . דאָס שיפֿל וואַרפֿט זיך באַרג־אויף, באַרג־אַפּ, איין כּוואַליע וואַרפֿט עס צו דער צווייטער . . . איינע ריסט אים אַרויס און שלנדערט אים אַוועק דעם רודער, אַ צווייטע קומט אָן פֿון הינטן און יאָגט זיך נאָכן שיפֿל מיט אַן אַפֿן מויל . . . דער וויינט ריסט ווי טויזנטער וועלף — און אין

the melody of *Mi Yonuah Umi Yonua*." He sings like the choir assisted by the organ...

A wave crashes into the boat. Sati wants to die singing. The boat capsizes . . . but Sati is not yet destined to die.

Two white figures, as though woven of white mist, walk barefoot over the sea, holding each other by the hand, their eyes aglow, their hair unfurled behind them, and as Sati overturns with his boat, they stoop down to him, pick him up, take him between them, put their arms about him, step with him over the waves as over hills and dales, and lead him thus arm-in-arm through storm and tumult. He looks up and wants to speak, to ask something, but they tell him:

"Sing, Sati, you had better sing! Your song will overcome the rage of the sea. . . ."

They walk with him and Sati hears his boat following him. He turns around. There is his boat with the net and entangled in the net is the golden fish. . . .

*

When they brought him to shore and he made his way home, he found two guests: the *shochet* and the *shochet's* wife.

A fire had broken out in the town and so they came to spend the holiday with him.

The fish was killed—and the custom remained unaltered on this Yom Kippur as on all others.

דעם גערודער ארײַן זינגט סאָטיע דעם ניגון פֿון ״מי ינוח ומי ינוע״. . . . ווי דער כאָר, אונטערגעהאַלטן פֿון אָרגל. . . . די כּוואַליע שלאָגט אין שיפֿל אַרײַן. סאָטיע וויל שטאַרבן זינגענדיק, נאָר דאָס שיפֿל קערט זיך איבער. . . אָבער סאָטיען איז נאָך דער טויט נישט באַשערט. . . .

צוויי ווייסע געשטאַלטן, ווי פֿון נעבל געוועבטע, גייען, האַלטנדיק זיך בײַ די הענט, באַרוועס, מיט צעפֿלאַסענע האַר און ליכטנדיקע אויגן, איבערן ים, און ווי סאָטיע דרייט זיך איבער מיטן שיפֿל, קומען זיי צו, הייבן אים אויף, נעמען אים צווישן זיך, און גייען מיט אים אונטער די אַרעמס, און טרעטן מיט אים איבער די כּוואַליעס ווי איבער בייטן און בערגלעך, און פֿירן אים אַזוי געאַרעמט צווישן און געטומל. ער קוקט און וויל רעדן, עפעס פֿרעגן וויל ער — נאָר זיי זאָגן אים:

— זינג בעסער, סאָטיע, זינג! דיין געזאַנג וועט גוברן זיין דעם צאָרן פֿון ים. . . .

*

זיי גייען מיט אים, און סאָטיע הערט, ווי דאָס שיפֿל זינגט גייט אים נאָך. . . ער דרייט זיך אום — דאָס שיפֿל מיט דער נעץ, און אין דער נעץ איז פֿאַרוויקלט דער גאַלדענער פֿיש. . . .

און אַז זיי האָבן אים צוגעפֿירט צום ברעג און געלאָזט אים אַהיים, האָט ער געטראָפֿן בײַ זיך דעם שוחט מיט דער שוחטקע. . . .

אין שטאָט איז אַ שרפֿה געווען, זענען זיי געקומען צו אים צו גאַסט. . . . האָט מען געקוילעט דעם פֿיש, און — מינהג איז געבליבן מינהג. . . .

IF NOT HIGHER

The Rabbi of Nemirov used to disappear every morning during the *Slichos* days.

He was nowhere visible: neither in the main synagogue nor in the two smaller ones. He could not be found at any *Minyan* and he was certainly not at home. His house was open to all. People came and went. Nobody thought of stealing anything there. But, strangely enough, not a living creature was to be seen.

Where then was the Rabbi?

Where could he be, if not in heaven?

Surely there was enough work for a Rabbi to accomplish during the High Holidays! Jews are in need of a living, in need of peace, in need of health, in need of a good match for their children. Jews want to be good and pious and yet their sins are so great. The Adversary with his thousand eyes searches from one end of the world to the other; he never fails to see, to accuse, to tell tales . . . and, who should help, if not the Rabbi?

This was the general opinion.

It was not, however, the opinion of a *Litvak* who arrived in town. He laughed at this idea! You know the characteristics of these Litvaks. They have little regard for moralizing tracts but they do possess an uncanny knowledge of the Talmud and of all biblical passages. Indeed, this Litvak cites Talmudic proof—and there is no gainsaying him—that even Moses himself couldn't get up to heaven as long as he was alive, but had to remain ten feet below the sky! Well, try to argue with a Litvak!

Where then was the Rabbi?

"None of my business," he answered and shrugged his shoulders. In the very same moment, however, he made up his mind to get to the bottom of the matter. What a Litvak!

*

That very evening, immediately after the final prayers, the Litvak stole into the Rabbi's room, hid himself under the Rabbi's bed, and

אויב נישט נאך העכער

און דער נעמיראווער פלעגט סליחות-צייט יעדן פרימארגן נעלם ווערן.
פארשווינדן!

מען פלעגט אים נישט זען אין ערגעץ; ניט אין שול, ניט אין ביידע בתי-מדרשים, נישט בנ"א מנין, און אין דער היים אודאי און אודאי נישט. די שטוב איז געשטאנען אָפֿן. ווער עס האָט געוואָלט, איז אַרײַן און אַרויסגעגאַנגען; געגנבֿעט בײַם רבין האָט מען נישט, אָבער קיין לעבעדיק באַשעפֿעניש איז אין שטוב נישט געווען.

ווי קען זיין דער רבי?

ווי זאל ער זיין? מן הסתם אין הימל! ווייניק געשעפטן האָט אַ רבי פֿאַר ימים-נוראים צו פֿאַרזאָרגן? יידעלעך, קיין עין-הרע, דאַרפֿן פרנסה, שלום, געזונט, גוטע שידוכים, ווילן גוט און פֿרום זיין, און די זינד זענען דאָך גרויס, און דער שטן מיט זינע טויזנט אויגן קוקט פֿון איין עק וועלט ביז דער צווייטער, און ער זעט, און פֿאַרקלאַגט, און מסרט . . . און — ווער זאל העלפֿן, אַז נישט דער רבי?

אזוי האָט דער עולם געטראַכט.

איין מאָל איז אָבער אַנגעקומען אַ ליטוואַק — לאַכט ער! איר קענט דאָך די ליטוואַקעס: פֿון מוסר-ספרים האַלטן זיי ווייניק, דערפֿאַר שטאַפֿן זיי זיך אָן מיט ש״ס ופוסקים. ווייזט דער ליטוואַק אַ בפֿירושע גמרא — די אויגן שטעכט ער אויס. אַפֿילו משה רבינו, ווייזט ער, האָט בײַם לעבן נישט געקאַנט אַרויף אויפֿן הימל, נאָר געהאַלטן זיך צען טפֿחים אונטערן הימל! נו, גיי שפֿאַר זיך מיט אַ ליטוואַק!

ווי דען קומט אַהין דער רבי?

— מײַן דאָגה! ענטפֿערט ער און ציט מיט די אַקסל, און תוך כדי דיבור (וואָס אַ ליטוואַק קען?) איז ער זיך מיישׂבֿ צו דערגיין די זאַך.

*

נאָך דעם זעלבן פֿאַרנאַכט, באַלד נאָך מעריבֿ, גנבֿעט זיך דער ליטוואַק צום רבין אין חדר אַרײַן, לייגט זיך אונטערן רבינס בעט, און ליגט. ער מוז אַפּוואַרטן און זען, ווי דער רבי קומט אַהין, וואָס ער טוט סליחות-צייט.

lay there. He was prepared to wait through the entire night and to see where the Rabbi disappeared and what the Rabbi did during the *Slichos* hour.

Another person might drowse off and sleep through the critical hour, But a Litvak knew how to ward off sleep. He recited to himself from memory an entire tractate of the Talmud! I don't know whether it was the one on *Sacrifices* or the one on *Vows*.

Towards dawn, he heard the knocking on the door which awakens people for *Slichos*-prayers.

The Rabbi had been sleepless for a long time, however, and for at least an hour the Litvak had been listening to his moaning.

Whoever heard the Rabbi of Nemirov moaning knew how much of Israel's pain and sorrow was contained in each moan. A normal human soul would melt away listening to such plaintive sounds. But a Litvak has a heart of iron; this one listened and remained supine. The Rabbi too failed to get up. And so both continued to lie: the Rabbi (long may he live!) on the bed and the Litvak under it.

*

After a while, the Litvak heard the beds in the house begin to squeak. He heard the sleepers in the house jump up out of their beds. There was a muttering and murmuring in Yiddish, a pouring of water over nails, an opening and closing of doors... Then quiet, after all have left. The house was silent and dark; only a bit of moonlight shone through a narrow aperture.

The Litvak afterwards confessed that, when he remained alone with the Rabbi, fear overcame him, he trembled in every limb, the roots of his side-locks pricked his forehead like needles.

It's no trifle to be all alone in the house with the Rabbi at the dawning hour of a *Slichos*-day!

But a Litvak is a stubborn person. He trembles like a fish in water and persists.

*

Finally the Rabbi (long may he live!) got up. At first he did everything a Jew is supposed to do... then he went over to the closet and took out a bundle... In the bundle were peasant clothes: linen trousers, large boots, a coat, a large fur cap, and a broad, long, leather belt embossed with brass buttons.

The Rabbi put on these clothes.

אן אנדערער וואלט אפשר אינגעדערעמלט און פארשלאפן די צייט, א ליטוואק טוט זיך אן עצה: לערנט ער זיך אויסנווייניק א גאנצע מסכתא! איך געדענק שוין נישט, חולין צי נדרים!

פאר טאג הערט ער, ווי מען קלאפט צו סליחות.

דער רבי איז שוין ניט געשלאפן א צייט. ער הערט אים שוין אפשר א גאנצע שעה קרעכצן.

ווער עס האט געהערט דעם נעמיראווער קרעכצן ווייס, וויפל צער פאר כל ישראל, וויפל יסורים עס האט געשטעקט אין זיין יעדן קרעכץ... די נשמה פלעגט אויסגיין הערנדיק דאס קרעכצן! א ליטוואק האט דאך אבער אן אינזערן הארץ, הערט ער צו און ליגט זיך ווייטער! דער רבי ליגט זיך אויך: דער רבי, זאל לעבן, אויפן בעט, דער ליטוואק אונטערן בעט.

*

דערנאך הערט דער ליטוואק, ווי די בעטן אין הויז הייבן אן סקריפען... ווי די בני-בית כאפן זיך ארויס פון די בעטן, ווי מען מורמלט א יידיש ווארט, מען גיסט וואסער אויף די נעגל, עס קלאפן אויף און צו די טירן... דערנאך איז דער עולם ארויס פון שטוב, עס ווערט ווייטער שטיל און פֿינצטער, דורכן לאַדן שניט קוים אַרײַן אַ קליין ביסל ליכט פֿון דער לבנה....

מודה האט ער געווען, דער ליטוואק, אז ווען ער איז געבליבן איינער אליין מיטן רבין, איז אים באַפֿאלן אן אימה. די הויט איז שוין אים אויפֿגעלאָפֿן פֿאַר שרעק, די וואַרצלען פֿון די פֿאות האָבן אים געשטאַכן אין די שלייפֿן ווי די באַדלען.

אַ קלייניקייט: מיטן רבין, און סליחות-צייט, פֿאַר טאָג, אַליין אין שטוב... אַ ליטוואַק איז דאָך אַבער אינגעשפּאַרט, ציטערט ער ווי אַ פֿיש אין וואַסער און ליגט.

*

ענדלעך שטייט דער רבי זאל לעבן אויף...

פֿריער טוט ער וואָס אַ יד דאַרף טון... דערנאָך גייט ער צו צו דעם קליידער-אַלמער און נעמט אַרויס אַ פעקל... עס באַווייזן זיך פּויערישע קליידער: לננונטענע פּלודערן, גרויסע שטיוול, אַ סיערמינגע, אַ גרויס פֿוטערן היטל מיט אַ ברייטן לאַנגן לעדערנעם פּאַס, אויסגעשלאָגן מיט מעשענע נעגעלעך.

דער רבי טוט עס אן....

From his coat-pocket the end of a coarse rope stuck out.

The Rabbi went out. The Litvak — after him.

Passing the kitchen, the Rabbi stepped in, bent down, took out an ax from under a bed, put it under his leather belt, and left the house.

The Litvak trembled, but still he persisted.

*

A silent awe, the awe of the *Slichos* season hovered over the dark streets. Now and then the wail of *Slichos*-prayers from a *Minyan* broke the silence. Here and there the moaning of a sick person came through a window. . . . The Rabbi glided along the sides of the streets, in the shadows of the houses. He floated on from one house to the next—and the Litvak after him!

The Litvak heard his own heart-beats mingling with the sound of the Rabbi's heavy steps; but on he went and, together with the Rabbi, he reached the edge of the town.

Beyond the town was a small forest. The Rabbi (long may he live!) went into the forest. After thirty or forty paces, he stopped at a little tree and the Litvak was stunned with surprise to see the Rabbi take the ax out of his belt and cut into the little tree.

He saw the Rabbi hew one stroke after another, he heard the tree groan and crackle and fall with a crash. The Rabbi cut it into logs and the logs into thin little pieces of wood. He then arranged a bundle of wood, tied it around with the rope from his pocket, threw the entire bundle over his shoulders, put back the ax into his belt, left the forest, and walked back to town.

In a side alley he stopped before a poor, dilapidated little house and knocked at the window.

"Who's there?" asked a frightened voice. The Litvak recognized the voice of an old Jewish woman, a sick woman.

"Me!" answered the Rabbi in the White Russian dialect used by peasants.

"Who is me?" the voice in the house asked again.

The Rabbi continued in his peasant dialect: "Vassil!"

"What kind of Vassil and what do you want, Vassil?"

"Wood," said the so-called Vassil, "I have wood for sale, very cheap, almost for nothing!"

And without waiting for an answer the Rabbi went into the house.

פֿון דער קעשענע פֿון סיערמינגע שטארט אַרויס אַן עק פֿון אַ גראַבן שטריק. . . פֿון אַ פּויערישן שטריקו

דער רבי גייט אַרויס; דער ליטוואַק — נאָך!

דורכגייענדיק טרעט אָפּ דער רבי אין קיך, בייגט זיך אַזוי, פֿון אונטער אַ בעט נעמט ער אַרויס אַ האַק, פֿאַרלייגט זי הינטערן פּאַס און גייט אַרויס פֿון שטוב.

דער ליטוואַק ציטערט, נאָר ער טרעט נישט אָפּ.

*

אַ שטילער, ימים-נוראימדיקער פחד וויגט זיך איבער די טונקעלע גאַסן. אָפֿט ריסט זיך אַרויס אַ געשריי פֿון סליחות פֿון ערגעץ אַ מנין, אָדער אַ קראַנקער קרעכץ פֿון ערגעץ אַ פֿענצטער. . . דער רבי האַלט זיך אַלץ אין די זנטן פֿון די גאַסן, אין די שאַטן פֿון די הַזווער. . . פֿון איין הויז צום אַנדערן שווימט ער אַרויס און דער ליטוואַק נאָך אים. . . .

און דער ליטוואַק הערט, ווי זיין אייגן האַרצקלאַפּן מישט זיך צוזאַמען מיטן קול פֿון רבינס שווערע טריט; אָבער גיין גייט ער, און קומט צוזאַמען מיטן רבין אויס דער שטאַט אַרויס.

*

הינטער דער שטאַט שטייט אַ וועלדל.

דער רבי, זאָל לעבן, נעמט זיך אין וועלדל אַרײַן. ער מאַכט אַ דרייסיק-פֿערציק טריט און שטעלט זיך אָפּ בײַן אַ ביימל און דער ליטוואַק ווערט נײַהל ונשתומם זעענדיק, ווי דער רבי נעמט אַרויס פֿון פּאַס די האַק און שלאַגט אין ביימל אַרײַן.

ער זעט, ווי דער רבי האַקט און האַקט, ער הערט ווי דאָס ביימל קרעכט און קנאַקט. און דאָס ביימל פֿאַלט, און דער רבי שפּאַלט עס אויף ליפּעס. . . די ליפּעס — אויף דינע שניטלעך; און ער מאַכט זיך אַ בינטל האַלץ, נעמט עס אַרום מיטן שטריק פֿון קעשענע, ער וואַרפֿט דאָס בינטל האַלץ איבער די פּלייצעס, שטעקט צוריק אַרײַן די האַק אינעם פּאַס, לאָזט זיך אַרויס פֿון וואַלד און גייט צוריק אין שטאַט אַרײַן.

אין אַ הינטערגעסל שטעלט ער זיך אָפּ בײַ אַן אַרעם, האַלב אַנגעבראַכן היזל און קלאַפּט אָן אין פֿענצטערל.

— ווער איז? פֿרעגט מען דערשראָקן פֿון שטוב אַרויס. דער ליטוואַק דערקענט, אַז עס איז אַ קול פֿון אַ יידענע, פֿון אַ קראַנקער יידענע.

— יאָ! ענטפֿערט דער רבי אויף פּויעריש לשון.

— קטאַ יאָ? פֿרעגט מען ווייטער פֿון שטוב.

און דער רבי ענטפֿערט ווייטער, אויף מאַלאַראַסיש לשון: וואַסיל.

— וואַס פֿאַר אַ וואַסיל און וואַס ווילסטו, וואַסיל?

— האַלץ, זאָגט דער פֿאַרשטעלטער וואַסיל, האַב איך צו פֿאַרקויפֿן זייער ביליק. . . בחצי חינם האַלץ!

און, ניט וואַרטנדיק אויף אַ תּשובָה, נעמט ער זיך אין שטוב אַרײַן.

*

The Litvak stole in behind him. By the gray light of early morning, he saw a poor home, ragged furnishings, broken-down utensils. In a bed lay a sick Jewish woman, covered with rags, who said in an embittered voice:

"How can I buy? With what? Where am I, a poor widow, to get money?"

"I'll trust you," answered the strange Vassil, "it's only six cents!"

"But how am I to pay you?" moaned the poor woman.

"Foolish woman," said the Rabbi in a tone of reproach. "Look! you're a poor sick person and I am willing to trust you this bundle of wood. I have faith that you will pay. You, on the other hand, have such a powerful, great God and you don't trust him. You don't even have faith to the extent of a mere six pennies for the wood!"

"But who will make the fire for me?" lamented the widow. "Have I the strength to get up? My son is away working."

"I'll also light the fire for you," said the Rabbi.

*

As the Rabbi put the wood in the oven, he chanted the first part of the *Slichos* in a mournful tone.

And when he lit the fire and the wood burned cheerily, he said the second part of the *Slichos* in a somewhat happier tone.

He concluded with the third part of the *Slichos*, as the fire was burning with full force and he was putting back the cover on the oven.

*

The Litvak who saw all this became from that moment on an adherent of the Rabbi of Nemirov.

Afterwards, if another adherent related that the Rabbi of Nemirov rose up from the earth every *Slichos* morning and flew to heaven, the Litvak would not laugh but, on the contrary, he would add quietly:

"If not still higher!"

דער ליטוואק גנבעט זיך אויך אַרײַן און, בײַם גרויען ליכט פֿון פֿרײַען אַ מאַרגן, זעט ער אַן אַרעמע שטוב, צעבראַכן, אַרעם פֿלייבֿית... אין בעט ליגט אַ קראַנקע ייִדענע, פֿאַרוויקלט מיט שמאַטעס, און זי זאָגט מיט אַ ביטער קול:
— קוײַן? מיט וואָס זאָל איך קוײַן? וווּ האָב איך, אַרעמע אַלמנה, געלט?
— איך וועל דיר באַרגן! ענטפֿערט דער פֿאַרשטעלטער וואַסיל, אין גאַנצן זעקס גראַשן!

— פֿון וואַנען וועל איך דיר באַצאָלן? קרעכצט די אַרעמע ייִדענע.
— נאַריש מענטש, מוסרט זי דער רבי: זע, דו ביסט אַן אַרעמע קראַנקע ייִדענע און איך געטרוי דיר דאָס ביסל האַלץ, איך בין בטוה, אַז דו וועסט באַצאָלן, און דו האַסט אַזאַ שטאַרקן, גרויסן גאָט, און געטרויסט אים נישט... און האַסט אויף אים אויף נאַרישע זעקס גראַשן פֿאַרן בינטל האַלץ קיין בטחון נישט!

— און ווער וועט מיר אַננהייצן? קרעכצט די אַלמנה: איך האָב דען פּוח אויפֿצושטיין? מײַן זון איז אויף דער אַרבעט געבליבן.
— איך וועל דיר אַננהייצן אויך, זאָגט דער רבי.

*

און, אַרײַנגלייגנדיק דאָס האַלץ אין אויוון, האָט דער רבי, קרעכצנדיק, געזאָגט פֿון סליחות דעם ערשטן פּיזמון....
און אַז ער האָט עס אונטערגעצונדן און דאָס האַלץ האָט פֿריילעך גע־ברענגט, האָט ער געזאָגט, שוין אַ ביסל לוסטיקער, פֿון די סליחות דעם צווייטן פּיזמון....
דעם דריטן פּיזמון האָט ער געזאָגט, ווען עס האָט זיך אויסגעברענגט און ער האָט די בלעך פֿאַרמאַכט....

*

דער ליטוואַק וואָס האָט דאָס אַלץ געזען איז שוין געבליבן אַ נעמיראַווער חסיד.

און שפעטער, אויב אַ חסיד האָט אַ מאַל דערציילט, אַז דער נעמיראַווער הייבט זיך אויף, סליחות־צנט, יעדן פֿרימאַרגן און פֿליט אַרויף אין הימל אַרײַן, פֿלעגט שוין דער ליטוואַק נישט לאַכן, נאָר צוגעבן שטילערהייט:
— אויב נישט נאָך העכער!

THREE GIFTS

I

BALANCING SCALES

Ages ago, somewhere on this earth, a Jew died. Is there anything unusual about a Jew dying? Surely, nobody can live forever! When the Jew passed away, he was buried in accordance with the usual rites.

After the body was laid to rest and the orphaned son said *Kaddish*, the traditional prayer for the dead, the soul winged its way to the heavenly seat of judgment.

On its arrival, it found the scales prepared, on which the court was to weigh all the earthly deeds, the good and the bad.

The advocate of the deceased, formerly his Good Spirit, came up with a clean snow-white bag in his hand and took up his position near the right pan of the scales.

The adversary of the deceased, formerly his Evil Spirit and Tempter, came in with a dirty bag in his hand and took up his position near the left pan of the scales.

The snow-white bag contained good deeds and the filthy black bag evil deeds. When the advocate poured from the contents of the clean bag onto the right pan, the good deeds spread a fragrance of perfume and shone like the little stars in the sky. But, when the adversary poured from the filthy bag onto the left pan, sins came forth black as coal and they smelled of pitch and tar.

The poor soul stood and looked and gaped in astonishment. It never imagined that there was such a wide difference between good and evil, since on earth both often seemed so alike that he easily mistook one for the other.

The pans of the scale moved slowly up and down; now one side ascended and now the other; the pointer of the scale, high above the pans trembled as it moved a hair's breadth to the left and then a hair's breadth to the right.

Only a hair's-breadth and not all at once either! The deceased was a simple Jew, without any great crimes to his debit or any kind of

דריי מתנות

אויבן בני דער וואָג

אַ מאָל, מיט יאָרן און דורות צוריק, איז ערגעץ נײַפֿטר געוואָרן אַ ייד. מײַלאַ, אַ ייד איז נײַפֿטר געוואָרן — אייביק לעבן קען מען נישט — טוט מען אים זײַן רעכט... ברענגט מען אים צו קבורת ישראל... נאָך סתימת הגולל, דער יתום זאָגט קדיש — פֿליט די נשמה אַרויף צום מישפט, צום בית־דין של מעלה... קומט זי אַרויף, הענגט שוין דאָרט פֿאַרן בית־דין די וואָג, אויף וועלכער מען וועגט די עבֿרות און די מיצוות... קומט דעם בר־מננס סניגור, זײַן געוועזענער יצר־טובֿ — און שטעלט זיך, מיט אַ קלאָר וויינט זעקל ווי שניי אין דער האַנט, בײַ דער וואָגשאַל פֿון דער רעכטער זײַט... קומט דעם בר־מננס קטיגור — זײַן געוועזענער יצר־רע, דער געוועזענער נער מסית ומדיח — און שטעלט זיך, מיט אַ קויטיק זעקל אין דער האַנט, בײַ דער וואָגשאַל אויף דער לינקער זײַט... אין וויינטן קלאָרן זעקל זענען מיצוות, אין ברודיקן שוואַרצן זעקל — עבֿרות. שײַט דער סניגור, פֿון שניי וויינטן זעקל אויף דער וואָגשאַל פֿון דער רעכטער זײַט, מיצוות — שמעקן זיי ווי פֿאַרפֿומעס און לויכטן ווי שטערנדלעך אין הימל. שײַט דער קטיגור פֿון ברודיקן זעקל אַרויס, אויף דער וואָגשאַל פֿון דער לינקער האַנט, עבֿרות — זענען זיי נישט פֿאַר אײַנן געדאַכט, שוואַרץ ווי קויל און אַ ריח האַבן זיי — סאַמעראַדנע פעך און סמאַלע. שטייט אַזוי די אַרעמע נשמה און קוקט, און גאַפֿט — זי האָט זיך גאַרנישט געריכט, עס זאָל זײַן אַזאַ חילוק צווישן „גוט“ און „שלעכט“; דאָרט האָט זי גאַנץ אַפֿט ביידע נישט דערקענט, איינעם פֿאַרן אַנדערן גענומען. און די וואָגשאַלן הייבן זיך פֿאַמעלעך, אַרויף און אַראָפֿ, אַ מאָל די, אַ מאָל יענע... און דאָס צינגל בײַ דער וואָגשאַל אין דער הייך ציטערט, נעמט זיך אויף אַ האָר לינקס, אויף אַ האָר רעכטס... נאָר אויף אַ האָר... און נישט מיט אַ מאָל! אַ פֿראַסטער ייד געווען, אַן גרויסן „להכעיס“, ווי אויך אַן „קידוש השם“... אַזוי — קליינע מיצווהלעך,

martyrdom to his credit. Petty virtues and petty vices, tiny bits, specks of dust, almost invisible to the eye.

Nevertheless, when the pointer moved a hair's-breadth to the right, a tone of joy and exultation resounded throughout the upper regions; but when, alas, it moved to the left, a sigh of sadness broke forth and reached up to the very seat of the All-High.

The angels continued to pour out slowly and faithfully one little particle after another, one speck of dust after another, just as plain people do when they raise the bidding at a charitable auction penny by penny.

Well, even a spring finally runs dry: the bags were empty at last.

"All through?" asked the court attendant, one of the busy angels.

The advocate and the adversary turned their bags inside out: nothing was left. Then the attendant walked up to the scale to see which way it tipped, to the right or to the left.

He looked and looked and found himself confronted with a sight not seen since heaven and earth were created.

"Why do you take so long?" asked the head of the court.

The attendant stammered:

"Even! The pointer has come to a stop in the exact center!"

The good deeds and the evil balanced each other exactly.

"In the very center?" the court queried again.

The attendant took another look and replied:

"Absolutely balanced!"

The supreme court deliberated a while and finally arrived at the following conclusion:

"Since the sins do not outweigh the good deeds, the soul does not belong in hell. On the other hand, since the good deeds do not weigh more than the vices, the portals of paradise cannot be opened for this soul. Hence, the soul must remain homeless. It must fly about between heaven and earth until God remembers it, pities it, and bestows his grace upon it."

The attendant took the soul and led it out of the courtroom.

The poor soul moaned and bewailed its lot.

"Why do you weep?" asked the clerk. "The bliss of paradise may not be yours but then you have also escaped the torture of hell — and so you have broken even!"

The soul, however, refused to be comforted:

"The worst tortures are better than nothingness! Nothingness is terrible!"

קליינע עברהלעך, שרייטעלעך, שטויבעלעך... טייל מאָל — קוים מיטן אויג צו דערזען.

און פֿון דעסט וועגן, אָ דאָס צינגל רוקט זיך אויף אַ האָר רעכטס, הערט זיך אין די עולמות העליונים אַ קלאַנג פֿון שימחה, פֿון נחת; רוקט זיך עס אָבער, חס ושלום, לינקס, שלאָגט זיך אַרויס אַ זיפֿן פֿון עצבות, ביז ער דערגרייכט צום כּסא הַכּבֿוד.

און די מלאַכים שיטן פּאַמעלעך, מיט פּוונה, אַ שרויט נאָך אַ שרויט, אַ שטויב נאָך אַ שטויב, ווי פּשוטע בעלי-בתים ליציטירן „אַתּה הראית“, אַ פּרוטה און נאָך אַ פּרוטה....

נאָר אַ ברונעם שעפט זיך אויך אויס, די זעקלעך ווערן ליידיק.

— שוין? פֿרעגט דער בית-דין-שמש, אויך אַ מלאַך צווישן אלע מלאַכים.

דער יצר-טובֿ, ווי דער יצר-הרע, דרייען אויס די זעקלעך קאַפּויר: נישטאַ מער! און דעמאָלט גייט דער שמש צו צום צינגל זען, ווי עס האָט זיך אָפּגע-שטעלט; רעכטס צי לינקס.

קוקט ער און קוקט אַווי, און זעט אַזוינס, וואָס עס איז נאָך ניט געשען זינט הימל און ערד זענען באַשאַפֿן געוואָרן....

— וואָס דויערט אַזוי לאַנג? פֿרעגט דער אַב-בית-דין.

שטאַמלט דער שמש:

— גלנץ! דאָס צינגל שטייט אין סאַמערצאָדנע מיט!....

די עברות האָבן גלנץ געוויגן מיט די מיצוות.

— אַקוראַט? פֿרעגט מען נאָך אַ מאָל פֿון בית-דין של מעלה טיש.

קוקט ער נאָך אַ מאָל, דער שמש, און ענטפֿערט:

— אויף דער האָר!

האָט דאָס בית-דין של מעלה אַ ישובֿ און גיט, נאָכן יישובֿ-הדעת, אַרויס

אַ פּסק כּהאַי לישנא:

„היות די חטאים וועגן נישט איבער די מעשים טובֿים — קומט דער

נשמה קיין גיהנם נישט....

„און פֿון צווייטן צד וועגן די מיצוות נישט מער פֿאַר די עברות, קען מען

איר נישט עפֿענען די טויערן פֿון גן-עדן.

„על כּן נע-ונד זאָל זי זיין....

„זאָל זי אַרומפֿליען אין דער מיט, צווישן הימל און ערד — ביז גאָט וועט

זיך אָן איר דערמאָנען און דערבאַרעמען זיך, און צורופֿן צו זיך מיט זיין גנאָד.“

און דער שמש נעמט די נשמה און פֿירט זי אַרויס.

יאַמערט נעבעך די נשמה און קלאַגט אויף איר מזל.

— וואָס וויינסטו אַזוי? פֿרעגט ער זי. וועסט נישט האָבן קיין נחת און פֿרייד

פֿון גן-עדן וועסטו דאָך אָבער אויך נישט האָבן קיין צער און יסורים פֿון גיהנם, קוויט!

די נשמה אָבער לאָזט זיך נישט טרייסטן:

— בעסער די גרעסטע יסורים, זאָגט זי, איידער גאַרנישט! גאַרנישט איז

שרעקלעך!

The court attendant pitied the poor soul and gave it the following advice:

"Fly down, dear soul, and flutter about the living world. Don't look up to heaven, for what will you see in the sky except stars, luminous but cold, wholly insensitive to pity? The stars will not exert themselves in your behalf. They will not remind God of you and your fate. Only the saints of paradise can plead for a poor wandering soul and saints like gifts, nice gifts. Such is the habit of saints nowadays," he added bitterly.

"Fly, therefore, O soul, fly down to the living world and observe how it carries on, what it does, and if you see anything of extraordinary goodness and beauty, catch it and fly up with it. Bring it as a gift for the saints in paradise. With this gift in your hand, knock up here and report your presence to the angel at the dormer-window. Tell him I asked you to do so. And after you have brought three gifts, be assured that the gates of paradise will be opened for you. The gifts will be effective. At the throne of the Almighty it is not the souls of the nobly born that are preferred but rather the souls of the upward striving."

With these words the attendant of the heavenly court mercifully sent the soul forth from heaven.

II

THE FIRST GIFT

The poor soul flew about, hovering above the living world and seeking gifts for the saints of paradise. It flew over towns, villages and the habitations of men, between burning rays on hot days and drops of rain in the wet season, between silvery gossamer at summer's close and drifting snowflakes at wintertide. It looked and gazed until its eyes almost popped out.

Wherever it saw a Jew, it flew over quickly and peered into his eyes, wondering if he were about to sacrifice himself for his God.

Wherever light seeped through an opening in a shutter, the soul was there and looked in, wondering if God's fragrant flowers were perchance growing in the humble home—good deeds done in secret.

Alas! In most cases the soul retreated from eyes and windows, shocked and terrified by what it saw.

As seasons and years passed by, the soul almost succumbed to melancholy. Cities turned into graveyards and graveyards were plowed

קריגט ער אויף איר, דער בית-דין-שמש, רחמנות, גיט ער איר אן עצה:
"פלי, זאגט ער איר, נשמהלע, אראפ און האלט זיך נידעריק ארום דער
לעבעדיקער וועלט ....

"אין הימל אַרײַן, זאָגט ער, קוק נישט... וואָרעם וואָס וועסטו זען אין
יענער זינט הימל? נניערט שטערנדלעך! און דאָס זענען ליכטיקע, נאָר קאַלטע
ברואים, זיי ווייסן פֿון קיין רחמנות נישט, זיי וועלן זיך נישט מיצען פֿאַר דיר,
זיי וועלן גאַט אָן דיר נישט דערמאַנען....

"מײַנע זיך פֿאַר אָן אַרעמער פֿאַרוואַגלטער נשמה קענען נאָר די צדיקים
פֿון גײַעדין... און זיי, הער, נשמהלע, האָבן ליב מתנות... שיינע מתנות...
עס איז שוין — גיט ער צו ביטערלעך, — די טבע פֿון הנשטיקע צדיקים!

"פלי זשע, נשמהלע, זאָגט ער ווייטער, נידעריק ארום דער לעבעדי-
קער וועלט און קוק זיך צו ווי עס לעבט זיך, וואָס עס טוט זיך, און דערזעסטו
עפעס אַזוינס וואָס איז אויסטערליש שייך און גוט, כאָפּ עס און פלי דערמיט
אַרויף; עס וועט זיך אַ מתנה פֿאַר די צדיקים אין גײַעדין... און מיט דער מתנה
אין דער האַנט זאָלטו אַנקלאָפֿן און מעלדן זיך אין מײַן נאַמען בײַם מלאַך פֿון
דער פֿורטקע. זאָג אײך האָב געהייסן!....

"און אַז דו וועסט האָבן געבראַכט דריש מתנות, זיך זיכער — וועלן זיך
פֿאַר דיר עפֿענען די טויערן פֿון גײַעדין, זיי וועלן פֿועלן... בײַם פּסא-הכבוד
האַט מען ליב נישט די פֿינן געבויענע, נאָר די אויפֿגעקומענע"...
און אַזוי ריינדיק, שטופּט ער זי מיט רחמנות פֿון הימל אַרויס.

די ערשטע מתנה

פֿליט עס אַזוי, דאָס אַרעמע נשמהלע, נידעריק איבער דער לעבעדיקער
וועלט, און זוכט מתנות פֿאַר די צדיקים אין גײַעדין, און עס פֿליט אַרום און
אַרום, איבער דערפֿער און שטעט, וווּ נאָר אַ שטיקל ייִשובֿ, — צווישן ברע-
נענדיקע שטראַלן אין די גרעסטע היצן; אין רענגענישט צווישן טראַפֿן און
וואַסער-נאָדלעך; סוף זומער צווישן זילבערנעם שפינוועבס וואָס הענגט אין דער
לופֿט, ווינטער צווישן די שנייעלעך וואָס פֿאַלן פֿון דער הייך... און קוקט און
קוקט, און קוקט זיך די אויגן אויס....

ווי זי דערזעט אַ ייִד, פֿליט זי האַסטיק צו און קוקט אים אין די אויגן
אַרײַן — צי גייט ער נישט מקדש השֵׁם זײַן?

ווי עס לייכט זיך בײַ נאַכט דורך אַ שפּאַלט פֿון אַ לאַדן, — זי איז דאָ און
קוקט אַרײַן, צי וואַקסן נישט אין דער שטילער שטוב גאַטס שמעקנדיקע בלי-
מעלעך — באַהאַלטענע מעשים טובֿים?

ליידער!... מערסטן טיילס שפּרינגט זי אָפּ פֿון די אויגן און פֿענצטער
דערשראַקן און פֿאַרציטערט....

און אַז עס גייען ווייטער פֿאַרביי זמנים און יאָרן, פֿאַלט זי כמעט אין אַ
מרה-שחורה אַרײַן, פֿון שטעט זענען שוין בית-עלמינס געוואָרן, בית-עלמינס

A wild shout of joy went up from all the throats round about the market-square. When the hysteria of wild shouts was over, the doomed girl was asked whether she had any last wish before her death.

"Yes," she replied, "I would like a few pins!"

"She must be out of her mind with terror!" muttered the magistrates.

"No!" she answered calmly and coldly, "this is my last wish and my only desire."

"Granted! And now, tie her!" commanded the presiding officer.

The armed attendants went over. Their hands trembled, as they tied the black long braids of the rabbi's daughter to the tail of the wild horse, which could hardly be restrained much longer.

"Stand back!" shouted the officer to the crowd in the square. The people fell back and kept close to the walls of the houses. All raised their hands, in which they carried whips or rods or kerchiefs. All were ready to chase the wild horse. All breaths were bated, all faces glowed, all eyes blazed. In the excitement, nobody noticed that the doomed girl bent down quietly, pinned the edge of her dress to her feet, and stuck the pins deep, deep into her flesh, so that her body could not be uncovered when the horse dragged her through the streets.

This action was noticed only by the poor wandering soul.

"Let go!" commanded the presiding officer, and the attendants jumped aside. The horse darted forward and a shout arose from all throats. All whips and rods and kerchiefs went into action, whirling and whistling through the air. The terrified horse rushed past the market-square, past streets and by-ways, and far out beyond the town.

The wandering soul drew a blood-stained pin from the leg of the dying girl and flew to heaven.

"Just one more gift!" the angel at heaven's gate comforted the soul.

IV

THE THIRD GIFT

The soul flew down again. It needed but one more gift.

Again seasons and years passed by and the soul once more sank into melancholy. It imagined that the world was becoming still smaller, with pettier people and pettier deeds, good and bad. It reflected:

"If God (praised be his name!) should ever want to stop the world in its course and bring it to judgment, if God were to place on

„צובינדן זאל מען זי בני די האר, בני די לאנגע טנוולאנישע צעפ, צום ווידל פון אט דעם ווילדן פֿערד. ...

„זאל עס לויפֿן און שלעפֿן זי ווי אַ הורג איבער די גאסן וואָס אירע פֿיס האָבן געטראַטן קעגן אונדזער הייליקן געזעץ. ...

„זאל איר בלוט באַשפּריצן און אַפּוואַשן די שטיינער, וואָס זי האָט פֿאַר־אומרייניקט מיט אירע פֿיס!“ —

אַ ווילד פֿריידגעשריי האָט זיך אויסגעריסן פֿון אַלע מנילער אַרום, און אַז די פֿאַליע פֿון די ווילדע געשרייען איז אַריבער, פֿרעגט מען די פֿאַר־מישפטע צום טויט, אויב זי האָט זיך נישט עפעס וואָס צום לעצטן מאל צו ווינטשן.

— איך האָב, ענטפֿערט זי געלאָסן: עטלעכע שפּילקעס בעט איך!

— זי איז דול פֿאַר שרעק! מיינען די הערן פֿון מאַגיסטראַט.

— ניין! ענטפֿערט זי רוק און קאַלט: דאָס איז מנין לעצטער ווילן און פֿאַרלאָנג.

מען האָט עס איר צו ליב געטון. ...

— און אַצונד, קאַמאַנדירט דער פּרעזידענט, בינדט צו

עס גייען צו האַלעבאַרדניקעס און בינדן צו מיט ציטערדיקע הענט דעם רבֿס טאַכטערס שוואַרצע לאַנגע צעפֿ צום ווידל פֿון ווילדן פֿערד, וואָס מען קען שוין קוים דערהאַלטן. ...

— מאַכט אַ וואַרע! קאַמאַנדירט ווינטער דער פּרעזידענט צום עולם אויפֿן פּלאַץ, און עס ווערט אַ גערודער. דער עולם שטעלט זיך און דרינגט זיך צו צו די ווענט פֿון די הויזער, און אַלע הייבן אויף די הענט, ווער מיט אַ בייטש, ווער מיט אַ שפיצרוט, ווער מיט אַ טוך אין דער האַנט, און אַלע זענען גרייט צו יאָגן דאָס ווילדע פֿערד, יעדערנס אַטעם איז געשטיקט, אַלע פּנימער פֿלאַמען, אַלע אויגן בליצן, און אין גערודער באַמערקט נישט קיינער, ווי די פֿאַרמישפטע בייגט זיך שטיל אַראָפּ און שפּיליעט זיך צו די זויס פֿונעם קלייד צו די פֿיס און שטעקט טיף, טיף אַרנין די שפּילקעס זיך אין לייב — עס זאל איר לייב נישט אַנטפּלעקט ווערן, ווען דאָס פֿערד וועט זי שלעפֿן אין די גאָסן. ... באַמערקט האָט עס נאָר די נע־ונדניצע — די נשמה. ...

— לאַזט דאָס פֿערד! קאַמאַנדירט דערווייל ווינטער דער פּרעזידענט, און די קנעכט זענען דערפֿון אַפּגעשפּרונגען, און מיט אַ מאל האָט עס זיך אויס־געריסן, און אויסגעריסן האָט זיך אויך אַ געשריי פֿון אַלע מנילער, און עס ווייען און פּניפֿן אין דער לופֿט אַלע בייטשן, שפיצרוטן און טיכער, און ווילד דער־שראַקן יאָגט דאָס פֿערד איבערן מאַרק, איבער גאָסן און הינטערגאַסן אַרויס, אַרויס פֿון שטאָט. ...

און די נשמה, די נע־ונדניצע, האָט שוין אַרויסגעצויגן אַ פֿאַרבלוטיקטע שפּילקע פֿון דער פֿאַרמישפטערס פֿוס און פֿליט שוין מיט איר צום הימל אַרויף!

— נאָך איין מתנה אין גאַנצן! טרייסט זי דער מלאַך בני דער פֿורטקע.

one side an advocate who would pour out of a white bag rubble and specks of dust and on the other side an adversary who would pour out his bits and crumbs, a long, long time would elapse before the bags would be emptied—so much pettiness, so many little things.

"But, after the bags were emptied, what would the result show?"

"The pointer would most certainly remain in the middle.

"With such trivialities, with so much pettiness, what was there that could make an appreciable difference in the weight? What? Another feather, another straw, another grain of chaff, another speck of dust?"

"What would God do with a world in such a condition? What decision would he arrive at?"

"Would he decide to hurl the world back into void and emptiness?"

Of course not! The sins do not outweigh the good deeds.

"Would he decide to redeem the world? Most certainly not: the good deeds do not weigh more than the sins.

"Was it not more likely than he would say: 'Go on, fly between hell and paradise, love and hate, pitying tears and steaming blood, cradles and graves, ever on and on!'"

The soul was, however, destined to attain salvation. It is roused from its gloomy thoughts by the sound of drums.

Where? When?

It did not recognize either place or time.

It merely saw the courtyard of a prison. The rays of the sun playfully glided along the iron bars and the little windows and also reflected from the shining metal of the guns stacked-up beside the wall. The soldiers were given whips, which they held in their hands.

Two long rows of soldiers were lined up, with a narrow passage in between. Someone was to be driven through the gauntlet.

Who?

A mere Jew of ordinary appearance, with a tattered shirt on his emaciated body and a skullcap on his half-shaven head. Now he was led over to the gauntlet.

Why this punishment? Who knows? This happened before our days. It might have been for theft or robbery or cruelty or perhaps even some trumped-up charge. It was, after all, before our age of progress.

The soldiers smiled and thought to themselves: why did they line up so many of us? Why, he wouldn't last halfway.

די דריטע מתנה

און צוריק פליט אראפ די נשמה, אין גאנצן נאך איין מתנה דארף זי. און עס גייען ווייטער אָוועק זמנים און יארן, און עס באַפֿאַלט זי ווייטער אַ מרה־שחורה. די וועלט, דאָכט זיך איר, איז נאָך קלענער געוואָרן ... נאָך קלענערע מענטשן ... נאָך קלענערע מעשים ... די גוטע ווי די שלעכטע ... איין מאָל טראַכט זי:

"ווען גאַט, געלויבט זאָל זיין זיין נאַמען, זאָל וועלן אַ מאָל אַפּשטעלן און סוף־פּל־סוף מישפּטן די וועלט, אַזוי ווי עס איז, מיט אַ מאָל ... און פֿון איין זינט זאָל זיך שטעלן אַ סניגור און שיטן פֿון ווייטן זאָק אַרויס שרייטעלעך און שטוי־בעלעך; און פֿון דער צווייטער זינט — דער קטיגור זאָל שיטן זינען פּיצלעך און ברעקלעך, וואָלט געדויערט און געדויערט איידער די זעק וואָלטן ליידיק געוואָרן ... אַזוי פֿיל קלייניקייטן, אַזוי פֿיל!

"אַבער אַז די זעקלעך וואָלטן שוין ליידיק געוואָרן, וואָס וואָלט געווען?"

"דאָס צינגל וואָלט געוויס געבליבן שטיין אין דער מיט!"

"בז אַזוינע קלייניקייטן, בז אַזוי פֿיל קלייניקייטן קען גאַרנישט איבער־וועגן ... וואָרען וואָס? נאָך אַ פֿעדערל, נאָך אַ שטרויעלע, נאָך אַ פּלעווע, נאָך אַ שטויב! ..."

"און וואָס וואָלט גאַט געטון? וואָס וואָלט ער געפּסקנט?"

"צוריק צו תּהו־וּבְהוּ? נישט; די עֲבֹרוֹת וועגן נישט איבער די מיצוֹת ..."

"אויסלייזן? אויך נישט; די מיצוֹת וועגן נישט איבער די עֲבֹרוֹת ..."

"וואָס דען?"

"— גיי ווייטער! וואָלט ער געזאָגט ... פּלי ווייטער צווישן גיהנום און גן־עֵדן, ליבשאַפֿט און האָס, רחמנותדיקע טרערן און רויכערדיק בלוט ... צווישן וויגן און קִבְרִים ... ווייטער, ווייטער!"

דער נשמה איז אָבער באַשערט געווען אויסגעלייזט צו ווערן. פֿון די שווערע מחשבוֹת וועקט זי אַ קול פֿון פּויקן ...

ווי איז זי, ווען?

זי דערקענט נישט דעם אָרט, נישט די צייט ...

נאָר אַ פּלאַץ פֿאַר אַ תּפִּיסה זעט זי ... אַן די אַנזערנע גראַטן אין די קליינע פֿענצטערלעך ציען זיך שפּילנדיק די שטראַלן פֿון דער זון ... זיי גליטשן זיך אויך אַן די שטיקן פֿון צוזאַמענגעשטעלטן געווער בז דער וואָנט. די סאָל־דאַטן האָבן אין האַנט אַרײַן ריטער באַקומען ...

אין צוויי לאַנגע שורות, מיט אַ שמאַלן דורכגאַנג אין דער מיט, האָט מען זיי אויסגעשטעלט: "דורך אַ סטרוי" וועט מען טרייבן ... וועמען?

עפעס אַ יידל מיט אַ צעריסן העמד אויפֿן מאַגערן לײַב, מיט אַ יאַרמלקע אויפֿן האַלב געגאַלטן קאַפּ. אַט פֿירט מען אים צו.

פֿאַר וואָס קומט עס אים? ווער ווייסט, אַ פֿאַרצייטישע זאַך! אפֿשר פֿאַר אַ גנבֿה, אפֿשר פֿאַר אַ גולה צי אַ רציחה, און אפֿשר אַ בילבול ... עס איז דאָך געווען פֿאַר צייטן ...

He was shoved over and pushed in to the passage between the lines. He started to walk. He went erect. He neither stumbled nor fell. He received lashes and he endured.

Fierce anger gripped the soldiers. He was still walking, still on his feet!

The whips whistled through the air like demons. They wound about the body like snakes. The blood of the emaciated body spurted unceasingly.

Hu-ha! Hu-ha!

He was half way through, when a soldier struck too high and off came the cap from the head of the victim. After a few paces, the doomed Jew noticed this. He stopped short, he hesitated, he reflected a moment, he made up his mind, and he turned around: he would not go with head uncovered. He retraced his steps to the spot where the cap had fallen. He bent down and picked it up. Then he continued on calmly, red and bloodstained but with the Jewish cap on his head. He walked erect until he collapsed.

And as he fell, the soul flew over and caught the cap, which had caused him so many extra lashes, and rushed with it up to heaven's gate.

The third gift was also accepted.

The saints interceded in behalf of the poor soul and the gates of paradise were opened for it after these three gifts.

The heavenly oracle said:

"Really beautiful gifts, gifts of extraordinary loveliness. They are of no practical use or material value, but their beauty is indeed rare

און די זעלנער שמיכלען און טראכטן: נאך וואס האט מען אונדז אויף פיל גענומען און אויסגעשטעלט? ער וועט נישט אויסהאלטן די העלפט! נאך אט שטופט מען אים צווישן די שורות אריין, אט גייט ער... און ער גייט גלייך און שטרויכלט נישט און פאלט נישט... ער לייזט שמיץ און האלט זיי אויס....

א גרימצארן כאפט אן דעמאלט די סאלדאטן! ער גייט נאך, ער גייט! און די ריטער פניפן אין דער לופט ווי רוחות און כאפן ארום דאס ליב ווי די שלאנגען. און דאס בלוט פון מאגערן גוף שפריצט און שפריצט, און הערט נישט אויף צו שפריצן!
הו-הא! הו-הא!

אין מיטן טרעפט א סאלדאט צו הויך און ווארפט דעם פארמישטן אראפ די יארמלקע פון קאפ. נאך עטלעכע טריט באמערקט ער עס, דער פארמישטער... ער גייט זיך א ריר, גלייך ער האט א ישוב, און איז זיך מיישב, און דרייט זיך אום; ער וועט נישט גיין בגילוי הראש, און ער גייט צוריק ביז צום ארט, ווו די יארמלקע ליגט, ער בייגט זיך אהין און הייבט זי אויף, און דרייט זיך צוריק אויס און גייט ווייטער רויק, רויט פארבלוטיקט, נאך מיט דער יארמלקע אויפן קאפ. אזוי גייט ער, ביז ער פאלט....

און אז ער איז געפאלן, איז צוגעפלוין די נשמה און געכאפט די יארמלקע וואס האט אזוי פיל אומזיסטע שמיץ געקאסט, און איז ארויף מיט איר צו דער פורטקע פון הימל.

און די דריטע מתנה איז אויך אנגענומען געווארן!
און די צדיקים האבן זיך פאר איר געמייט: די טויערן פון גן-עדן האבן זיך איר נאך די דרש מתנות געעפנט!

און דער אורים ותומים האט געזאגט:
— אמת שיינע מתנות, אויסטערליש שיינע... צו ניץ קומען זיי נישט, גארנישט לתשמיש, אבער לנוי — אויסטערליש.

BESIDE THE DYING

I

The Guardian of Paradise—a resplendent angel, an emanation of the Lord's radiant grace—came out of the Garden of Eden at twilight. Worried and upset, he opened a window of heaven, put out his radiant head, turned with a sad, trembling voice to the setting sun, and asked:

"Do you know, sun, what has happened to Leibl Konskivoler?"

The sun was silent. The sun did not know.

Still more worried, the angel drew back his radiant head.

And there was reason to be alarmed.

For many, many years all seven heavens had resounded twice daily with Leibl Konskivoler's *Shma Yisroel*: "Hear, O Israel, the Lord is One!"

Like silver pellets his "O-o-one" spread out at the feet of the heavenly throne. This "O-o-one" thrilled and buzzed and hummed and seethed like a winged host that on a summer's night yearns and pines so ardently for the flame until it is burnt and consumed in the ecstasy and pain of love.

At the morning prayer this melody was still heard. But at eventide it was no longer audible.

*

Therefore in the symphony of prayers resounding throughout the worlds a note was missing. In the orchestra an instrument had suddenly stopped playing; a string had snapped and a first violin had been silenced.

Perhaps Leibl Konskivoler forgot to say his afternoon prayers?

Would he make up for this lapse when reciting his evening prayers?

The sun sank ever lower. The quiet hidden shadows sallied forth from their hiding places. They crept out of the rocky crevices of the seagirt rocks, out of the caves and caverns of the desolate wastes from behind the trees and twigs and leaves of the deepest forests—

בַּיִם גּוֹסֵם צוֹקְאָפֶנֶם

1

דער שמש פֿון גן־עדן — אַ ליכטיקער מלאך — אַן אָפּגלאַנץ פֿון זײַן ליבן נאַמענס שטראַלנדיקער גענאַד, קומט איין מאָל פֿאַר נאַכט פֿון גן־עדן אַרויס און עפֿנט, צערודערט און פֿאַרזאָרגט, אַ פֿענצטערל פֿון הימל, בייגט אַרויס דעם שטראַלנדיקן קאַפּ און ווענדט זיך מיט אַ טרויעריקער, ציטעריקער שטים צו דער אונטערגייענדיקער זון און פֿרעגט:

ווייסטו נישט, זון, וואָס בײַ לייבל קאַנסקיוואַלער טוט זיך?

די זון שווינגט; זי ווייסט נישט.

נאָך אומרויקער ציט דער מלאך זײַן שטראַלנדיקן קאַפּ צוריק.

און נישט אומזיסט איז אומרויק דער מלאך.

שוין מכמה וכמה שנים רוישן צוויי מאָל אין טאָג אַלע זיבן הימלען מיט

לייבל קאַנסקיוואַלערס „שמע ישראל“...

ווי אַ זילבערנער שרויט צעשיט זיך זײַן „אה—ד“ צופֿוסנס בײַם כּסאּ הכּבֿוד... און עס קוילערט זיך דער „אחד“ און זומט, און ברומט, און זידט ווי אַ מחנה זומער־פֿייגעלעך וואָס גלוסט און בענקט צו דער פֿלאַם, ווערט צוגעצויגן צו איר און ברייט זיך און ברענט אין איר, מיטן גרעסטן תּענוג פֿון „יסורים של אַהבה“...

דאָס לעצטע מאָל האָט ער אים צו שחרית געהערט.

צו מינחה האָט ער שוין געפֿעלט.

אין בעט און לויבעזאָנג פֿון אַלע וועלטן איז דעריבער אַ פּגימה געווען...

אין אַרקעסטער איז פּלוצלינג שטיל געוואָרן אַ כּלי; אַ סטרווע בײַ אַן ערשטער פֿידל האָט געפּלאַצט און איז פֿאַרשטומט געוואָרן.

צי האָט לייבל קאַנסקיוואַלער פֿאַרגעסן צו דאוּונען מינחה?

וועט ער זאָגן צוויי שמונה־עשרהס בײַ מעריבֿ?

נידעריקער לאָזט זיך דערווייל אַראָפּ די זון. די שטיל באַהאַלטענע שאַטנס קריגן רשות, אַרויסצוקומען פֿון זייערע באַהעלטענישן, — און זיי קריכן אַרויס פֿון די שפּאַלטן אין די פֿעלדזן בײַ ימים, פֿון גריבער און היילן אין וויסטע מידבריות, פֿון אונטער בייער און צווישן צווינגן און בלעטער אין די טיפּסטע וועלדער... און זיי פֿאַרשפּרייטן זיך איבערן ייִשובֿ און פֿלעכטן זיך אַרום און אַרום...

and they spread out over the habitations of men and entwined themselves about and about...

And now the sun had set. Silently, moon and stars came forth glittering, to assume for the night the dominion over the earth... They spun and wove their magic web—a thin and silvery net covering the tired globe...

Together with the sun there departed from the heavens the animal whose brow bore the inscription "Truth" and together with the moon there swam into view from the opposite side the animal with the silver braid on its forehead, and the inscription "Faith."

Soon the gates of heaven opened in awed silence and admitted hosts of souls, the souls of sleeping mortals, who come up night after night to record in the sacred books how the day has been spent.

The quills squeaked. And myriads upon myriads of wings rustled, some white as snow, most gray and stained, a few red as blood.

All the seven heavens were filled with a mingled sound of prayer, penitence, longing, love, hope, and fear... when suddenly everything stopped as if benumbed.

A silvery mist curled itself about the heavenly throne, twined and curved and became ever darker and darker...

And out of the mist was heard a wailing as of a dove:

"Alas! that I have brought desolation to my house!..."

"Alas! that I have consumed my palace!..."

"Alas! that I have cast out my son, my only son!"

And a shudder of pity went through all the seven heavens...

Silence reigned again, all breaths were bated, as though expecting a miracle, a marvel, a new tidings.

But nothing happened!

From below a voice became audible: the crowing of the rooster.

The mist left the heavenly throne, the awesome spell was broken and dissolved... the windows of heaven were opened once more and the souls flew out again... angels with jewelled wings hurried on the souls of the lingering, the trembling, the weeping, and the frightened.

Before long there was heard from below the call to dawn.

Soon the symbol "Faith" on the silver braid grew paler and paler. A thin, reddish ray dawned in the east.

The Guardian of Paradise awakened as if from a profound dream, walked over and opened once more a little window in heaven, put out his head and called:

און אַט איז אַראָפּ די זון אין גאַנצן. לבנה און שטערן בלאַנקען שטיל-שווינגנדיק אויף און נעמען איבער די ממשלה איבער דער וועלט אויף איבער נאַכט... און זיי שפּיגען און וועבן זייער פּאַרפּישוּפּט שפּיגלעכעס — אַ זילבער-דיקע נעץ איבער דער פּאַרמאַטערטער ערד...

און גלנץ מיט דער זון איז איבערן הימל פּאַרוואַנדען געוואָרן די חיה מיט דער אויפֿשריפֿט "אמת" אויפֿן שטערן, און צוזאַמען מיט דער לבנה איז אַרויס-געשוואַמען פֿון דער צווייטער זייט די חיה מיט דער זילבערנער טרעסט אויפֿן שטערן און מיט דער אויפֿשריפֿט "אמונה"...

און באלד עפֿענען זיך שטילשווינגנדיק די טויערן פֿון הימל, און לאָזן אַרײַן גאַנצע מחנות נשמות פֿון אַנגעשלאָפֿענע מענטשן וואָס קומען נאַכט אויף נאַכט אַרויף און פּאַרשריבן אין די הייליקע ביכער, ווי אַזוי עס האָט זיך אָפּגעלעבט דער טאָג...

און עס סקריפען די פֿעדערן, און עס רוישן מיליאָנען-מיליאָנען פֿליגל, טייל ווייטע ווי שניי, ס'רובֿ גרויע און פּאַרפֿלעקטע, מאַנכע אויך רויט פּאַר-בלוטיקטע...

און אַלע זיבן הימלען ווערן פֿול מיט אַ געמישט גערויש פֿון געבעט, חרטה, בענקעניש, ליבשאַפֿט, האַפֿענונג און שרעק... און פֿלוצלינג בלנזט אַלץ ווי פּאַרשטאַרט.

אַרום כּסא-הכּבֿוד וויקלט זיך שטיל אַ זילבערנער נעפל, וויקלט זיך און וויקלט זיך און ווערט טונקעלער און טונקעלער...

און פֿון אונטערן נעפל הערט זיך אַ ברומען ווי פֿון אַ טויב:

"וויי איז מיר, וואָס איך האָב חרובֿ געמאַכט מײַן הויז..."

"וואָס איך האָב פּאַרברענט מײַן פּאַלאַץ..."

"וואָס איך האָב פּאַרטריבן מײַן זון, מײַן איינציקן זון..."

און אַ שוידער פֿון רחמנות גייט דורך אַלע זיבן הימלען...

און עס ווערט ווייטער שטיל, אַלץ האָט זיך אַטעם פּאַרהאַלטן, וואַרטנדיק

ווי אויף אַ נס, אויף עפעס אַ ווונדער, אויף אַ בשורה אַ נייע...

עס איז אַבער גאַרנישט געשען...

עס דערהערט זיך פֿון אונטן אַ קול: עס קרייט דער האָן.

פֿון כּסא הכּבֿוד גייט אָפּ דער נעפל, דער פּאַרפּישוּפּטער שוידער פּלאַצט און צעריינט... עס עפֿענען זיך ווייטער די פּענצטער פֿון הימל, די נשמות פֿליען צוריק אַרויס... מלאַכים מיט בריליאַנטענע פֿלעדערווישן יאָגן אַרויס די פּאַר-שפּעטיקטע, די פּאַרציטערטע, פּאַרוויינטע און טיף דערשראַקענע...

עס דויערט נישט לאַנג, און מען הערט ווי מען קלאַפט אונטן צו חצות...

באלד הייבט אָן בלאַס און בלאַסער צו ווערן דער צייכן "אמונה" אויף

דער זילבערנער טרעסט. אַ דינער, רויטלעכער שטראַל וועקט זיך פֿון מיזרח-זייט...

דער גן-עדן־שמש וועקט זיך ווי פֿון אַ טיפֿן חלום, גייט צו און עפֿנט נאָך אַ מאָל אַ פֿענצטערל אין הימל, בייגט אַרויס דעם קאַפּ און רופֿט פֿרענגנדיק:

"Moon and stars, before you disappear, can't you tell me what happened to Leibl Konskivoler . . . an old man?"

In the distance a tiny star flared up in golden array, swam over to the little window, and replied:

"I know, O radiant angel! I floated past Konskivole and peered into his window. He is dying, Leibl Konskivoler . . . an old man . . . his white beard above his quilt glistens like pure silver . . . but his face is shriveled and yellow. . . I saw how a feather was placed under his nostrils but I did not see it move."

The angel, the Guardian of Heaven, didn't wait to ask anyone for permission but on his own initiative he darted down to earth to fetch Leibl Konskivoler's soul. . .

There would be an unexpected joy in the Garden of Eden.

So he thought.

Angels fly quickly—but black angels no less than white.

And when the radiant angel came down, he found a dark angel already standing at the head of the dying person.

Had the dark angel set out earlier or was his distance to our abode shorter? Who knows?

"What are you doing here?" cried out the radiant angel in amazement and fear. "Don't you know, this is Leibl Konskivoler?"

"So what?" laughed the black angel, and two rows of white teeth sparkled in his distorted mouth.

"This is my soul. I am the Guardian of Paradise."

"Pleased to meet you!" bowed the black angel. "I am only a menial of hell. But let's see!" He poked his foot under the bed of the sick person and out came a bag neatly tied.

"What's in this bag?"

"*Tallis* and *Tefillin*," the good angel essayed a guess.

"Hidden under the bed? Nonsense! Sins are hidden!"

He bent down to the bag, untied it, spread it open, and kicked it with his foot—a golden glitter was scattered over the room, a golden clang followed—gold coins poured out. . .

"Stolen gold, robber's gold!" exclaimed the black angel, "obtained through fraud from persons less clever, purloined from widows, swindled from orphans, taken from charity boxes . . . coins washed with tears, bloodstains from human hearts cling to them . . . see, how he comes to life if his gold is touched."

The dying person tossed about with closed eyes.

— לבנה און שטערן, איידער איר פֿאַרשווינדט, צי קענט איר מיר נישט זאָגן, וואָס עס האָט מיט לייבל קאָנסקיוואַלער פּאַסירט? און דעמאָלט האָט זיך גאַלדן צעפֿלאַקערט אַ קליין שטערנדל פֿון ווינטן, איז צוגעשוומען צום פֿענצטערל און האָט געענטפֿערט:
— איך ווייס, ליכטיקער מלאַך!

איך בין דורך קאָנסקיוואַלע געשוומען און האָב אין זיין פֿענצטערל אַרײַנגעקוקט . . . ער שטאַרבט, לייבל קאָנסקיוואַלער . . . אַן אַלטער מאַן . . . זײַן ווינטע באַרד איבער דער קאָלדערע בלאַנקט ווי רײן זילבער . . . נאָר דאָס פּנים איז אַנגעשרומפּן און געל . . . איך האָב געזען, ווי מען האָט אים אַ פֿעדער אונטער די נאָזלעכער געלייגט; איך האָב אָבער נישט געזען, זי זאָל זיך רירן.

און דער מלאַך, דער שמש פֿון גן־עדן, האָט בײַ קײנעם קיין רשות נישט גענומען, על דעת עצמו איז ער אַראָפּגעשאָסן אויף דער ערד נאָך לייבל קאָנסקיוואַלערס נשמה.

עס וועט אַן אומגעריכטע פֿרייד זײַן אין גן־עדן.

אַזוי האָט ער געטראַכט.

פֿלינק פֿליען מלאַכים, נאָר — די שוואַרצע ווי די ווינטע . . . און אַז דער ליכטיקער מלאַך איז אַראָפּגעקומען, האָט ער שוין געטראַפֿן אַ פֿינצטערן מלאַך בנים גוסס צוקאָפּנס . . . צי איז דער פֿינצטערער פֿריער אַרויס, צי האָט ער צו אונדז אַ קירצערן וועג? ווער ווייסט?

— וואָס טוסטו דאָ? ווונדערט זיך דער ליכטיקער מלאַך, דערשראַקן. עס איז דאָך לייבל קאָנסקיוואַלער!

— איז וואָס? לאַכט דער שוואַרצער. און צוויי שורות ווינטע ציין בליצן אים אַרויס פֿון אויסגעקרימטן מויל . . .

— דאָס איז מײַן נשמה! איך בין שמש פֿון גן־עדן.

— זייער אַנגענעם! מאַכט דער שוואַרצער אַ העווייה, איך בין נאָר אַ לאַפֿיטוט פֿון גיהנום, נאָר לאַמיר זעען!

און ער גיט אַ שאַר מיט אַ פֿוס אונטערן קראַנקנס בעט, און עס רוקט זיך אַרויס אַ פֿאַרבונדענער זאַק.

— וואָס ליגט דאָ אין זאַק?

— טלית ותפֿילין, וויל דער גוטער מלאַך טרעפֿן.

— אונטערן בעט באַהאַלטן? עבֿרות באַהאַלט מען?

און ער בייגט זיך אַראָפּ צום זאַק און בינדט אים אויף, און עפֿנט אים, און דערלאַנגט אים אַ שטויס מיטן פֿוס — אַ גאַלדענער גלאַנץ וואַרפֿט זיך איבער דער שטוב, אַ גאַלדענער קלאַנג לויפֿט אים נאָך — גאַלדענע רענדלעך שיטן זיך אויס . . .

— גנבה־געלט, גולה־געלט! רופֿט אויס דער שוואַרצער מלאַך — אויס־

גענאַרט בײַ נישט־קלוגע, גערויבט בײַ אַלמנות, געגולט בײַ יתומים, פֿון צדקה־

The white angel stood trembling and covered his face with the first pair of his wings . . . through a crack of the blinds a ray of the morning sun broke in and fell upon the lids of the dying man. The lids trembled.

For the last time he opened his eyes a bit:

"Who is there?" asked the frothed, yellowed lips rustling like a rotting leaf. . . .

"I," answered the dark angel, "I, who have come for your soul . . . come along!"

"Where to?"

"To hell!"

In terror, the eyes of the dying person closed again.

"Pray, pray to God!" called the good angel. "Repent . . . there is still time . . . give up your gold."

"*Shma Yisroel* . . ." the dying Leibl began.

"He will not give up!" said the dark angel and put his heavy, black wing over the dying face and under this wing the voice was stifled together with the person.

The white angel retired abashed.

II

On a dark, damp midnight, amidst noise, shouting, and turmoil in hell, a sharp, shrill command cut through the air:

"Nachman of Zbarash is expiring . . . he used to cut his nails without skipping and to throw away the parings . . . more than once he forgot to say his afternoon prayers. Who is going after his soul?"

"I!" exclaimed an infernal angel. "Meanwhile prepare a boiling kettle of pitch."

He jumped up and flew out of hell.

Infernal angels fly quickly but fortunately so do good angels. Perhaps the good angels are further from us but all-encompassing pity bears them on. . . .

When the infernal angel came to the bed of the patient, he found a good white angel sitting at the head of the bed and speaking words of comfort:

"Don't be afraid of death, poor man . . . it is only a bridge, a short boundary between darkness and light . . . a transition from care and unrest to joy and rest. . . ."

But apparently the sick person could not hear; he was upset and his flaming eyes rambled along the walls.

פושקעס ארויסגענומען . . . מיט בלוטיקע טרערן זענען זיי געוואשן און האר-
ציקע בלוטפלעקן קלעבן אן זיי . . . און זע, ווי ער וועקט זיך, אָז מען רירט
זיין גאָלד!

מיט פֿאַרשלאָסענע אויגן וואַרפֿט זיך דער גוסט . . .

פֿאַרציטערט בלייבט דער ווינטער מלאַך און פֿאַרשטעלט זיך דאָס פנים
מיט דער ערשטער פֿאַר פֿליגל . . . דורך אַ שפּאַלט פֿון לאַדן רייסט זיך אַרײַן
אַ שטראַל פֿון דער מאַרגנדיקער זון, ער פֿאַלט איבערן גוסטעס ברעמען —
זיי ציטערן.

צום לעצטן מאַל עפֿנט ער האַלב די אויגן אויף:

— ווער איז דאָ? פֿרעגן די פֿאַרשווימטע, פֿאַרגעלטע ליפּן מיט אַ שאַרף

פֿון אַ פֿאַרפֿוילטן בלאַט . . .

— איך, ענטפֿערט דער שלעכטער מלאַך: איך, וואָס איך בין נאָך דיין

נשמה געקומען . . . קום!

— וווּ אַהיין?

— אין גיהנום אַרײַן!

פֿאַר שרעק פֿאַלן דעם גוסט צוריק די אויגן צו.

— בעט, בעט גאָט! רופֿט דער גוטער מלאַך: טו תשובֿה . . . עס איז נאָך

צײַט . . . זײַ מפקיר דיין גאָלד . . .

— שמע . . . הייבט דער גוסט אָן.

— ער וועט ניט מפקיר זײַן! זאָגט דער שלעכטער מלאַך און לייגט זײַן

שווערן, שוואַרצן פֿליגל איבערן גוסטעס פנים, און אונטערן פֿליגל ווערט דאָס
קול צוואַמען מיטן גוסט דערשטיקט.

דער ווינטער מלאַך רוקט זיך צוריק אָפּ פֿאַרשעמט.

2

אין אַ פֿינצטערער, פֿאַרגאַסענער האַלבער נאַכט, צווישן גערויש, געשריי

און געפילדער אין גיהנום, שניידט זיך דורך אַ שאַרף שניידנדיקער באַפֿעל:

— נחמקע פֿון זבֿאַראַזש גייט אויס . . . ער פֿלעגט זיך שניידן די נעגל

נישט איבערגעהיפּערט, אַוועקוואַרפֿן . . . נישט איין מאַל פֿאַרגעסן מינחה צו

דאַוונען — ווער גייט נאָך זײַן נשמה?

— איך! רופֿט זיך אָן אַ מלאַך חבלה: גרייט דערווייל צו אַ קאַכנדיקן

קעסל סמאַלע.

ער שפּרינגט אונטער און פֿלייט אַרויס פֿון גיהנום . . .

געשווינד פֿלייען שלעכטע מלאַכים, צום גליק אָבער גוטע אויך; די גוטע

זענען אַפֿשר ווינטער פֿון אונדז, נאָר דאָס גרעסטע רחמנות טראַגט זיי . . .

און אַז דער מלאַך חבלה איז צום קראַנקנס בעט געקומען, האָט ער שוין

צוקאַפּנס אַ ווינטן, גוטן מלאַך געטראַפֿן, ער איז געזעסן און האָט געטרייסט:

— שרעק זיך נישט, אַרעמער מענטש, פֿאַרן טויט . . . עס איז נאָר אַ

בריק, אַ קורצע גרענעץ צווישן פֿינצטערקייט און ליכט . . . פֿון זאָרג און אומרו

אַן איבערגאַנג צו רו און גליק . . .

The black angel remained standing near the door and looked amazed.

"Haven't you made a mistake, comrade?" he asked the angel of light.

"No," answered the good angel, "I am sent for his soul, his poor pitying soul; you can't possibly exercise any control over it!"

"But he didn't cut his nails in accordance with the law."

"I know," interrupted the good angel. "But, on the other hand, he never lived a moment for himself. He lived only for the feeble and the sick, for widows and orphans, for the sorrow-laden, the homeless, the tortured..."

"In our book is recorded how often he failed to say his afternoon prayers."

"But he never failed to help, when help was needed, he never failed to comfort, to encourage, and to strengthen whenever wings drooped in exhaustion, or whenever gall was about to pour over the purest souls, or whenever the last hope was about to set... He never built a house for himself. He never even repaired the roof above his head. He never feathered his own bed. He never asked for a woman's love for himself or the joy that children bring. He always lived for others. He always put others ahead of himself."

Black clouds moved across the sky. For a second lightning cut through them but only for a second. Deeper darkness descended as the clouds became ever denser and denser.

The lightning waked the dying person for the last time.

"Who is there? Who sits at my head?" asked the parched lips.

"I, I, an angel of light, from the realm of the heavenly father... sent by him for your soul... come with me!"

"Where to?" asked the sick man.

"To heaven... to paradise!"

"Heaven... paradise?" muttered the fever-stricken man. "And what is life like, up there, in heaven, in paradise?"

"Wondrous... irradiated by God's grace, on glittering thrones, with golden crowns."

"Glitter... gold... crowns," stammered the dying patient.

"What shall I be doing there?"

"Nothing. You won't have to do anything. Eternal rest is there, everlasting joy, enduring radiant happiness... Come!"

"But what am I to do there?" The dying person turned with fast ebbing strength to the angel, "Is anyone there whom I can help?"

נאָר דער קראַנקער, דוכט זיך, הערט נישט; ער איז פֿאַרטראַגן. און די פֿלאַמענדיקע אויגן בלאַנדזשען אַרום אויף די ווענט ...

און דער שוואַרצער מלאַך בליבט שטיין ביי דער טיר און קוקט פֿאַר-ווונדערט ...

— האַסט נישט קיין טעות, הבר? פֿרעגט ער דעם ליכטיקן מלאַך.

— ניין! ענטפֿערט דער גוטער: איך בין געשיקט געוואָרן נאָך דער נשמה, נאָך דער ריינער באַרעמהאַרציקער נשמה; דו קענסט איבער איר קיין שליטה נישט האָבן!

— ער האַט נישט על-פי דין די בעגל געשניטן! ...

— איך ווייס, האַקט אים איבער דער גוטער מלאַך; נאָר דערפֿאַר קיין איינציקע רגע פֿאַר זיך נישט געלעבט ... נאָר פֿאַר שוואַכע און קראַנקע, פֿאַר אַלמנות און יתומים, פֿאַר פֿאַרפֿינצטערטע, פֿאַרוואַגלטע, פֿאַרמאַטערטע ...

— ביי אונדז אין בוך איז פֿאַרשריבן, וויפֿל מאָל ער האַט מינחה פֿאַר-פֿעלט ...

— נאָר קיין מאָל נישט פֿאַרפֿעלט, ווען מען האַט געדאַרפֿט עמעצן העלפֿן. קיין מאָל נישט פֿאַרגעסן צו טרייסטן, צו האַרציקן און צו קרעפֿטיקן דאָרט, וווּ די פֿליגל זענען אַראָפּגעפֿאַלן מיד, וווּ די גאַל האַט געזאַלט די ריינסטע נשמה פֿאַרגיסן, וווּ די לעצטע האַפֿענונג, האַט זיך געדאַכט, איז פֿאַרשווינדן ... ער האַט זיך קיין הויז נישט געבויט ... דאָס דאָך איבערן קאַפּ נישט פֿאַרריכט, זען בעט זיך נישט ווייך געבעט, קיין ליבשאַפֿט ביי קיין פֿרוי נישט געזוכט, אויף קיין נחת פֿון קינדער נישט געהאַפֿט ... נאָר אַלץ פֿאַר אַנדערע ... וועל אַלע אַנדערע האַט ער געהאַלטן בעסער פֿאַר זיך. ...

שוואַרצע וואַלקן ציען זיך אין דרויסן איבערן הימל ... אויף אַ רגע שנעידט זיי דורך אַ בליץ, נאָר ער ווערט פֿאַרלאָשן און נאָך פֿעסטער ציען זיך, נאָך ענגער שליסן זיך צוזאַמען די דיקע, פֿינצטערע וואַלקנס.

דער בליץ האַט צום לעצטן מאָל דעם גוסס געוועקט.

— ווער איז דאָ ביי מיר? ווער זיצט מיר צוקאָפּנס? פֿרעגן די פֿאַר-ברענטע ליפֿן.

— איר, איר, אַ ליכטיקער מלאַך, פֿון זען ליבן נאַמענס ליכטיקער פּמליא ... און פֿון זען ליבן נאַמען נאָך דעין נשמה געשיקט! ... קום מיט מיר!

— וווּ אַהין? פֿרעגט דער קראַנקער.

— צום הימל אַרויף, אין גן-עדן אַרניין!

— הימל ... גן-עדן ... שטאַמלט נאָך דער גוסס אין היין; און ווי אַזוי לעבט זיך דאָרט אין הימל, אין גן-עדן דאָרט?

— גוט ... פֿון גאַטס גענאָד באַשטראַלט, אין גלאַנץ פֿון פּסא הכבוד ... מיט גאַלדענע קרוינען אויף די קעפּ. ...

— גלאַנץ ... גאַלד ... קרוינען ... שטאַמלט דער גוסס נאָך; וואָס וועל איך דאָרט טון?

— וועסט נישט דאַרפֿן טון ... דאָרט איז אייביק רח, אייביק ליכטיקער נחת, אַן אויפֿהער שטראַלנדיק גליק ... קום!

Can I raise up the dejected, or heal the sick, or feed the hungry, or lave lips that are athirst, or seek out the lost? That above all was happiness for me!"

"No, not that!" answered the angel with hesitating voice. "Nothing of all that is to be found there; no one will need your help there."

"And what am I to do there, O angel, there where no one needs my soul, my heart, my tear of pity, my word of comfort, or my hand to lift them from the abyss?"

The dark angel heard and licked his tongue in glee. A smile of derision stretched his lips from ear to ear. He opened his mouth and two rows of white teeth sparkled in the dark room.

The angel of light sat distraught, unable to answer the dying person who continued to ask:

"What, O angel, what am I to do there?"

And the good angel turned to the window, looked up to heaven, and waited for counsel from above. . . . But heaven was shut; no word, no beam of light, no ray. Clouds raced past, ever darker and gloomier. A shadow fell on the face of the angel of light, the sky was leaden, angry, pitiless. He had never seen such a sky. He trembled and was afraid.

Meanwhile the angel of darkness approached the bed from the other side.

"You had better come with me," he whispered to the dying man.

"Where to?"

"To the realm of your heart's desire . . . to the unfortunate, the hungry, the parched . . . to the weary-hearted and the tortured, to the lost and the accursed, to those forgotten by God. You will not be able to help, but you can suffer with them, feel with them. . . ."

"I go! I go!" cried the patient with his last strength.

And the white angel left empty-handed.

— אָבער וואָס וועל איך דאָרט טון? דרייט זיך מיטן לעצטן כוח דער גוסס אויס צום מלאך: איז דאָרט דאָ וועמען צו העלפֿן, געפֿאלענע אויפֿצוהייבן, קראַנקע צו היילן, הונגעריקע צו זעטיקן, דאָרשטיקע די ליפֿן צו געצן, פֿאַרלויר־רענע צו זוכן און געפֿינען? דאָס איז דאָך מײַן גליק געווען. . . .

— ניין, דאָס נישט! — ענטפֿערט מיט אַ נישט־זיכער קול דער מלאך; דאָס איז דאָרט נישט פֿאַראַן, דאָרט וועט קיינער נישט דאָרפֿן דיין הילף. . . .

— און וואָס וועל איך דאָרט טון, מלאך? דאָרט וווּ קיינער ברויך מײַן נשמה נישט, מײַן האַרץ נישט; נישט מײַן רחמנותדיקע טרער אין אויג, נישט מײַן וואָרט צו טרייסטן פֿון מויל, און נישט מײַן האַנט, אויפֿגעהויבן צו ווערן פֿון גרובֿ?

דער שלעכטער מלאך הערט און שטעקט אַרויס די צונג און באַלעקט זיך. . . אַ חזק־שמיכל לייגט זיך אים איבערן מויל פֿון אויער צו אויער. . . ער עפֿנט דאָס מויל און צוויי שורות ווייסע ציין בליצן אויף אין דער פינגער־טערער שטוב. . . .

און צערודערט זיצט דער ליכטיקער מלאך און ווייס נישט וואָס צו ענט־פֿערן דעם גוסס. . . .

— וואָס פֿאַרט, מלאך! וואָס פֿאַרט?

און דער גוטער מלאך דרייט זיך אויס צום פֿענצטער און קוקט אַרויס צום הימל און וואָרט פֿון דאָרט אַן עצה און אַ ראַט. . . נאָר פֿאַרשלאָסן איז דער הימל; אַן אַ וואָרט, אַן אַ שטראַל, אַן אַ פֿונק. . . און עס יאָגן אַן אַלץ נײַע און נײַע, אַלץ שווערערע און שווערערע וואַלקנס — אַ שאַטן פֿאַלט איבערן ליכטיקן מלאכס פנים, דער הימל זעט אויס האַרט און בייז, אַן רחמנות זעט ער אויס, ער האָט אים נאָך קיין מאָל אַזוי נישט געזען. . . ער בלייבט פֿאַרציטערט.

מיט דער וויילע באַנוצט זיך דער שלעכטער מלאך און געענטט זיך צום בעט פֿון דער צווייטער זײַט.

— קום בעסער מיט מיר, רוימט ער אַינן דעם גוסס.

— וווּ אַהיין?

— דאָרט וווּ דיין האַרץ געלוסט. . . צו די אומגליקלעכע, הונגעריקע, לעב־צנדיק־דאָרשטיקע. . . צו די פֿאַרזשטע און פֿאַרמאַטערטע, צו די פֿאַרלוירענע, פֿאַרשאַלטענע, צו די פֿון גאַט פֿאַרגעסענע. . . העלפֿן וועסטו נישט קענען, אָבער צוזאַמען לײַדן, מיטפֿילן. . . .

— איך גיין איך גיין רופֿט דער קראַנקער אויס מיט קראַפֿט — — — און דער ווייסער מלאך איז אַוועק מיט ליידיקע הענט.

THOU SHALT NOT COVET!

As is well known, it is incumbent upon every Jew to fulfill the Torah in its entirety. Whatever part a Jew fails to complete in one reincarnation, he has to fulfill in the following, and whatever weakness he is guilty of in one sojourn on earth, he has to correct in the next—because the soul must return to the seat of the All-High whole and sound, pure and undefiled. For this reason, human beings who fulfill the entire Torah are removed from this world before their appointed time; their soul makes its exit from the body without pain; they ascend to heaven without experiencing purgatory. Saints can complete their earthly assignment in one or two transmigrations. Ordinary persons may require a hundred and more reincarnations and there are some who have to return again and again until the end of time, yea until Judgment Day, when the defiled souls are haled for sentence in the valley of Jehoshaphat or Jezreel.

But let us not go so far afield. I merely want to relate how a person can be forced to undergo an additional reincarnation because of some triviality, some slight error, and, as is customary, once a beginning has been made, one falls and continues to fall ever deeper and deeper.

Once upon a time there was a saintly person who was about to complete the sum of his reincarnations on earth. The soul was making ready to take its flight to its heavenly home, to the very seat of the Eternal from which it had originally been hewn. It was a soul purer than the finest gold. Room was already prepared for it on high and there was a hurrying to the gates of heaven, a rushing to give it a proper reception . . . but in the very last second the festive celebration had to be cancelled.

The saintly soul in its final transmigration had been embodied in a person who was easily satisfied, who got along on little, and whose interest in worldly pleasures was negligible, an ascetic, who devoted his days throughout his entire life to fasting and learning. His dying, therefore, became, alas, an ordeal of the most painful

ווי עס איז באקאנט, מוז יעדער ייד מקיים זיין די גאנצע תורה. און וואס עס גערעט אים נישט מקיים צו זיין אין איין גילגול, מוז ער מקיים זיין אין צווייטן; און דאס וואס ער איז פוגם אין איין גילגול, מוז ער אין צווייטן פארריכטן. ווארעם די נשמה צום פסא הפכוד מוז צוריקקומען א גאנצע, אן א פעלער, און א ריינע, אן א פעלעק, און דעריבער ווערן די וואס זענען מקיים די גאנצע תורה נתעלה פאר דער צייט, און אן צער פון יציאת-נשמה, אן חיבוט-הקבר. גרויסע צדיקים זענען יוצא מיט איין גילגול, מיט צוויי גילגולים; א פראסטער בשור ודם קען, נישט פאר אונד געדאכט, מגולגל ווערן מאה פעמים ואחת, און נישט איין בר-גש וועט מגולגל ווערן עד סוף כל הדורות. ביו "בלע המוות לנצח", ווען די פארפלעקטע נשמה וועט געמישפט ווערן אין טאל יהושפט אדער יזרעאל . . .

נאר נישט אין דעם בין איך אצונד אויסן. איך וויל אונד דערציילן, ווי מען קומט א מאל צו אן איבעריקן גילגול דורך א קלייניקייט, דורך א גארנישט און ווי דער שטייגער איז, אן מען פאלט, פאלט מען שוין טיפער און טיפער. ויהי היום, און א גרויסער צדיק האט געדארפט משלים זיין זענע גילגולים אויף דער וועלט. די נשמה האט שוין געוואלט ארויפפלען צו איר היים, צום פסא הפכוד, פון וואנען זי איז אויסגעהאקט געווארן — ריין ווי א רייניקייט, ווי א גאלד . . . און מען מאכט שוין אויבן א ווארע, און מען לויפט צו די טויערן פון הימל, מקבל-פנים זיין די ריינע נשמה — ווערט אבער אין דער לעצטער רגע די שימחה געשטערט.

אין לעצטן גילגול איז דער צדיק געווען א "גם-זו", א מסתפק במועט; א ייד וואס האט נישט טועם טעם געווען פון עולם הזה. געזעסן אין תעניתים און געלערנט; און כל ימיו — א פרוש! איז דעריבער, נישט פאר אונד געדאכט, נישט פאר קיין שום ייד געדאכט, זייער א שווערע פטירה געווען, ווארעם דער גוף האט בשום אופן נישט געוואלט ארויסלאזן פון זיך די נשמה און גיין אין פינצטערן קבר אריין. דער גוף האט געטענהט: איך האב דאך נאך גארנישט געלעבט! איך האב מוזן חלק לעבן נישט געהאט! און יעדעס אבר האט זיך גע-ראנגלט מיטן מלאך-המוות. דאס הארץ האט געזאגט: איך האב נאך גארנישט

sort, because the body refused most stubbornly to release the soul from its grasp and to descend to the dark grave.

The body complained: "Why, I have not yet begun to live! I have had no share of what is due me on earth!" Each organ put up a fight against the angel of death. The heart said: "I have not yet begun to feel." The eyes argued: "We have not yet begun to see." The hands asked: "What has been ours?" The feet lamented: "Where did we go? Have we ever even ventured beyond the four walls of the room?" And in a similar way all other limbs fought back...

The angel who was sent for the Zaddik's soul had to wrestle with every single organ, with every single vein, with every drop of blood that coursed through the flesh, because the cells held the soul as in a vise and he had to pull the soul out, even as one pulls a noble rose out of the surrounding sharp thorns... The suffering of the dying moments was so intense, the separation of the soul from the body was so excruciating that the Zaddik in the very final instant could not endure the torture and with ebbing breath, after the last rite of confession, he emitted a groan, a groan of envy. He envied those who died an easy death. He coveted such a death for himself. There was no time to repent or to atone. Since, therefore, he had disobeyed the commandment: "Thou shalt not covet!"—for a Jew may not even covet an easy death!—the highway into the upper realm faded away, the portals of heaven were closed, and the soul was forced to undergo an additional reincarnation, during which it could correct its error, its disobeying the commandment: "Thou shalt not covet!"

•

Profound pity for the erring soul was evident throughout the heavenly realm. Part of the heavenly host was even wroth at the Angel of Death for his not having delayed a moment so as to give the Zaddik time to atone. A single possibility remained. Earthly travail could be made easier for the Zaddik. He could be given a life so full of blessings that he would not have to envy anyone. He could have his every want satisfied to such an extent that there would be nothing for him to covet. Furthermore, an easy death could be assured him.

The Celestial Adversary listened and smiled... Not so easily would he let the Zaddik slip from his grasp.

געפילט! די אויגן: מיר האָבן נאָך גאַרנישט געזען! די הענט: וואָס האָבן מיר געהאַט? די פֿיס: וווּ זענען מיר געגאַנגען? פֿון ד' אַמות נישט אַרויס! און אַזוי אַלע... און דער מלאַך וואָס איז געשיקט געוואָרן נאָכן צדיקס נשמה האָט זיך געמוזט ראַנגלען מיט יעדן אַבר, מיט יעדער אַדער, מיט יעדן טראָפּן בלוט פֿון דעם פֿלייש; ווּזל אַלץ האָט געהאַלטן די נשמה ווי מיט צוואַנגען, און ער האָט זי געמוזט אַרויסציען ווי אַן איידעלע רויז פֿון צווישן שאַרפֿע דערנער... און דעריבער איז דער צער פֿון יציאת נשמה געווען אַזוי גרויס, און די יסורים בנים אַפּשיידן די נשמה פֿון גוף אַזוי שטאַרק, אַז דער צדיק האָט אין דער לעצטער רגע נישט אויסגעהאַלטן און שוין נאָך ווידוי האָט ער מיטן לעצטן אַטעם אַ קרעכץ געטון. און דער קרעכץ איז געווען פֿון קינאה; ער האָט מקנא געווען די וואָס האָבן אַ ליכטע פּטירה, עס האָט זיך אים פֿאַרגלוסט צו האָבן אַ גרינגן טויט! און קיין צייט תּשובֿה צו טון אויף דער פֿאַרגלוסטונג איז שוין נישט גע-וועזן! און ווּזל ער האָט פּוגם געווען אין "לא תחמוד", — וואָרעם אַ יד טאַר זיך אַפֿילו אַ גרינגן טויט ניט פֿאַרגלוסטן, — זענען זיך אויבן צעגאַנגען די וואָרעס און מען האָט צוריק פֿאַרשלאָסן די טויערן פֿון הימל. און ער האָט געמוזט נאָך אַ מאָל מגולגל ווערן, ער זאָל קענען פֿאַרריכטן וואָס ער האָט פּוגם געווען אין "לא תחמוד".

*

איז אָבער געווען אויף אים אַ גרויס רחמנות אין די עולמות העליונים. טייל פֿון דער פּמליא של מעלה האָבן אַפֿילו פֿאַראיבל געהאַט אויף דעם מלאַך-המוות, וואָס ער האָט זיך נישט פֿאַרהאַלטן אַ רגע, דעם צדיק קיין צייט נישט געגעבן תּשובֿה צו טון. בליבט, לכל הפּחות, מען זאָל דעם צדיק גרינגער מאַכן דעם נסיון, מען זאָל אים געבן אַזאַ לעבן, אַזאַ מזל-ברכה, ער זאָל נישט דאַרפֿן און נישט קענען קיינעם מקנא זיין; עס זאָל זיך אים גאַרנישט האָבן וואָס צו פֿאַרגלוסטן. און אַ גרינגן טויט האָט מען אים אויך צוגעזאָגט.

הערט עס דער בעל-דבֿר און שמייכלט... נישט אַזוי ליכט וועט ער אים

אַרויסלאָזן פֿון דער האַנט!

And so it came to pass that the Zaddik was reborn on earth. He was reincarnated as Reb Zanvele Purisover.

And who, pray, was Reb Zanvele Purisover?

A Jew—the first among his peers! What did he lack? Absolutely nothing. In learning, he surpassed the Rabbi; in singing, he was unequalled by the cantor; in reading the Torah, he outdid the scholar from Lithuania, that breeding-ground of scholars. He had a wife of rare worth, children of unusual talent, and an income more than ample. His house was the finest in town. From it emanated the most lavish donations. Attached to it was the nicest *Succob* decorated with the richest variety of citrus fruit grown in Palestine. Whose was the loveliest *Esrog* in the most beautiful silver box? Reb Zanvele's! Who the most honest arbiter and the wisest counselor? Reb Zanvele! Unlike others, he needed not to aspire to any high office in the synagogue. Why, all officers solicited his opinion before taking any action of consequence. And even the sexton waited for his nod!

On workdays no less than on holidays Reb Zanvele sat contented. His eyes sparkled beneath his large forehead and reminded one of a true sage of ancient mould. When he opened his mouth the words poured from him like pearls. His appearance exuded majesty: a white curly beard, silver locks beneath a round barret of marten's fur, a silk caftan with frogs and silver hooks, wisdom and beauty harmoniously combined.

Surely, the last incarnation? So it might well have been, if not for the Celestial Adversary.

This antagonist appeared one day in the disguise of a newcomer to town, a young man from somewhere or other, insignificant in appearance and slightly hunchbacked. He entered the house of worship on a winter evening at prayertime and sat down near the fireplace. As you may well surmise, Reb Zanvele invited him to his home for a warm meal. The Zaddik was a most hospitable host! The hunchbacked stranger gladly accepted the invitation. Between one course and the next, there was as usual learned talk. A son of Reb Zanvele or a son-in-law started the conversation, became involved in a difficult passage of Talmudic law, and all eyes turned to Reb Zanvele to resolve the difficulty with his usual deep insight. Reb Zanvele smiled, he first conferred upon the guest the honor of saying grace after the meal. The stranger led the group in prayers. Then Reb Zanvele proceeded with the interpretation of the passage. His explanation was so clear, so lucid; he seemed to expose to view

ווערט דער צדיק נאך א מאל מגולגל, און פון גילגול איז ארויס ר' זננוועלע פאריסאווער!

ווער איז ר' זננוועלע פאריסאווער?

א ייד — אויף אלע יידן געזאגט! א פער! און וואס פֿעלט אים? לערנען קען ער בעסער פֿארן רב; זינגען זינגט ער שענער פֿארן חזן, א בעל-קריאה איז ער א סך א בעסערער פֿארן ליטווישן מלמד. און אן אשת-חיל א יידענע, און קינדער געראטענע, און א פרנסה א היימישע האָט ער! און דערצו — דאָס שענסטע הויז אין שטאָט; און פֿון הויז גייט ארויס די שענסטע נדבֿה, און אין הויז איז פֿאָראַן די שענסטע סופֿה, אויסגעהאָנגען מיט אַתרוגים און אַלערליי אַנדערע פירות פֿון ארץ-ישׂראל. און וועמעס איז דער שענסטער הדר אין דער טזערסטער זילבערנער פּושקע? ר' זננוועלע! און ווער איז דער ערלעכסטער בורר און דער קליגסטער בעל-יועץ? ר' זננוועלע! זאל זיך אים פֿאַרגלסטן זיין גבאי? אלע גבאים טוען אָן זיין עצה קיין האַנט אין קאַלט וואָסער נישט אַרײַן! אָן זיין ווינק רירט זיך קיין שמש נישט!

זיצט זיך ר' זננוועלע על התורה ועל העבודה. און די אויגן ליכטן בני אים אונטערן גרויסן שטערן ווי בני אן אמתן, פֿאַרצינטישן חכם. און עפֿנט ער דאָס מויל שיטן זיך פֿערל! און אַ שיינער מענטש איז ער — אַ קייסער! אַ וויסע געקרייזלטע באָרד, אַ מאַרדערן שטרײַמל מיט זילבערנע האָר, אַ סאַמעטענער קאַפֿטן מיט סטראַקעס און זילבערנע האַקלען! מיט איין וואָרט — תורה וגדולה במקום אחד. . . .

דאָכט זיך, שוין זיכער דער לעצטער גילגול! באַ, עס וואָלט אַזוי געווען, ווען נישט דער בעל-דבֿר.

*

גייט ער אַ מאַל דער בעל-דבֿר, און פֿאַרשטעלט זיך פֿאַר אַן אורח; אַזוי אַ יונגער-מאַן פֿון ערגעץ, אַפֿילו אַ הויקערל, גאַרנישט אַנזעעוודיק. קומט ער ווינטער בני נאָכט צו מינחה ומעריב אין בית-המדרש אַרײַן און זעצט זיך ביים אויוון. מן הסתם פֿאַרבעט אים ר' זננוועלע אויף וועטשערע. ער זוכט שטענדיק אורחים! גייט ער, דאָס הויקערל, צו ר' זננוועלען אויף וועטשערע. עסט מען. צווישן איין מאכל און דעם צווייטן רעדט מען, פֿאַרשטייט זיך, תורה, אַ זון ר' זננוועלעס, צי אָן איידעם, הייבט אָן, שלאָגט זיך ערגעץ אָן אָן אַ שווערער סוגיא, ווענדן זיך אַלע אויגן צו ר' זננוועלען, ער וועט שוין אַלץ צו רעכט מאַכן. ר' זננוועלע שמיכלט, איז דערווייל מכבד דעם אורח מיטן בענטשן; דער אורח בענטשט אַפ, און ר' זננוועלע הייבט אָן זאָגן, און זאָגן זאָגט ער אַזוי קלאָר, אַזוי רייך, אַז עס דאָכט זיך, אַז עס בעט זיך אויס אַ ווינטער, גלייכער און ברייטער

a broad and smooth highway leading on and on to a white and distant horizon; he seemed to beckon his listeners to enter a sled and glide effortlessly into infinite spaces. Sons and sons-in-law sat with souls attuned to his words and completely entranced. The hunchback sat in their midst, his eyes glanced sideward, his thin lips curled in a sceptical smile. Reb Zanvele noticed him and asked: "You disagree?"

"Absolutely!" came the insolent reply.

"And why?" inquired the host.

The hunchback stated his reasons and a debate began. The stranger cited Talmud and Talmudic commentaries; he hurled opinions like burning coals and like pointed darts; from here, there, and everywhere, he thrust in analogies stinging like hail. His back seemed to grow more hunched, his eyes more gigantic, and the wickedness in his eyes more glaring.

The words glowed and pierced and surrounded Reb Zanvele as with a hedge of burning thorns. The sage felt himself compressed into an ever tighter and narrower space, unable to escape or to catch his breath. . . . His sons and sons-in-law were also confused and unable to come to his rescue. The all-encompassing hedge moved ever closer. It seemed almost to touch his body. Reb Zanvele began to feel faint. There was a pain in his heart and he breathed heavily. He had to get up and go outside to catch his breath and to recover his composure, for he sensed that basically he was right and that the hunchback was merely using clever tricks of debate. These tricks beat down upon him like hail but the hail needed only to melt and all its force would be gone. Nothing would remain but a few drops of water. If only one could collect one's thoughts! . . .

It was a wintry night. As Reb Zanvele went outside his door, the market-place lay blanketed with newly fallen, sparkling snow and the sky above was dotted with thousands upon thousands of radiant little stars. Reb Zanvele breathed in relief and his mind cleared up. He suddenly sensed most vividly how the hedge of thorns, with which the hunchback had enveloped him, wavered and shook and staggered on the snow in the market-place. On close scrutiny, he could perceive that the hedge did not form an unbroken fence but that here and there gaps were in evidence. At these open spaces, authorities were beckoning to him, Rabbinical interpreters

שליטוועגס, אַ וונטס, קלאַר, רחבות, און גלאַט ווי דער טיש; שפּאַן אַ שליטן און פּאַר! זיצן די זין מיט די איידעמס מיט די נשמות אין די אויערן און זאַפּן אַפּן דעם גאַנצן נחת. און דאָס הויקערל זיצט און קוקט מיט אַ בייז אויג פֿון אַ זינט, און שמיכלט מיט די דינע ליפעלעך. דערזעט עס ר' זיננוועלע און פֿרעגט אים: איר זענט נישט מספּים? ענטפֿערט מיט חוצפה דער הויקער: אַבער גאַרנישט! פֿרעגט ר' זיננוועלע: פֿאַר וואָס?

הייבט ער אָן, דער הויקער, צו זאָגן פֿאַר וואָס, און עס הייבט זיך אָן אַ וויפּוח!

נעמט ער, דער הויקער, און גיט מיט אַ מאַל אַ מיש דורך ש"ס ופּוסקים, וואַרפֿט מיט סבֿרות ווי מיט ברענענדיקע קוילן, ווי מיט שפיציקע שפּיון, און שיט מיט ראַיות פֿון דאָ און פֿון דאָרט ווי אַ האַגל, און רעדנדיק, וואַקסט ער, דער הויקער, און די אויגן ביי אים וואַקסן, און דאָס רישעות אין די אויגן וואַקסט! און די ווערטער ווערן וואָס אַ מאַל ברענענדיקער, שפיציקער, און ער געמט אַרום ר' זיננוועלען ווי מיט אַ צוים פֿון ברענענדיקע דערנער, און ר' זיננוועלע פֿילט, אַז עס ווערט אים אַלץ ענגער און ענגער; נישט אַרויס, נישט אַרײַן; נישט דעם אַטעם צו כאַפֿן. . . . און די זין מיט די איידעמס ווערן אויך אַפּהענטיק; עס קומט ר' זיננוועלען קיינער נישט צו הילף, און די צוים אַרום אים רוקט זיך אַרײַן, אַלץ געענטער און געענטער צום לייב, און ר' זיננוועלע הייבט אָן פֿילן אַ מין חולשת-הדעת, אַ האַרצווייטאָג, און עס ווערט אים דער אַטעם שווער. און ער הייבט זיך אויף, גייט אַרויס פֿאַר דער טיר, אַ ביסל דעם אַטעם צו כאַפֿן, צו באַקומען אַ ביסל ייִשובֿ-הדעת; וואַרעם פֿילן פֿילט ער, אַז גערעכט איז ער, ר' זיננוועלע; אַז דער הויקער איז נאָר עפעס אַ מין קונצן-מאַכער; אַז ער קלאַפט נאָר ווי מיט אַ האַגל, אַז דער האַגל דאַרף צעגיין, עס זאָל ווערן פֿון אים גאַר-נישט — וואַסער; ער מוז זיך נאָר מישבֿ זײַן!

*

און, ווי געזאָגט, אַ ווינטערנאַכט איז עס געווען, און אַז ר' זיננוועלע איז אַרויסגעקומען פֿאַר דער טיר, איז געווען אויסגעבעט דער מאַרק מיט אַ פֿריש געפֿאַלענעם פֿינקלדיקן שניי, און אויבן אין הימל האַבן געפֿינקלט מילי-מיליאָסן שטערנדלעך. און ר' זיננוועלע האָט אַפּגעטעמט פֿרײַ. און עס איז אים פֿרײַער און קלאַרער געוואָרן אין מוח. און פּלוצלינג דערזעט ער בחוש, ממש מיט די אייגענע אויגן, ווי די צוים פֿון דערנער, מיט וועלכער דאָס הויקערל האָט אים אַרומגענומען, וואַקלט זיך און שאַקלט זיך אַרום אים אין מאַרק אויפֿן שניי; און ער קוקט זיך צו און דערזעט, אַז די צוים איז נישט קיין גאַנצע צוים, אַז זי איז איבערגעהאַקט אין אַ סך ערטער, אַז זי האָט דאָ און דאָרט אַפּענע פֿורטקעס. און ווינטער דאַכט זיך אים, און ער זעט בחוש, ווי עס שטייען ביי די פֿורטקעס; דאָ אַ גאַון, דאָרט אַ פּוסק, דאָרט ווינטער אַ מַפֿרש, וכדומה, און זיי ווינקען צו אים גאַר פֿרײַנדלעך, זיי רופֿן אים צו: זיננוועלע, ס'איז אַ פֿאַלשע צוים, אַ פֿאַר-

were calling to him: "Zanvele, the hedge is compounded of falsehoods and delusions, come our way, and we will lead you out into the broad highway."

Reb Zanvele smiled and proceeded in thought on to the broad highway opening upon a world of possibilities. He recalled an appropriate saying of a learned scholar, a wise interpretation of a famous Rabbi, a solution suggested in Rashi. His ecstasy grew. He traversed the entire Talmud and its commentaries—everywhere a free world came into view. He would show his guest! ...

Everything was now as clear as the clear snow. All was now as radiant as the radiant stars in the heaven! He was so lost in thoughts of Biblical lore that he failed to notice how his feet were crossing and re-crossing the market-place, going on beyond the square, traversing ever further and further across the snowy fields. Soon the town and its streets lay far behind him; no longer was any house or even rooftop visible; no fence or boundary loomed up to impede him; on and on he went and everything was as white and radiant as in his own mind.

Suddenly he stopped short, trembling in all his limbs.

A dark cloud had suddenly obscured the sky, extinguished the glistening stars, and cast a gloomy shadow over the glittering snow. With the change of hue over sky and earth, darkness also invaded the mind of Reb Zanvele and he lost his way both literally and figuratively, in the snow and in the realm of thought. He suddenly didn't know in which direction to turn....

On looking into the distance, Reb Zanvele espied a bit of smoke curling up towards the sky, a sign of human habitation nearby. Frozen, exhausted, crestfallen, he walked in the direction of the smoke and arrived at a poor, dilapidated inn. He entered a smoke-filled room and remained standing at the door unnoticed by anyone. Behind the bar he could discern an old peasant woman, half-asleep, amidst liquor and sandwiches. A moist cold wind blew through the broken window-panes. On one side was a fireplace where dry logs burned and crackled and flickered. Tired and cold, he was about to go over to warm up when he noticed that all the places about the fire were taken. Half-drunken peasants were sitting about with tin cups of whiskey in one hand and a salted herring or a pickle in the other. They toasted each other, these peasants. Their faces were aflame. Their eyes glowed in love and pleasure. Every once in a while, two would bend towards each other, they would kiss and

בלענדעניש, קום נאָר אָהער, איך וועל דיך דורכפֿירן, עס בעט זיך אַ וועג, אַ רחבֿות ...

און ר' זענוועלע שמייכלט אין דער מחשבה צו דעם פֿורטקעלע און זעט, אַז אומעטום איז אַפֿן, אַ רחבֿות, אַ וועלט אַן אַפֿענע! און ער דערמאָנט זיך: דער גאָן האָט אַזוי געזאָגט, יענער פֿוסק האָט דאָס און דאָס פֿאַרהיטן. הַנְּנַט אַ בִּפְרוּש אָרט אין פֿירוש רש"י, וכדומה. און ער האָט משונה הנאה דערפֿון. און ער שפּאַצירט אַזוי נאָך אַ מאָל דורך גאַנץ ש"ס ופּוסקים — אומעטום אַ פֿרענע וועלט ... ער וועט אים שוין ווייזן, דעם אורח! ... עס איז אים אַלץ אַזוי קלאָר ווי דער קלאָרער שניי, אַלץ אַזוי בלאַנק ווי די בלאַנקע שטערנדלעך אין הימל! און ער פֿילט נישט, אַז אַזוי ווי ער גייט אַרום אין דער מחשבה אין די עולמות התורה, אַזוי טראָגן אים די פֿיס אַהין און צוריק איבערן מאָרק און אויסן מאָרק, אַלץ ווייטער און ווייטער איבערן שניי, און ער איז שוין לאַנג פֿון מאָרק, פֿון שטאָט אַרויס, מען זעט שוין קיין צייכן פֿון קיין הויז, פֿון קיין דאָך נישט, פֿון גאַרנישט, ער טרעט אַרום אין שניי אויפֿן פֿרענע פֿעלד, אַן אַ צוים, אָן אַ גרענעץ, אויף אַן אמת קלאָר, ווייט און פֿינקלדיק רחבֿות, ווי ביי ר' זענוועלען אין מוח.

מיט אַ מאָל אַבער האָט ער זיך אַפּגעשטעלט פֿאַרציטערט.

אַ שווערער וואַלקן האָט זיך פּלוצלינג פֿאַרצויגן אונטערן הימל, מיט אַ מאָל אויסגעלאָשן זענען געוואָרן די פֿינקלדיקע שטערנדלעך, און אַ ברייטער שאַטן האָט זיך געלייגט און פֿאַרפֿינצטערט דעם גלאַנצנדיקן שניי, און אויך פּלוצלינג, צוזאַמען מיט הימל און ערד, איז טונקל געוואָרן ביי ר' זענוועלען אין מוח און — ער בלאַנדזשעט, דערזעט ער, אינעם שניי, ער בלאַנדזשעט שוין אויך אין דער סוגיא; ער ווייטט שוין נישט ווי אויס און ווי אַזן ...

דערזעט ער, ר' זענוועלע, פֿון ווייטן, ווי אַ ביסל צערונגענער רויך שלענגלט זיך אונטערן הימל, פֿאַרשטייט ער, אַז עס איז אַ סימן פֿון אַ שטיקל לעבעדיקן ייִשובֿ. דערפֿרוירן, פֿאַרמאַטערט און טיף ביזן תּוֹך פֿון דער נשמה אַפּגעפֿאַלן ביי זיך, גייט ער נאָך דעם רויך און קומט צו אַן אַרעמער, אַפּגעריסענער קרעטש-מע, קומט ער אַרײַן אין אַ פֿאַרוויכטערטער שטוב און שטעלט זיך אַפּ ביי דער טיר, און קיינער באַמערקט אים נישט; שטייט ער אַזוי און זעט, ווי ביי דעם שענקטיש, איבער געטראָגן און פֿאַרבײַסעכץ, דרעמלט אַן אַלטע ערליח, און דורך די פֿענצטער מיט אויסגעשלאָגענע שויבן יאָגט אַזן און אויס אַ נאַסער, קאַלטער ווינט. נאָר אַן אַ זיט שטייט אַן אויוון, און אין אויוון ברענען און קנאַקן און פֿלאַקערן טרוקענע דרענגלעך. מיד און געפֿרוירן, ווי ער איז געווען, וויל ער צוגיין, זיך אַנוואַרעמען, דערזעט ער אַבער, אַז אַלע ערטער אַרום אויוון זענען פֿאַרנומען. אַרום און אַרום זיצן האַלב שיכורע פּויערן, מיט בלעכלעך בראַנפֿן אין איין האַנט און געזאַלצענע הערינג אַדער אויגעקעס אין דער צוויי-טער, און זיי טרינקען צו זיך, די פּויערן, און די פּנימער זייערע פֿלאַמען, און די אויגן ביי זיי ליכטן פֿאַר ליבשאַפֿט און נחת, און אַלע מאָל בייגט זיך צו

shed tears of sentimental tenderness; they would drink again and would again nibble at another morsel.

It was then that Reb Zanvele, who in learning surpassed the Rabbi, who in singing was unequalled by the cantor, who in reading the Torah outdid the Lithuanian scholar, who had the finest house, a wife of rare worth, talented children, the nicest *Succoh*, and the loveliest *Esrog*; Reb Zanvele, who was the wisest counselor, the most honest arbiter, and the most generous contributor to all charities; it was then that Reb Zanvele lost control of himself and, standing in the midst of the inn in a coat as stiff as a sheet of tin, while the wind stole about him and froze the perspiration of his body; it was then that Reb Zanvele in his heart of hearts envied everyone of these peasants who sat beside the warm hearth and drank whiskey from tin cups and bit into pieces of salted herring or sweet pickles and talked profanity and vulgarity.

Then there began a new series of reincarnations.

איינער צום צווייטן, און מען קושט זיך, און מען וויינט פֿאַר גרויס ליבשאַפֿט.
און מען טרינקט ווייטער, און מען פֿאַרבײַסט ווייטער . . .
און דעמאָלט האָט ר' זיננוועלע וואָס האָט געקאָנט בעסער לערנען פֿאַרן רב, שענער זינגען פֿאַרן חזן; וואָס איז געווען אַ בעסערער בעל־קריאה פֿאַרן ליטווישן מלמד; וואָס האָט געהאַט דאָס שענסטע הויז, אַ ידענע אָן אשת־חיל, די געראַטנסטע קינדער, די שענסטע סוכה, דעם הדרסטן הדר; דער ר' זיננוועלע וואָס פֿלעגט זיין דער בעסטער בעל־יועץ, דער ערלעכסטער בורר, און געבן בעיך־יפה די שענסטע נדבֿה, — דעמאָלט האָט דער ר' זיננוועלע זיך נישט אינ־געהאַלטן און שטייענדיק אין מיטן קרעטשמע, אין טיזליק וואָס האָט געשטאַרט אויף אים ווי אַ בלעך, בשעת דער וויינט האָט זיך אַלע רגע אַרונטערגעגנבֿעט און אַזינגעפֿירט אים דעם שווייס אויפֿן לײַב, — דעמאָלט האָט ר' זיננוועלע אין טיפֿן האַרץ מקנא געווען יעדן פֿון די פויערן וואָס איז געזעסן בײַם וואַרעמען אויוון, וואָס האָט געטרונקען י"ש פֿון בלעכל, פֿאַרביסן מיט אַ שטיק געזאַלצע־נעם הערינג אָדער אַ זיסער אוגערקע און גערעדט — ניבול־פה . . .

*

און עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ נײַע שורה פֿון גילגולים.

CABBALISTS

In times of depression, everything falls in value—even learning, the best of all wares. Of the Yeshiva in the town of Lashwitz, there remained not a soul save the head of this school of learning and a single pupil.

Reb Yekel was an old lean Jew, with a long disheveled beard, and aged extinct eyes; Lemech, his favorite pupil, was a young man, also lean, tall, and pale, with black curly side-locks, dark, burning, sunken eyes, parched lips, and a trembling, bony throat; both with bared breasts and shirtless; both in rags. The teacher shuffled along in a pair of peasant boots; the pupil, who had no socks, was forever losing his oversized shoes.

This is all that remained of the famous Yeshiva.

The impoverished town sent ever less food and ever fewer invitations for free meals—and so the poor pupils scattered in all directions. Reb Yekel, however, had made up his mind to die here and his pupil wanted to perform for him the final service of placing potsherd on his broken eyes.

Both, of course, had to put up with hunger rather often. Lack of food resulted in lack of sleep, and this combination of foodless days and sleepless nights gave rise to a longing for Cabbala.

Either—or! If a person has to be up all night and starve all day, he may as well derive some benefit from this experience; he may as well rise via fastings and flagellations to the point where all the gates of the world open up for him, with all the mysteries, spirits, and angels.

And so both teacher and pupil had been studying Cabbala for quite some time.

Now they sat at a long table, all alone. Others were through with lunch by then, but they were still before breakfast. This was, after all, nothing unusual for them. The teacher, with eyes half-closed, talked on and the pupil, with head supported on both arms, listened.

מקובלים

אין די שלעכטע ציטן פאלט אפילו תורה — די בעסטע סחורה — אויך.

פון דער לאַשטשעווער ישיבה איז מער ניט געבליבן נאָר דער ראַש־ישיבה.

ר' יעקל, מיט איין איינציקן תלמיד.

דער ראַש־ישיבה איז אַן אַלטער דאַרער ייד, מיט אַ לאַנגער צעשוּיבער־טער באַרד, מיט אַלטע, אויסגעלאַשענע אויגן; למך, זיין געליבטער תלמיד, איז אַ יונגער־מאַן, אויך אַ דאַרער, אַ הויכער, אַ בלאַסער מיט שוואַרצע געקרעמלטע פּאות, ברענענדיקע, שוואַרצע, אונטערגעשלאַגענע אויגן, פאַרברענטע ליפּן, און אַ ציטעריקן שפיציקן גאַרגל; ביידע מיט „אויפֿגעכראַשעטע“ הערצער, אַן העמ־דער, ביידע אין לאַכעס; דער ראַש־ישיבה שלעפט קוים נאָך אַ פּאַר פּויערישע שטיוול, דעם תלמיד און זאָקן פּאַלן די שוסטערשיך אַראָפּ פֿון די פֿיס.

דאָס איז געבליבן פֿון דער באַרימטער ישיבה!

דאָס פאַראַרעמטע שטעטל האָט אַלע מאָל ווייניקער געשיקט עסן, געגעבן טעג; זענען זיך די אַרעם־בחורים צעקראַכן! ר' יעקל אָבער וויל שוין דאָ שטאַרבן, און זיין תלמיד — לייגן אים די שערבלעך אויף די אויגן.

און זיי ביידע לינדן אויך אַ מאָל הונגער. פֿון ווייניק עסן קומט ווייניק שלאָפֿן, פֿון גאַנצע נעכט ניט שלאָפֿן און ניט עסן — אַ חשק צו קבלה!

ממה נפשך — דאַרף מען אויף זיין גאַנצע נעכט און הונגערן גאַנצע טעג, לאָז מען כאַטש דערפֿון אַ נוצן האָבן, זאָל כאַטש זיין; תעניתים מיט סיגופֿים, זאָלן זיך כאַטש עפֿענען אַלע טויערן פֿון דער וועלט מיט סודות, רוחות און מלאַכים!

און זיי לערנען שוין קבלה אַ ציט!

צונד זיצן זיי ביים לאַנגן טיש, איינע אַליין. ביי יעדן איז צונד נאָך מיטאַג, ביי זיי איז נאָך פֿאַר פֿרישטיק. זיי זענען דאָך געוויינט דערצו. דער ראַש־ישיבה פֿאַרגלייבט די אויגן און רעדט; דער תלמיד זיצט אונטערגעשפּאַרט אויף ביידע הענט מיטן קאַפּ און הערט.

"In this, there are many gradations," said the teacher. "One person knows just a bit, another half, still another an entire melody. The illustrious Rabbi of Blessed Memory knew an entire melody and something in addition. I," he added sadly, "have been deemed worthy of but a single scrap, a bit so tiny."

He measured a little corner of his withered finger and continued:

"There are melodies that must have words. These belong to the lowest grade. There is a higher grade, a melody that sings itself, a melody without words, a pure melody. But this melody still requires a voice and it requires lips through which it emerges. Lips, however, are, as you well know, something physical, and even the voice, though it belongs to the nobler aspects of the physical world, is none the less physical in essence.

"Or, shall we say that the voice stands midway between the physical and the spiritual?"

"At any rate, the melody that needs a voice and is dependent upon lips, is not yet pure, at least, not entirely pure, not wholly and completely spirit.

"The highest grade of melody is singable without a voice. It is singable inside, within the heart of man, yea, in his very entrails.

"This is the deepest meaning of King David's expression: 'All my bones utter thy praise!' In the marrow of one's bones that melody must resound, which is the highest praise of God, blessed be his Holy Name. Such a melody is no longer the artificial product of a mere creature of flesh and blood. It is a part of that melody with which God created the universe, a part of that soul that he poured into the world..."

"This is the melody sung by the Heavenly Host. Yes, it was once sung by the illustrious Rabbi of blessed memory."

The discourse was interrupted by a disheveled lad with a rope about his hips, a porter. He came into the House of Learning. He put down on the table next to the teacher a bowl of cereal and a piece of bread, and said in a rude voice:

"Reb Tevel sends this food for the teacher!" He then turned about and, on his way out, he added: "I'll come for the dish later!"

Jarred out of ethereal harmony by the coarse voice of the porter, the teacher arose with some difficulty, and, dragging his big boots along, he made his way to the washstand.

אין דעם זענען דא, זאגט דער ראש־ישיבה, א סך בחינות: איינער קען א שטיקל, איינער א האלכן, איינער א גאנצן ניגון... דער רבי ז"ל האט געקענט א גאנצן ניגון, אפילו מיט א צושפיל!... איך (האט ער צוגעגעבן טרויעריק) האב קוים די זכיה צו א פיצעלע, אט אזוי גרויס...

ער האט אפגעמאסטן א פיצל פון דארן פינגער און האט ווייטער געצויגן:

— עס איז פאראנען א ניגון וואס מוז האבן ווערטער... דאס איז גאר א נידעריקע בחינה... עס איז פאראנען א העכערע בחינה... א ניגון וואס זינגט זיך אליין, גאר אן ווערטער — א ריינער ניגון! נאר דער ניגון דארף נאך האבן א קול... און ליפן, דורך וועלכע דאס גייט ארויס! און ליפן, פארשטייט, זענען דאך גשמיות! און דאס קול אפילו, עס איז אן איידעלער גשמיות, גשמיות איז עס!

לאז זיך, און דאס קול שטייט אויף דער גרענעץ צווישן רוחניות און גשמיות!

נאר סיי ווי סיי — דער ניגון וואס הערט זיך מיט א קול, וואס הענגט אפ פון די ליפן, איז נאך נישט ריין, נאך נישט אין גאנצן ריין... נאך ניט קיין אמתער רוחניות!...

דער אמתער ניגון אבער זינגט זיך גאר אן א קול... עס זינגט זיך אינעווייניק, אין הארץ, אין די געדערעם!

אט דאס איז דער סוד פון דוד המלכס ווערטער: «כל עצמותי תאמרנה... אינעם מארך פון די ביינער דארף זינגען, דארט דארף זיך דער ניגון — דער העכסטער שבח פאר גאט ברוך הוא! דאס איז ניט דער ניגון פון א בשר ודם, דאס איז קיין אויסגערט אכטער ניגון! דאס איז שוין א חלק פון ניגון, מיט וועלכן גאט האט די וועלט באשאפן, פון דער נשמה וואס ער האט אריינגעגאסן אין איר...»

און אזוי זינגט די פמליא של מעלה! אזוי האט געזונגען דער י"ד זכרונו לברכה!

דעם לימוד האט איבערגעהאקט א צעשויבערטער יונג מיט א שטריק ארום די לענדן — א טרעפער. ער איז אריינגעקומען אין בית־המדרש אנדערע-שטעלט א שילס גריץ מיט א שטיקל ברויט אויפן טיש לעבן ראש־ישיבה און מיט א גראב קול געזאגט: «ר' טעוול שיקט דעם ראש־ישיבה עסן? און האט זיך איבערגעדרייט, און, ארויסגייענדיק, צוגעגעבן: «שפעטער וועל איך קומען נאך דער שילס!»

ארויס, דורך דעם גראבן טרעפער־קול, פון דער געטלעכער הארמאניע, האט זיך דער ראש־ישיבה שווער אויפגעהויבן און איז, נאכשולעפנדיק די גרויסע שטייול, צוגעגאנגען צום פיור זיך וואשן.

He continued his discourse while walking, but with less fervor than before, and the pupil, glued to his seat, followed Reb Yekel with keen ears and burning dreamy eyes.

"Alas!" continued the teacher with a sad voice, "I am not deemed worthy of comprehending even at what stage this takes place or at what gate on the way to heaven! You see," he added with a smile, "I know the flagellations and the purifications that are necessary for this purpose and I may perhaps hand this knowledge down to you today."

The eyes of the pupil almost jumped out of his head, he opened his mouth to swallow every word. The teacher broke off, however, in order to wash his hands for the meal. Then, after wiping his hands and saying the proper prayer, he went back to the table and pronounced with trembling lips the blessing over the bread.

With quivering lean hands he lifted the steaming bowl; the warm vapor circled about his bony face. Then he put down the bowl, he took the spoon in his right hand, and warmed his left hand at the edge of the bowl. Meanwhile, he crushed with his tongue against his toothless gums the bit of salted bread over which he had made the blessing.

Having warmed his face with his hands, he wrinkled his brow, drew back his thin blue lips, and began to blow on the cereal.

Throughout all this time the pupil had not once taken his eyes off his teacher but, when the latter's trembling lips ran to meet the first spoonful of cereal, a sudden pang seized his heart; he covered his face with both hands and drew back into himself.

A few minutes later another lad came in with another bowl of cereal and bread:

"Reb Yosef is sending breakfast for the pupil!"

The youth, however, did not remove his hands from his face.

The teacher put down his spoon and walked over to his disciple. He looked at him for a time with pride and love, and then he touched him gently on the shoulder.

"They brought you something to eat," he roused the immovable figure with a friendly voice. Sadly and slowly the pupil removed his hands from his face; the face had become still paler and the sunken eyes burned still more wildly.

"I know, teacher," he answered, "but I won't eat today!"

"The fourth fast-day?" asked Reb Yekel in amazement. "And without me?" he added pretentiously.

גייענדיק האָט ער ווייטער גערעדט, נאָר מיט ווייניקער התלהבות, און דער תלמיד האָט אים פֿון זײַן אָרט נאָכגעיאָגט מיט די אויפֿגעשפיצטע אויערן און ברענענדיקע פֿאַרחלומטע אויגן.

נאָר, זאָגט ווייטער ר' יעקל מיט אַ טרויעריקער שטימע, איך האָב אַפֿילו די זכיה נישט משיג צו זײַן, אין וואָס פֿאַר אַ בחינה דאָס איז! אין וועלכן שער דאָס קומט! זעסט, גיט ער שוין צו מיט אַ שמייכל, די סיגופֿים מיט די צרופֿים וואָס מען דאַרף דערצו, די ווייס איך, און איך וועל זיי דיר נאָך אַפֿשר היינט איבערגעבן?

דעם תלמיד קריכן שיער די אויגן אויס; ער האַלט אָפֿן דאָס מויל צו כאַפֿן יעדעס וואָרט; נאָר דער רבי האַקט אָפֿ, ער וואַשט זיך, ווישט זיך די הענט, זאָגט „שאָו ידיכם". גייט צוריק צום טיש און מאַכט, מיט ציטערדיקע ליפֿן, די „המוציא"...

מיט ציטערדיקע דאַרע הענט הייבט ער אונטער די שיסל. די פֿאַרע פֿאַרדעקט אים מיט אַ וואַרעמען דונסט דאָס בייניקע פֿנים; דערנאָך שטעלט ער זי צוריק, נעמט דעם לעפֿל אין דער רעכטער האַנט און וואַרעמט די לינקע האַנט אין ראַנד פֿון שיסל. דערבײַ צעקוועטשט ער מיט דער צונג אָן די גאַלע דושאַנסלעס די רעשט „מוציא" מיט זאָלץ.

אַנגעוואַרעמט דאָס פֿנים מיט די הענט, קנייטשט ער שטאַרק אַזוי דעם שטערן, ציט צוואַמען די בלאַנע-בלאַע דאַרע ליפֿן און הייבט אָן בלאַזן?

בײַ דער גאַנצער צײַט האָט פֿון אים דער תלמיד קיין אויג נישט אַראַפֿ-געלאָזט. און בשעת דעם רבינס ציטערדיק מויל איז אַקעגנגעלאָפֿן דעם ערשטן לעפֿל גריץ, האָט אים עפעס אַנגעכאַפֿט בײַם האַרץ; ער האָט זיך פֿאַרשטעלט דאָס פֿנים מיט ביידע הענט און האָט זיך אין גאַנצן אַזוי אַנגעצויגן.

אין אַ פֿאַר מינוט אַרום איז אַרײַנגעקומען נאָך אַ יונג מיט נאָך אַ שיסל גריץ מיט ברויט:

„ר' יוסף שיקט דעם תלמיד אַנבניסן?"

נאָר דער תלמיד האָט נישט אַוועקגענומען די הענט פֿון פֿנים.

דער ראַש־ישיבה האָט אַוועקגעלייגט דעם לעפֿל און איז צוגעגאַנגען צום תלמיד, אַ ווילע האָט ער מיט שטאַלצער ליבע אויפֿן געקוקט, דערנאָך האָט ער אַזויגעהילט די האַנט אין דער פֿאַלע און אַנגערירט דעם אַקסל.

— מען האָט דיר געבראַכט עסן, וועקט ער אים מיט אַ פֿריינדלעך קול. טרויעריק און לאַנגזאַם האָט דער תלמיד אַוועקגענומען די הענט פֿון פֿנים און דאָס פֿנים איז נאָך בלאַסער געוועזן, און די אונטערגעשלאָגענע אויגן האָבן נאָך ווילדער געברענט.

— איך ווייס, רבי ענטפֿערט ער, נאָר איך וועל נישט עסן היינט!

— דער פֿערטער תענית? האָט דער ראַש־ישיבה געפֿרעגט פֿאַרווינדערט, —

— און אָן מיר? גיט ער צו מיט אַ פֿרעטענטיע.

"It's a different kind of fast. It's a fast of repentance."

"What are you talking about? You — and a fast of repentance?"

"Yes, teacher, a fast of repentance... A moment ago, when you began to eat, a thought flashed through me... to sin against the commandment: 'Thou shalt not covet!'"

Late that very night, the pupil woke his teacher. Both had been sleeping opposite each other on benches in the House of Learning.

"Teacher—teacher!" he called in a weak voice.

"What's the matter?" the teacher jumped up frightened.

"I was just now in the highest gradation..."

"How so" asked the teacher, still somewhat drowsy.

"It sang within me!"

The teacher sat up:

"How so? How so?"

"I don't understand it myself, teacher," the pupil replied in an even weaker voice. "Unable to sleep, I brooded over your discourse. I wanted, above all, to know the melody. In my great pain at not knowing the melody, I began to cry... everything in me cried; all my limbs cried to the Creator of the Universe!"

"At the same time, I practiced the prayers of purification that you handed down to me... a strange phenomenon: the prayers came not from my mouth but from somewhere inside of me... beyond the control of my own will! Suddenly, everything became so bright in me... I closed my eyes and nevertheless I felt light, bright light, lustrous light within me!"

"Yes!" said the teacher bending over him.

"Then, from all this brightness, I felt so good, so light, as though I were without mass, as though my body lost all its weight and I could fly."

"Yes! Yes!"

"Then I became cheerful, lively, full of laughter. My face remained immovable, my lips did not stir, and none the less I laughed... I laughed so pleasantly, so heartily, so joyfully."

"Yes, yes, yes, in supreme exultation!"

"Then something in me began to hum, it hummed like the beginning of a melody."

The teacher jumped down from his bench and suddenly stood beside the pupil.

— עס איז אן אנדערער תענית, ענטפערט דער תלמיד, עס איז א תענית-

תשובה!

— וואס רעדסטו? דו — און א תענית-תשובה?

— יא, רבי א תענית-תשובה... א רגע פריער, ווען איר האט אנגעהויבן

עסן, האב איך געהאט א היראה... עובר צו זיין אויף לא תחמוד!

*

אין דער זעלבער נאכט, גאנץ שפעט, האט דער תלמיד געוועקט דעם רבין.

זיי זענען ביידע געשלאפן, זיך קעגנאיבער, אויף בענק אין קלויז.

— רבי... רבי! האט ער גערופן מיט א שוואך קול.

— וואס איזו? האט זיך דער ראשישיבה אויפגעכאפט דערשראקן.

— איך בין צונד געווען אין דער הויכער מדרגה...

— ווי אזוי? פֿרעגט דער ראשישיבה נאך א ביסל פֿארשלאפן.

— עס האט אין מיר געזונגען!

— ווי אזוי, ווי אזוי?

— איך ווייס אליין נישט, רבי, האט דער תלמיד מיט נאך א שוואכערן

קול געענטפערט, איך האב נישט געקענט שלאפן, האב איך מיך פֿארטיפט אין

אזיער שמועס... איך האב געוואלט דווקא קענען דעם ניגון... און איך האב

פֿאר גרויס צער, וואס איך קען נישט דעם ניגון אנגעהויבן וויינען... עס האט

אין מיר אלץ געוויינט; אלע אברים האבן געוויינט פֿארן רבונו על עולם.

דערביי האב איך געמאכט די צרופים, וואס איר האט מיר איבערגע-

געבן... א ווונדערלעכע זאך: נישט מיטן מויל, נאר עפעס אינעווייניק... פֿון

זיך אליין! ראפטעם איז מיר ליכטיק געווארן... איך האב געהאלטן צו די אויגן,

און עס איז מיר געווען ליכטיק, זייער ליכטיק, זייער שטארק ליכטיק!...

— אט! בייגט זיך צו דער ראשישיבה.

— דערנאך איז מיר געווארן פֿון דעם ליכט אזוי גוט, אזוי ליכט... עס

האט זיך מיר געדאכט, אז איך וועג גארנישט, אז מנין גוף האט די וואג פֿארלוירן,

אז איך קען פֿליען...

— אט! אט!

— דערנאך בין איך געווארן לוסטיק, לעבעדיק, לאַנדניק... דאס פנים

האט זיך מיר נישט גערירט, די ליפן אויך נישט, און איך האב דאך געלאכט...

און אזוי גוט, אזוי גוט, אזוי הארציק, אזוי נחתדיק געלאכט!

— אט! אט! אט! מתוך שימחה!

— דערנאך האט עפעס אין מיר געברומט, ווי אן אנהייב פֿון א ניגון

געברומט...

דער ראשישיבה איז אראפגעשפרונגען פֿון זיין באַנק און איז מיט א מאַל

געווען ביים תלמיד: —

"Well? Well?"

"Then I heard, how it began to sing inside of me."

"What did you feel? What? What? Tell me!"

"I felt that all my senses were closed and shut tight, and something inside of me was singing . . . as a melody should be sung, but without words, just so . . ."

"But how? But how?"

"No, I cannot. . . I knew it before . . . then the singing turned into . . . turned into . . ."

"Turned into what? What?"

"Into a sort of playing, as though there were a violin inside of me as though Yone, the musician, were sitting inside of me and playing melodies at the Rabbi's table! The playing was, however, much better, much nobler, with still more spirit, and all this without a voice, without the trace of a voice—pure spirit! . . ."

"Blessed art thou! Blessed thou! Blessed!"

"Now it's all gone," said the pupil sadly, "my senses have again opened up and I am so tired, so very tired, so-o ti-ired, that I . . ."

"Teacher," he suddenly exclaimed, clutching at his heart, "teacher, say the last Confession with me! I am being called. Among the Heavenly Host another chorister is needed! An angel with white wings! . . . Teacher! Teacher! *Shma Yisroel*, Hear O Israel, *Shma-a Yis - -*"

*

The entire city, every individual in it, wished for such a death for himself. The teacher, however, felt that this kind of death was still inadequate.

"A few more fast-days," he sighed sadly, "and he would have died still better, being kissed by God!"

— נו . . . נו . . .

דערנאך האָב איך געהערט, ווי עס האָט אין מיר אָנגעהויבן זינגען!

— וואָס האָסטו געפֿילט? וואָס? וואָס? זאָג!

— איך האָב געפֿילט, אַז אַלע חושים זענען מיר פֿאַרשטאַפֿט און פֿאַר-מאַכט, און עפעס אינעווייניק זינגט . . . און אַזוי ווי מען דאַרף — גאַר אָן ווערטער, אַט אַזוי . . .

— ווי אַזוי? ווי אַזוי?!

— ניין, איך קען נישט . . . פֿריער האָב איך געוואוסט . . . דערנאָך איז פֿונעם

זינגען געוואָרן . . . געוואָרן . . .

וואָס איז געוואָרן — וואָס? . . .

— אַ מין שפּילן . . . גלייך, להבדיל, איך וואָלט אינעווייניק אין מיר אַ פֿידל געהאַט, אָדער גלייך יונה פֿלי-זמר זאָל אין מיר זיצן און שפּילן זמירות, ווי בנים רבין צו טיש! נאָר עס האָט געשפּילט נאָך בעסער, נאָך איידעלער, מיט נאָך מער רוחניות! און אַלץ אָן אַ קול, אָן אַ שום קול — ס אַ מ ע רוחניות! . . .

— וויל איז דיר! וויל איז דיר! וויל איז דיר!

— צונד איז אַלץ אַוועק! מאַכט טרויעריק דער תלמיד: עס האָבן זיך

מיר צוריק געעפֿנט די חושים, און איך בין אַזוי מיד, אַזוי מיד, אַזוי . . . מיד! . . . אַז איך . . .

— רבי — האָט ער ראַפּטעם אַ געשריי געטון, זיך אַנכאַפּנדיק בנים האַרץ:

רבי! זאָגט מיט מיר ווידוי! מען איז געקומען נאָך מיר! עס האָט דאַרט אין פּמליא של מעלה אַ זינגערל פֿאַרפֿעלט! אַ מלאך מיט ווינסע פֿליגל! . . . רבי! רבי! שמע ישראל! שמעע . . . יש . . .

*

דאָס גאַנצע שטעטל ווי איין מענטש האָט זיך געוואונטשן אַזאַ טויט, נאָר

פֿאַרן ראַש-ישיבֿה איז נאָך ווייניק.

נאָך אַ פֿאַר תעניתים, קרעכצט ער, וואָלט ער שוין געשטאַרבן „בנשיקה“!

MIGRATIONS OF A MELODY

You would like to hear a melody of Talne?

Perhaps you think it's a trifling matter; a person has merely to take a melody of the Sabbath's closing feast and sing it? But it isn't as simple as you think.

A Talne-melody must be sung by a large group. Community singing alone can do justice to it.

You want to join in singing it? No, friends, a Talne-melody can't be sung with the help of Polish Hassidim!

You have no idea, not the slightest conception, of music!

I am quite familiar with your musicians, your cantors. You call it playing, I call it screeching; and when you sing, you sound like chickens being slaughtered. The religious melodies emerge from your throats so strange and wild. As for your marches and dance-rhythms, they are even more savage than your manners and your gestures. You call this music Hassidic! Well, we had Hassidim of a different sort!

Where do our melodies come from? Perhaps we inherited them; perhaps they are native to our district. In our district of Kiev, there isn't a house without a violin. A respectable child or, to use the expression more common among us, a father's child must have a fiddle, he must be able to play.

You want to know how many men live in a house? You merely have to look at the walls! The number of fiddles hanging there tells you the number of men.

All play: the grandfather plays, the father plays, the son plays.

It's a pity, however, that each generation plays its own tunes, each plays differently, each has its own peculiar style.

The old grandfather plays Sinai-melodies or such synagogal chants as *Kol-Nidre*, *Shoshanas-Yakov*, *Gdi-Kshur-Yodaim*, etc. The father, an adherent of Hassidism, likes to go all out on the strings in the good old Jewish style. The son, in turn, plays from notes, plays musical selections from the theatrical repertoire. The melody varies with each generation.

א גילגול פון א ניגון

— א טאלנער ניגון ווילט איר?

דאכט זיך אין פלוג א קלייניקייט — נעמען א ניגון פון א טאלנער שלש-סעודות און נאכזינגען! עס איז אבער נישט אזוי ווי עס דאכט זיך!

דער טאלנער ניגון מוז געזונגען ווערן ברב עם, חברה מוז אים זינגען! אונטערהעלפן ווילט איר? ניין, ברידער! מיט דער הילף פון פוילישע חסידים זינגט זיך נישט קיין טאלנער ניגון!

איר האָט גאָר קיין השגה, קיין ידיעה אין נגינה!

איך הער דאָך אנערע פלייזמרים, אנערע חזנים! עס גרימפלט זיך, נישט עס שפילט, און בנים זינגען ריסט איר אַנך ווי געקוילעטע הענער! אפילו די סיני-ניגונים קומען בני אַנך אַרויס משונה-ווילד... און אנערע מאַרשן, אנערע קאָזאַקלעך? זיי זענען נאָך ווילדער ווי אנערע תנועות און העוויות! איר זאָגט, עס איז חסידות!... ביי אונדז זענען אנדערע חסידים!...

פֿון וואָנען מיר האָבן נגינה? אפֿשר קומט עס שוין בירושה און אפֿשר ליגט עס אין דער געגנט!

אין אונדזער קינעווער געגנט איז אין בית אָן אַ פֿידעלע!

אַ בעל-הבתיש קינד אָדער, ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטן: אַ טאַטנס אַ קינד, מוז האָבן אַ פֿידעלע, מוז קענען שפילן....

איר ווילט וויסן, וויפֿל מאַנסלייט עס געהערן צו אַ שטוב? קוקט אויף די ווענט! וויפֿל עס הענגען פֿידעלעך, אזוי פֿיל מאַנסלייט!

אַלע שפילן: עס שפילט דער זיידע, עס שפילט דער פֿאַטער, עס שפילט דער זון....

עס איז נאָר אַ שאָד, וואָס יעדער דור שפילט זיך זינס, שפילט אַנדערש, שפילט באַזונדער!

דער אַלטער זיידע שפילט סיני-ניגונים אָדער אזוי חזישע זאַכן: אַ «פֿלנדריי», «שושנת יעקב», אַ «גדי קשור ידים» — אַ דאגה וואָס? דער פֿאַטער, אַ חסידישער מענטש, צעגייט זיך אין אַ גוט-יידישן שטייגער! דער זון ווייטער, שפילט שוין פֿון נאַטן! מען שפילט שוין גאָר פֿון טעאַטער!

אזוי ווי דער דור, אזוי איז דער ניגון!

What do Hassidim do, when they have no whiskey? They talk about whiskey. To sing alone, without group accompaniment, without the inspiration of community participation, is impossible; therefore, let us talk about music.

Music, as you know, is really something great. All of Talne used to look forward all week to the *Mlave-Malke*, and the essence of the *Mlave-Malke* was its characteristic melody.

Everything depends on *who* sings and *what* he sings.

With the identical bricks you can build either a synagogue or a monastery, a palace or a prison, even a poorhouse. With the same letters of the alphabet, you write, on the one hand, the mystic words of Holy Writ and, on the other hand, the greatest blasphemies.

With the very same sounds you can ascend to the highest stage of religious fervor and commune with God but you can also descend to the deepest pool of hell and wallow there like a worm in the mire.

A letter — is what is read; a melody — is what is sung.

To illustrate, just take a happy, catchy tune, known as a *Freilachs*. This can be sung at a Talne *Mlave-Malke* on the night of that Sabbath which commemorates Israel's liberation from ancient Egypt — a happy occasion, bringing to mind acts of piety and deeds of goodness; and the same catchy tune can also express the joy of a lawless bird in a boundless world!

A melody burns, aflame with love, drenched with love; but ah! love has many gradations: there is, on the one hand, love of God, love of the universe, love of Israel, and, on the other hand, love of self and love (God forbid) of another man's wife.

A melody wails, a melody weeps, but it may be, in the one case, a wailing on account of the serpent and the lost paradise, and, in the other case, a weeping over the destruction of the Temple and the exile of the Divine Presence from the Holy of Holies, or else a weeping over our Jewish poverty and degradation. "See, Lord, the state to which we have been reduced," laments one melody, while another melody laments that a beautiful woman is unwon.

There is a melody full of longing; but what is the object of its longing? In one case, a soul longs to return to its divine source, and in the other case, a toothless old dog longs for vanished youth and the evil passions of years gone by.

— וואָס טוען חסידים, אָז עס פֿעלט אַ ביסל בראַנפֿן? רעדט מען פֿון בראַנפֿן... זינגען איינער אליין, אָן חברה, אָן אַ ברען פֿון עולם, קען מען נישט; וועלן מיר רעדן פֿון נגינה....

נגינה, מוזט איר וויסן, איז אַ גרויסע זאָך! גאַנץ טאַלנע איז געשטאַנען אויף מלווה-מלכהס, און דער עיקר מלווה-מלכה איז געווען דער ניגון!

עס ווענדט זיך נאָר, ווער עס זינגט און וואָס ער זינגט....

מיט די אייגענע ציגל קען מען שטעלן אַ שול און אַ קלויסטער, אַ פּאַלאַץ און אַ תּפֿיסה, און גאָר אַ הקדש!

מיט די אייגענע אותיות שרעכט מען סודות התורה און, להבדיל, דאָס גרעסטע אַפיקורסות! און מיט די אייגענע קולות קען מען אַרויף צו דער העכט-טער מדרגה פֿון התלהבות און דבֿקות, און מען קען אַראַפּ ביזן שאל תחתיה און וואַלגערן זיך דאָרט ווי אַ וואַרעם אין בלאַטע!

אַ בריווול — ווי מען לייענט עס; אַ ניגון ווי מען זינגט אים!

נעמט למשל אַ „פֿריילעכטס“; קען עס זיין אַ טאַלנער שבת-שירהדיקע מלווה-מלכה — אַ שימחה פֿון מיצוות און מעשים-טובֿים; און עס קען זיין די פֿרייד פֿון אַן אויסגעלאַסענעם פֿויגל אין אַ הפֿקר-וועלט!

אַ ניגון ברענט, טאַקע „תּוכו רצון אַהבה“ — אויסגעווייקט איז ער מיט ליבשאַפֿט; נאָר ליבשאַפֿטן זינגען פֿאַראַן אַ סך; עס איז פֿאַראַנען אַהבת המקום, אַהבת הבריות, אַ ליבשאַפֿט צו פּליישראל... איינער אַבער האָט גאָר זיך אליין ליב, צי גאָר, רחמנא ליצלך, אָן אַש-איש!

אַ ניגון קלאַגט זיך, אַ ניגון וויינט, נאָר איינער וויינט אויפֿן נחש, אויפֿן פֿאַרלוירענעם גן-עדן; אַ צווייטער — אויף גלות השכינה, אויף חורבן בית-המיקדש, אויף אונדזער דלות און שיפֿלות!... „ראה עמידתנו“... קלאַגט ער זיך, דער ניגון... און נאָך אַ ניגון וויינט, אַז עמעצן איז אַ יפֿה פֿיה אַנטלאַפֿן!

עס איז פֿאַראַנען אַ ניגון פֿול מיט בענקשאַפֿט; נאָר צו וואָס בענקט ער, דער ניגון? עס בענקט אַ נשמה צוריק צו איר שורש, און עס בענקט אַן אַלטער כלבֿ אָן ציין צו יונגע יאָרן מיטן יונגן יצר-הרע!

Take, for instance, the song:

Red Dovidl once lived in Vasilkov, in Vasilkov,
And now he lives in Talne;
Red Dovidl, Reb Dovidl once lived in Vasilkov,
And now he lives in Talne!

Singers of Talne intone this song and so do singers of Vasilkov. When those of Talne sing it, it is a real happy *Freilachs*. It pours out in glee, it is aflame with joy. But when those of Vasilkov attempt it, the same melody is imbued with pain and saturated with melancholy. The difference is caused by the kind of soul that the singer incorporates in the melody.

A melody, as you doubtless know, is a sum of sounds or, as others say, a totality of tones.

The sounds or tones are derived from nature. A person does not invent them. In nature there is no lack of sounds. Every object has its own sound, its characteristic tone, sometimes even an entire melody.

There is a tradition about the harmony of the spheres. Everlastingly day sings unto day and night unto night. People and birds sing. Animals, wild and domestic, find utterance in song. A stone makes a sound as it strikes another stone, metals resound, running water is not silent, and what a variety in the tones of a forest! A forest needs but the slightest breeze to sing as quietly and as sweetly as a Wallachian melody. Furthermore, does not the onrushing locomotive, that monster with the red flaming eye, intoxicate us with its wild song? Not even the silent fish are wholly silent. In an old book I read that certain fish produce a musical sound: they swim to the shore at times, beat with their tails on the sand or on a stone, and rejoice at the sound.

Are nature's tones few? If only there were an ear to catch them all as in a net, to soak itself full of them as a sponge soaks itself full of water!

Tones alone do not, however, make a melody. A heap of bricks is not yet a house. Tones are the body of a melody. The soul is still lacking. And the soul of a melody comes from some emotion of a human being, such as love, anger, pity, vengeance, longing, remorse, sorrow. In short, everything a person feels can be embodied in a melody—and a melody lives.

נעמט כאַטש דאָס לידל:

ר' דודל האָט געווינט אין וואַסילקאָוו — אין וואַסילקאָוו
און היינט וווינט ער אין טאַלנע;
ר' דודל, ר' דודל האָט געווינט אין וואַסילקאָוו,
היינט וווינט ער אין טאַלנע! ...

עס זינגען עס טאַלנער, עס זינגען עס וואַסילקאָווער! נאָר אַז די טאַלנער זינגען, איז עס אַן אמת „פֿריילעכס“, שפּריצט עס און ברענגט מיט שימחה, מיט תּענוג; זינגען עס אַבער וואַסילקאָווער, איז עס אויסגעוויקט מיט צער און מרה־שחורה! און ווענדן ווענדט זיך עס אין דער נשמה וואָס מען גיט אַרײַן אין ניגון! ...

דער ניגון, מוזט איר וויסן, איז אַ סך־הכל פֿון קולות אָדער, ווי יענע זאָגן — טענער.

די קולות אָדער די טענער נעמט מען פֿון דער טבע; זיי איז קיינער נישט מחדש, און אין דער טבע פֿעלט נישט קיין קולות. אַלץ האָט אַ קול, זיין אייגענעם קלאַנג, אויב נישט נאָר אַ גאַנצן ניגון!

די גלגלים, האָבן מיר אַ קימאָדן, זינגען; טאָג און נאַכט — „יום ליום... לילה ללילה...“ האָבן זייער זמר... מענטשן און פֿייגל זינגען, חיות ובהמות זאָגן שירה... אַ שטיין אָן אַ שטיין קלאַפט, מעטאַל קלינגט... וואַסער, אַז עס לויפֿט, שווינגט עס נישט; היינט אַ וואַלד! ביים קלענסטן ווינטל, זינגט ער דאָך אַ „וואַלד“, אַן אמתן, שטיילן, זיסן וואַלד! און די באַן למשל — די חיה־רעה מיט די רויט־פֿלאַמענדיקע אויגן, אַז זי לויפֿט, באַטויבט זי נישט מיט איר געזאַנג? אַפֿילו די שטומע פֿיש, האָבן איר אין אַן אַלט ספֿר געזען, גיבן אויך אַ מאָל אַרויס פֿון זיך אַ קול נגינה. טייל פֿיש, שטייט אין ספֿר, שווימען פֿון צייט צו צייט צו צום ברעג, קלאַפֿן מיט די עקן אין זאַמד, אויף אַ שטיין און זענען זיך דערמיט מחיה!

ווייניק קולות? מען דאַרף נאָר האָבן אַן אויער, עס זאל די קולות אויפֿ־כאַפֿן ווי אַ נעץ, אַזאַנזאַפֿן ווי אַ שוואַם!

נאָר פֿון טענער אַליין איז נאָך קיין ניגון נישט!

אַ הויפֿן ציגל איז נאָך נישט קיין הויז!

דאָס איז ערשט דער גוף פֿון ניגון; ער דאַרף נאָך אַ נשמה!

און די נשמה פֿון אַ ניגון איז שוין אַ געפֿיל פֿון אַ מענטש; זיין ליבשאַפֿט, זיין צאַרן, ליבטעליקייט, נקמה, האַרץ־בענקעניש, חרטה, צער — אַלץ, אַלץ וואָס אַ מענטש פֿילט קאָן ער אַרײַנגעבן אין אַ ניגון, און דער ניגון לעבט.

*

I believe that whatever imparts life must itself be alive.

I insist that if a melody fills me with zest for life, if it gives me new vitality, a new soul—then a melody lives!

As proof, take a melody and cut it up, sing it upside down, start with the middle and then continue with the beginning and the end, well, do you still have a melody? You have the sum of all the sounds; there is not a single tone missing; but the soul of the melody is gone. You have killed a living white dove and beneath your knife the soul has vanished. The melody has died, only its corpse is left!

In Talne, it is as clear as daylight that a melody lives!

*

A melody lives, a melody dies, a melody is forgotten, just as an interred person is forgotten.

Once the melody was young and fresh, bubbling over with life, but in the course of time it became feeble and aged. Its heyday was over and its strength departed. It became sick and senile. Then somewhere it breathed its last breath and the earth knew it no more.

A melody can, however, experience resurrection.

Suddenly someone happens to recall an old melody, suddenly it swims into his consciousness and breaks forth from his lips. Involuntarily, new feeling is put into it and it lives as almost a new melody.... This can be called a reincarnation of a melody.

*

Perhaps you don't grasp my meaning. How am I to convey to a blind person what light is?

Let me try. You like stories and so I'll tell you a story about a reincarnation of a melody. Listen!

*

About fifteen miles past Berditchev, just beyond the forest, there is a little town called Machnovke. In this town there was once a fairly good band of music. The conductor of the band, Reb Chaiml, was an excellent musician, a pupil of the great Pedozur of Berditchev. Reb Chaiml himself did not create melodies; he was not a composer, but he could take the compositions of others, interpret

וואָרעם איד, רבותים, גלייב, אַז דאָס וואָס מיך איז מחיה מוז אַליין האָבן אַ חיות, לעבט אַליין!

און הענט, אַז אַ ניגון איז מיך מחיה, אַז איך באַקום פֿון אַ ניגון אַן אמת חיות, אַ נייע נשמה, זאָג איד, אַז אַ ניגון לעבט....

און וואָ ראיִה: נעמט אַ ניגון און צעשנעט אים, זינגט אים קאָפּיר, כאַפט פֿרײַער אַרויס די מיט און דערנאָך זינגט די התחלה מיטן סוף, נו, האָט איר אַ ניגון? בסך־הכל האָט איר אַלע קולות, עס פֿעלט אַפֿך קיין איינציקער טאָן, נאָר די נשמה איז אַרויס! איר האָט אַ לעבעדיקע וויסע טויב געקוילעט, און אונטערן מעסער איז אַרויס די נשמה!

עס איז געוואָרן אַ מת, אַ בר־מנן פֿון אַ ניגון!

אין טאַלנע איז ברור פּשמש, אַז אַ ניגון לעבט!

און אַ ניגון לעבט, און אַ ניגון שטאַרבט; און מען פֿאַרגעסט אַ ניגון ווי מען פֿאַרגעסט אַ שוּכ־פֿר!

יונג און פֿריש איז ער אַ מאָל געווען, דער ניגון! מיט פֿריש לעבן האָט ער געשפּריצט... מיט דער ציט איז ער אַפּגעשוואַכט געוואָרן, ער האָט אַפֿ־געלעבט זיין ציט און די כוחות זענען אים אויסגעגאַנגען... עב־רובטל איז ער געוואָרן... דערנאָך איז זיין לעצטער הויך אַרײַן אין דער לופֿט און ערגעץ פֿאַרשטיקט געוואָרן — וואַינגו!....

נאָר אַ ניגון קען אויפֿשטיין תּחית המתים....

פּלוצעם דערמאַנט מען זיך אַן אַלטן ניגון, ער שווימט פּלוצעם אַרויס און ריזט זיך פֿון מויל אַראָפּ... נישט ווילנדיק לייגט מען אין אים אַרײַן אַ ניי געפֿיל, אַ נייע נשמה, און כּמעט אַ נייער ניגון לעבט....

דאָס איז שוין אַ גילגול פֿון אַ ניגון....

איר פֿאַרשטייט מיך ווייניק... רעדט מיט אַ בלינדן וועגן ליכט.

ווייסט איר וואָס? מעשיות האָט איר דאָך ליב, וועל איך אַפֿך דערציילן אַ מעשה וועגן אַ גילגול פֿון אַ ניגון... הערט!

*

דריי־פֿיר מײַל אונטער בערדיטשעוו, באַלד נאָכן וואַלד, איז פֿאַראַגען אַ שטעטל מאַכנאָווקע; און אין דעם מאַכנאָווקע איז געווען אַ נישקשהדיקע קאָפעליע כּל־זמר. נאָר דער ראַש־וראשון זייערער, ר' חיימל האָט ער געהייסן, דער איז געווען אַ בריה פֿון אַ מוזיקאַנט — פּדהצור בערדיטשעווערס אַ תּלמיד. דער ר' חיימל איז נישט געווען קיין מחדש פֿון ניגונים, דאָס הייסט: ער איז נישט געווען קיין קאָמפּאָזיטאָר, נאָר אויספֿירן אַ זאָך, מטעם זיין, פֿאַרטייטשן, ממש

them, elaborate on them, put feeling into them. Therein lay his musical talent.

Chaiml was a lean and unimpressive figure. But, when he began to play, he was suddenly transformed; the lowered eyebrows were raised slowly, the quiet deep eyes radiated a halo of pity over the entire face. It was obvious that he was no longer in this world and that, while his hands were playing of their own accord, his soul was winging ever higher and higher in the world of song. Often he would forget himself and begin to sing, and his voice was like that of a clarinet, so clear, so pure.

If Chaiml had not been a simple pious Jew, almost a simpleton, he would not have suffered privations with his eight children in Machnovka. He would have played or sung in some theatre, he might even have been by now chief cantor in Berlin or Paris. Berditchev produces quite a few people of this type, however, people like Chaim Simpleton who stay at home and are dependent on the credit which the local storekeepers allow them month after month, advances to be repaid from some profitable wedding somewhere at some time.

Well, one day a really rich wedding was in prospect. The richest in Machnovka. At the house of Berl Katzner's widow.

Berl Katzner himself—his spirit may come in a dream to strangle me for these words—was a great usurer and a still greater miser. He was even too miserly to eat a decent meal but would go about and pick up the crumbs left over by the children. Moreover, the man had a heart of iron.

Before his death, almost in the very agony of dying, he called his oldest son to his side, had the account books brought over, and pointed out, with a finger already turning brown and blue, what installment was still unpaid. He then admonished his heir: "You must under no circumstances allow additional time for this payment. Do you hear? By the obedience you owe to a father, I forbid you!"

Then he called over his wife and told her to hide the copper utensils hanging on the walls. "Once I close my eyes," he said, "everything will be gone with the wind." With these words, his soul took its flight.

He left half a million!

His widow, as I mentioned, was about to marry off her daughter and wanted to do so in a hurry, because she herself was thinking

אַרבענלייגן אין האַרץ — דאָס האָט ער געקאָנט; אין דעם האָט שוין זיין גבורה געשטעקט!

אַ ייד איז ער געווען אַ דאַרער, אַ טרוקענער. האָט ער אָבער אָנגעהויבן שפּילן, איז ער פּלוצעם געוואָרן גאַר אַן אַנדער מענטש: די אייביק אַראָפּגע-לאָזטע ברעמען האָבן זיך לאַנגזאַם אויפֿגעהויבן, און פֿון די שטילע, טיפֿע אויגן איז געפֿאַלן אַן אמתע שנין פֿון רחמנות איבערן בלאַסן פנים. מען האָט געזען בחוש, אַז צונד איז ער נישט קיין היגער, זינע הענט שפּילן אַליין, פֿון זיך, און די נשמה פֿליט ערגעץ אַרום הויך, הויך אין עולם הזימרה... טייל מאָל פֿלעגט ער זיך פֿאַרגעסן און אָנהייבן זינגען אויך, און אַ קול האָט ער געהאַט — אַ קלאָרנעט, אַזוי קלאָר און אַזוי ריין...

וואָלט דער חיימל נישט געווען קיין פֿרומער, פשוטער ייד, כמעט אַ תּם, וואָלט ער זיך נישט געקוועלט מיט אַכט קינדערלעך אין מאַכנאווקע. ער וואָלט שוין ערגעץ געשפּילט אָדער געזונגען אין אַ טעאַטער, און אפֿשר קאַר-הון גע-וואָרן אין אַ בערלין צי פֿאַריז... נאָר אַזוי ינע לייט גיט שוין אַרויס פֿון זיך בערדיטשעוו. חיימל תּם זיצט זיך אין דער היים און באַרגט חדשים לאַנג אין אַלע שפּינגעוועלבלעך על חשבון פֿון אַ בעל-הבתישע חתונה וואָס מוז דאָך אַ מאָל זיין!

און דעמאָלט האָט זיך פּונקט געמאַכט אַ גבירישע חתונה; און ביים פּער פֿון מאַכנאווקע, ביי בערל קאַצנערס אַלמנה.

בערל קאַצנער אַליין, ווערן זאָל ער מיך קומען, איז געווען אַ גרויסער וואַכערניק, אַ קמצן — נאָך אַ גרעסערער. אין מויל אַרײַן האָט ער זיך נישט פֿאַרגענוגן... ער פֿלעגט אַרומגיין און קלעבן קרישקעלעך נאָך די קינדערס עסן... אַן אַינזערן האַרץ האָט ער געהאַט, דער מענטש!

פֿאַרן טויט, כמעט אין מיטן דער גסיסה, רופֿט ער צו דעם עלטסטן זון, הייסט זיך דערלאַנגען די ביכער, און ווייזט אַן מיט אַ בלאַנע-בלאַען פֿינגער, וווּ עס איז נישט באַצאָלט קיין ראַטע! און "פּראָלאַנגירן, זאָגט ער, חס-ושלום! הערסט! בגזרת פיבוד-אַב!"

דערנאָך האָט ער צוגערופֿן דאָס ווייב און געהייסן באַהאַלטן דאָס קופּער וואָס האָט געהאַנגען אויף דער וואַנט: "מאָך איך צו אַן אויג, זאָגט ער, איז אַלץ הפּקר!" — און מיט דעם איז אים די נשמה אַרויס!

איבערגעלאָזט האָט ער טאַקע אַ האַלבן מיליאָן!

ווי געזאָגט, חתונה דער טאַכטער מאַכט די אַלמנה, און זי אַנלט צו, ווייל זי וויל זיך אַליין אויך לאָזן רעדן אַ שידוך, אַ שטיין איז איר אַראָפּ פֿון האַרץ! אויפֿגעריכט איז זי געוואָרן!...

of a possible match in the near future. A stone had been lifted from her heart, she felt rejuvenated.

Chaiml, the musician, also had a daughter to marry off and he too was waiting for the announced wedding as for the coming of the Messiah.

The widow, however, got an idea that she wanted to call in Pedozur from Berditchev.

Why? There would be in-laws from Kiev, connoisseurs from Kiev; she, therefore, wanted a new *El Mole Rachmim* to be played at the wedding ceremony during the veiling of the bride, a new melody and not the hackneyed one. A wedding, which was to cost so much, would cost a little more—and may the guests from Kiev open eyes and ears!

Chaiml almost died of chagrin!

The entire city was up in arms. Chaiml was well-liked. Besides, everybody pitied him—such a poor Jew! A compromise was effected. According to its terms, Chaiml was to play with his band at the wedding, but beforehand he was to travel to Berditchev at the expense of the wealthy widow and was to get from Pedozur a new *El Mole Rachmim*.

Chaiml took the few roubles, left the greater part for his wife and children, hired a wagon, and was on his way to Berditchev.

And here the story of the migration of a melody begins.

*

Isn't there a saying: poor men have no luck? Well, just as Chaiml drove into Berditchev at one end, Pedozur drove out of Berditchev at the other end. He had been invited to a *Mlave-Malke* at Talne. The Rabbi of Talne was an admirer of Pedozur and was wont to say of him: "Divine mysteries are contained in Pedozur's melodies. What a pity that he himself is unaware of them!"

Chaiml ran about the streets perplexed and distraught. What was he to do now? He mustn't return home without an *El Mole Rachmim*—that was absolutely inconceivable. Nor could he continue on to Talne nor even wait at Berditchev until Pedozur came back, because the sum at his disposal was limited. The wealthy widow had given him very little and of that little he had left the major portion with his wife. Naturally, he was now worried.

At this critical moment, as he paced the streets, his attention was drawn to the following scene:

און אז חיימל פלייזט דאָרף אויך חתונה מאַכן אַ טאַכטער, וואָרט ער מן-הסתם אויף דער חתונה ווי אויף משיח... .

פֿאַלט אָבער אַזן דער אַלמנה, אַז זי וויל אַראָפּברענגען פּדהצורן פֿון בערדיטשעוו.

באַשר בכּז? עס וועלן זײַן קיעווער מחותנים, קיעווער מבינים, וויל זי צום באַדעקנס אַ נײַעם אל מלא רחמים; ניט, זאָגט זי, קיין אַלטע אָפּגעשלאָגענע הושענאו עס קאָסט אַזוי פֿיל, זאָל נאָך קאָסטן, און זאָלן די קיעווער זען! חיימל איז שווער אויסגעגאַנגען.

אין שטאַט איז אויך געוואָרן אַ גערודער; מען האָט אים זייער ליב גע- האָט, חיימלען; און עס איז גלאַט אַ רחמנות אויף אַ יידן אַן אַביון... מע לייגט זיך אַרײַן אויף אַ פּשר; און סוף-פּל-סוף איז געבליבן, אַז שפּילן זאָל טאַקע חיימל מיט דער קאַפעליע, נאָר פֿאַר דער חתונה זאָל ער זיך אַראָפּכאַפּן, אויף דער גבירהס הוצאות, קיין בערדיטשעוו און ברענגען פֿון פּדהצורן אַ נײַעם אל מלא רחמים.

חיימל כאַפט עטלעכע רובל — דערפֿון לאָזט ער איבער אַ גרעסערע העלפֿט דעם ווייב מיט די קינדער — דינגט אַ פֿור, און לאָזט זיך קיין בער- דיטשעוו.

און דאָ הייבט זיך אַן די מעשה מיטן גילגול.

ווי זאָגט מען עפעס, אַן אַרעמאַן האָט מזל! פֿאַרט חיימל פֿון איין זײַט אַרײַן קיין בערדיטשעוו, און פּדהצור פֿאַרט פֿון דער אַנדערער זײַט אַרױס פֿון בערדיטשעוו! פּונקט האָט מען אים פֿאַרבעטן קיין טאַלנע אויף מלווה-מלפּה! דער טאַלנער, מוזט איר וויסן, האָט שטאַרק געהאַלטן פֿון פּדהצורן. «סודות התורה», פֿלעגט ער זאָגן, «שטעקן אין זײַנע ניגונים! עס איז נאָר אַ שאָד, וואָס ער אַליין ווייסט זיי נישט»

מילא, חיימל דרייט זיך אַרום ווי אַן אָפּגעסטער אין די גאַסן.

וואָס זאָל ער טון? אַהיימפֿאַרן אַן אַן «אל מלא רחמים» טאָר ער נישט — די וועלט וועט זיך קערן! נאָכפֿאַרן קיין טאַלנע אָדער וואָרטן ביז פּדהצור וועט צוריקקומען, קען ער נישט — ער האָט אויסגערעכנטע הוצאות! די גבירה האָט אים ווייניק וואָס געגעבן און איבערגעלאָזט דעם ווייב האָט ער אַ סך! האָט ער טאַקע ווילד צער!

פּלוצעם דערזעט ער אין גאַס אַזאַ מין סצענע:

Picture to yourself a beautiful sunny weekday; a woman appears in the street, dressed in her Sabbath finery, or, to use the expression current in Berditchev, arrayed in honey and vinegar; on her head she wears a strange high hat with long, unusually long ribbons, the gaudiest ribbons imaginable; in her hand she holds a big, white, silver tray.

The young woman is followed by a band of music. The musicians play and the woman skips along in dancing gait. At times, she and the band stop in front of a house or a store and execute a dance on the spot... The music lures the people of the entire neighborhood. Doors and windows are jammed with onlookers.

The music plays. The young woman dances. The gay ribbons fly through the air. The tray glitters and glistens. The crowd shouts: "Congratulations! Good luck!" and throws coins in profusion. The young woman, dancing on, catches the coins in the tray. The coins sparkle and resound in unison with the rhythm.

What does it all mean? Just an ordinary occurrence. Berditchev is a Jewish town. It has Jewish customs and this is its way of collecting a dowry for a poor bride.

Chaiml was acquainted with this custom. He knew that the women made up their own dances and that Pedozur himself composed a new melody for each of these occasions. That was his contribution. People came to him, told him of the bride, of her family, of the match in prospect, of the poverty... He would listen in silence, with closed eyes; often he would cover his face with his hands; and when the entire story had been told and silence prevailed, Pedozur would begin to hum a melody. . .

Chaiml knew all this. Why then did he stand there with mouth agape and ears wide open?

He had never before heard such a catchy tune, a *Freilachs* which laughed and wept at the same time, a melody filled with both pain and pleasure, a song in which sorrow and happiness were commingled and melted together, an epithalamium really fit for the wedding of an orphaned girl.

Suddenly he leaped into the air: he had found what he needed.

On the way home from Berditchev, the driver took on additional passengers. Chaiml didn't object. The passengers, among whom

שטעלט אַן אַ פֿאַר, אין אַ שיינעם, העלן וואַכנטאָג גייט זיך איבער דער גאַס אַ וויבל, אַנגעטון בגדי שבת ויום-טובֿ, אָדער ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטן, אויסגעפּוצט אין האַניק און אין עסיק... אויפֿן קאַפּ טראָגט זי אַ מאַדנעם ציפּיק, מיט לאַנגע, לאַנגע בענדער, סטענגעס פֿון פֿאַרשיידענע לעבעדיק־שריינדיקע קאַלירן!

אין דער האַנט האַלט זי אַ גרויסע ווייסע, זילבערנע טאַץ.

דעם וויבל גייען נאָך פּלייזער און שפּילן, און דאָס וויבל גייט טאַנצנדיק. טייל מאָל שטעלט זי זיך אָפּ מיט די פּלייזער פֿאַר אַ שטוב, אָדער פֿאַר אַ קלייט, און מאַכט אַ טענצל אויפֿן אָרט... די מוזיק רופֿט אַרויס מענטשן פֿון אַלע זייטן, טירן און פּענצטער זענען אַנגעפּראָפּט — קאַפּ אויף קאַפּ....

די מוזיק שפּילט, דאָס וויבל טאַנצט, די קאַלירטע בענדער צעפֿלייען זיך אין דער לופֿט, די טאַץ בלאַנקט און בלייצט... דער עולם שרייט: "מזל-טובֿ" און וואַרפֿט מטבעות; דאָס וויבל טאַנצט אונטער און כאַפּט זיי אַריין אין טאַץ — די מטבעות בלייצן און קלינגען צו צום טאַקט....

וואָס איז עס? אַ קלייניקייט; בערדיטשעוו איז אַ ייִדישע שטאָט און האַט ייִדישע מינהגים; אַזוי איז מען זיך נוהג צוזאַמענצונעמען אויף הכנסת-פּלה!...

חיימל האַט געוויסט פֿון מינהג. ער האַט געוויסט, אַז די וויבער קלערן זיך אויס טעניק, און פּדהצור אַליין מאַכט פֿאַר יעדעס מאָל אַ נעיעם ניגון; דאָס איז שוין זיין מיצווה געווען! מען קומט צון אים, מען דערציילט אים פֿון דער פּלה, פֿון איר משפּחה, פֿון שידוך, פֿון דלות... ער הערט, שווינגנדיק, מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, טייל מאָל פֿאַרשטעלט ער זיך דעם פּנים מיט די הענט, און אַז מען ענדיקט, עס ווערט שטיל, הייבט אַן פּדהצור צו ברומען אַ ניגון....

דאָס אַלץ האַט חיימל געוויסט, וואָס דען שטייט ער מיט אַפֿענע מויל און אויערן?

ער האַט נאָך אַזאַ "פֿריילעכס" נישט געהערט. עס לאַכט און וויינט צוזאַמען; עס פּילט זיך אי צער, אי תּענוג. האַרצוויי און גליק, אַלץ אויסגעמישט, צוזאַמען־געשמאַלצן... אַן אמתער יתומהס אַ חתונה!

פּלוצלינג איז ער אונטערגעשפּרונגען; ער האַט וואָס ער דאַרף!

*

צוריקפֿאַרנדיק פֿון בערדיטשעוו האַט דער בעל-עגלה אויפֿגענומען פֿאַר־שויען, חיימל האַט אים נישט געווערט. און די פֿאַרשויען, און גראַד מבינים,

were musical connoisseurs, related that, the moment they entered the forest, Chaiml began to sing.

He sang Pedozur's *Freilachs* but somehow it had been transformed into something different. The congratulatory theme of the bridal dance had been changed into a real *El Mole Rachmim*.

In the midst of the quiet rustling of the trees there became audible a melody soft and sweet and gentle.

Moreover, it seemed as though the melody were accompanied by a vast but unobtrusive chorus of singers, the trees of the forest rustling in the breeze.

Gently and intimately, the melody was lamenting, invoking mercy, pleading as a sick person pleads for life and health.

Then the melody began to sigh, to implore with short outcries. It sounded as though someone were beating his breast in repentance. It was reminiscent of the Day of Atonement or of the final confession of the dying.

The melody rose ever higher and became at the same time ever more abrupt, with more and more discords, as though stifled by tears, as though cut short by pangs. Then followed a few deeper sighs and a single sharp outcry. One cry only! And now another cry... And suddenly the end—complete silence—somebody had died.

Again the melody awakened and mounted in intense, burning exclamations, which fled, pursued each other, became entangled, and united in a single outcry to heaven—a funeral lament.

In the midst of the dirge, there emerged a thin, childlike voice, tearful, tremulous, frightened.

A child was saying *Kaddish!*

Then followed images, visions, numerous thought-associations. These were gradually transformed into sweet, heartwarming melodies, which comforted and consoled with such kindness, such self-sacrifice, such firm faith that happiness and goodness reappeared. Life again seemed worthwhile. The will to live was reborn. Hope returned.

The listeners almost swooned with emotion.

"What is it? they asked.

"An *El Mole Rachmim*," answered Chaiml, "an *El Mole Rachmim* melody for the Katzner orphan."

"It's too good for this purpose," they replied, "but the world will pick it up, Reb Chaiml, the guests from Kiev will be enchanted."

האָבן דערציילט, אַז אזוי ווי זיי זענען אַרײַנגעפֿאַרן אין וואַלד, האָט חײַמל אָנגעהויבן צו זינגען.

געזונגען האָט ער פּדעזורס „פֿריילעכס“; נאָר דערפֿון איז שוין געוואָרן גאָר אַן אַנדערע זאַך, דער מזל-טובֿ פֿון הכנסת-פּלה איז מגולגל געוואָרן אין אמתן „אל מלא רחמים“.

און אין מיטן שטילן גערויש פֿון ביימער איז אַרויסגעשווומען אַ שטילער, זיסער שטילער ניגון....

און דעם ניגון, האָט זיך געדאַכט, האָלט אונטער אַ גרויסע, נאָר אַ שטילע קאַפּעליע משוררים. דאָס האָבן גערוישט די ביימער אין וואַלד....

שטיל און האַרציק האָט זיך דער ניגון געקלאָנגט; געבעטן זיך רחמים, ווי אַ קראַנקער בעט אויף זיך לעבן....

דערנאָך הייבט דער ניגון אָן צו זיפֿצן, צו בעטן זיך מיט קורצע אויס-געשרייען; מען פֿילט, אַז עמעץ קלאַפט זיך אין האַרץ אַרײַן „על חטא“ — צי איז עס יום-כיפּור, צי זאָגט עמעץ ווידוי?

נאָר העכער, און אין איין וועג צעבראַכענער, ווערט דאָס קול, וואָס אַ מאָל אָפּגעריסענער, ווי פֿון טרערן דערשטיקט, ווי פֿון יסורים איבערגעהאַקט — דערנאָך עטלעכע טיפֿערע זיפֿצן, אַ שאַרפֿער אויסגעשרייען איינער... אַ צווייטער און פּולצלינג ריסט זיך עס אין גאַנצן אָפּ, שטיל — עמעץ איז געשטאַרבן....

דער ניגון וועקט זיך ווייטער אויף, און ער פֿאַלט שוין אַרײַן אין הייסע, ברענענדיקע געשרייען. און די געשרייען פֿליען, יאָגן און פּלאַנטערן זיך, עס ווערט אַ הימל-געשרייען אַ יאָמער — ווי בנֵי אַ לווייה!

און אין מיטן דער לווייה שווימט אַרויס אַ דין, ריין קינדיש קול; איז עס נאָס, ציטערדיק און דערשראַקן.

קדיש זאָגט אַ קינד!

און עס גייט איבער אין אַ שטייגער; הוריות, דמינות, טויזנטער גע-דאַנקען וואָס גייען לאַנגזאַם איבער אין זיסע, באַרעמהאַרציק-זיסע מעלאָדיען... עס טרייסט, עס רעדט אַנן... און מיט אַזאַ גוטסקייט, מיט אַזאַ מסירת-נפֿש, מיט אַזאַ פֿעסטן גלויבן, אַז עס ווערט ווייטער גוט, ווייטער זיס; עס גלוסט זיך ווייטער צו לעבן, עס ווילט זיך לעבן, עס ווילט זיך האַפֿן!

אויסגעגאַנגען זענען שיער די מענטשן.

— וואָס איז עס? פֿרעגן זיי.

— אַן „אל מלא רחמים“, ענטפֿערט ר' חיים, פֿאַר קאַצנערס יתומה אָן אל מלא רחמים!

— נישט פּדאי אפֿילו, ענטפֿערן זיי, אַן עבֿרה דער ניגון, נאָר די וועלט וועט איר אָפּנעמען, ר' חיימל, די קיעווער לינט וועלן אויסגיין....

The guests from Kiev were not at all enchanted.

The Katznern did not conduct their wedding in the old-fashioned Jewish manner, and for their audience the *El Mole Rachmim* was entirely inappropriate.

The men of Kiev preferred to dance with their ladies. Why worry about traditional ways or moral observances? Above all, why an *El Mole Rachmim*? To be reminded of the old miser?

Why, if the old miser were alive, the bride would not have gotten half her present dowry or a trousseau of such lavishness and the wedding itself would have taken on a different appearance. Why, if he were to reappear on this day and see the white dress of satin lace, the precious veil, if he were to notice the wines, the cakes, the varieties of fish and of meat which loaded down the tables, he would instantly die all over again and not as easy a death as the first time.

Besides, who needed the entire ceremony, the elaborate veiling of the bride—old, foolish customs?

"Quicker!" shouted the Kiev crowd.

Poor Chaiml. He stopped the band. With fluttering heart, he drew his bow across the strings. Ordinary folk began to blink with their eyes, tears were coming to some. Just then someone, a guest from Kiev, shouted out:

"What's this? A wedding or a funeral?"

Chaiml pretended not to hear and continued to play. Thereupon the guest began to whistle.

The man from Kiev was an excellent whistler. Having caught up the tune, he whistled it correctly but in an ever faster tempo, with ever more abandon, with ever greater savagery. It was, however, still the same melody.

The band was silent. One heard only the contest between the moral violin and the impudent whistling.

The whistling wins! It beats down the bow! The violin stops weeping. At first it groans a bit, then it too begins to laugh.

Suddenly, Chaiml breaks off. With tight lips and blazing eyes, he jumps over to another string and begins to play still faster. He wants to overtake the whistling.

No, this is no longer playing. The violin emits broken cries, wild outbursts. These hurl and curl themselves about as in a whirlwind, and everything seems to dance around and around: the room,

*

די קיעווער ליבט זענען נישט אויסגעגאנגען!

בז די קאצנערס איז שוין קיין יידיש-בעל-הבתישע חתונה נישט געווען... און דער אל מלא רחמים האָט פֿאַרן עולם נישט געפֿאַסט.

די קיעווער ליבט ווילן בעסער טאַנצן מיט דאַמען. נאָך וואָס „שטייגער“ נאָך וואָס „מאַראַלישע“ זאַכן?

און גלאַט נאָך וועמען אָן אל מלא רחמים? נאָכן אַלטן קמזן?

דער אַלטער קמזן זאָל לעבן, וואָלט די פּלה קיין העלפֿט נדן נישט געהאַט, קיין אויסשטעלער אַודאי נישט, עס וואָלט די חתונה גאָר אָן אַנדער פּנים געהאַט! זאָל ער היינט אויפֿשטיין און זען דאָס ווייס אַטלעסענע קלייד מיט שפיצן, דעם שליער; זאָל ער זען די וויינען, די טאַרטן, די פֿישן און פֿליישן, אונטער וועלכע עס ברעכן זיך די טישן, וואָלט ער דאָך נאָך אַ מאָל געשטאַרבן, און שוין נישט אַזוי ליבט ווי פֿרנער!

און וואָס דאַרף מען די גאַנצע צערעמאָניע, די גאַנצע באַדעקנס... אַלטע נאַרישע מינהגים!

— געשווינדער! שרייט דער קיעווער עולם.

דער אַרעמער חימל! ער האָט אָפּגעשטעלט די קאַפּעליע, מיט האַרצקלאַפּן געצויגן דעם סמיטיק איבער די סטרונעס... דער פּראַסטער עולם האָט שוין אַנגעהויבן פינטלען מיט די אויגן, בז טייל רינען שוין טרערן — און דאָ גיט איינער, אַ קיעווער, אַ געשריי:

— וואָס איז דאָ אַ חתונה, צי אַ לוויה?

און אַז חימל מאַכט זיך נישט הערנדיק און שפּילט ווייטער, הייבט ער אָן, דער קיעווער, צו פֿיפֿן...

און פֿיפֿן, פֿיפֿט ער גראַד אויסגענומען וויל... ער האָט שוין גע- כאַפּט דעם ניגון און פֿיפֿט אים פּהוויטה און פֿיפֿט, וואָס אַ מאָל געשווינדער, אויסגעלאַסענער, ווילדער! און אַלץ דעם אייגענעם ניגון...

די קאַפּעליע בלייבט שטיל, און עס הערט זיך נאָר אַ מלחמה צווישן דער מאַראַלישער פֿידל מיטן עזות-מחוצפֿן פֿיפֿן....

און דאָס פֿיפֿן איז גורבֿ! עס יאָגט אונטער דעם סמיטיק; די פֿידל וויינט שוין נישט, פֿרנער קרעכצט זי, דערנאָך הייבט זי אויך אָן צו לאַכן!

און פּלוצעם האָט היים איבערגעהאַקט. מיט פֿאַרביסענע ליפּן און ווילד ברענענדיקע אויגן שפּרינגט ער איבער אויף אַן אַנדערער סטרונע און הייבט אָן נאָך געשווינדער צו שפּילן, איבעריאָגן וויל ער דאָס פֿיפֿן!

ניין, עס איז שוין קיין שפּילן נישט געווען! די פֿידל וואַרפט אַרויס פֿון זיך אָפּגעריסענע געשרייען, גוואַלדיקע קולות... און זיי וואַרפֿן זיך, און דרייען

the orchestra, the guests, the bride on the throne, and Chaiml himself with his fiddle.

This was no longer a *Freilachs* or an *El Mole Rachmim*. It was not what we call playing. It was a dancing craze, an orgy, an epileptic fit.

It lasted until the string burst!

"Bravo, Chaiml, bravo!" the Kiev people shouted.

Was this their way of paying tribute to the old Katzner miser? Certainly not!

*

A few years later the melody found its way into the theatre, perhaps with the aid of one of the guests from Kiev.

What is theatre? Rationalists in former days used to reason that theatre was better than moral tracts and more effective than printed sermons. You probably look upon the theatre as something swinish. We claim, on the other hand, that everything depends upon what is played in the theatre.

This is what happened in Warsaw:

The theatre was packed full, row upon row. The music began to play.

But what kind of music?

Something noisy, uproarious, a confusion of tongues. It was Chaiml's *El Mole Rachmim*, but in place of the Wallachian melody a medley. The instruments chased one another, drove each other on, lashed each other.

A tumult, a banging, a whistling. Not a thundering, no earthquake, just noise! Were demons skating across the Arctic or were thousands of monsters tearing loose from hell? Terror took hold of the theatre.

Suddenly, the bass-viol entered the scene. He acted as if he were angry. He seemed enraged. What was happening? It was all pretense! It was obvious that he wasn't really angry. A peculiar little fife jumped in between the angry notes. Like lightning, it streaked through the orchestra zigzagging and laughing like a circus clown. Ha! ha! ha! and hi! hi! hi! The clarinet rushed after the fife and what gyrations that clarinet performed! It spouted defiance.

Now at last, three or four violins came to the fore. They played a strange sweetness, like the longing that floods the senses, like the demon of desire when honey drips from his lips. Their playing stole into all hearts. It flowed in like oil, and like old wine it intoxicated,

זיך ארום ווי אין א ווירבלווינט. אלץ ארום, דאכט זיך, טאנצט. די שטוב, די קאפעליע, די געסט, די פלה אויף דער שטול, חיימל אליין מיט דער פידל...
עס איז קיין פריילעכט, קיין אל מלא רחמים, עס איז קיין שפילן א טאנצן-דיק משוגעת איז עס, א ווילד משונהדיקער חולה-נופל, רחמנא-לצלן...
און עס האט אזוי לאנג געדויערט, ביז די סטרווע האט געפלאצט.
— בראווא, חיימל, בראווא! האבן די קעווער ליט געשרייען...
צי האבן זיי דערמיט דעם אלטן קמצן א טובה געטאן? אז אסור!

*

אין עטלעכע יאָר ארום איז דער ניגון, מן הסתם דורך איינעם פֿון די קעווער ליט, אַרײַן אין טעאַטער!

וואָס איז אַזוינס טעאַטער? אַלטע משפּילים פֿלעגן גלייבן, אַז טעאַטער איז בעסער פֿאַר אַ מוסר-ספּר, שטאַרקער פֿאַרן „ראשית חכמה“ להבדיל! איר זאָגט אַוודאי, אַז טעאַטער איז טרפֿה ווי חזיר...
בײַ אונדז זאָגט מען, אַז עס ווענדט זיך אין דעם, וואָס מען שפּילט אין טעאַטער!

געווען איז עס שוין אין וואַרשע...

דאָס טעאַטער איז פֿול, קאַפּ אויף קאַפּ, די מוזיק הייבט אָן שפּילן.

וואָס שפּילט די מוזיק?

אַ גערױש, אַ מהומה שפּילט זי — אַ דור הפֿלגה! חיימלס „אל מלא רחמים“, נאָר אויפֿן אַרט פֿון וואַלעך — אַ מהומה: די פֿלים יאָגן זיך, טרײַבן זיך און קנאַקן!

עס רודערט, עס קלאַפט און עס פֿפֿט... נישט עס דונערט, נישט הניזער פֿאַלן, גלאַט אַ געפּילדער! צי גליטשן זיך שדים אויפֿן ים הקרח, צי רינטן זיך טויזנטער חיות רעות פֿון גיהנום אַרויס? אַ ציטערניש נעמט דורך דאָס טעאַטער!

פּלוצעם רינטט זיך אַרײַן דער באַס! מכלומרשט אין פעס איז ער! ער ביי-זערט זיך. וואָס איז דאָס? נאָר — פֿאַלש! מען פֿילט, אַז ער בייזערט זיך נישט ערנצט, און אַ מאַדנע פֿפֿערל שפּרינגט אונטער, עס פֿליט דורך די קאַפעליע מיט זיגזאָגן פֿון אַ בליץ און מיט אַ געלעכטער פֿון אַן אמתן לץ: כאַ-כאַ-כאַ! און כײַ-כײַ! דער קלאַרנעט אַנילט זיך נאָך! און מעשים טוט ער, דער קלאַר-געט! להכעיס טוט ער, מען פֿילט בחוש דעם להכעיס!

און אַצונד ערשט שווימען אַרויס דרײַ-פֿיר פֿידל... און משונה זיס שפּילן זיי, די פֿידל, משונה זיס ווי די תּאוּוה אַליין, ווי דער יצר-הרע, ווען עס רינט אים האַניק פֿון מויל! און עס נאָרט זיך אַרײַן, דאָס שפּילן, אין די הערצער; עס פֿליסט אַרײַן ווי אַ בוימל און פֿאַרשימרט ווי אַלטער וויינ!

The theatre was passionately aroused: all mouths were open and all eyes sparkled!

The curtain rose, revealing two characters, a prince and a princess, who both sang.

They sang a text that inflamed, words that darted from their mouths like fiery dragons. Hell burned on their faces. They jumped towards each other like devils. Their embraces, their kisses, their singing, their springing proceeded ever faster and became ever more consuming.

The whole theatre was wrapped in this conflagration; a deluge of fire swept over the entire gallery of men and women with hot perspiring faces and wild glaring eyes.

And the theatre joined in the song *en masse*.

A sea of lust had overflowed. Hell had been let loose. Demons danced, devils waltzed and circled furiously.

Pedozur's bridal melody, incorporated in Chaiml's *El Mole Rach-mim*, and helped along by the man from Kiev, had now attained this stage of degradation.

Is there a bottom to an abyss?

The Yiddish theatre met disaster. The princes returned to tailoring and shoemaking. The princesses became Cinderellas again. The theatrical melodies were reincarnated in the hand-organs.

Our melody is at this stage almost unrecognizable.

A tattered rug lay outspread in a courtyard. Two men in flesh-colored tights were performing acrobatic stunts. They were assisted by an emaciated pale child, whom they had kidnapped somewhere.

One of the men held a ladder between his teeth. Quick as an arrow, the girl climbed to the highest rung, jumped down from there, and remained standing on the shoulders of the other man. The first acrobat slapped her on the back, she made several somersaults in the air, and came to a halt in front of the courtyard public, her hand outstretched for a contribution.

This too is theatre, theatre for common folk, for servants and maids.

Playing under God's heaven, expenses are negligible and tickets unnecessary. Nickels and dimes were thrown to the girl, she did her stunts so well, poor child!

Beads of perspiration dripped down her red painted face, pain lodged within her sunken eyes—but the public was unaware of this;

אויפגעפלאמט ווערט דאס טעאטער: די מילער אָפֿן, און די אויגן בליצן!
און דאָ הייבט זיך ערשט אויף דער פֿאַרהאַנג און עס באַווייזן זיך אַן
„ער“ און אַ „זי“ — אַ „בן־מלך“ מיט אַ „בת־מלכה“, און זיי זינגען!
זיי זינגען מיט ווערטער, מיט פֿלאַמענדיקע ווערטער, ווי ברענענדיקע
שלאַנגען פֿליען זיי פֿון די מילער אַרויס! און דאָס גיהנום ברענט זיי אויף
די פנימער, ווי די טיילוואַנים שפּרינגען זיי זיך אַקעגן! און דאָס האַלדון זיך,
דאָס קושן זיך, דאָס זינגען און דאָס שפּרינגען, גייט אַלץ שנעלער און שנעלער,
און ווערט פֿאַר־פֿלאַמענדיקער מיט יעדער רגע!
און אינעם פֿאַרברענט שוין דאָס גאַנצע טעאטער. די גאַנצע גאַלעריע
מיט זכרים און נקבות, מיט די דערהיצט פֿאַרשוויצטע פנימער און ווילד פֿלאַ-
מענדיקע אויגן... ווי אַ מבול האָט עס פֿאַרפֿלייצט!
און דאָס גאַנצע טעאטער זינגט!
אַ ים פֿון ברענענדיקער תּאוה האָט זיך אויסגעגאַסן — אַ גיהנום ברענט!
שדים טאַנצן, מלאַכי־הבלה פֿירן אַ פֿאַרדריק ראָד...
דאָס איז געוואָרן פֿון פּדהצורס „הכנסת־מלכה“, דורך היימלס „אל מלאַ
רחמים“, מיטן קיזעווערס הילף!

*

נאָר פֿאַלן האָט קיין שיעור נישט!
ח ר ו ב געוואָרן איז דאָס „ידישע“ טעאטער. די „בני־מלכים“ זענען
צוריק שוסטער און שניידער געוואָרן; די בת־מלכות האָבן זיך צוריקגעשטעלט
צום קוימען, און מאַכען פֿון די טעאטער־ניגונים זענען מגולגל געוואָרן אין
שאַרמאַנקעס...
אונדזער ניגון איז שוין קוים צו דערקענען!
אַן אויסגעקראַכענער דיִוואַן ליגט אויסגעשפּרייט אויף אַ הויף... צוויי
מענער אין לנבֿקאַליר מאַכן קונצן, צוזאַמען מיט אַן אויסגעדאַרט בלאַס מיידעלע
וואָס זיי האָבן ערגעץ געגנבֿעט...
אייער כאַפּט אַ לייטער אויף אַ צאַן. פֿאַל פֿון בויגן לויפֿט דאָס מיידעלע
אַרויף ביזן העכסטן שטאַפּל און שפּרינגט פֿון דאַרטן אַראָפּ, און בלנבֿט שטיין
אויפֿן צווייטן אַקסל! דער ערשטער דערלאַנגט איר דערווייל אין פֿלייצע; זי
מאַכט עטלעכע קאַוואַלקעס אין דער לופֿט און בלנבֿט שטיין, פֿאַרן עולם אין
הויף, מיט אַן אויסגעשפּרייטער האַנט, און בעטלט אַ נדבֿה!
עס איז אויך אַ טעאטער, נאָר אַ טעאטער פֿאַר געמיינע לייט! פֿאַר משרתים
און דינסטן!
אונטערן הימל שפּילט מען, קאַסט עס ביליק, קויפֿט מען קיין בילעטן נישט,
וואַרפֿט מען צווייערס און דרייערס! און זי מאַכט עס אַזוי קונציק, דאָס דאַרע
מיידעלע!
דיקע טראַפֿן שווייס ריגען איר פֿון רויט געמאַלטן פנים, אין די אַננגע־
פֿאַלענע אויגן ברענט אַ צער — נאָר דאָס זעט נישט דער עולם; זי אַטעמט

she breathed heavily, the public didn't notice it; the public saw only the beautiful acrobatics, the public heard only the beautiful music of the hand-organ.

The soul in the emaciated body of the poor kidnapped child and the poor melody in the hoarse tinny hand-organ, both groan, weep, and twitch convulsively; both beg for salvation.

*

Pedozur's melody was, however, destined to be rehabilitated.

Moving from house to house, wandering from city to city, the acrobats dragged the child along, until she fell sick (may no such fate befall you!). This happened near the border town of Radzivil. There they left the sick child behind a fence, while they themselves crossed the border and were gone with the wind. The child lay half-naked, feverish, with black-and-blue marks on her beaten body.

Pitying people picked her up and brought her to the hospital for the poor... She recovered from typhus, but left the hospital totally blind.

The poor child now went from house to house, from door to door, begging, begging...

She spoke very little. She could not beg with words. She stopped here and there and waited. If nobody noticed her, she began to sing to attract attention. She sang the melody of the hand-organ.

But what did the melody now say?

It begged pity for an unfortunate child.

"Wicked people stole me away from a good father, from a kind mother, from a warm and comfortable home. They tore me away from all that was dear; they used me and abused me; they threw me away like the shell of a nut that has been eaten. Pity a poor, poor child."

And the melody pleaded further:

"It is cold and I am naked. Hungry am I and there is no spot on which to lay my head. Blind am I, blind!"

Thus the melody pleaded. This was the first stage of its ascent; it induced people to be charitable.

*

In Radzivil there lived a Jew, learned in Biblical lore. He was by no means a foe of Hassidism, but he simply had no time to travel to a Hassidic Rabbi. He was forever studying the Talmud.

שווער, דאָס הערט ער נישט! ער זעט נאָר די שיינע קונצן, ער הערט נאָר די שיינע מוזיק פֿון שאַרמאַנקע!

און די נשמה אין דעם דאַרן גוף פֿון אַרעמען, געגנבעטן קינד, און דער אַרעמער ניגון אין דער הייזעריק בלעכערנער שאַרמאַנקע — ביידע קרעכצן, וויינען און צאַפלען, ביידע בעטן זיך תיקון....

*

עס איז אַבער באַשערט געווען, אַז פּדעזורס „הכנסת מלה“ זאָל אויפֿגע-ריכט ווערן גייענדיק פֿון הויז צו הויז, וואַנדערנדיק פֿון שטאָט צו שטאָט, האָבן די קונצן-מאַכער אַזוי לאַנג מיטגעשלעפט דאָס אַרעמע קינד, ביז עס איז, לאַ-עליכם, קראַנק געוואָרן....

עס איז געווען אין ראַדזיוויל בני דער גרענעץ. דאָרט האָבן זיי דאָס קראַנקע קינד איבערגעלאָזט אונטער אַ צוים און זענען די גרענעץ אַריבער. יאָג נאָך דעם ווינט אויפֿן פֿעלד! האַלב נאַקעט מיט בלאַנע-בלאַע צייכן פֿון שלעג אויפֿן לייב, איז עס געלעגן אין אַ היץ!

רחמנותדיקע לייט האָבן דאָס קינד אויפֿגעהויבן און געטראָגן אין הקדש אַרין... אויסגעהאַלטן האָט דאָס קינד אַ טיפֿוס, און אַרויס איז עס פֿון שפיטאַל אַ בלינדע אויף ביידע אויגן!

און אַצונד בעטלט דאָס אַרעמע קינד. פֿון הויז צו הויז גייט עס, פֿון טיר צו טיר און בעטלט....

און פּמעט זי רעדט נישט... זי קען מיט ווערטער נישט בעטלען... זי שטעלט זיך ערגעץ אָפּ און וואַרט; דערזעט מען זי נישט, הייבט זי אָן זינגען איר ניגון, מען זאָל זי דערהערן... און דער ניגון איז פֿון דער שאַרמאַנקע!

און וואָס זאָגט אַצונד דער ניגון?

רחמים בעט ער זיך! רחמנות פֿאַר אַן אומגליקלעך קינד....

„שלעכטע מענטשן האָבן מיך אַרויסגעגנבעט פֿון אַ גוטן שטאָט, פֿון אַ האַר-ציקער מאַמען, פֿון אַ וואַרעמער און זאַטער היים!

„מען האָט מיך אַרויסגעריסן פֿון אַלעם גוטן; אויסגענוצט און אַרויס-געוואָרפֿן ווי אַ שאַל פֿון אַן אויסגעגעסענער נוס!

„רחמנות פֿאַר אַן אַרעם, אַרעם קינד!“

און נאָך בעט זיך דער ניגון:

„עס איז קאַלט און איך גיי נאַקעט; הונגעריק בין איך אויך... און דעם קאַפּ וו אַנדיערצוילייגן האָב איך אויך נישט... און בלינד בין איך דערצו!“

אַזוי האָט דער ניגון געבעטן. און דאָס איז געווען זיין ערשטע מדרגה אַרויף — מען האָט דורך אים צדקה געגעבן!

*

אין ראַדזיוויל איז געווען אַ ייד אַ למדן... ער איז אַפֿילו קיין מתנגד ניט געווען, קיין חולק אַודאי נישט, נאָר ער האָט פשוט קיין צייט נישט געהאַט צו פֿאַרן... ער האָט די גמרא נישט פֿאַרמאַכט!

His great fear was that he might neglect the study of God's ways with man.

He was even afraid of being disturbed in the House of Learning and so he sat at home and studied all day, while his wife took care of the store and his children were at school.

Often the thought would come to him: "Perhaps I ought to travel to a Hassidic Rabbi?" His Good Spirit must have prompted this thought. What did his Bad Spirit do? It disguised itself as the Good Spirit and answered: "Yes indeed, to travel is desirable, but there is still plenty of time. First this volume of the Talmud must be completed, then the study of that volume must be undertaken." Meanwhile, months and years passed by.

Heaven wanted, however, that this learned Jew, or *Lamden*, should get to the famous Reb Dovidl.

This is how it came about:

The *Lamden* was sitting one day, studying as usual, when he heard a song outside of his door. He became angry with himself:

"If a person sits and studies, he shouldn't listen to what is going on in the street before his door. He should concentrate on his studies."

Unable to avoid listening, however, he stopped his ears with his fingers. The melody managed to steal furtively between his fingers. He snatched his long beard in mounting rage and stuffed it into his mouth. Biting his beard, he continued to concentrate all his senses upon his study.

In vain. The melody was still there. Indeed, he heard it more acutely. Suddenly he felt that it was a female voice, a girl singing. He burst out: "You harlot! Get away from my house!"

The melody went away. But, miraculously enough, though the singing had stopped, he still heard it. The melody was audible within his ear, within his soul. He forced himself to look into his book; he wanted to compel himself to finish the chapter. In vain! His soul became imbued ever more and more with the melody.

He closed the Talmud volume and began the afternoon prayer.

Alas, he could neither study nor pray nor concentrate on anything. Like a silver bell, the melody rang inside him. He could not stand this obsession, this torture. A day passed, a second day, a third day. He found himself succumbing to spells of melancholy. He tried fasting. It was no use. He could not rid himself of the melody. It kept him up nights. It prevented him from sleeping.

פֿאַר ביטול תורה האָט ער מורא געהאַט!

מען זאל אים אין בית-המדרש נישט מבטל זיין פֿון לימוד, פֿלעגט ער זיצן און לערנען אין דער היים; דאָס ווייב זיצט אַ גאַנצן טאָג אין קלייט, די קינדער — אין חדר.

עס פֿלעגט אים אַ מאָל דורכפֿליען אין קאַפּ אַ רעיון: אפֿשר פֿאַרן ערגעץ? דאָס האָט אים דער יצר-טובֿ מן הסתם אונטערגעזאָגט. וואָס טוט דער יצר-הרע? פֿאַרשטעלט ער זיך אין יצר-טובֿ און ענטפֿערט: מהיכא-תיתי, אַוודאי דאַרף מען אַ מאָל פֿאַרן! נאָר עס איז נאָך צייט. מען דאַרף פֿריער ענדיקן די מסכתא, י ע נ ע מסכתא... און אַזוי זענען אַוועק חדשים און יאָרן!

פֿון הימל האָט מען אָבער אַ פנים געוואָלט. ער זאל קומען צו ר' דודלען! מאַכט זיך אַזאַ מעשה:

איין מאָל זיצט ער זיך, דער למדן, און לערנט, און דערהערט אַ געזאַנג פֿאַר דער טיר; בייזערט ער זיך אויף זיך אַליין:

אַז מען זיצט און מען לערנט דאַרף מען נישט הערן, וואָס אין גאַס, וואָס פֿאַר דער טיר טוט זיך! מען דאַרף בטל ווערן אין דער תורה!

ער הערט דאָך אָבער פֿאַרט; נעמט ער און פֿאַרשטאַפט זיך מיט די פֿינגער די אויערן. דער ניגון גנבֿעט זיך אָבער פֿאַרט אַרײַן, אונטער די פֿינגער גנבֿעט ער זיך. ווערט ער נאָך מער בייז, כאַפט ער מיט כּעס די לאַנגע באָרד אין מויל אַרײַן, און בייסנדיק די באָרד לערנט ער ווייטער! מיט כּוח לערנט ער!

דער ניגון לאָזט נישט אָפּ. ער הערט אים וואָס אַ מאָל שאַרפֿער. אין מיטן דערפֿילט ער, אַז עס איז אַ קול באשה — אַ מיידל זינגט! גיט ער שוין אַ געשריי אַרויס אויף אַ קול: הצופֿה! אַוועק פֿון מנן הויז! גייט דער ניגון אַוועק... נאָר — אַ מעשה נורא — מען זינגט שוין נישט, און ער הערט ווייטער! דער ניגון זינגט זיך אים אַליין אין אויער, אין דער נשמה! מיט כּוח קוקט ער אין ספֿר אַרײַן, מיט כּוח וויל ער זיך דורכנעמען מיט דער סוגיא, עס גייט נישט! דעם למדנס נשמה ווערט וואָס אַ מאָל פֿולער און פֿולער מיטן ניגון...

פֿאַרמאַכט ער די גמרא און שטעלט זיך דאַוונען מינחה.

ער קען אָבער נישט — נישט לערנען, נישט דאַוונען, גאַרנישט! ווי אַ זיל-בערן גלעקל קלינגט אין אים דער ניגון! דער מענטש האַלט עס נישט אויס! ער גייט ממש אויס פֿאַר צער! עס גייט אַוועק אַ טאָג, אַ צווייטער, אַ דריטער — ער פֿאַלט שיער נישט אין אַ מרה-שחורה אַרײַן... ער פֿאַסט תעניתים — עס העלפֿט נישט! ער קען דעם ניגון נישט פֿטור ווערן! ער וועקט אים בײַ נאַכט פֿון שלאָף!

Now, this was happening to a person who didn't even have the voice to chant the afternoon prayers in public, who never uttered a single musical sound, who was accustomed to recite the Sabbath songs, substituting in place of the required musical intonation a page of the Talmud.

Obviously this matter required an explanation. "Satan's handiwork!" he thought in complete dejection.

Well, he would now have to consult a Hassidic Rabbi. But his Evil Spirit asks: "All right, which one? There are many holy rabbis—who is best? Who can really help?" The *Lamden* pondered and hesitated.

A hint from above hastened his decision.

It happened that just then Reb Dovidl of Talne had to flee and in his flight he passed the town of Radzivil.

You're probably familiar with the story of the secret information lodged with the authorities against Reb Dovidl. I tell you, Talne deserved this punishment. Talne should not have taken Reb Dovidl away from Vasilkov. It should not have disgraced Vasilkov. It should not have ruined the town's prosperity. All inns were forced to close, all eating places were devoid of patrons; the people of Vasilkov had to subsist on a pittance. Now the tables were turned and Talne itself faced ruin.

Red Dovidl had a golden chair with the inscription: "David, King of Israel, long may he live!" Informers gave this inscription a political interpretation and found a hearing in the Czar's capital. We Jews know that this was purest slander and that "King" is synonymous with "Rabbi." But try to explain this to the generals in St. Petersburg.

As a result Reb Dovidl had to flee and, passing Radzivil, he stopped there for the Sabbath. Our Radzivil Lamden could thus attend the Rabbi's repast at the close of the Sabbath.

The Evil Spirit did not yet acknowledge itself defeated. When our Lamden came in and saw at the head of the table a little Jew of diminutive size, with an immensely big fur-cap, beneath which silver locks of hair fell upon a small face, when our Lamden did not hear a single word of Torah, his heart sank and he thought to himself: "Is that all there is to it?"

Reb Dovidl had caught sight of him, however, and said: "Sit down, Lamden!"

In a second the Lamden's faith was reborn. A glance of Reb Dovidl had penetrated to him and set his soul aglow.

און דאָס איז אַ מענטש וואָס האָט, זינט ער לעבט, קיין מנחה פֿאַר אַן עמוד נישט געדאוונט; כמעט קיין קול נגינה פֿון זיך נישט אַרויסגעגעבן שבת פֿלעגט ער די זמירות אַפּזאָגן און אויפֿן אָרט פֿון זינגען — לערנען אַ בלאַט גמראַ!

פֿאַרשטייט ער דאָך, אַז עס איז נישט פשוט!

„מעשה שטן!“ טראַכט ער און פֿאַלט ביי זיך אַפּ גאַר אין גאַנצן.

דאַכט זיך, אַז אַצונד מוז מען שוין פֿאַרן?

פֿרעגט אָבער דער יצר־הרע: יאָ, פֿאַרן, נאָר וווּ אַהיין? צדיקים איז דאָ אַ סך — וועלכער איז דער אמת ער צדיק, ביי וועמען קען מען באמת אַ פעולה האָבן? הייבט אַן דער למדן צו קלערן.

באַקומט ער נאָך אַ ווינק פֿון אויבן.

מאַכט זיך אַ מעשה, און ר' דודל טאַלנער מוז עוקר זיין און פֿאַרן איבער

ראַדזיוויל ...

די מעשה פֿון דער מסירה ווייסט איר אַוודאי. און זאָגן זאָג איך אַיך, אַז עס איז אַן עונש געוועזן? מען האָט נישט געדאַרפֿט אַרויסגעגעבן ר' דודלען פֿון וואַסילקאָוו און פֿירן קיין טאַלנע; מען האָט נישט געדאַרפֿט מבייש זיין קיין שטאַט! און חרובֿ ונחרבֿ איז דאָס וואַסילקאָוו, נעבעך, געוואָרן!

די גאַסטהייזער האָט מען פֿאַרמאַכט; אַרום און אַרום די קרעטשמעס זענען בטל געוואָרן! עד פּכר לחם זענען זיי, לאַ עליכם, געקומען ...

נאָ דיר! מסרט מען און טאַלנע ווערט אויך חרובֿ!

ר' דודל האָט געהאַט אַ גאַלדענע שטול, מיט אַן אויסגעקריצטן פּסוק: דוד מלך ישראל חי וקים! מאַכן מוסרים דערפֿון אַ פּאַליטיקע און עס שלאַגט אַן אין פעטערבורג ...

מילא, מיר ווייסן, אַז עס איז געווען בבחינת: מאן מלכי רבנן ... נאָר גיי פֿאַרטעטש עס די גענעראַלן אין פעטערבורג!

הפּלל, ר' דודל מוז עוקר זיין. האַלט ער, דורכפֿאַרנדיק, שבת אין ראַדזיוויל, און אונדזער ראַדזיווילער למדן גייט למזל צום שלש סעודות!

דער יצר־הרע גייט זיך אָבער נאָך נישט אונטער. ער קומט אַרײַן און זעט אַ קליין יידעלע, טאַקע אַ פּיצל יידעלע זיצט אויבן אַן בײַם טיש, מען זעט נישט מער אַרויס נאָר אַ גרויס, גאַר אַ גרויס שטרענגל מיט זילבערנע האָר וואָס פֿאַלן אים אויפֿן פּנים! מען זיצט שווינגנדיק, מען זאָגט קיין תורה נישט ... אַנטפֿאַלט אים טאַקע, דעם למדן, דאָס האַרץ ...

דאָס איז עס און גאַר? טראַכט ער דער למדן.

נאָר ר' דודל האָט אים שוין דערזען און גייט אַ זאָג: זעץ דיך, למדן.

און באותו הרגע איז ער שוין צו זיך געקומען. ער האָט שוין געכאַפט

ר' דודל אַ בליק, עס האָט אים שוין אַ ברי געטון ביי דער נשמה!

You have probably heard of Reb Dovidl's eyes. Greatness, holiness, strength emanated from them.

And when Reb Dovidl said: "Sit down!", room was instantly made at the table for our scholar. The Lamden sat down and waited.

And when Reb Dovidl continued: "The Lamden is to have the honor of singing a melody for us," then the Lamden was overcome with consternation: he — and a melody!

But someone nudged him: "If Reb Dovidl says so, you'll have to sing." So he had to!

He began, alas, in a trembling voice; he barely stammered the beginning of a melody. What was he to sing? Well, there was the song of the poor orphan. He did not know any other. He trembled and stammered and sang. The melody was again transformed. It had the fragrance of the Torah, the essence of the Holy Sabbath, the embodiment of a scholar's remorse. As the Lamden sang he sensed the soul of the melody, and with each moment he sang better, with greater ease and more freedom.

Reb Dovidl, according to his usual custom, joined in, humming quietly. The others noticed this and also picked up the tune. The scholar, inspired by the crowd's participation, abandoned all restraint and now he really sang.

The melody soon began to flow like a lava-stream, like a river of fire . . . and the waves beat ever higher and broader, ever more intense and overwhelming.

The room was too small to contain the melody. Through the windows, it made its way into the street. A sea of flaming holiness gushed forth into the street, and the people outside cried in amazement: "The melody of the poor orphan! The melody of the orphaned girl!"

•

The melody thus attained salvation and so did the Lamden. Before Reb Dovidl left Radzivil, he took him aside and told him:

"Lamden, you have shamed a daughter of Israel. You did not understand the source of her melody. You called her a harlot!"

"Rabbi, how can I express my remorse?" asked the Lamden.

"Unnecessary," answered the Rabbi (may his memory be blessed!); "instead of remorse, it would be better to atone by doing a good deed."

"What good deed, Rabbi?"

"Find a match for the girl. See that a dowry is provided for her."

איר האָט אַוודאי געהערט פֿון טאַלנערס אויגן! אין זינס אַ בליק האָט געשטעקט אי שררות, אי קדושה, אי גבורה; וואָס איר ווילט האָט אין בליק געשטעקט!

און אַז ר' דודל זאָגט: זעץ דין, מאַכט מען שוין דעם למדן אַן אַרט בנים טיש. זעצט ער זיך און וואָרט.

און אַז ר' דודל זאָגט ווייטער:

— מען איז מכבד דעם למדן מיט אַ ניגון! אַנטפּאַלט אים דער מוטערס

מילך: ער — און אַ ניגון . . .

נאָר עמעץ דערלאַנגט אים שוין אין פּלייצע; אַז ר' דודל הייסט, זינגט

מען; מילא, זינגט ער!

און ער הייבט, נעבעך, אַן מיט אַ ציטער; און ער שטאַמלט קוים אַרויס אַ התחלה פֿון אַ ניגון. און וואָס וויל ער זינגען, דער למדן? מן הסתם דער יתומהס ניגון; קיין אַנדערן קען ער נישט! און ער ציטערט, און שטאַמלט, און זינגט. און דער ניגון ווערט שוין ווייטער אַן אַנדערער! ער האָט שוין אַ ריח תורה, אַ יניקה פֿון קדושת שבת, מיט אַ הירהור תשובה פֿון אַ יד אַ למדן . . . און זינגענדיק דערפֿילט ער, דער למדן, דעם ניגון, און הייבט אַן וואָס אַ רגע בעסער און פֿרייער צו זינגען . . .

אין מיטן הייבט אַן ר' דודל, ווי זיין שטייגער פֿלעגט זיין, שטילערהייט אונטערצוברומען, דער עולם דערהערט און כאַפט אונטער. מיטן עולם צוזאַמען צעהיצט זיך דער למדן אויך, ער קריגט אַ ברען; ער איז שוין גאָר אַרויס פֿון די כלים — ער זינגט טאַקע!

און דער ניגון הייבט זיך אַן פּלוצעם צו גיסן ווי אַ „גהר-די-נור" — אַ פֿייער פֿלאַמענדיקער טיך . . . און די פֿאַליעס שלאָגן אַיץ ברייטער און העכער, אַלץ פֿייערדיקער און פֿלאַמענדיקער!

און עס ווערט דעם ניגון שוין ענג אין שטוב, און ער רייסט זיך דורך די פֿענצטער אין גאַס אַרײַן! און עס גייסט זיך אין גאַס אַרײַן אַ ים פֿון קדושה, פֿון פֿייערדיקער קדושה; און ניבֿהל ונשתומם רופֿט דער עולם אין גאַס:

— דער יתומהס ניגון! דער יתומהס ניגון!

*

דער ניגון האָט באַקומען תיקון און דער למדן אויך.

פֿאַרן אַוועקפֿאַרן האָט אים ר' דודל אַוועקגענומען אין אַ זינט און גע- זאָגט אַ פֿאַר ווערטער.

— למדן, האָט ער אים געזאָגט: האָסט מבייש געווען אַ בת-ישראל! דו

ביסט אויפֿן שורש פֿון איר ניגון קיין מבין נישט געווען! האָסט זי גערופֿן הצופֿה!

— גיט מיר, רבי, אַ תשובה דערויף, בעט זיך דער למדן.

*

And now, listen to the aftermath of the story.

A few years later, long after the girl had married a widower, who was a learned scribe, the discovery of her origin was made.

It turned out that the girl was a granddaughter of the old Katzner.

It happened that the Katzner's son-in-law, the man who hailed from Kiev, once took his wife to the theatre for an entire evening. And on that evening their only daughter was kidnapped.

It was now impossible to reunite parents and daughter.

Her mother was no more among the living and her father had long ago emigrated to America.

— נישט נייטיק, מאַכט דער רבי זכרונו לְבִרְכָה, אויפֿן אָרט פֿון תּשׁוּבָה
טו בעסער אַ מיצווה!
— וואָס פֿאַר אַ מיצווה, רבי?
מאָך דאָס מיידל חתונה, הכנסת-פֿלה איז אַ גרויסע מיצווה!

— — — — —
און צונד הערט די צווייטע זייט פֿון דער מעשה:
אין עטלעכע יאָר שפּעטער, אַז דאָס מיידל האָט שוין לאַנג חתונה געהאַט
מיט אַן אַלמן אַ סופֿר. איז מען ערשט געוואָר געוואָרן פֿון וואַנען זי קומט אַרויס!
עס האָט זיך אויסגעוויזן, אַז דאָס מיידל איז דעם אַלטן קאַצנערס אַן
אייניקל! און די מעשה איז אַזוי געווען:
דער איידעם זינער, דער קיעווער, איז זיך אַ מאָל געגאַנגען מיטן ווייב
אין טעאַטער אַרײַן אויף אַ גאַנצן אַוונט. און טאַקע דעם אַוונט האָט מען זיי
אָועקגעגנבֿעט דאָס איינציקע קינד...
נאָר אַפּגעבן זיי די טאַכטער האָט מען שוין נישט געקאַנט...
די מוטער האָט שוין לאַנג ניט געלעבט און דער פֿאַטער איז שוין לאַנג
געווען אין אַמעריקע....

FOUR GENERATIONS — FOUR WILLS

I

When Reb Eliezer-Chaikils departed from this world, the following note was found under his pillow:

"It is my will that my children shall continue as partners in my lumber-business.

"After my death they are to have a gate made for the Jewish cemetery and the roof of the synagogue repaired.

"My unmarried son Benjamin (long may he live!) is to inherit my books; my other sons and sons-in-law got their books when they married.

"My spouse (long may she live!) is to have her own quarters in the house; let her take in a poor orphan, so as not to be lonely; let her make her own *Kiddush* and *Havdalla* and do her own house-keeping.

"She is to share as an equal partner with the other heirs.

"Moreover . . ."

The rest was illegible. The note was apparently damp, when put under the pillow, and the letters had become blurred.

II

Reb Benjamin, son of Reb Eliezer-Chaikils, wrote a more detailed will:

"Now the time has come when I am about to return what has been entrusted to me by Him who is the keeper of all trusts.

"A human being is ever in awe of the Divine Presence and His judgment. I go from this world, however, without sadness and with absolute faith in the God of Mercy, who will do with me in accordance with His justice and His great compassion.

"I know that what has been entrusted to me has been stained in the course of time. It has been spoiled. It . . ."

Let us pass over his confession and his moral precepts for his children, and read on:

פִּיר דּוֹרוֹת — פִּיר צוּוּאוֹת

1

אז ר' אליעזר-חַיִּיקֵלס איז נִפְטֵר געוואָרן, האָט מען אונטערן קישן גע־
פֿונען אַזאַ קוויטל:

„מײַן רצון איז, אַז די קינדער זאָלן בלייבן בײַם וואַלד בשׂוּת־פֿוֹת.

„נאָך מײַן פטירה, זאָלן זײ לאָזן מאַכן אַ צוים צום בית-עלמין, און פֿאַר-

ריכטן דעם דאַך פֿון שול.

„די ספֿרים זאָל נעמען בני בנימין החתן שיחיה; די זין מיט די איידעם

האַבן געקריגן ספֿרים צו דער חתונה.

„זוגתי תחיה זאָל בלייבן אין דער דירה באַזונדער; זאָל זי זיך צונעמען

אַן אַרעמע יתומה — זי זאָל נישט זײַן אַליין. זי זאָל זיך אַליין מאַכן קידוש
און הַבְּדֵלָה.

„אַ חלק זאָל זי האָבן גלנך מיט אַלע יורשים.

„אַחוץ דעם . . ."

מער האָט מען נישט געקאָנט לעזן; דאָס קוויטל איז אַ פנים פֿיכטערהייט

געלייגט געוואָרן אונטערן קישן, און די אותיות האָבן זיך אַפּגעמעקט.

2

ר' בנימין, ר' אליעזר-חַיִּיקֵלס זון, האָט שוין מער געשריבן:

„היות עס איז געקומען די צײַט און איך וועל בקרוב זוכה זײַן אַפּצוגעבן

דעם פקדון דעם, וואָס אַלע פקדונות זענען זײַן;

„און אַ מענטש שרעקט זיך פֿאַר זײַן ליבן נאָמען און פֿאַר זײַן מישפט,

נאָר גיין גיי איך פֿון דער וועלט אַן אומעט, חלילה, נאָר מיט גרויס בטחון אין

אל רחום וחנון, אַז ער וועט מיט מיר טון לפֿנים משורת הדין, און לויט זײַן

גרויס רחמנות;

„און איך ווייס, אַז דאָס פקדון איז איבער דער צײַט בײַ מיר פֿאַר-

פֿלעקט געוואָרן, קאַליע געוואָרן . . ."

מיר היפּערן איבער דעם חשבון-הנפֿש און דעם מוסר פֿאַר די קינדער,

און לעזן ווינטער:

"My feet are growing colder, my mind is becoming more and more confused, and yesterday a strange thing happened to me: while studying, I dozed off and had a dream. The book dropped from my hand and I awoke. I knew immediately that this was no ordinary experience but that the call had come for me. . . .

"Whatever was in truth mine in this world, I shall be leaving only for a time and, when the full span of years shall elapse, even to the number of a hundred and twenty, it will follow me and I shall be deemed worthy of seeing it within the holy splendor of the Divine Presence—Amen! May this be the will of God!

"Whatever does not follow me was never really mine, and God is my witness that I leave it behind without any anguish of soul.

"As to my wealth I leave no will with regard to its disposal. I am confident that the members of my family will either live together in peace and harmony, or else they will divide up in accordance with right and justice and nobody will in any way try to take advantage of another.

"I ask of my household, namely, of my wife (long may she live!) and of my sons and sons-in-law (long may they live!), that they deduct the tithe for charity twice in the following manner: Immediately after my death, they are to make a generous estimate of my possessions, movable goods, household furnishings, office equipment, promissory notes, unsecured debt due me, etc., and they are to make the first deduction of one-tenth the estate's total value for the benefit and salvation of my soul and they are to distribute this sum among the poor.

"Of the remainder, namely, of the net inheritance, let there be a second deduction. Let each of my heirs give one-tenth to the poor in his own behalf, just as it was customary for me to give of all profits.

"On both occasions, let them add to each tithe three per cent to make up for any possible errors in figuring.

"Both tithes are to be given as charity for those poor people only who are not related to us.

"I leave it to the judgment of my heirs how much to give to poor relatives, but none of such contributions are to come from the portion designated for charitable purposes, because money for charity is not meant for enjoyment and, if one gives to relatives, it is like giving to oneself.

„און די פיס ווערן מיר אָפגעקילט, און דער מוח ווערט, וואָס אַ מאַל מער, מבלבל, און נעכטן האָט זיך מיר געטראָפֿן אַ ווונדערלעכע זאַך, אַז בשעתן לערנען בין איך אַזינגעדרימלט געוואָרן, און עס האָט זיך מיר עפעס געחלומט, און דאָס ספֿר איז מיר אַרויסגעפֿאַלן פֿון דער האַנט, און איך האָב מיך אויפֿגעכאַפֿט, און האָב תּיכּף פֿאַרשטאַנען, אַז עס איז נישט פּראַסט, אַז מען רופֿט . . .

„און דאָס וואָס איז באמת מײַן געווען אויף דער וועלט, דאָס לאַז איך נאָר איבער אויף אַ צײַט; דאָס וועט מיר נאַכקומען איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר; מיט דעם וועל איך זוכה זײַן צו זען בזיוו השּׂכּינה הקדושה — אָמן, כּן יהי רצוֹן!

„און וואָס עס וועט מיר נישט נאַכקומען, דאָס איז קיין מאַל נישט מײַן געווען, און אײַן גאָט ווייסט, אַז איך לאַז עס איבער אָן אַ שום עגמת־נפֿש.

„און אויף מײַן עשירות לאַז איך קיין צוואה נישט איבער; איך בין בטוה, אַז בני־ביתי שיחיו, אָדער זיי וועלן לעבן בשלום ושלווה צוזאַמען, אָדער זיי וועלן זיך צעטיילן על־פי דין ועל־פי יושר, און איינער פֿאַרן אַנדערן וועט, חס־ושלום, נישט מעלים זײַן.

„און איך פֿאַרלאַנג, אַז בני־ביתי, הַנּוֹנָה אשתי תּחי' ובני וחתני שיחיו, זאָלן מפֿריש זײַן צוויי מאַל מעשֶׁר. הַנּוֹנָה תּיכּף נאָך מײַן פּטירה זאָלן זיי מאַכן אַ חשבון צדק פֿון דער נחלה און מטלטלים ופּלי־בית, און אַזוי פּלים, און אַלע שטרות, און חובֿות בעל־פהּ וכו' און זאָלן אַראַפּגעבן מעשֶׁר ראשון על חשבונֵי לתּיקון נשמתֵי, און צעטיילן אַרעמע־לײַט.

„דערנאָך זאָלן זיי פֿון דער רעשט, דאָס הייסט, שוין פֿון דער ירושה, געבן מעשֶׁר שני פֿאַר זיך, אַזוי ווי מײַן מינהג איז געווען צו געבן מעשֶׁר פֿון ריווה, גם כּן פֿאַר אַרעמע־לײַט.

„און צו יעדן פֿון ביידע מעשֶׁרות זאָלן זיי מוסיף זײַן אַ שלישי למאה; טאַמער האָבן זיי זיך טועה געווען אין חשבון.

„און די ביידע מעשֶׁרות זאָלן זיי געבן צדקה פֿאַר פֿרעמדע אַרעמע־לײַט כּנ"ל, און נישט פֿאַר קרובֿים.

„פֿאַר אַרעמע קרובֿים וועלן זיי אַליין וויסן וויפֿל צו געבן, אָבער נישט פֿון דער צדקה, וועלן פֿון צדקה דאַרף מען נישט נהנה זײַן, און אַז מען גיט נאָענטע קרובֿים, איז גלײַך ווי מען וואַלט געגעבן זיך.

"On my tombstone let there be inscribed merely my name, the name of my father of blessed memory, the date of my death, and — nothing more.

"I beg my sons and sons-in-law not to devote themselves entirely to the vanities of this world, not to vie with big business, because the bigger the businessman the smaller the Jew in him. Let them not enter into extensive commercial transactions nor scatter their little capital to all the four corners of the earth, because God helps, where he wills, and a little business can prosper as much as a big one.

"This admonition is meant primarily for my dear son Ichiel, because I have seen that he has a great longing for wealth.

"I beg my children to continue the custom of deducting each year before the Jewish New Year one-tenth of the profit of the preceding twelve months for the benefit of the poor and, even if (God forbid!) there should ever be a loss, let them nevertheless give charity, since the loss is doubtless a trial sent from heaven.

"I beg them most urgently to study every day at least one portion of the *Gemorra* and a page of wisdom literature.

"Let them travel at least once a year to a saintly rabbi.

"The women should read in Yiddish *Kav-Hayosher* as well as the *Tseena-Ureena* on Sabbaths and holidays.

"On the anniversary of my death, let the men study Torah all day and the women distribute charity — privately, without public display."

III

When Moritz Benditsohn (a son of Benjamin) died, this document was found, written in Polish:

"A telegram is to be sent to Paris and the funeral services are to be delayed until my son arrives.

"I bequeath ten thousand as a trust fund, the interest of which is to be distributed each year among the poor.

"I bequeath ten thousand for a bed in the new hospital, on condition that the bed be named for me.

"During the burial ceremony, charity is to be distributed.

"Contributions are to be sent to all Hebrew Schools; the teachers and the school-children are to follow the bier.

"A learned scholar is to be engaged to say *Kaddish* for me.

"The tombstone is to be ordered abroad in accordance with the specifications which I append.

"און אויף מיין מצבה זאל מען מער נישט אויסקריצן, נאר דעם נאמען ושם אבא ז"ל ויום הפטירה, און נישט מער.

"און איך בעט זייער מנינע זין מיט די איידעמס, זיי זאלן זיך נישט אין גאנצן ארניגטון אינעם הכל, נישט וועלן זיין דווקא גרויסע סוחרים, ווייל וואס גרעסער דער סוחר, איז קלענער דער ייד. און זיי זאלן זיך נישט זוכן קיין געשעפטן פון דער ווינט, און נישט פארשפרייטן דאס ביסל געלט אויף ארבע רוחות העולם, ווייל ווי גאט וויל, דארט העלפט ער, און די ברכה קאן ארניגקומען אין קליינע ווי אין גרויסע מיסחרים.

"דער עיקר, באשווער איך דעריבער בני יקירי מהור"ר יחיאל, ווייל איך האב געזען, אז ער האט גרויס תאוה צו גבירישקייט וד"ץ.

"און איך בעט זייער, אז מנינע קינדער זאלן האלטן דעם מינהג און אפ-טיילן יעדעס יאר פאר ראש-השנה פונעם גאנצן ריווח מעשר פאר ארעמע-ליינט. און אז עס וועט א מאָל, חס-ושלום, קיין ריווח נישט זיין, און אז עס וועט א מאָל זיין, חס ושלום, אפילו היזק, זאלן זיי אויך טיילן צדקה, ווייל עס וועט אודאי זיין א נסיון פון זיין ליבן נאמען. —

"דער עיקר, בעט איך זייער, זיי זאלן לערנען טאג בני טאג, לכל הפחות, א בלאַט גמרא, און על-כל-פנים, אן עמוד ראשית-חכמה.

"פארן זאלן זיי כאַטש איין מאָל אין יאר.

"די נשים זאלן ליינען "קב-הישר" אויף עברי-טעטש, אחוץ "צאיגה" וראיגה" שבת און יום-טוב.

"און אינעם טאג פון דער יארצייט זאל מען עוסק זיין בתורה א גאנצן טאג, די נשים זאלן געבן צדקה; דער עיקר — מתן בסתר."

3

אז מאַריץ בענדעטזאן (בנימינס א זון) איז געשטארבן, האָט מען געפונען אַ צעטל אויף פּויליש:

"מען זאל שיקן אַ טעלעגראַמע קיין פאַריז און וואַרטן מיט דער קבורה, ביז דער זון וועט קומען.

"צען טויזנט גיב איך אַ קרן-קימת אין "דאָזאַר" אַרנין; דאָס פּראָצענט זאל מען צעטיילן יעדן יאַרצייט אַרעמע-ליינט.

"צען טויזנט לאָז איך אויף אַ בעט אין נניעם שפיטאַל, מיט דעם תּנאי: דאָס בעט זאל אָנגערופֿן ווערן אויף מיין נאָמען.

"בשעת לוויה זאל מען טיילן צדקה.

"מען זאל שיקן נדבות אין אַלע תּלמוד-תּורות אַרנין; די מלמדים מיט די קינדער זאלן גיין נאָך דער לוויה.

"מען זאל דינגען אַ דיין, אַדער אַזוי אַ למדן, ער זאל זאָגן נאָך מיר קדיש.

"די מצבה, לויט דעם מאָדעל וואָס איך לאָז איבער, זאל מען באַשטעלן אין אויסלאַנד.

"A sum of money is to be set aside as a trust fund for the specific purpose of keeping the grave and the tombstone in perfect shape.

"The business is to be called 'Moritz Benditsohn's Son.'

"Regarding the . . ."

We omit the balance-sheet of the estate, the list of debts to be collected, and the good advice, how best to continue the business.

IV

"I, 'Moritz Benditsohn's Son,' leave this world neither in happiness nor in sadness but because of emptiness.

"Aristotle uttered profound wisdom: nature hates a void.

"The world is a stupendous machine. Every wheel has its specific function, its separate purpose. If a wheel is spoiled or is used up prematurely, it is no longer a part of the machine; it makes the transition from something to nothing.

"I cannot live any longer, because I have nothing more to do on earth. I am fit for nothing, because I have lived my life. I have drained to the last drop all the joy apportioned to me. I have consumed and used up everything that I needed.

"I have been taught a great deal but I have not been taught how to live without consuming life.

"I have nothing in the world to keep me back or to hold me bound to life. I have never lacked a thing that was of any value for me. I took everything without a care, without worrying, without effort—as though it were mine for the mere asking: things and people, men and women.

"All the men smiled upon me and yet I did not have a single friend; all women liked to kiss me and yet I could get along without every one of them.

"I inherited a fortune and it grew and increased without my effort, regardless of my will.

"It grew until it outgrew me.

"My heart often wept within me: 'O, that something were lacking! O, that I were compelled to do something!' The doctors recommended for me: walks, games, sport . . . not life but a substitute for life, a pretending to live, a pretending to work, *Ersatz*.

"Many lands have I seen but none that I could call my own. Many places did I admire but to none did I feel intimately attached—I played with words as with balls.

"מען זאל איבערלאזן אין דאזארשטוב א געוויסע סומע געלט, דער דאזאר זאל נעמען אויף זיך אויפצוהאלטן דעם קבר מיט דער מצבה.
 "דאס געשעפט זאל הייסן: 'מאָריץ בענדעטזאָן — זון.
 "און וואָס עס באַטרעפֿט . . ."
 מיר לאָזן איבער די רשימה פֿון פֿאַרמעגן און דעם חשבון פֿון די חובֿות צום אָפּנעמען, ווי אויך די עצות טובֿות, ווי אַזוי דאָס געשעפט ווײַטער צו פֿירן.

4

"איך, 'מאָריץ בענדעטזאָן — זון', גיי אַוועק פֿון דער וועלט נישט פֿאַר נחת, נישט פֿון עגמת־נפֿש, נאָר פֿאַר לערקייט.
 "א גרויסער חכם איז געווען אַריסטאָטל; די נאַטור האָט פֿינט לערקייט.
 "א שרעקלעכע מאַשין איז די וועלט. יעדעס רעדל האָט זײַן באַזונדערע אַרבעט, זײַן באַזונדערן צוועק, ווערט אַ רעדל פֿאַרדאַרבן, אָדער עס האָט אַפֿ געאַרבעט זײַנס פֿאַר דער צײַט, גייט עס אַליין אַרויס פֿון דער מאַשין, גייט עס אַריבער פֿון גאָר אין גאָר נישט . . .
 "איך קאָן לענגער נישט לעבן, ווײַל איך האָב דאָ נישט וואָס צו טון, איך טויג צו גאַרנישט, ווײַל איך האָב מײַנס אָפּגעלעבט. איך האָב אויסגעטרונקען דעם גאַנצן חת וואָס מיר איז באַשערט געווען, אויפֿגעגעסן און אויסגעקושט אַלץ וואָס איך האָב געדאַרפֿט.
 "מען האָט מיך אַ סך געלערנט, נאָר לעבן און נישט אַינשלינגען דאָס לעבן האָט מען מיך נישט געלערנט.
 "איך האָב קיין זאָך נישט אויף דער וועלט, וואָס זאָל מיך אַינהאַלטן, צובינדן צו איר. . . עס האָט מיר קיין זאָך נישט געפֿעלט, עס זאָל האָבן בײַ מיר אַ ווערט. איך האָב אַלץ גענומען אָן זאָרג, אָן עגמת־נפֿש, אָן אַרבעט — ווי פֿון הפֿקר גענומען . . .
 "אַזוי זאָכן, אַזוי מענטשן; אַזוי מענער, אַזוי פֿרויען . . .
 "אַלע האָבן מיר צוגעשמייכלט, און איך האָב קיין אַינציקן פֿרײַנד נישט געהאַט; אַלע האָבן מיך גערן געקושט, און איך האָב קיין אַינציקע נישט געדאַרפֿט . . .
 "א פֿאַרמעגן האָב איך געירשנט, און עס האָט געוואַקסן און געמערט זיך אָן מיר, אָן מײַן ווײַלן.
 "עס האָט געוואַקסן, ביז עס האָט מיך איבערגעוואַקסן.
 "אַפֿט האָט געוויינט אין מיר דאָס האַרץ; זאָל מיר עפעס פֿעלן, זאָל איך עפעס מוזן טון; און די דאָקטוירים האָבן מיר פֿאַרגעשריבן; שפּאַצירן, שפּײַלערייען, ספּאָרט . . . נישט קיין לעבן, נאָר אַ סוראַגאַט פֿון לעבן, אַ געפֿעלשט לעבן, געפֿעלשטע אַרבעט . . .
 "און לענדער אַ סך האָב איך געזען, און קיין אַינציק איז נישט מײַן געווען; אַ סך ערטער האָב איך באַוונדערט, און האָב קיין אַינציק אַרט נישט געליבט . . .

"I changed peoples and languages as one changes gloves.

"The whole world was mine but I was too small to hold it in my grasp; my hands were too small to embrace it; I was no world-conqueror.

"Whatever I might have been able to conquer, came to me ready-made, bequeathed to me by others.

"Everything was done for me, everything was bought for me; whatever remained to be gotten, my wealth got for me.

"Everything—the smile on my friend's face, the kiss of red lips, the *Kaddish* for my father. . . . At best, I overpaid, but I never learned to give of myself, to sacrifice for others.

"The little things seemed too petty; the great things, too gigantic; and nothing seemed worth living for.

"I die because I am barren, physically and spiritually. I have nothing within me that lives and that creates life. . . . I have long been lifeless, I have long been without the zest of living; now I have become completely disgusted with everything.

"I have been treated as a peasant treats a pig; I have been fattened. But the peasant, when the hog is sufficiently fattened, slaughters it. I am summoned to do my own slaughtering, however, and I haven't even the courage to refuse.

"The arsenic is on the table; the last drink to make me drunk; the drink from which I shall not emerge sober.

"Shall I leave word behind about my wealth? What for? My wealth was my misfortune.

"Is there anyone I want to thank?

"No. I paid everybody for everything.

"Yes—even for this last drink."

„און אַ סך שפראַכן האָב איך געלייפֿיק גערעדט, נאָר איך האָב קיין איינ-
ציקע נישט געפֿילט — איך האָב מיט די ווערטער, ווי מיט באַלן, געשפּילט.

„פֿעלקער און שפראַכן האָב איך ווי האַנטשו געטוישט . . .

„די גאַנצע וועלט איז געווען מיין, נאָר איך בין צו קליין געווען, איך
זאָל זי צוהאַלטן; צו קורצע הענט געהאַט, איך זאָל זי אַרומנעמען; קיין וועלט
באַהערשן האָב איך נישט געקאַנט . . .

„און וואָס איך וואָלט געקאַנט באַהערשן, דאָס האָב איך שוין גרייט גע-
פֿונען, דאָס האָט מען מיר שוין איבערגעלאָזט . . .

„אַלץ איז פֿאַר מניעט וועגן געטון געוואָרן, אַלץ האָט מען מיר אָפּגע-
קויפֿט; אויב עס איז נאָך עפעס געבליבן, האָט עס דאָס פֿאַרמעגן געמאַכט.

„אַלץ — דער שמייכל אויפֿן פֿרענדס פנים, דער קוש פֿון רויטע ליפּן . . .
דער קדיש נאָכן טאַטן . . . העכסטנס האָב איך נאָך עפעס אויסגעצאָלט; נאָר געבן,
שענקען, דאָס האָט מען מיך נישט געלערנט . . .

„און דאָס קליינע איז מיר געוואָרן צו קליין, און דאָס גרויסע — צו גרויס,
און נאָך וואָס צו לעבן איז נישט געווען . . .

„איך שטאַרב, ווייל איך בין אַן עקר, אַזוי מיטן גוף, אַזוי מיט דער נשמה;
איך האָב אין מיר גאַרנישט וואָס זאָל לעבן און לעבעדיק מאַכן . . . איך לעב
שוין לאַנג נישט; איך האָב שוין לאַנג קיין הנאה נישט פֿון לעבן; אַצונד איז
עס מיר נאָך נימאס געוואָרן.

„מען האָט זיך מיט מיר אויפֿגעפֿירט ווי אַ פּויער מיט אַ חזיר; מען האָט
מיך געשטאַפּט . . . נאָר דער פּויער, אַז דאָס חזיר ווערט גענוג פֿעט, קנילט
ער עס; מיך הייסט מען, איך זאָל מיך אַליין קנילן; און איך האָב די העזה
נישט, נישט צו פֿאַלגן . . .

„דער אַרשעניק שטייט אויפֿן טיש; דער לעצטער געטראַנק וואָס וועט מיך
אַנשיפורן, און איך וויל מיך שוין נישט אויסניכטערן . . .

„זאָל איך עפעס אַנזאָגן וועגן מיין פֿאַרמעגן? נאָך וואָס? דאָס איז מיין
אומגליק געווען . . .

„האָב איך נישט עמעצן צו דאַנקען?

„ניין — איך האָב אַלע פֿאַר אַלעם באַצאָלט . . .

„פֿאַרן לעצטן געטראַנק אויך.“

PART IV
OF THINGS TO COME

HOPE AND FEAR

My heart is with you.

My eye cannot have its fill of your flaming flag. My ear never tires of listening to your sonorous song.

My heart is with you. Sated should every man be and his home flooded with light. Free should every man be, free to fashion his life, free to choose his work.

When you clench your fists at those who would stifle the free word in your throat and still the burning protest on your lips—I rejoice; I pray to God to sharpen your teeth. Yea, when you march upon Sodom ready to rend and tear, my soul is with you. Sureness of your victory fills me with warmth and makes me drunk as with old wine.

And yet . . .

And yet I have my fear of you.

I fear the oppressed who are victorious lest they turn into oppressors, and every oppressor sins against the human spirit.

Is there not already talk among you that humanity must march like an army at the front and that you will beat for it the drum to keep it in step and pace?

And yet, humanity is not an army.

The stronger forge to the van, the more sensitive feel more deeply, the prouder wax taller—will you not, I ask, cut down the cedars lest they outgrow the grass?

Will you not spread your wings to enfold the mediocre? Will you not shield with your arms the indifferent? Will you not protect merely the gray, equally shorn herd?

*

I have my fear of you.

As victors, you could turn into bureaucrats, doling out to each his bit as to the poor in a poorhouse, apportioning to each his work as to the imprisoned in a prison-pen. Then you would annihilate the creator of new worlds—the free human will; you would stop up the

האִפְעוֹנוּג און שרעק

... מנין הארץ איז מיט אייך.

מנין אויג ווערט נישט זאט פון אנער פלאמענדיקער פאן; מנין אויער ווערט נישט מיד הערנדיק אנער מעכטיק געזאנג.

מנין הארץ איז מיט אייך; זאט דארף זיין דער מענטש, און ליכטיק דארף אים זיין... און פרייז מוז ער זיין, און האבן איבער זיך צו שאפן, איבער זיך און זיין ארבעט.

און אז איר בייסט די פויסט וואס וויל אייך אנער פרייז ווארט, אנער ברענענדיקן פראטעסט צוריק אריינזעצן אין דער קעל, מען זאל עס נישט הערן — פרייט מיד; בעט איך גאט, ער זאל אייך שארפן די ציין. און ווען איר מארשירט אויפן אלטן סדום און ווילט עס איינרייסן, גייט מנין נשמה מיט מיט אייך; און די זיכערקייט, אז איר מוזט זיגן, מאכט מיד פול און ווארעמט און בארוישט מיד ווי אלטער וויין...
און דאך...
און דאך האב איך פחד פאר אייך.

איך שרעק מיד פאר באצווינגענע וואס זיגן, עס קענען פון זיי באצווינגער ווערן, און יעדער באצווינגער זינדיקט קעגן מענטשלעכן געסט...
צי רעדט מען נישט צווישן אייך, אז די מענטשהייט דארף מארשירן ווי איין ארמיי אין פראנט און איר וועט איר פארשפילן דעם מארש אויפן וועג?
און דאך איז די מענטשהייט קיין ארמיי נישט.

שטארקערע גייען פארויס, הארציקערע פילן טיפער, שטאלצע וואקסן העכער — צי וועט איר נישט אונטערהאקן די צעדער, זיי זאלן נישט איבער-וואקסן דאס גראז?
צי וועט איר נישט פארשפרייטן אייערע פליגל איבער דער מיטלמעסי-קייט? צי וועט איר נישט פארפאנצען די גלנצבליטיקייט און באשיצן נאר די גרויע, גלנצ געשורענע סטאדע?

*

איך פארקט מיד פאר אייך.

אלס זיגער קענט איר די ביוראקראטיע ווערן; אויסצוטיילן יעדן זיין ביסן, ווי פאר ארעמע-לייט אין הקדש; אפצומעסטן יעדן זיין ארבעט, ווי לעקציעס אויף דער קאטארגע. און איר וועט פארטיליקן דעם באשעפער פון נייע וועלטן — דעם פרייען מענטשלעכן ווילן, און פארשיטן דעם ריינסטן קוואל פון מענטש-

purest well of human happiness—individual initiative—the power of the one to face thousands, to stand up to people and generations. You would mechanize, yea macadamize life.

You would be busy with regimenting, recording, filing, and estimating, with prescribing how often the human pulse may beat, how far the human eye may see, how much the human ear may hear, and what dreams the longing heart may indulge in.

*

With real joy I see you tear down the walls of Sodom. But my heart trembles lest you build on its ruins a new, worse Sodom—more cold, more gloomy!

True, there will be no homes without windows but the souls will be shrouded in mist.

True, all bodies will be well-fed, but spirits will go hungry.

True, no wail of woe will be audible, but the eagle—the human spirit—will stand with clipped wings at the same trough beside the cow and ox.

Justice, which led you on the thorny bloody road to victory, will leave you and you will not even notice it: in that respect victors and rulers are blind and you will be victors and rulers; you will sink into injustice and you will not even feel the morass under your feet, for every ruler feels sure of his footing as long as he has not fallen.

You will build prisons for those who will stretch out their hand to point out the pit into which you are sinking. You will cut from the mouths the tongues that warn you of those who will come after you in order to annihilate you and your injustice.

Cruelly will you defend the equal rights of the herd to the grass under their feet and to the salt above their heads, and your foes will be the free individual, the savior, the poet, the artist, and all who strive to ascend beyond man.

*

Whatever happens, happens in space and time.

Space is filled with what has already happened, the existing, the firmly established, and therefore the fossilized and the petrified, the *now* that should and must perish.

Time is change, transformation, evolution. Time is eternal birth, eternal sprouting, eternal blossoming, eternal tomorrow.

לעכן גליק — די מענטשלעכע איניציאטיוו — די קראַפֿט וואָס שטעלט איינעם קעגן טויזנטער, קעגן פֿעלקער און געשלעכטער... און איר וועט מעכאַניזירן דאָס לעבן און הייסן עס פֿאַרברענען אין קאַשאַרן.
און איר וועט זיין פֿאַרנומען מיט רעגלאַמענטירן: מיט שרייבן, פֿאַר־צייכענען און שאַצן... מיט פֿאַרשרייבן: ווי הויך און ווי אַפֿט עס מעג שלאָגן אַ מענטשלעכער פּולס, ווי ווייט עס מעג זען אַ מענטשלעך אויג, וויפֿל עס קען פֿאַרנעמען זיין אויער, און וואָס פֿאַר אַ חלומות עס מעג האָבן דאָס פֿאַרבענקטע האַרץ.

*

מיט האַרציקער פֿרייד קוק איך, ווי איר ריכט אַזיין די מויערן פֿון אַלטן סדום; מײַן האַרץ אָבער ציטערט דערבײַ, איר זאָלט אויף זײַנע חורבֿות קיין נײַעם, קיין ערגערן נישט בויען — אַ קעלטערן, אַ פֿינצטערערן!
עס וועלן קיין שטיבער אָן פֿענצטער נישט זײַן; נאָר אין נעפל וועלן אַינגעהיילט זײַן נשמות...
עס וועט קיין לערער מאַגן נישט זײַן, נאָר זעלן וועלן הונגערן...
קיין וויגעשריי וועט קיין אויער נישט פֿאַרנעמען, נאָר דער אַדלער, דער מענטש־לעכער גניסט, וועט מיט אַפּגעשניטענע פֿליגל שטיין בײַ דער קאַריטע גלײַך מיט דער קו און מיטן אַקס....

און די גערעכטיקייט וואָס האָט אַיך באַגלייט אויפֿן דאַרניקן און בלוטיקן וועג צום זיג וועט אַיך פֿאַרלאָזן, און איר וועט עס נישט מערקן; דערצו זענען זיגער און הערשער בלינד, און איר וועט זיגער און הערשער זײַן. און איר וועט זינקען אין אומגערעכטיקייט, און איר וועט נישט פֿילן דעם זומפֿ אונטער אַיבערע פֿיס... פֿעסט פֿילט זיך יעדער הערשער, כל־זמן ער איז נישט גע־פֿאַלן....

און געפֿענגענישן וועט איר בויען פֿאַר די וואָס וועלן אויסטרעקן די האַנט צו ווייזן אַיך דעם אַפּגרונט, צו וועלן איר זינקט... און אויסרייסן פֿון די מײַלער וועט איר די צונגען וואָס וועלן אַיך וואַרענען פֿאַר די וואָס וועלן נאָך אַיך קומען, אום אַיך און אַיבער אומגערעכטיקייט צו פֿאַרניכטן... גרויזאַם וועט איר פֿאַרטיידיקן די גלייך־באַרעכטיקונג פֿון דער סטאַדע צום גראַז אונטער אירע פֿיס און צום זאָלן איבער איר קאַפּ, און אַיבערע פֿינט וועלן זײַן; פֿרייע אינדיווידוען, איבערמענטשן, געניאַלע ערפֿינדער, פֿראַפֿעטן, ערלייער, דיכטער און קינסטלער....

*

אַלץ וואָס עס געשעט, געשעט אין רוים און צײַט...
אויפֿן פֿלאַץ איז דאָס שוין געשענע, דאָס שטאַנדהאַפֿטע, פֿעסטע, און דעריבער: דאָס פֿאַרגליווערטע און געפֿירירענע, דער היינט וואָס דאַרף און מוז אונטערגיין....

די צײַט איז פֿאַרענדערונג, זי בײַט, אַנטוויקלט; זי איז דאָס אייביקע אויפֿ־שפּראַצן, אויפֿבלײַען — דער אייביקער מאַרגן....

And when the morrow, toward which you all aspire, will have become no longer the morrow but the now, you will be the defenders of what is, the defenders of what was, the defenders of the withered past, of the lifeless forms of yesteryear. You will tread under foot the buds of the dawning morrow, you will destroy its blossoms, you will pour streams of icy water upon the flowering heads of prophecy, vision, and new hope.

Today is reluctant to die. Every sunset is bloody red.

I hope, I pray for your victory, but I fear and tremble at your victory.

You are my hope; you are my fear.

און אז פֿון אַזער מאָרגן, צו וועלכן איר שטרעבט, וועט ווערן הַזַּנְט. וועט איר זיין די פֿאַרטיידיקער פֿון געכטיקן טאָג, פֿון אָפּגעשטאַרבֿענעם, פֿון טויטן... וועט איר טרעטן די שפּראַצן פֿון מאָרגנדיקן טאָג און פֿאַרטיליקן זינע בליטן און גיסן שטראַמען קאַלט וואַסער אויף די גייסטנקעפּ פֿון נביאות, חלומות און נייע האָפֿענונגען....

שטאַרבֿן וויל נישט דער הַזַּנְטִיקער טאָג, בלוטיק גייט אונטער יעדע זון....

איך וויל, איך האָף צו אַזער זיג, נאָר איך שרעק מיך און ציטער פֿאַר אַזער זיג.

איר זינט מײַן האָפֿענונג, איר זינט מײַן שרעק.

A TRIP INTO THE FUTURE

I toss about in bed. A thought plagues me and keeps me sleepless. It moves about in the maze of my dreams, as I try to doze off.

The thought is: We live in *space* and *time*.

We can control *space*. If we wish, we *stand* still, and if we wish, we *move* and change places.

But as far as time is concerned, we have to *move*, whether we wish to or not. Why, even religions are on the move.

Space has four directions: we can move forward or backward, to the right or to the left.

Space is a surface, a plane.

Time, however, is a line. It has no right or left but only a forward and a backward direction.

Historians turn backward. They reach with their imagination as far back as Adam and Eve and see these ancestors of ours walking about naked and eating grass.

Prophets or visionaries, on the other hand, know only the opposite direction: Forward! They jump into the future; they leap right on to the Messianic Age, to the angelic little boy who will some day lead together wolf and lamb.

Both historians and prophets are exceptions, however, strange beings who content themselves with a figment of the imagination instead of real life. A promise of life cannot be accepted as a substitute for life itself either by the masses, God's creatures, who plod on step by step, or by myself as one of them. We want to live. A fleshpot enjoyed means more to us than a sweet promise of milk and honey.

My eyes are half-closed as I continue the thought:

Why do we not *walk* and *ride* in *time*?

As far as *space* is concerned, we do make constant progress; we come nearer to perfection from day to day. Once we *walked*, perhaps even on all fours; then we learned to *ride*; then some genius discovered the wheel, so we harnessed the horse and *drove*; then came steam and conquered the horse; now electricity is challenging steam

א ריזע אין דער צייט

...און איך ווארף מיך ארום אין בעט; א געדאנק מאטערט און לאזט נישט שלאפן. אין דרימל פלאנטערט ער זיך אריין אין מניע חלומות....

מיר לעבן אין צייט און ארט.

דאס ארט קען מען נאך באהערשן; ווילן מיר, שטייען מיר, ווילן מיר, באוועגן מיר זיך; טוישן דעם פלאץ.

אבער מיט דער צייט — צי מיר ווילן צי ניט, מיר באוועגן זיך; אפילו די רעליגיע רוקט זיך אויך פארויס!

און דער ארט האט פיר זייטן.

מיר קענען גיין אהין און צוריק, רעכטס און לינקס.

דער ארט איז אן אומפאנג, א פארנעם.

אבער די צייט איז א שטריך. נישטא קיין רעכטס און לינקס, נאר א פארנט און א הינטן.

די היסטאריקער קערן זיך אום צוריק, און מיט דער פאנטאזיע דערגרייכן זיי א מאל צוריק ביז אדם און חוה, און זעען זיי ארומגיין נאקעט און עסן גראן....

אנטקעגן זיי שטייען די פראפעטן, די טרוימער. נאר פארווערטס! שפרינגען א מאל אין דער צוקונפט אריין, גלייך צום לעצטן גרויסן טאג אדער צום קליינעם יינגל וואס פירט מיט א רויזשטעקל אין דער האנט וואלף און שפעס צוזאמען.

די זענען אבער אויסנאמען, אויסטערלישע מענטשן, און באנוגן זיך אפט דעריבער מיט א זייפנבלאז פון לעבן אנשטאט לעבן. אבער גאטס פאלק, די גרויסע מאסע וואס גייט טריט ביי טריט, און איך, ניט אויסגערעדט זאל עס זיין צווישן זיי, צווישן דעם ערב-רב... מיר וואס? מיר ווילן לעבן, און נישט קיין וועקסל אויפן לעבן. די ערינערונג פון טאפ פלייש איז עפעס מער ווערט ווי די זיסע האפענונג פון מילך און האניק....

מניע אויגן זענען האלב פארמאכט, און איך פירען זיך:

פאר וואס גייען מיר נישט און פארן נישט אין דער צייט?

וואס אנבעלאנגט דעם ארט, אנטוויקלען מיר זיך, ווערן מיר פולקומענער פון טאג צו טאג. א מאל זענען מיר געגאנגען (און פיליכט נאך אויף אלע פיר), דערנאך געקומען צום רייטן. האט א גוטער מענטש ערפונדן דאס ראד, האבן מיר צוגעשפאנט דאס פערד און געפארן! איז געקומען דער דאמף און האט באזיגט דאס פערד. איצט באשטרייט די עלקטריטעט דעם דאמף און זיגט! צונד בוט מען לופטשיפן, און מיר וועלן פלייען ווי די אדלער!

with increasing success; already we are building airplanes and soon we shall *fly* like the eagles!

As far as *time* is concerned, however, is there nothing that can be done, no progress that can be recorded?

My lids are heavy as lead. They droop, leaving merely a small, narrow slit. The thought continues to plague me:

If I feel cold in this climate and have sufficient money, I can escape this weather. I can change northern darkness for southern sunlight. I can substitute summer for winter. Or if I have the desire and the money, I can have spring or summer all year long. I can listen to birds singing uninterruptedly and can really be happy all around, by moving to a warmer zone.

But supposing I feel cold in *time*, there is no escape.

In *time* there are no wheels, no steam, no electricity, and no airplanes.

Besides I cannot even remain still. I *must* move forward, and I must do so step by step in accordance with some outside will.

It is impossible for me to go back with the historians, back to the generations without white starched shirts.

It is equally impossible for me to essay prophecy, for prophecy has been in bad repute ever since the destruction of the Temple.

I do want to speed in time, however, I do want to increase my tempo.

I drowse off, thinking that where there's a will there's a way.

The important thing is to will! All depends upon a person's will-power. I will. I will with all my intensity, with all my heart.

And suddenly I do speed on.

At last! No more need to grow bread! The earth has ceased to be the property of lords and nations! Chemistry makes bread out of weeds and we are competing with the weed-eaters—the jackasses. It's a pity to intrude on their preserve, but what can we do? Such is our world! For centuries *they* ate while *we* starved! And now the wheel has turned. Chemistry now gives us not only bread but also meat and fish and poultry and herring. Or rather, the taste of these foods! The fat belly has disappeared, the oversized stomach, and all the rest of the flesh that man had to drag along for endless centuries. We don't eat. We just drink. In Paris, people have even stopped drinking. They just inhale. The foods enter through the nose. The

נאָר מיט דער צייט? קיין עצה, קיין ראָט אַנטקעגן דער צייט!
די ברעמען זענען שווער ווי בלע. פֿאַלן צו. קוים נאָך אַ קליינער, שמאַלער
שפּאַלט ... און דער געדאַנג הערט נישט אויף צו מאַטערן;

— אַז מיר איז קאַלט דאָ, און איך האָב געלט, אַנטלויף איך פֿון דער
קעלט, פֿאַרבייט איך דאָס פֿינצטערניש מיט ליכט, ווינטער מיט זומער! און וויל
איך און האָב געלט, מאַך איך מיר אַ גאַנץ יאָר פֿרילינג אָדער אַ זומער; דאָס
געזאַנג פֿון די פֿייגעלעך הערט נישט אויף, און איך קוועל פֿון נחת —
אין די וואַרעמע לענדער.

אַבער אַז עס איז מיר קאַלט אין דער צייט, איז נישטאָ וווּ צו אַנט-
לויפֿן!

נישטאָ קיין רעדער, קיין דאַמף, קיין עלעקטריציטעט און קיין לופֿט-
באַלאַן ...

און — מען טאָר נישט בלייבן שטיין! איך מוז מיך באַוועגן, און באַוועגן
דורכויס — אַזוי וויל עמעץ — טריט בני טריט!

צוריק, מיט די היסטאָריקער, קאָן איך זיך נישט אומקערן, מיך עקלען
די דורות אָן וויסע, געפרעסטע העמדער ...

און נבֿיאות זאָגן קאָן איך אויך נישט; זינט דער בית־המיקדש איז חרובֿ
געוואָרן, ווייסט איר דאָך, בני וועמען אין די הענט דאָס נבֿיאות איז געבליבן!

איך וויל פֿאַרן אין דער צייט, איך וויל!
און דרימל איינן און טראַכט, אַז עס איז גאַרנישט אַזוי אוממיגלעך.

מען דאַרף נאָר וועלן! אַלץ הענגט אָפּ פֿון ווילן. און איך וויל, איך
וויל מיט אַלע קרעפֿטן, מיטן גאַנצן האַרץ.

און פּלוצלינג — איך פֿאַר ...

אויס! עס וואַקסט שוין מער קיין ברויט נישט. און אויפֿגעהערט האָט די
ערד צו זיין דאָס אייגנטום פֿון פּריצים און פֿעלקער ... די כּעמיע מאַכט
ברויט פֿון דערנער, און מיר קאָנקורירן נאָר מיט די דערנער־פֿרעסער — די
אייזען. אַ רחמנות אַפֿילו, וואָס קאָן מען אַבער מאַכן? אַזאָ וועלט, טרעדל דרייט
זיך! הונדערטער יאָרן האָבן זיי געגעסן און מיר געהונגערט! און נישט נאָר ברויט
אַליין גיט אונדז די כּעמיע — אויך פֿלייש און פֿיש, און געפֿליגל און הערינג.
ס'הייסט — נאָר דעם געשמאַק דערפֿון. און דער גראַבער בויך איז פֿאַרשוונדן, דער
טרעלבוך, דאָס איבעריקע שטיק פֿלייש וואָס האָט זיך נאָכגעשלעפט דעם
מענטשן הונדערטער יאָרן נאָך אַנאַנד. און מיר עסן נישט, נאָר מיר טרינקען.
און אין פֿאַריז טרינקט מען שוין אויך נישט, נאָר מען שמעקט. די שפּינן
גייען אַריין דורכן נאָז. די ענגלענדער טראַגן קליינע זעקלעך מיט שטויב.

Englishmen carry little bags of powdered food under their noses, above their mustaches, and inhale whenever they feel like it. The mouth has not yet been entirely closed up because it has been found useful—for complimenting women, for flirting.

Love is free, without envy or jealousy, without problems.

The man does not have to provide for the woman, as in the twentieth century, nor the woman for the man, as in the thirtieth century. Each person has his own little bottle of fodder and inhales. The woman does not, therefore, have any special rights over the man and vice versa.

*

"And you, who are you?"

"I?"

"Yes, you?"

"I am the coachman!"

"The coachman?"

"Yes, I drive the wagon on the highway of time. You want to come along, don't you? Forward? On to the future?"

"Yes, to the angelic little boy at the end of time. Put on speed!"

And we rush on.

*

"In what era are we? What is it called?"

"It has no name as yet. It has not yet come into being."

"Quick! Onward!"

Human beings are rushing about like poisoned rats and crying:

"What are we to do? There are no hungry persons to feed, no famished persons to revive with a drink, no naked persons to clothe, no sick persons to heal. There are no unfortunate, oppressed peoples or individuals whom we could pity.

The cows give milk but there are no calves to suckle.

All creatures live and die in a natural way, in their due time.

All people sustain their lives from their vitamin bags. Death still occurs but people die only of old age.

Life proceeds in complete harmony with nature and death comes in complete harmony with nature.

Sickness is unknown—but people do age.

The organs shrink in the course of time until they disappear, gradually, simultaneously, according to Mechnikoff's method.

מיט פודער פֿון שפּני, אונטער דער נאָז, איבער די וואַנצן, און שמעקן ווען עס ווילט זיך זיי, און אויב דאָס מויל איז נאָך אין גאַנצן נישט פֿאַרשטאַפט גע- וואָרן, איז עס נאָר וויל עס קומט צו ניץ — וויבער קאַמפּלימענטן צו מאַכן, צו פֿלירט!

און די ליבע איז פֿריי, אָן אַ בייז אויג, אָן אייפֿערוכט — גאַרנישט!

נישט דער מאַן שפּניזט דאָס ווייב, ווי אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, און נישט די פֿרוי האַלט אויס דעם מאַן, ווי אין דרייסיקסטן! יעדער האָט זיך זיך פֿלעשעלע מיט פֿודער און שמעקט — האָט די פֿרוי קיין באַזונדער רעכט אי- בערן מאַן און נישט פֿאַרקערט — — — — —

— און דו ווער ביסט?

— איך?

— יא, דו?

— איך — דער קוטשער!

— דער קוטשער?

— יא, כ'פֿיר דעם וואָגן אויפֿן צייטוועג. ווילסט דאָך פֿאַרן... פֿאַרווערטסט?

— צו דער צוקונפֿט?

— יא, צום קליינעם יינגל מיטן רויזנשטעקל. טרייב אָן!

— און מיר פֿליען....

— אין וואָס פֿאַר אַ צייט זענען מיר איצט? ווי הייסט זי?

— זי האָט נאָך קיין נאָמען נישט; זי איז נאָך נישט געבוירן געוואָרן....

— שנעל, ווייטער!

און מענטשן לויפֿן הין און צוריק אַרום ווי פֿאַרסמטע מניז און שרייען:

— וואָס טוט מען? נישטאָ גאָר קיין הונגעריקע, זיי צו געבן ברויט, קיין דאַרשטיקע צו דערקוויקן מיט אַ טרונק, קיין נאַקעטע צו באַקליידן, קיין קראַנקע צו היילן? נישטאָ גאָר קיין אומגליקלעכע, קיין דערשלאַגענע, פֿעלקער אָדער איינצלע מענטשן, רחמנות צו האַבן?

די קי גיבן מילך און קיין קעלבער צו זייגן זענען נישטאָ....

אַלץ לעבט און שטאַרבט — נאַטירלעך, צו דער צייט!

אַלץ לעבט און נעמט דאָס לעבן פֿון זעקעלע. שטאַרבן שטאַרבט מען בלויז פֿון אַלטקייט....

אַלץ לעבט אין אַ פֿולשטענדיקער האַרמאָניע מיט דער נאַטור און שטאַרבט אין אַ פֿולשטענדיקער האַרמאָניע מיט דער נאַטור.

נישטאָ קיין קראַנקייט, נאָר עלטער....

מיט דער צייט שרומפּן זיך די גלידער איין ביז צום פֿאַרשווינדן און אַלע אין איין צייט, אין איין מאָס — לויט מעטשניקאָוס מעטאָדע.

No organ disintegrates before the others, dragging one down to a premature death. A person leaves this world without pain or suffering.

An harmonious life and an harmonious death; no troubles and no ills; body and soul vanish together. There are no living souls in dead bodies or vice versa. There is no will greater than the possibility to realize it and no possibility without the will to realize it.

There are no discussions. The themes have gone. The opinions are of no interest. The voices are colorless. No anger, no gossip, no jokes, no witticisms! Once a humorist, Sholem Aleichem, happened to pass through. He was invited to a meal. He read from his works and all — yawned.

In the course of time, yawning became contagious and developed into a universal chronic illness.

“And how about the angelic little boy?”

“What do we need him for? What can he do? The wolves, the snakes, and the other wild beasts have been exterminated; even the pious frogs have been electrocuted—may they be blessed in Paradise!”

“The earth itself has not quaked for a very long time,” one of the elders was about to complain when he was interrupted by a yawn.

I turn to the coachman and call out in fright: “Drive on, forward!”

*

“What’s this? A market or a fair?”

“God forbid! Who ever buys and sells?”

“What then? A coronation?”

“Who remembers coronations? Let us go down to take a look.”

The street teems with people. They tell the following story:

Once upon a time, when the Jesuits were driven out of France, a member of their Holy Order drank so much Chartreuse in his great sorrow and anger that he fell into a deep sleep near the barrel in the wine-cellar. He slept on and on to this day. Deprived of Jesuits, France decayed more and more, just like Spain after the expulsion of the Jews. The land wallowed in filth. The soil of France quaked and was seized with convulsions. It turned into a mountain of ashes and then into a wild steppe. Now, one of the yawners wanted to dig a grave in order to bury himself alive when, in the

קיין איין גליד שטארבט פֿאַר זינע חברים נישט אָפּ און טייט זיי נישט מיט זיך פֿאַר דער צייט. און אָן ליידן, אָן שמערצן גייט מען פֿון דער וועלט.

זיי לעבן אין האַרמאָניע און שטאַרבן אין האַרמאָניע, אָן ווייטאַג, אָן לייד. און די נשמה און דער גוף גייען אויס אין איינעם. נישטאָ קיין לעבעדיקע נשמה אין אַ טויטן גוף, און ניט פֿאַרקערט, נישטאָ קיין ווילן גרעסער אַלס די מעג-לעכקייט, און קיין מעגלעכקייט אָן ווילן... נישטאָ קיין פֿאַרלאַנג וואָס קאָן נישט ערפֿילט ווערן, און נישטאָ קיין איינגעהאַלטענע, אָנגעזאַמלטע ענערגיע וואָס גייט זיך אין ווייטאַג איבער!

און מיט דער צייט איז אויך דער פֿלירט פֿאַרגעסן געוואָרן; נישטאָ קיין ווילן אָן מעגלעכקייט....

און קיין דיסקוסיען אויך ניטאָ! די טעמעס זענען פֿאַרשווונדן. די מיי-נונגען זענען אָן אינטערעס און די שטימען אָן פֿאַרב. קיין צאַרן, קיין באַרעדן, קיין שפּאַס, קיין וויי! איין מאָל האָט זיך געמאַכט אַ צופֿאַל, שלום-עליכם איז דורכגעפֿאַרן, מען האָט אים איינגעלאָרן אויף אַ מאַלצייט, ער האָט געלעזן און אַלע — געגענעצט....

מיט דער צייט איז דאָס גענעצן געוואָרן אָן אַנשטעקנדיקע קרענק, אָן אַלגעמיינע וועלטקראַנקייט....

און וווּ איז דאָס יינגל מיטן רויזנשטעקל?

— צו וואָס טויג ער אונדז, צו וועלכע שוואַרצע יאָר? די וועלף, די שלאַנגען און די איבעריקע ווילדע חיות זענען דערהרגעט געוואָרן דורך עלעקטריציטעט... אַפֿילו די פֿרומע פֿרעש, אַ ליכטיקן גן-עדן זאלן זיי האָבן!

— די ערד אַפֿילו האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געציטערט; האָט זיך איינער פֿון די אַלטע לייט געוואַלט באַקלאַנגן, און האָט אַ גענעץ געטון.

און איך ווענד זיך צום קוטשער און רוף אויס מיט שרעק; טרייב אָן, ווייטער!

— — — — —

— וואָס, אַ יריד?

— גאָט באַהיט! מען קויפט ניט און מען פֿאַרקויפט ניט!

— וואָס דען? קאַראַנאַציע?

— אויך דאָס האָט מען שוין פֿאַרגעסן! לאַמיר אַראַפּגיין זען.

די גאַס ווימלט פֿון מענטשן.

און מען פֿאַרציילט אַ געשיכטע;

אַ מאָל, אַז מען האָט אַרויסגעטריבן די יעזויטן פֿון פֿראַנקרייך, האָט איינער פֿון די הייליקע, פֿאַר צאַרן און לייד, זיך אָנגעטרונקען מיט שאַרטצען. אַ שיכורער איז ער אַנידערגעפֿאַלן בנים פֿאַס אין קעלער אין אַ לעטאַרגישן שלאַף ביז אויפֿן היינטיקן טאַג. אָן יעזויטן איז פֿראַנקרייך געפֿאַלן און גע-פֿאַלן, ווי שפּאַניע נאָך דעם אַז מען האָט אַרויסגעטריבן די יידן. דאָס לאַנד האָט זיך געבאָדן אין שמוץ; פֿראַנקרייך האָט אַ צייטער געטון, אַ קראַמפּ האָט די ערד געכאַמפּט און — אַ באַרג אַש, צי אַ סטעפּ. איצט האָט איינער פֿון די וואָס גענעצן זיך געוואַלט אויסגראַבן אַ קבר און לעבעדיקערהייט באַגראַבן, און

course of digging, he found the Jesuit. He immediately brought his specimen to town, where it was revived by means of drugs.

When the Jesuit awoke, everybody surrounded him and asked him whether, in the ancient days of the Jesuits, people also yawned.

"Yes," he replied, "lords yawned in England, multi-millionaires in America, and others of like ilk."

"How about the rest of the people? Ordinary folk?"

"No! I think not!"

"What did they do?"

"Before the ban on the Jesuits, people everywhere prayed, praised God, sang hymns."

"But that's not doing anything! Idlers all? What?"

"People rejoiced at the rising of the sun at dawn and at its setting at dusk. We called them poets!"

"We have no dawn and no dusk. The electric sun at night gives even better light than the sun by day."

"Then there were concerts for charitable purposes."

"We have no 'charity,' we have no poor people."

"Organ-grinders played in the streets."

"We have push-buttons. One touch and you hear a song; but since all can push and listen —"

"Oh," interrupted the Jesuit, "I remember: we had poor people, who got a thrill of joy on a cold winter night when they put out a foot from under their blanket and then pulled it in again!"

"We have no cold and no winter. A single temperate climate prevails over the entire globe."

"There is one thing more I recall," said the tired Jesuit, "I'll tell you, but first — a little wine."

"You mean wine-dust to inhale; here it is."

"Soldiers used to parade through the streets, preceded by a band of music, and the people used to run after them gleefully."

"What were 'soldiers'?"

"Men dressed in uniforms, armed with weapons!"

"What is meant by 'uniforms,' 'weapons'?"

"Give me another breath of wine, because my memory is getting weak."

After inhaling, his memory returned and he explained everything.

"That's fine!" said the crowd, and soon soldiers with uniforms and weapons blossomed forth.

גראַבנדיק געפונען דעם יעזויט! האָט ער אים אַרײַנגעבראַכט אין שטאָט. מיט געוירצן האָט מען אים אויפגעמונטערט. . . .

און ווי ער האָט זיך אויפגעכאַפט, האָט אים דער גאַנצער עולם אַרומ- גערינגלט און געפֿרעגט: צי דעמאָלט, אין דער יעזויטן-ציט האָט מען אויך געגענעצט?

— יאָ, ענטפֿערט ער: עס האָבן געגענעצט לאַרדן אין ענגלאַנד, מיליאַר-

דערן אין אַמעריקע און דער גלייכן?

— און די איבעריקע? דער עולם?

— ניין, דאָכט זיך: ניין!

— וואָס האָט מען געטון?

— איידער מען האָט פֿאַרבאַטן די יעזויטן, האָט מען אין אַלע לענדער

געדאַוונט, גאָט געלויבט, געבעטן. . . .

— אַ געשעפֿטן ליידיק-גייער געווען? וואָס?

— מען האָט זיך געפֿרייט מיט דעם אויפֿגאַנג פֿון דער זון אין דער פֿרי,

און מיטן אונטערגאַנג בײַ נאַכט, צום בײַשפּיל: די פֿאַעטן!

— מיר האָבן קיין מאַרגן און קיין אַוונט. די עלעקטרישע זון בײַ נאַכט

ליכט נאָך בעסער ווי די בײַ טאָג!

— עס זענען אויך געווען קאַנצערטן פֿאַר ווילטעטיקע צוועקן.

— מיר האָבן קיין צדקה נישט; נישטאָ קיין אַרעמע-לייט!

— קאַטערינקעס האָבן אין די גאַסן געשפּילט. . . .

— מיר האָבן קנעפלעך — אַ דריק, און עס הערט זיך אַ געזאַנג. נאָר

ווייל אַלע קענען דריקן און הערן. . . .

— אַ! דערמאַנט זיך דער יעזויט: ס'זענען געווען אַרעמע וואָס פֿלעגן

צוליב פֿאַרגעניגן, אַזוי אַ מאָל אין אַ קאַלטער ווינטערנאַכט אַרויסשטעקן אַ פֿוס

פֿון אונטער דער קאַלדרע און אַרײַנכאַפֿן צוריק!

— נישטאָ בײַ אונדז קיין קעלט און קיין ווינטער! איין מיטלמעסיקער

קלימאַט אויף דער גאַנצער ערד!

— נאָך עפעס געדענק איך, זאָגט דער פֿאַרמאַטערטער יעזויט: כ'וועל

אַנך זאָגן, נאָר — אַ ביסל וויין. . . .

— אַ ביסל וויינשטויב צום שמעקן, גוט!

— זעלנער פֿלעגן דורכגיין אין די גאַסן, פֿאַר זיי אַ קאַפעליע מיט מוזיק,

און דער עולם פֿלעגט זיי נאַכלויפֿן מיט פֿרייד.

— וואָס טייטש זעלנער?

— אַנגעטון אין אונײַפֿאַרם, באַוואַפֿנט!

— וואָס הייסט אונײַפֿאַרם? און וואָס איז אַזוינס באַוואַפֿנט?

— גיט מיר נאָך אַ שמעק וויין, ווייל מײַן געדעכעניש ווערט שוואַך.

מען האָט אים געגעבן צו שמעקן, און ער האָט זיך אַלץ דערמאַנט און

ערקלערט:

— גוט, זאָגט דער עולם, און גלייך זענען באַשאַפֿן געוואָרן זעלנער מיט

אונײַפֿאַרמען און געווער.

The so-called soldiers marched in the streets and yawned, and the onlookers yawned with them.

"You are lying, Jesuit!"

"No, I'm not lying . . . but these are no soldiers."

"They are parading in uniform?"

"Right."

"They are armed with weapons?"

"Yes, but —"

"But what?"

"They have not shed any blood and they have on their faces not a single martial trait!"

"Shed blood!" the people suddenly began to shout. "Stab, shoot, kill!"

"Whom?" asked the general.

"Us, all of us, shoot—but don't yawn, shoot!" thundered the voice of the people. The people are the final court of appeals.

"Shoot!" commanded the general.

And I awoke.

און די זעלנער מאַרשירן איבער די גאַסן און גענעצן, און דער עולם גענעצט מיט . . .

— זאָגסט ליגן, יעזויט!

— ניין, כ'זאָג גאַר קיין ליגן ניט . . . אָבער דאָס זענען ניט קיין זעלנער.

— זיי גייען דאָך אין אוניפֿאָרם?

— ריכטיק.

— זענען דאָך באַוואָפֿנט?

— יאָ, אָבער . . .

— זיי האָבן נאָך קיין בלוט ניט פֿאַרגאַסן, און זיי האָבן קיין צייכן פֿון

קיין זעלנער אויף די פּנימער.

— פֿאַרגיסן בלוט! האָט דאָס פֿאַלק פּלוצלינג אָנגעהויבן ליאַרמען: שטעכט,

שיסט, טייט!

— וועמען? פֿרעגט דער גענעראַל.

— אונדז, אונדז אַלעמען: שיסט, אַבי נישט גענעצן, שיסט! דונערט די

שטימע פֿון פֿאַלק; און דאָס פֿאַלק איז די לעצטע אינסטאַנץ!

— שיסט! קאַמאַנדירט דער גענעראַל . . .

איך האָב מיך אויפֿגעכאַפט.

ON HISTORY

A Jew of my acquaintance sat down near me in a Warsaw park and asked me why I was so sad.

"Graetz is dead," I answered.

"God's will!" said my acquaintance. "One of our townfolk, I suppose?"

*

This question, which ninety per cent of the Jews would have asked in his place, is a measure of the abyss into which we have fallen. . . .

When I informed my neighbor that Graetz was an historian who wrote the history of the Jewish people, he commented:

"Oh, history!" His voice had the same ring as if he were told that somebody had eaten a dozen hard-boiled eggs at one time.

Just as I was about to get angry, he continued very naively:

"And what's the use of history?"

*

"You are a Jew?" I asked.

"I think so," he smiled as if he were thinking: "More so than you!"

"Do you like Jews?"

"What then, I hate them?"

"You know that Alexander the Great met on his victorious march an entire kingdom consisting only of women?"

"Of course I do! The story is to be found in *En Yakov*, I believe, or possibly my teacher told it to me at school."

"You also know *when* the Kingdom of Israel and the Kingdom of Judah became separated and the Jewish people were divided into two?"

"*When?* Why do I have to know *when?* The whole story is to be found somewhere in the Bible."

"And what happened to the Kingdom of Israel?"

"The Kingdom of Israel, we assume, is on the other side of the *Sambation*."

וועגן געשיכטע

א באקאנטער ייד זעצט זיך נעבן מיר אויף א באנק אין קראשינסקיס גארטן און פֿרעגט מיך, וואָס איך בין אַזוי טרויעריק.

— גרעץ איז געשטאַרבן! ענטפֿער איך אים.

— ברוך דיין אמת! מאַכט דער ייד; אַ היגער?

די פֿראַגע וואָס נאַציק פֿראַצענט יידן וואַלטן געפֿרעגט אויף זיין אַרט איז די מאַס, ווי טיף עס איז דער תּהום, אין וועלכן מיר זענען אַרײַנגעפֿאַלן; וועמען קען נישט דאָס ייִדישע וואַרשע? ווער ווײַנט נישט אין דער נאַלעווקעס מוח, ווער ליגט נישט אויף דער וואַלעווער צונג? פֿון וועמען רעדט אַלץ נישט דער אַריסטאָקראַטישער גזשײַבאָוו?

וואַרשע זאָל קלינגען, דאַרף מען נישט דווקא פֿאַרשפּילן ווייב און קינד אין דערדע, אָדער אַרױפֿקריכן אױפֿן אױאַודאַווער קלאַץ. . . עס איז גענוג, אַ דראַשקאַרסקע פֿערד צו זיין און פֿאַלן איבער די שינגעס פֿון טראַמווײַ. . .

דאָך איז ווײַניק אַ גרעץ צו זיין, די געשיכטע פֿון ייִדישן פֿאַלק צו שרײַבן

און אַז מײַן שכן ווערט פֿון מיר געוואַר, וואָס גרעץ האָט געשריבן, מאַכט ער ערשט:

— אַ היסטאָריע! און מיט אַזאַ קול, גלייַך ער וואַלט באַווונדערט עמעצן וואָס האָט אױפֿגעגעסן צוועלף האַרטע אײער מיט אַ מאַל.

און אַז איך שפּרינג שײַער פֿון דער הױט אַרױס, פֿרעגט ער גאַנץ נאַײַו:

און וואָס האָט מען פֿון דער היסטאָריע?

— איר זענט אַ ייד? פֿרעג איך.

— דאַכט זיך! שמײַכלט ער, ווי אײנער רעדט: אַ ביסל מער פֿאַר דיר!

— איר האָט עפּעס ליב ייִדן?

— ווי דען! פֿינט האָב איך?

— איר ווײַסט, אַז אַלכסנדר מוקדון האָט געטראַפֿן אויף זיין וועג פֿון

סאַמע נצחונות אַ גאַנצע מדינה מיט סאַמע ווייבער?

— אַ שאלה דאָס איז! עס איז דאָך, דאַכט זיך, אין עײַניקעב, און אפֿער

האַט עס מיר דער רבי אין חדר דערציילט.

— איר ווײַסט, ווען מלכות בית־דוד און מלכות ישראל האָבן זיך צע-

טיילט? ווען פֿון אײַן ייִדיש פֿאַלק איז צוויי געוואָרן? . . .

— ווען? וואָס טױג מיר צו וויסן ווען? . . . די מעשה שטייט אין פּסוק.

"And what happened to the Jews who were expelled from Spain?"

"They fled in all directions."

"And how about those who were twice expelled from France?"

"Where should they be? Some must have gone elsewhere and the rest must have found their way back somehow. Is that so important?"

"You surely know what the Jews have suffered and are suffering to this day in Persia, Rumania, and — —"

"I don't know about Persia but about Rumania I often hear, in the synagogue, newspaper reports which make my hair stand on end!"

"Do you know anything about the Crusades?"

"Ask me something funnier!"

"It isn't funny at all. Don't you know that because of the Crusades thousands of Jews were killed, entire communities were wiped out?"

"You must mean the massacres of Chmelnitzky in 1648?"

"Do you know anything about the Jews of Morocco?"

"Morocco? Never heard of it!"

"Would you like to know?"

"Well! To know! What is there to know? Another variety of troubles? People behaving differently? Believe me, it's the same world everywhere. I thank God that I don't have to bother about the world's troubles. (*Pause. Sighing:*) But tell me, you read newspapers, is there anything new?"

*

"No," I turned to my neighbor, "no, you don't like Jews."

"How so? Because I don't give money? I haven't any to give! The rich Jews have, so they give."

"I don't mean money. You see, a normal human being wants to know everything about a good friend or relative. If you meet a relative, for example, whom you haven't seen for several years, you don't get tired asking questions, one after another: how he got along all the time, what he experienced, what his wife and children are doing. If you learn that somebody in the family was sick, you want to know what kind of sickness, how long did it last, did the patient suffer much, what doctor or what faith-healer cured him. If a doctor was called in, did he prescribe a red medicine-bottle, or a green one, or a plain white one? If a faith-healer was consulted, did he merely pray for the sick person or did he envelop him in smoke? Your curiosity, however, extends not only to matters of such great im-

— און ווו איז אַהינגעקומען מלכות ישראל?

— מלכות ישראל, האָבן מיר אַ קימאָלן, איז אויף יענער זעט סמבטיון ...

— און ווו זענען אַהינגעקומען די יידן וועלכע מען האָט אַרויסגעטריבן

פֿון שפּאַניע?

— זיי זענען זיך צעלאָפֿן ...

— און די וואָס מען האָט אַרויסגעטריבן צוויי מאל פֿון פֿראַנקרייך?

— ווו זאלן זיי זיין? אַ ביסל איז אַוודאי ער גען אַוועק, און די רעשט

האָט זיך צוריק אַריינגעגנבֿעט. אַ שאלה דאָס איז!

— איר ווייסט וואָס יידן האָבן געליטן, און לידן ביז היינט אין פרס,

רומעניע ...?

— אין פרס ווייס איך נישט; וועגן רומעניע דערציילט מען אַלע מאל

אין שול פֿון „הצפֿירה“ אַרויס; האָר און נעגל שטעלן זיך קאָפּויער!

— און פֿון „קריציגע“ ווייסט איר עפעס?

— פֿרעגט מיך עפעס גרינגערס!

— איר קענט נישט קיין דייטש?

— דייטש איז עס! מיילא, פֿעלט מיר אַ וואָרט!

— און „בושאַי-הצלב“?

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ לשון?

— לשון-קודש! איר ווייסט גאַרנישט, אַז דורך די נושאַי-הצלב, אָדער

קרייצציגע, זענען טויזנטער יידן געהרגעט געוואָרן, גאַנצע קהילות חרובֿ געוואָרן

געוואָרן ...

— איר מיינט אַוודאי שנת ה'ח, כמעלניצקיס צייטן?

— פֿון יידן אין מאַראַקאָ ווייסט איר עפעס?

— אין מאַראַקאָ? ניין, נישט געהערט!

— און געוואָלט וויסן וואָלט איר?

— באַ! וויסן! און וואָס איז דאָרט? אַנדערע מאַדע צרות? עס

גייט אויף אַן אַנדערן אופֿן? גלייבט מיר — אומעטום איין וועלט ... איך

דאַנק גאָט, אַז כ'פֿאַרגעס דעראַן (פּויע. און נאָך אַ זיפֿן) און זאָגט נאָר, איר

לייענט דאָך אַ צייטונג, וואָס הערט זיך בעסער נישט?

— — — — —

— ניין — זאָג איך צו מײַן שכּו, איר האָט יידן נישט ליב.

— אַ והאַ-ראַייה? איך גיב קיין געלט נישט? כ'האַב נישט די דייטשן

האַבן — גיבן זיי!

— נישט דאָס מיין איך. זעט איר, די טבע איז פֿון אַ בשר-וודם, אַז

ער וויל וויסן אַלץ וואָס רירט נאָר אַן זעננס אַ גוטן פֿרענד, אַ קרובֿ. אַז איר

טרעפט למשל אַ קרובֿ וועלכן איר האָט שוין עטלעכע יאָר ניט געזען, ווערט

איר נישט מיד אויסצופֿרעגן, ווי עס איז אים איבער דער צייט געגאַנגען, וואָס

ער האָט איבערגעלעבט; איר פֿרעגט, וואָס זײַן ווייב, זענע קינדער מאַכן. איז

עמעץ פֿון הויזגעזינד קראַנק געוועזן, ווילט איר וויסן אויף וואָס, צי האָט ער

גרויסע יסורים געהאַט, ווי לאַנג עס האָט געדויערט, וועלכער דאָקטאָר צי

portance. If you see an acquaintance of yours in a new suit, you want to know how much he paid for the cloth per yard and how much for the tailoring. You lift up the flap to see if he hasn't been fooled in the lining."

"True," smiled my Jewish acquaintance, "there is no denying all this."

"Yes," I interrupted triumphantly, "as far as your brothers all over the world are concerned, however, you don't care to know how they are getting along! Your brothers have been suffering for thousands of years and you are not interested in finding out what's been happening to them all this time. From this I gather that, when you usher in each month with a prayer which includes the words 'All Jews are brothers,' you say these words with about as much faith as the words 'Next year we'll be in Jerusalem.'"

*

"But I still feel that I love Jews!"

"You are mistaken."

"Can you prove it?"

"Yes, if you'll answer a few questions honestly."

"All right!"

"Do you like all your relatives?"

"Not all."

"Why not all?"

"What a silly question! If a relative of mine opens up a store right next to me, if he becomes my competitor—as though there were no other business possibilities elsewhere, if he creeps into my insides and takes my customer—my bit of bread—from right under my nose, why shouldn't I hate him? Or, if I have, among my wife's relatives, a drunkard or a confirmed atheist, do you expect me to like such a person?"

"And besides these few?"

"Besides them? Yes! I like all the relatives I know!"

"How about those you don't know?"

"I can't tell. For example, I have a first cousin in America. I never saw him."

"Then you don't —" I tried to suggest the answer.

"I don't hate him but I can't say that I like him. After all, I can't even picture him to myself. Try to like the hole of a doughnut! I don't know him!"

וועלכער זנאכער עס האט געהאלפן; אויב א דאקטאר — צי איז דאס פלעשעלע געוועזן א רויטס אדער א גרינס און אפשר גאר א ווייס ... אויב א זנאכער — צי האט ער נאך געזאגט אדער נאך אנגעוויקלט אין רויך ... און נישט דווקא ביי אזוינע וויכטיקע זאכן ... אז איר דערזעט אויף אנערס א באקאנטן א ניי מלבוש, ווילט איר וויסן, ווי טייער ער האט געצאלט אן ארשין, וויפל שנודערגעלט; איר הייבט נאך אויף די פאלע, צי מען האט אים נישט גענאָרט אויפן אונטערלאָג ...

— אמת, שמייכלט דער יוד: דאָס קען איך נישט לייקענען.

— יא, פֿאַל איך אַרײַן אין נצחון: און אז איר האָט ברידער, זאָג איך, אויף דער גאַנצער וועלט, ווילט איר גאַרנישט וויסן וואָס מיט זיי טוט זיך! און אז אנערע ברידער לינדן שוין טויזנטער יאָרן, אינטערעסירט אַפֿן נישט צו וויסן, וואָס אין דער גאַנצער צייט איז מיט זיי געשען.

— און פֿון דאָנען, זאָג איך ווייטער, איז געדונגען, אז „עם כל ישראל אחיהם“ פֿון ראש־חודש־בענטשן זאָגט איר מיט דער אייגענער פֿוונה ווי „לשנה הבאה בירושלים“ ...

— און אז איך פֿיל פֿאַרט אז איך האָב ליב יודן!

— האָט איר אַ טעות.

— גלאַט געזאָגט ...

— איך וועל אַפֿן אויסווייזן, נאָר ענטפֿערט מיר ערלעך אויף עטלעכע שאלות.

— נו

— איר האָט ליב אנערע קרובֿים?

— נישט אַלע.

— פֿאַר וואָס נישט אַלע?

— ווייס איך וואָס איר פֿרעגט! און אז מײַנס אַ קרובֿ מאַכט זיך נעבן מיר אַ מיסחר, פֿונקט אזוינעם ווי איך האָב, גלייך עס פֿעלט מיסחרים אויף דער וועלט, קריכט מיר אין וועג אַרײַן, רייסט מיר אַרויס דעם קונה פֿון געוועלע, דעם ביסן פֿון מויל — זאָל איך אים קיין שונא נישט זײַן? ... אַדער אז איך האָב — פֿון ווייבס צד — אַ קרובֿ אַ שיפור, אַדער אַ מחלל־שבת בֿפרהסיא, זאָל איך זײַ ליב האָבן?!

— און אַחוץ זײַ?

— אַחוץ זײַ — יאָ! אַלע קרובֿים וועלכע איך קען!

— און די וואָס איר קענט נישט?

— ווייס איך נישט! איך האָב למשל אַ ליבלעך שוועסטערקינד אין אַמעריקע, איך האָבן קיין מאָל פֿאַר די אויגן נישט געזען! ...

— האָט איר אים טאַקע ... לייג איך אים אונטער.

— פֿענט נישט, נאָר ליב אויך נישט. אז איך קען אים מיר גאַרנישט

פֿאַרשטעלן! האָב ליב אַ לאַך פֿון אַ בייגל, אז איך קען אים נישט!

"But Jews in general you do know?"

My neighbor looked like a mouse in a trap; he wriggled hither and thither but I did not let him escape:

"I take you at your word. You don't like Jews in general because you can't picture them to yourself. They are for you like the hole of a doughnut."

Pause.

*

"What's your business?" I resumed.

"Foodstuff!" he answered gloomily.

"You've lived on this globe about fifty years?"

"Forty-five!"

"All right, forty-five! In your lifetime you've come to know close to two hundred Jews. Of these you reject about half: those who are lacking in piety, those who have a different brand of orthodoxy, and those, of course, who don't pray at all—atheists! To the flames with them! Of the remainder there is a considerable number you have no use for: one happens to be your opponent in a lawsuit, another is a competitor who takes your heart out, a third once spread gossip about you, a fourth is the fellow to whom you owe money, a fifth has a wife who quarreled with yours. The few that are left over, well, perhaps you do like them."

He was still thinking, deliberating what to answer, and I struck the iron while it was hot:

"Liking presupposes knowing! To like Jews in general means: to be attached not to twenty or thirty Jews but to the entire chain of generations and to the entire present generation which is scattered and dispersed throughout the world. A people is like a cone."

"How so?"

"Well, picture an ice-cream cone, upside-down. On the top point is our patriarchal father Abraham. The further down you go, the broader and wider the cone. Don't think of it as a perfect cone; mice have nibbled at it here and there, the cream has oozed through at one point or another, the wider the circumference the more cracks and holes and disfigurements. By the time you get down to the base of the cone, to our generation, seas, deserts, and lands divide us. To like Jews means to like the entire cone from top to bottom. To like Jews means to know them in their entirety, to understand them, to contain them in your heart, your brain, your blood."

— און יידן בכלל קענט איר?

מײַן ייד האָט זיך דערפֿילט ווי אַ מויז אין פֿאַל, ער וואַרפֿט זיך: אָט אַהין, אָט אַהער.

— פֿאַרפֿאַלן, זאָג איך, איר האָט נישט ליב דעם כלל יידן, ווײַל פֿון כלל יידן האָט איר גאַר קיין באַגריף נישט! אַ לאַך פֿון אַ בייגל (פּוּיזע)!

— מיט וואָס, פֿרעג איך, האַנדלט אַ ייד?

— מיט שפּיט, ענטפֿערט ער פֿינצטערלעך.

— איר לעבט שוין אויף דער וועלט אַ יאָר פֿופֿציק?

— פֿינף און פֿערציק! פֿאַרבעסערט ער.

— זאָל זײַן פֿינף און פֿערציק; אין אַניער לעבן האָט איר דערקענט אַ ביסל נעענטער אַ צוויי הונדערט יידן... פֿון זיי וואַרפֿט איר האַלב אין וואַסער אַרײַן — די וואָס זענען נישט פֿרום, די וואָס זאָגן הודו פֿאַר ברוך־שאַמר אַדער פֿאַרקערט... ווער שמועסט די וואָס דאַוונען גאַרנישט... אַפּיקורסים! אין פֿינער אַרײַן... פֿון דער רעשט נעמט איר נאָך אַ שפּאַר ביסל און וואַרפֿט אויף דער וואַנט: מיט איינעם האָט איר אַ פּראָצעס, דער צווייטער אַ קאַנקורענט — קריכט אין דער לעבער, דער דריטער האָט אויף אַינן אַ ווערטל געזאָגט, דעם פֿערטן זענט איר געלט שולדיק, דעם פֿינפטנס ווייב האָט זיך מיט אַניער פּלוניתטע גע־קריגט... די רעשט, וויפֿל עס בלייבט דאַרט, האָט איר פֿיליכט ליב....

ער פֿאַרטראַכט זיך, קלערט נאָך און איך שמיד דאָס אַנזון אין דער היץ:

— ליב האַבן הייסט קענען! ליב האַבן דעם כלל־ישׂראל הייסט: זײַן צוגעבונדן, נישט צו אַ צוואַנציק־דרייסיק יידן, נאָר צו דער גאַנצער לענג פֿון אַלע דורות, און צום גאַנצן הײַנטיקן דור וואָס איז צעשפּרייט און צעזײט... אַ פֿאַלק איז ווי אַ קאַנוס....

— וואָס איז דאָס ווינטער?

— זאָל זײַן ווי אַ היטל צוקער: אויבן — אַברהם אַבֿינאָ וואָס אַראָפּ גייט אַלץ ברייטער און ברייטער... אונדזער היטל צוקער... איז אייגנטלעך נישט קיין ריכטיקער קאַנוס: אין מיטן האַבן די מײַן אויסגעביסן, וואַסער אויסגע־נעצט... וואָס נידעריקער שפּאַלט זיך און צעפֿליישט זיך אַלץ מער די פֿיגור... צווישן אונדזערע פֿאַרשיידענע טיילן שווימען דורך וואַסער, ציען זיך סטעפּן, פֿאַרשפּרייטן זיך לענדער... — ליב האַבן יידן הייסט: ליב האַבן די גאַנצע פֿאַרעם! ליב האַבן הייסט: אַלץ קענען, אַלץ וויסן, אַלץ האַבן אין האַרץ, אין געהירן, אין בלוט!

*

My neighbor thought a while and then commented: "No doubt, history is interesting!"

"It is more than interesting," I told him, "it is a necessity. It is part of the foundation on which rests all Jewry, the entire cone.

"You see, we are an ancient people and yet, in this respect, all other peoples are much wiser than we are. Not only the European peoples, who write, read, and study history; not only the Romans and the Greeks, the cultured peoples of antiquity, who guarded their history most carefully; not only the more ancient Egyptians, Medes, and Persians, who scratched their history upon stones, walls, pyramids, but even the most primitive peoples, the savage tribes, appreciated the importance of history.

"There are wild tribes in Africa and America who still go about naked like Adam and Eve in the Garden of Eden; they still wear as ornaments of beauty brass rings through their noses, seashells in their upper or lower lips, leather bracelets on their feet, horns or feathers on their heads; they grease and tattoo their naked bodies with colored figures; and yet these wild savages already know that history is a necessity. Since their men are always busy with war-making, fishing, and hunting, their women must keep in mind everything the tribe experienced and must relate it on every suitable occasion."

"Perhaps such is the custom among the idol-worshippers?"

"And how about our Torah, doesn't it start with history?"

"So says the Biblical commentary of Rashi!"

*

"But still, what's the good of history?"

"You have children, haven't you?" I answered his question with another.

"Yes, in accordance with God's command."

"Who is wiser, pray, you or your child who is just about to go out into the world?"

He became serious.

"The eggs always claim to be wiser than the chickens."

"But what do the chickens say? Will you trust your business or your capital to a boy of six or seven?"

"Of course not! Do you think I'm crazy?"

"Why won't you?"

— מען קען נישט זאגן — מאכט מײַן שכן אַ פֿאַר מינוט שפּעטער:
אינטערעסאַנט איז עס!

— עס איז, זאָג איך אים, מער ווי אינטערעסאַנט, עס איז אַ נייטיקע זאַך. עס איז איינס פֿון די יסודות וואָס דאָס גאַנצע ייִדנטום, דאָס גאַנצע „היטל צוקער“, שטייט דערויף... .

זעט איר, מיר זענען דאָך אַן אַלט פֿאַלק, און דאָך זענען, אין דעם פֿאַך, אַנדערע פֿעלקער פֿיל קליגער פֿאַר אונדז. און נישט נאָר די אייראָפּעישע פֿעלקער וואָס שרײַבן, לעזן און פֿערנען היסטאָריע; נישט נאָר די רוימער, די גריכן, די אַלטע געבילדעטע פֿעלקער וואָס האָבן געהיטן זייער געשיכטע ווי אַן אויג אין קאַפּ; נישט נאָר אַפֿילו מצרים, פרס-ומדי, וועלכע האָבן זייער היסטאָריע געקריצט אויף שטיינער, אויף ווענט, אויף פּיראַמידן, נאָר אַפֿילו די אמת ווילדע, גאַנץ ווילדע פֿעלקער, האָבן אויך פֿאַרשטאַנען וואָס היסטאָריע איז.

די ווילדע שטאַמען אין אַפֿריקע און אַמעריקע גייען נאָך אַרום נאַקעט, ווי אַדם וחוה אין גן-עֶדֶן; טראָגן פֿאַר שיינקייט וועגן מעשענע רעדלעך אין דער נאַז, פֿראַששיסעלעך אין די אייבערשטע אַדער אונטערשטע ליפּן, לעדערנע בראַסלעטן אויף די פֿיס, הערנער אַדער געפֿליגל-פֿעדערן אויף די קעפּ! זייער נאַקעט לײַב איז אויסטאַטוירט מיט אַלערליי פֿאַרביקע פֿיגורן, באַשמירטע מיט פֿעטס. און אַפֿילו די ווילדע מענטשן וויסן שוין, אַז היסטאָריע איז נייטיק! און וויל די מענער זענען אייביק פֿאַרנומען מיט קריג, פֿיש-כאַפּן און יאָגד, מוזן די וויבער געדענקען אַלץ וואָס דער שטאַם האָט איבערגעלעבט און דער-צײַלן עס בני יעדער געלעגנהייט.

— אַפֿשר איז עס טאַקע מינהג עפֿו"ם?

— און די תּורה פֿון וואָס הייבט זיך אָן, נישט פֿון געשיכטע?

— אויף דעם שטעלט זיך טאַקע רש"י!...

*

— און צו וואָס דאַרף מען זי פֿאַרט, די געשיכטע?

— איר האָט עפעס קינדערלעך? ענטפֿער איך מיט אַ פֿראַגע.

— ווי גאָט האָט געבאַטן?

— ווער איז, איך בעט אײַך, קליגער, איר אַדער אַנער קינד וואָס גייט ערשט אויף דער וועלט אַרויס?

ער ווערט ערנצט.

— די אייער זאָגן שטענדיק, אַז זיי זענען קליגער פֿאַר די הינער... .

— אָבער די הינער וואָס זאָגן? צי וועט איר געטרויען אַ ינגל פֿון זעקס-

זיבן יאָר אַנער פֿאַרמעגן, אַנערע געשעפֿטן?...

— אַוודאי נישט! משוגע בין איך?

— פֿאַר וואָס נישט?

"I'd soon have to go begging."
 "Why, can't a six-year-old conduct business?"
 "Of course not! He has no experience."
 "For the same reason, obviously, a newlywed couple aren't given their dowry immediately and in full, because business requires experience and the young man hasn't any."
 "True."
 "He is therefore given an older adviser or an experienced partner."
 "Probably. Do you think ordinary Jews have no brains at all?"
 "God forbid! I don't think so. I'm just asking. Please tell me: do children grow up and in time amount to something?"
 "Of course! If they see the world, if they get experience, if they can distinguish between good and bad, then they have acquired maturity."
 "You see, a philosopher said that yesterday is today's teacher."
 "Do you have to be a philosopher to know that? Why, every school-boy will tell you that the world," — he heaved a sigh — "experience, is an expensive teacher."
 "But experience means remembering, doesn't it?"
 "Surely."
 "If, God forbid, a person falls sick, as in typhoid fever, and forgets everything?"
 "Then it's bad! He'll have to start all over again from scratch. This actually happened to Reb Sheshas."
 "Supposing that a person, God forbid, has no memory whatsoever, supposing he is born without the power of memory?"
 "Does that happen?"
 "Let us suppose it does!"
 "Then it's really bitter. Such a person cannot learn anything at all; he can't grow wiser even if he becomes as old as Methuselah. Without memory experience is impossible."
 "A boy of six with a memory can be wiser than such a person?"
 "Of course!"
 "Right. You must understand one thing more. Not only an individual but a people too must possess a memory. A people's memory is called history. What is true of an individual without memory is also true of a people without history: they cannot become wiser or better. Where can a people derive in bad times experience, advice, and self-confidence, if each generation with its joys and sorrows, virtues and

— איך וואָלט מיר באַלד געדאַרפֿט אַ טאַרבע קויפֿן.
 — וואָס איז, אַ זעקסיעריק יינגל קען קיין געשעפֿט נישט פֿירן?
 — מן־הסתם נישט! וואָס, פֿראַקטיקע האָט ער?
 — און דעריבער אַ פנים גיט מען דעם פֿאַרפֿאַלק נישט אַזוי געשווינד
 און נישט אויף אַ מאָל אַרויס דעם נדן, ווייל צום האַנדלען דאַרף מען האָבן
 פֿראַקטיקע און דער יונגער־מאַן איז ערשט פֿון הינטערן אויוון אַפֿער!
 — אַוודאי אַזוי!
 — מען זוכט פֿאַר אַזוינעם אַ יועץ, אַן עלטערן שותף.
 — מן־הסתם! איר מיינט, אַז ביי פֿראַסטע יידן איז שוין גאַר קיין שכל
 נישטאַ?
 — חס־ושלום! איך מיינ גאַרנישט. נאָר זאַגט מיר, איך בעט אַיך, אַבער
 מיט דער צייט, ווערט אויס קינדער לייט?
 — אַוודאי! אַז מען זעט אַ וועלט, מען קריגט פֿראַקטיקע, מען ווערט געוואָר,
 וואָס גוט און וואָס שלעכט איז, לערנט מען זיך אויס.
 — זעט איר, אַ פֿילאָסאָף האָט געזאָגט, אַז דער נעכטיקער טאַג איז דעם
 הענטיקנס לערער.
 — אויף דעם דאַרף מען אַ פֿילאָסאָף? אַ חדר־יינגל ווייס דאָס. פֿראַקטיקע!
 די וועלט (זיפֿצט ער אָפֿ) איז אַ טייערער לערער!
 — צו פֿראַקטיקע, דאַכט זיך, מוז מען האָבן זכרון?
 — אַוודאי.
 — און ווען איינער, חס־ושלום, ווערט קראַנק, למשל, אויף אַ טיפּוס,
 און פֿאַר געס ט אַלץ?
 — איז טאַקע שלעכט! מוז מען אָנהייבן פֿון אַלף־בית... דאָס אייגענע
 האָט דאָך ר' ששתן געטראָפֿן.
 — און ווי איז, אַז איינער, רחמנא־לצלן, האָט גאַר קיין זכרון נישט, ער
 איז געבוירן געוואָרן גאַר אָן זכרון?
 — עס טרעפֿט זיך דען?
 — למשל!
 — איז אַוודאי ביטער ווי גאַל; אַזוינער קען זיך גאַרנישט אויסלערנען,
 קען קיין מאָל נישט קליגער ווערן... אַפֿילו ביי מתושלחם יאָרן... אָן זכרון
 איז אַן פֿראַקטיקע.
 — און אַ יינגל פֿון זעקס יאָר מיט אַ זכרון קען זיין קליגער פֿאַר אים?
 — אַוודאי!
 — זעט איר! איין זאָך אַבער מוזט איר דאָך פֿאַרשטיין, אַז נישט נאָר
 אַ מענטש, נאָר אויך אַ פֿאַלק דאַרף האָבן אַ זכרון! און אַ פֿאַלקס זכרון איז
 די היסטאָריע! אַן היסטאָריע — ווי אַ מענטש אָן זכרון — קען קיין פֿאַלק נישט
 קליגער, נישט בעסער ווערן, פֿון וואָנען זאל דאָס פֿאַלק נעמען פֿראַקטיקע אין
 דער שלעכטער צייט, עצות און בטחון, אַז יעדער דור מיט זינע צרות און

failings is cut off and cast away, or, as the proverb goes, out of sight out of mind?"

"You're right," said my neighbor, "in bad times we lose our heads, we are like a herd of sheep; whoever wants to, whoever puts on a front, becomes our leader, our spokesman!"

*

"Listen to me, buy Graetz's *History of the Jews!*"

"But where will I get the money?"

That question I had to leave unanswered.

נחת, חסרונות און מעלות, ווערן „אָפּגעשניטן און אָוועקגעלייגט“, אַז וואָס אַרײַן
אין גרוב איז אַרויס פֿון קאַפּ!

— ווירקלעך, זאָגט ער, אין אַ שלעכטער צײַט פֿאַרלירן מיר די קעפּ, עפּעס
ווערט פֿון אונדז ווי אַ סטאַדע שאַף; ווער עס וויל און נעמט זיך הערנער,
ווערט דער טריק; דער שליח ציבור!

— פֿאַלגט מיך, קויפֿט אײַך גרעץ...

— און געלט?

בין איך געבליבן אָן תּשׁוּבָה....

POETS, BOOKS, AND READERS

I

We want to speak about poets, about the tragedy of man, and about the last act of this tragedy: death or salvation. . . .

Other peoples have the sun behind them; they proceed from evening into the night. The ancient Greeks and Romans tell of a golden age in the past, which was followed by one of copper and one of iron. Modern peoples also look back to a savior who redeemed them. Our Messiah alone belongs to the future. He still has to make his appearance, and not solely for the benefit of his own people. The whole world must be judged and redeemed. The entire world must be liberated from the tragedy that now inheres in human existence.

II

The tragedy of human existence is to be found in *Kobeletb*.

The hero of *Kobeletb* is Solomon, a king in Jerusalem. In his youth, he sang the *Song of Songs*, the song of women and love. Golden youth faded away, however, and in the shadow of life's cool evening, Solomon, King of Jerusalem, became wise and incorporated in *Proverbs* his advice on how to live wisely, how to live calmly. Night gathered about him; old age arrived; and, standing on the threshold between life and death, between being and non-being, or between the transitory and the eternal, he cast a glance back upon the road traversed and asked, *why?* Traveling over the long path of years, he constantly gave birth to new desires, buried these desires, and went on; he constantly envisaged new goals for himself, achieved these goals, and went on.

After experiencing everything, he still lives on without knowing *why*. He can no longer love; he has lost all desire for wines and ointments. His palate no longer craves aught, his eye has nothing new to see, his ear nothing new to hear; and still he lives on. Life is drawing to a close, and all that he has gathered and accumulated he will leave behind him.

דער דיכטער, דאָס בוך און דער לעזער

1

מיר ווילן רעדן פֿון דיכטער, פֿון דער מענטשלעכער טראַגעדיע און פֿון לעצטן אַקט אין דער טראַגעדיע: פֿון טויט אָדער אויסלייזונג. . . .

אַנדערע פֿעלקער האָבן די זון אונטער זיך, זיי גייען פֿון אָונט אין נאַכט אַרײַן. די אַלטע רוימער און גריכן וויסן פֿון אַ געוועזענער גאָלדענער צײַט, נאָך וועלכער עס איז געקומען די צײַט פֿון קופּער און אַיזן; די מאַדערנע זענען שוין אויסגעלייזט געוואָרן; נאָר אונדזער משיח איז נאָך נישט געקומען, נאָר ער דאַרף ערשט קומען און נישט נאָר פֿאַר זײַן פֿאַלק אַליין. . . . געמישפט און אויסגעלייזט מוז ווערן די וועלט; פֿון דער מענטשלעכער טראַגעדיע מוז באַפֿרײט ווערן די וועלט.

2

די טראַגעדיע פֿון מענטשלעכן לעבן האָט אויפֿגענומען אין זיך קהלת. דער העלד — שלמה, אַ קעניג אין ירושלים; זײַן יוגנט — שיר השׁירים; דאָס ליד פֿון פֿרויען און ליבע. גאָלדענע יוגנט לעשט זיך, און אין שאַטן פֿון קילן אָונט ווערט שלמה, דער קעניג פֿון ירושלים, קלוג און גיט עצות, ווי אַזוי קלוג צו לעבן, רויק צו לעבן. שפּעט פֿאַלט צו די נאַכט, די עלטער קומט אָן, און שטייענדיק אויף דער שוועל צווישן לעבן און נישט לעבן, צווישן זײַן און נישט זײַן, אָדער צווישן פֿאַרגענגענעם וועג און פֿרעגט: נאָך וואָס? גייענדיק איבערן לאַנגן וועג, האָט ער וואָס אַ מאָל נײַע פֿאַרלאַנגונגען געבוירן, אויפֿן וועג באַגראַבן — און ווייטער געגאַנגען. פֿאַר זיך וואָס אַ מאָל נײַע צילן געזען, דערגרייכט — און ווייטער געגאַנגען. און אַזוי האָט ער אַלץ איבערגעלעבט און לעבט נאָך אַלץ, און ווייסט נישט נאָך וואָס. ער קאַן שוין מער נישט ליבן, עס שמעקט אים שוין נישט קיין וויין און קיין בוימל, עס לעכצט שוין נישט דער גומען, זײַן אויג האָט שוין נישט וואָס צו זען, זײַן אויער האָט שוין נישט וואָס צו הערן, און ער לעבט! און דאָס לעבן עקט זיך, און דאָס אַלץ וואָס ער האָט אָנגעקליבן און אָנגעזאַמלט וועט ער איבערלאָזן — און אַוועקגיין. און גע-

Moreover, he has lived not because he wanted to and is departing not because he wants to die. The will which brought him here and leads him away is beyond his control. In his heart was implanted desire for the world, the urge to build, beautify, increase. But it was not for his own benefit nor advantage, since he goes away and leaves all behind for others. He is forgotten and those others, who will come after him, will again desire, again work, build, beautify, increase, and again go away. Their successors, in turn, will make use of everything and then they too will depart and be forgotten.

The earth abides forever. The sun rises and the sun goes down, and hastens to the place where it arises. All the rivers run into the sea; unto the place where the rivers go, thither they go again.

All that was will be. All that departed will return. Man alone departs and never returns. He alone pursues a mirage, beautiful when hoped for, valueless when attained. Life without a goal or purpose is horrible. There must be some goal, purpose, or logic to whatever is eternal but this is known only to the Ruler of the Universe and not to mere man. Man is exploited. Man is deceived. On the threshold between being and non-being, during the transition, after having experienced everything and before entering on death, Koheleth-Solomon is overcome by an overwhelming fear of the Eternal, fear of the Ruler, fear of the Exploiter, fear of the Deceiver, fear of the Master whom, despite his own will, he has had to serve and obey, in the mistaken belief that he was following his own free choice. Man is a slave living in fear of the Eternal!—this is the final terrible conclusion of one who lived for himself, who avoided committing himself to any cause, who had no goal outside of himself, and therefore ended with nothing.

This is the man who loved women but reared no family, because he failed to see in reproduction an aspect of immortality. He did not believe in reincarnation. He was certain that he was not his father and that he would not be reborn in his son. Sulamith was his amusement, his worldly pleasure, and not his wife, not the mother of his children.

Koheleth is Solomon, the King of Jerusalem, the rich king, the wise king. He is unlike Alexander the Great, who wanted to conquer the whole world and could, of course, never attain his goal, who left behind him not merely crown, sceptre, and subjugated lands but also a testament laying down further steps to be undertaken. An Alexander

לעבט האָט ער, נישט ווילן ער האָט געוואָלט לעבן; און אוועקגיין וועט ער. נישט ווילן ער ווילן שטאַרבן! אויסער אים איז דער ווילן וואָס האָט אים אַהער געבראַכט און פֿירט אים ערגעץ אַוועק. עמעץ האָט אים אַרײַנגעגעבן אין האַרץ אַרײַן די וועלט און געהייסן אים זי פֿאַרלאַנגען. געהייסן זאָמלען, בויען, פֿאַרשענערן, פֿאַרגרעסערן. און נישט פֿאַר אים, נישט צוליב אים; ווילן ער גייט אַוועק, און דאָס בלייבט פֿאַר אַנדערע, און ער וועט פֿאַרגעסן ווערן. און די אַנדערע וואָס וועלן קומען נאָך אים וועלן ווײַטער גלוסטן, ווײַטער פֿאַרלאַנגען, ווײַטער אַרבעטן, בויען, פֿאַרשענערן און פֿאַרגרעסערן — און ווײַטער אַוועקגיין, און די וואָס וועלן קומען נאָך זיי וועלן דאָס אַלץ באַנוצן, און זיי וועלן אויך גיין און פֿאַרגעסן ווערן.

אַלץ אַרום איז אייביק; די זון גייט אויף, די זון גייט אונטער און שניט צו מאַרגנס ווײַטער אויף; וואָסערן און טיכן פֿליסן צום ים און קומען צוריק. אַלץ וואָס איז געווען וועט נאָך אַ מאָל זײַן, צוריק קומט דאָס אַוועקגייענדיקע. אייביק איז ערד. נאָר ער איינער איז פֿאַרגענגלעך, ער איינער גייט אַוועק און קומט שוין מער נישט צוריק. און אַלץ האָט אים גענאַרט. שײַן איז דאָס גע- האַפֿטע, ווערטלאָז דאָס באַקומענע. שרעקלעך בלייבט דאָס לעבן אָן אַ ציל, אָן אַ צוועק. ציל, צוועק און לאַגיק מוז זײַן אין דעם אייביקן; אָבער דאָס ווייסט נאָר דער וואָס רעגירט, דער מענטש ווייסט נישט, דער מענטש ווערט נאָר אויסגענוצט, דער מענטש ווערט נאָר גענאַרט! און אויף דער שוועל צווישן זײַן און נישט זײַן, בנים איבערגאַנג נאָכן אַלץ איבערלעבן און פֿאַרן טויט, באַפֿאַלט אים די אומגעהענערע שרעק פֿאַרן אייביקן, פֿאַר דעם וואָס רעגירט; פֿאַר דעם וואָס האָט אויסגענוצט; פֿאַר דעם וואָס האָט אים גענאַרט; פֿאַר דעם וועלכן ער האָט, נישט ווילנדיק, געמוזט דינען און שטענדיק געטון לויט זײַן פֿאַרלאַנג מיינענדיק, אַז דאָס איז זײַן אייגענער. פֿאַרפֿאַלן! געהאַרן מוז דער מענטש, אַ קנעכט איז דער מענטש, אין שרעק פֿאַרן אייביקן לעבט דער מענטש! און דאָס איז דאָס לעצטע שרעקלעכע וואָרט פֿון דעם וואָס האָט געלעבט פֿאַר זיך, וואָס האָט זיך מיטן אייגענעם לעבן נישט פֿאַרבונדן, וואָס האָט זײַן ציל אויסער זיך נישט געהאַט און האָט דעריבער זײַן לעבנסציל איבערגעלעבט.

דאָס איז דער וואָס האָט ווײַכער געליבט און זיך קיין פֿאַמיליע נישט געבוט, און זעט אין דער פֿאַרפֿאַלנצונג קיין אייביקייט נישט. ער גלייבט נישט אין גילגול; ער איז נישט זײַן פֿאַטער; און זײַן זון וועט נישט זײַן ער. און שולמית איז געווען זײַן גענוס, זײַן עולם הזה, און נישט זײַן ווײַב און נישט די מוטער פֿון זײַנע קינדער.

דאָס איז שלמה. דער קעניג פֿון ירושלים, דער ריכער קעניג, דער קלוגער קעניג; נישט אַלפסנדר מוקדון וואָס וויל אַיננעמען די וועלט און וועט זײַן ציל קיין מאָל נישט דערגרייכן, וואָס וועט איבערלאָזן נישט נאָר קרוין און סצעפטער און אונטערגעוואָרפֿענע לענדער, נאָר אויך אַ צוואה, וואָס ווײַטער צו טון; אַלפסנדר מוקדון קאָן זײַן אַרבעט נישט ענדיקן... און דאָס איז אויך

of Macedon can never complete his work. Koheleth is even unlike the earlier Solomon who prayed to God not for wealth or personal happiness but for the wisdom and the integrity to dispense justice to his people. Such goals are not attained and certainly not outlived. Human beings with such far-reaching objectives do not feel that they have accomplished everything and do not ask *why?* Human beings who are embedded in eternity and who are integrated into an objective that reaches out unto the end of time, do not ask *why?* Koheleth-Solomon is the tragedy of the person who stands alone and has no thought outside of his own desires. He must outlive himself and must end as a brood of winged desires which have bitten into worms and perish together with the worms. Koheleth is the tragedy of the self-centered person. Such a life spells enslavement to fleeting desires and evanescent goals.

III

If I am a slave, born without my will, compelled to live, and doomed to depart upon command, leaving everything behind, why then should I also be condemned to suffering during my brief stay on earth?

"Because you sin!" answers the moralist.

The last words of Koheleth are: "Fear God and keep his commandments!" — there is a lord above you whom you must serve and who punishes if he is not obeyed.

Job obeyed. Why then did he not escape punishment?

Job obeyed. He had a wife and children, sheep and kine. He led a quiet honest life. Suddenly this life was destroyed.

The *Book of Job* depicts for us a happy prosperous person, who had seven sons and three daughters, seventy thousand sheep, thirty thousand camels, five hundred pair of oxen, five hundred asses, etc. It depicts a man greater than all the great of his land, and withal a modest, pious, god-fearing man who eschewed evil, and yet . . . this man loses everything and, in addition, is stricken from head to foot with boils and sores. The great, famous, pious Job becomes the smallest, poorest, most unfortunate of human beings.

Why does Job suffer?

Koheleth is the tragedy of life. Job is the tragedy of suffering in life.

Why do we suffer?

נישט דער שלמה וואָס האָט געבעטן גאָט נישט ריכטום און נישט פּערזענלעך גליק, נאָר קלוגשאַפֿט און ערלעכקייט צו מישפטן דאָס פֿאַלק; אַזוינע צילן ווערן נישט דערגרייכט, אַזוינע צילן ווערן נישט איבערגעלעבט. מענטשן פֿון ווינטע צילן לעבן זיך נישט איבער און פֿרעגן נישט: נאָך וואָס. די מענטשן זענען פֿאַרבונדן מיט דער אייביקייט, פֿאַרוועבט מיט דער אייביקער אַרבעט, און פֿרעגן קיין מאָל נישט: נאָך וואָס. שלמה אין קהלת איז אַ טראַגעדיע פֿון אַ לעבן פֿאַר זיך, פֿון איינצלנעם מענטש! דער מוז זיך איבערלעבן און בלעבן שטיין אַלס נעסט פֿון פֿאַרלאַנגונגען-פֿייגל וואָס האָבן זיך אין ווערעם פֿאַרביטן און גייען אויס מיט אים צוזאַמען. דאָס איז די טראַגעדיע פֿונעם לעבן פֿאַר זיך. דאָס לעבן איז קנעכטשאַפֿט . . .

3

און בין איך אַ קנעכט, ווער איך אַן מַזן ווילן געבוירן, בין איך געניט צו לעבן. און מוז איך אַוועקגיין, ווען מען הייסט, און אַלץ איבערלאָזן — פֿאַר וואָס זאָל איך נאָך לייַדן?

— ווייל דו זינדיקסט! ענטפֿערט דער מאַראַליסט.

קהלתעס לעצט וואָרט: סוף דְבַר, את האלהים ירא ואת מצוותיו שמור. . . . עס איז דאָ איבער דיר אַ האָר וועלכן דו דינסט און וועלכער שטראַפֿט, אויב מען פֿאַלגט אים נישט. אַבער אייבֿ האָט געפֿאַלגט.

אייבֿ האָט געפֿאַלגט, און דאָך איז ער די שטראַף נישט אַנטרונען. וויבֿ און קינדער, שאַף און רינדער געהאַט; אַ שטיל, ערלעך לעבן געפֿירט, און פּלוצלינג איז דאָס לעבן צעשטערט געוואָרן. זיבן זין און דרייַ טעכטער, זיבעציק טויזנט שאַף, דרייַסיק טויזנט קעמלען, פֿינף הונדערט פֿאַר אַקסן, פֿינף הונדערט אייזלען און אַ ווירטשאַפֿט אַ גרויס — אַזוי שטעלט פֿאַר דאָס גליק דאָס בוך אייבֿ . . .

און דער מענטש איז געווען גרעסער פֿון אַלע גרויסע. און געווען איז ער אַ שטילער מאַן, אַ פֿרומער מאַן, אַ גאַטספֿאַרכטיקער, וואָס האָט שלעכטס געמיטן, און איין מאָל . . . אייבֿ האָט אַלץ פֿאַרלוירן; אַרעם געוואָרן און דערצו נאָך קראַנק; פּלוצלינג איז ער פֿון קאַפּ ביו פֿיס געפֿלאַגט געוואָרן מיט אַ מיאוסן אויסזאָץ, און דער גרויסער באַרימטער פֿרומער אייבֿ איז געוואָרן דער קלענסטער, דער אַרעמסטער, דער אומגליקלעכסטער. . . .

פֿאַר וואָס לייַדט אייבֿ?

קהלת איז די טראַגעדיע פֿון לעבן; אייבֿ — פֿון לייַדן אין לעבן.

פֿאַר וואָס לייַדט מען?

Man is a reasoning creature. He sees that his own acts are purposeful. He tries to be honest and moral. He cannot attribute his own insufficiencies to the deity who created him and the entire world. God must be just. If God created pain and suffering, then these must be just and well-deserved. Pain and suffering are possible only as punishment for sin. The Hebrew mind cannot view them in any other light. The Greeks see in the phenomena of life the effects of gods disporting themselves or quarreling. The Persians have Ormuzd and Ahriman, the former a god of light, life, and happiness, and the latter a god of darkness, death, and suffering. The world is an arena for the struggle between two deities and therefore a conglomeration of light and shade, life and death, joy and pain, love and hate.

All great gods have evolved from little gods, and the little gods from still smaller family-idols, and the family-idols from amulets. If families grow into a tribe, the family-idol of the most prominent house, the house which rules over the tribe, becomes the tribal-god, while all the other idols remain mere family-idols. If tribes unite to form a people and if peoples merge on a common territory, then the gods of equally strong tribes or peoples are of equal rank. Yet, even if one divinity happens to get the upper hand, the others still retain godly rank.

The Hebrews did not merge or mingle. Eliezer undertook a distant journey to bring to Isaac a wife of kindred flesh and blood. In Egypt the Hebrews lived in Goshen segregated from others. In Palestine all foreign peoples were to be destroyed and the Hebrews were to have no contacts with these outsiders. While the Second Temple was being built, all the foreign women brought from exile and all the children born of them were banished. Minute infiltrations of foreign blood, as in the case of Delila or a beautiful captive now and then, were unimportant. Single drops of foreign blood were assimilated. On the whole the Hebraic tribe retained its purity. The children of Abraham, Isaac, and Jacob were a people that lived apart, a people of unmixed breed, adhering to a single God, who evolved from a deity of a family, a tribe, a nation, into a universal God.

A conflict between divinities thus became an impossibility. A single God is the source of good and evil, light and darkness, joy and pain, love and hate, life and death. Since the one and only God blesses and curses, he must bless the good and curse the wicked. Since the same God rewards and punishes, he must reward the pious and punish the sinners. Since the same God bestows life and death,

דער מענטש פֿילט זיך באַוווּסזיניק, זעט אין זינע טאַטן אַ צוועקמע-
סיקייט, ער שטרעבט צו ערלעכקייט. צו מאַראַליטעט און קען נישט די אייגענע
אייגנשאַפֿטן נישט צושרייבן דעם גאָט וואָס האָט אים אין דער וועלט באַשאַפֿן.
גאָט מוז זיין גערעכט. און האָט ער באַשאַפֿן פֿיין און ליידן, מוזן זיי זיין גערעכט
און פֿאַרדינט. ליידן און פֿיין זענען נאָר מעגלעך אַלס שטראַף פֿאַר זינד.
אַנדערש קאָן עס דער העברעער נישט פֿאַרשטיין. דער גריך זעט אין די דער-
שיינוגען פֿון לעבן געטערשפּיל און געטערשטרייט; דער פּערס האָט הורמיז און
אַהורמיז; דער ערשטער איז דער גאָט פֿון ליכט, פֿון לעבן, פֿון גליק; דער
צווייטער פֿון פֿינצטערקייט, טויט און ליידן. די וועלט איז די אַרענע פֿאַר דעם
שטרעט צווישן די צוויי געטער, און דעריבער איז די וועלט געמישט פֿון ליכט
און שאַטן, לעבן און טויט, גליק און ליידן, ליבע און האָס...

אַלע גרויסע געטער זענען אויסגעוואַקסן פֿון קליינע, און די קליינע פֿון
נאָך קלענערע הויזגעזען; די הויזגעזען פֿון אַמולעטן. ווערט פֿון פֿאַמיליעס אַ שטאַם.
ווערט דער געץ פֿון גרויסן הויז, פֿון הויז וואָס רעגירט איבערן שטאַם, געגרייט
און געהייכט צום שטאַמגאָט. אַנדערע בלייבן הויזגעזען. און נעמען זיך שטאַמען
צוזאַמען און בילדן אַ פֿאַלק; און מישן זיך פֿעלקער אויס אין אַ לאַנד, בלייבן
די געטער פֿון גלניך קרעפֿטיקע שטאַמען און פֿון גלניך קרעפֿטיקע פֿעלקער
גלניך קרעפֿטיק; העכסטנס קריגט איינער די אייבערהאַנט און עס קומט צו
פֿילגעטערני.

די העברעער מישן זיך נישט, אליעזר מאַכט אַ ווינטע ריזע צו ברענגען
יצחק אַ ווייב פֿון אייגן פֿלייש און בלוט. אין מצרים לעבן די העברעער אַפֿ-
געזונדערט אין גושן; אין פֿאַלעסטינע דאַרפֿן פֿאַרניכטעט ווערן אַלע פֿרעמדע
פֿעלקער, מען זאל מיט זיי אין קיין באַרירונג נישט קומען. ביים בויען דעם
צווייטן טעמפל ווערן אַלע פֿון גלות געבראַכטע וויבער און די מיט זיי גע-
בוירענע קינדער פֿאַרטריבן. קליינע מישונגען פֿון פֿרעמד בלוט, פֿון אַ דלילה
און יפֿתֿ-תּוֹאֵרס און דער גלניכן צופֿעליקייטן, זענען נישט וויכטיק; איינציקע
טראַפֿן פֿון פֿרעמד בלוט ווערן אַסימילירט. אין אַלגעמיינעם איז דער שטאַם
ריין, עס איז קינדער פֿון אַבְרָהָם, יצחק און יעקב; איז עס אַ פֿאַלק וואָס לעבט
איינזאַם; אַ פֿאַלק פֿון ריין בלוט, מיט זיין איין-איינציקן גאָט וואָס וואַקסט
פֿון אַ גאָט פֿון הויז, שטאַם און פֿאַלק צום וועלטגאָט. דאָ איז דער געטער-
שטרעט אוממעגלעך. פֿון איין גאָט קומט אַרויס דאָס גוטע ווי דאָס ביזע, דאָס
ליכט ווי די פֿינצטערניש, נחת און יסורים, ליבע און האָס, לעבן און טויט.
דער איין-איינציקער גאָט בענטשט און שילט; מוז ער בענטשן די גוטע און
שילטן די שלעכטע. דער אייגענער גאָט לייטזעליקט און שטראַפֿט; מוז ער
לייטזעליקן די פֿרומע און שטראַפֿן די זינדיקע. דער אייגענער גאָט גיט לעבן
און טויט, דאַרף ער געבן לעבן דעם גאָטספֿאַרכטיקן און טויט דעם ווידער-
שפענסטיקן, דער העברעיִשער גאָט איז מאַראַליש, ער טרעבט פֿון גן-עֵדן אַרויס

he must bestow life upon the righteous and death upon the blasphemers. The Hebrew God is moral. He expelled from Eden because of sin, because of transgressions against his commands. He toppled the tower of Babel and destroyed those who wanted to storm his heaven by force. He flooded with a deluge the entire world when it was steeped in sin. Man is sinful, so sinful that God often regrets that he created man and the world. He regrets that he has to punish. He has to, because he is a righteous God. He would not have destroyed Sodom, if it had contained a single just person. He taught Noah, the most righteous of men, to build an ark in which to survive the deluge. "I do not desire the death of the sinner," he says through the mouth of Ezekiel, "I punish him so that he repent and remain alive." A person satisfied with life reads logic into it. If a person, on the other hand, looks for justice in life and fails to find it, if he sees suffering without sin, pain which he cannot justify as punishment, then he experiences the tragedy of Job.

Koheleth is the tragedy of life, so-called happy life. Job is the tragedy of undeserved, purposeless suffering in life. The final reaction of Koheleth to the problem of existence is unmitigated fear of death, falling on his face before God, and concluding: man knows nothing; he must live and he must die; and as long as he lives, he must obey God's command, because this is all there is to man, this is the purpose for which he was created.

Job's conclusions are not more satisfactory. In Job's dispute with his friends, who seek for some sin in him and do not find it, who want to justify his suffering as punishment and cannot, God's voice interrupts and God's own answer comes out of the whirlwind. It is an answer which clarifies nothing. It can be summarized as follows: God is great, strong, and eternal. Man is dust in comparison, and dust is all human reasoning. Who was present when God created the world, measured the earth, spread the canopy of heaven and set the stars therein? Who feeds the birds beneath the sky and who provides for the wild beasts in the forests and on the rocks? God must know what he is doing. Hence, fall on your knees before the great Unknown, whose justice is undiscernible and whose wisdom is unfathomable, who may be punishing for sins we know naught of or who may be testing us. If we endure the test, we shall be higher in his grace. Job received back doubly all that he possessed.

The problem of life and suffering is, nevertheless, still unsolved.

פֿאַר זינד, פֿאַר נישט פֿאַלגן זיין געבאָט. ער קערט איבער דעם טורעם און פֿאַרניכטעט די וואָס האָבן געוואָלט אַרײַנרײַסן זיך מיט קריג אין זיין הימל; און פֿאַרפֿלייצט מיט אַ מבול די וועלט, ווען זי איז אַנגעזונקען אין זינד. זינדיק איז דער מענטש, אַזוי זינדיק, אַז גאַנץ אָפֿט טוט גאָט באַנג, וואָס ער האָט די וועלט און דעם מענטש באַשאַפֿן. עס טוט אים באַנג, וואָס ער דאַרף און מוז שטראַפֿן; ער מוז, ווייל ער איז אַ גערעכטער גאָט; וואָלט געווען אין גערעכטער אין סדום, וואָלט ער סדום נישט איבערגעקערט. און נח, דעם גערעכטיקטן אין זיין צייט, לערנט ער אַ תּיבֿה מאַכן, איבערצושווימען און איבערצולעבן דעם מבול. איך פֿאַרלאַנג נישט דעם זינדיקס טויט, זאָגט אין זיין נאָמען יחזקאל, איך שטראַף אים, ער זאל תּשובֿה טון און לעבן בלעבן. און איז דער מענטש פֿון לעבן צופֿרידן, האָלט ער זיין עקסיסטענץ פֿאַר לאַגיש. זוכט ער אָבער גערעכטיקייט אין לעבן און געפֿינט נישט, זעט ער ליידן אָן זינד, פֿיין, וואָס ער קען נישט אַלס שטראַף באַטראַכטן — וועקט זיך אין אים אויף די טראַגעדיע פֿון איובֿ.

קהלת איז די טראַגעדיע פֿון לעבן, פֿון דעם, אימשטיינס געזאָגט, גליקלעך לעבן. איובֿ — די טראַגעדיע פֿון אומזיסטיקן, נישט צוועקמעסיקן צער אינעם לעבן. קהלת האָט אויף דער פֿראַבלעם פֿון לעבן געענטפֿערט מיט וויסן שרעק פֿאַרן טויט, מיט וואַרפֿן זיך פֿאַר גאָט אויפֿן פּנים; דער מענטש ווייס נישט און מוז לעבן און מוז שטאַרבן, און כל־זמן ער לעבט — היט גאָט געבאָט, ווייל דאָס איז דער גאַנצער מענטש, ווייל צו דעם איז ער באַשאַפֿן. נישט צו קיין בעסערע רעזולטאַטן קומט איובֿ! אין וויכוח צווישן איובֿ און זינע תּבֿרים וואָס זוכן ביי אים זינד און געפֿינען נישט, וואָס ווילן רעכטפֿאַרטיקן די ליידן אויף שטראַף און קאַנען נישט, מיט זיך גאָט שטימע אַרײַן, גאָט אַליין ענטפֿערט פֿון שטורעם אַרויס, ער ענטפֿערט, נאָר זאָגן זאָגט ער גאַרנישט. גרויס איז ער און שטאַרק און אייביק, און דער מענטש איז קעגן אים שטויב, און שטויב איז דער מענטשלעכער פֿאַרשטאַנד. ווער איז געווען, ווען ער האָט די וועלט באַשאַפֿן, די ערד אויסגעמאַסטן, דעם הימל אויסגעשפּרייט, די שטערן אַרײַנגעזעצט? און ווער שפּיזט דעם פֿויגל אונטערן הימל און פֿאַרזאָרגט דאָס ווילדע טיר אין וואַלד און אויפֿן פֿעלד? מן־הסתם ווייסט ער, וואָס ער טוט. און ווייטער אויף דער קני געפֿאַלן פֿאַרן גרויסן אומבאַקאַנטן, וואָס זיין גערעכטיקייט איז אונדז נישט צוגענגלעך, וואָס זיין קלוגהייט קאַן פֿון אונדז נישט פֿאַרשטאַנען ווערן, וואַרעם עס קאַן זיין, אַז גאָט שטראַפֿט פֿאַר אַזעלכע זינד, וואָס מיר ווייסן פֿון זיי נישט, עס קאַן אויך זיין, אַז גאָט פּרוּווט. און באַשטייט דער מענטש די פּרוּוו, ווערט ער העכער אין זיין גענאָד. איובֿ באַקומט צוריק דאָפּלט, אַלץ וואָס ער האָט געהאַט... אָבער דאָס פֿראַבלעם פֿון לעבן און זינדן בלעבט אָפֿן.

IV

One generation passes away and another generation comes but the earth abides forever. If man wants to be of the eternal, he must be of the earth. Out of the dust was he fashioned and unto the dust does he return. If he seeks to go beyond the earth, if he builds a tower to scale the heavens, the languages are confused and the builders scattered over the earth. For man must find his fulfilment on earth. He can do so by reproducing himself, by being reborn in his children and children's children. This is his eternity.

To rule over a bit of earth, over a land, is therefore the greatest happiness. To have children and grandchildren, to hope that tribes and peoples will spring from one's loins — this is the most beautiful dream of eternity. . . .

A person lives not for himself but for his people, for his descendants. Immortality for him means that his family, his tribe, his people, can live eternally here on earth.

Moses, who at God's behest, led the Hebrew people out of Egypt and liberated them from slavery, guided them across the desert to the blessed land and envisaged for them a paradise on earth:

The blessed land of Palestine is to be their paradise. It will be a land flowing with milk and honey. Man must work on this land but work is not to be a curse for him. He is to have Sabbaths and holidays on which to rest. Not the master alone shall rest but his household as well, the servants, the cattle, and the earth. The earth is, in addition, to have a Sabbatical year. Every seventh year shall it be free.

Every man is to do his own work and have his share of the soil, which is to be divided equally among all. For, the earth is God's earth. God sets the boundaries between peoples. The land flowing with milk and honey he has assigned to his chosen people and no person can cede his share of God's earth to another. Every Jubilee-Year it must return to its rightful owner, to whom it was originally allotted by God's hand.

God's people shall be free, owing allegiance solely to their deity and to the laws proclaimed by him. Between God and his people the tribe of Levi shall act as intermediary. The Levite shall serve the Priest and the Priest shall serve God in the Temple and interpret the Law unto the people. He shall teach the people, answer their questions, conduct their sacrifices, intercede for them, and pronounce forgiveness for their sins—but only their sins against God. A priest may not forgive sins of man against man, unless the person who has been

4

... אַ געשלעכט קומט, אַ געשלעכט גייט — אייביק שטייט די ערד. און וויל דער מענטש זיך אין דער אייביקייט באַהעפֿטן, מוז ער זיך באַהעפֿטן צו דער ערד. פֿון שטויב פֿון דער ערד קומט ער, צום שטויב פֿון דער ערד גייט ער צוריק, און בויט ער אַ טורעם און שפּאַרט זיך אין הימל אַרײַן, ווערן די שפּראַכן צעמישט און די בויער צעשטרײט און צעזײט איבער דער ערד.

אין דעם פֿאַרפֿילן די ערד באַשטייט די אויפֿגאַבע פֿון מענטש און נאַר אין דער פֿאַרטפֿלאַנצונג, אין שטענדיק נײַ געבוירן, אין קינדער און קינדסקינדער באַשטייט זײַן אייביקייט.

איז דעריבער די הערשאַפֿט איבער אַ לאַנד דאָס גרעסטע גליק; קינדער און קינדסקינדער, די האַפֿענונג אויף שטאַמען און פֿעלקער — דער שענסטער חלום פֿון דער אייביקייט. . . .

... אַ מענטש לעבט פֿאַרן פֿאַלק, פֿאַר קינדער און קינדסקינדער. דאָס איז דאָס אייביקע לעבן פֿאַרן מענטש; די פֿאַמיליע, דער שטאַם, דאָס פֿאַלק — קאַנען אייביק לעבן אויף דער ערד. . . .

און משה וואָס האָט אין גאַטס נאַמען אַרויסגעצויגן דאָס פֿאַלק פֿון מצרים, באַפֿרײט פֿון קנעכטשאַפֿט. פֿירט עס איבערן סטעפֿ צום געבענטשטן לאַנד און חלומט פֿאַר אים אַ גן־עדן אויף דער ערד, אינעם געבענטשטן לאַנד.

עס וועט זײַן אַ לאַנד וואָס פֿליסט מיט האַניק און מילך.

אַרבעטן מוז דער מענטש, נאַר די אַרבעט זאָל אים קיין פֿלוך נישט זײַן. שבתים און ימים־טובֿים צו רוען, פֿאַרן האַר, פֿאַר זײַן הויזגעזינד, פֿאַר זײַן דינערשאַפֿט, פֿאַר זײַן פֿי און פֿאַר זײַן ערד. . . די ערד האָט נאָך איר שמיטה, דאָס זיבעטע פֿרײַע יאָר.

און יעדער אַרבעט פֿאַר זיך. די ערד ווערט צווישן אַלע פֿאַרטיילט, אַז קיינער קאַן נישט פֿאַרלירן זײַן ערד. גאַטס איז די ערד, גאַט שטעלט די גרע־געצן צווישן פֿעלקער, דאָס רעכטע לאַנד האָט ער פֿאַרוואַרטן זײַן אויסדערוויילטן פֿאַלק, און גאַטס ערד קאַן איינער דעם צווייטן אויף אייביק נישט אַפּטרעטן; יובֿל גייט די נחלה צו איר בעל־הבית וואָס האָט זי על־פֿי גורל פֿון גאַטס האַנט באַקומען.

און אַ פֿרײַ פֿאַלק זאָל עס זײַן. דער אַליין־הערשער איז גאַט. דאָס געזעץ איז פֿון גאַט. צווישן פֿאַלק און גאַט שטייט שבֿט לוי. דער לוי באַדינט דעם כּהן, און דער כּהן באַדינט גאַט אינעם טעמפל און לייגט אויס דעם פֿאַלק דאָס געזעץ און לערנט אים און ענטפֿערט זײַנע פֿראַגן און איז מקריב זײַנע קרבנות און בעט פֿאַר אים און איז אים מוחל די זינד אין גאַטס נאַמען, אויב די זינד איז נאַר קעגן גאַט. איז געקירצט געוואָרן אַ מענטש, מוז פֿרײַער אַפּגעגעבן ווערן דאָס גערויבטע, דאָס אויסגענאַרטע, מוז דער וואָס האָט געליטן פֿאַר־

injured, robbed, or deceived receives full restitution and compensation. The tribe of Levi, which is to act as intermediary between God and his people, is therefore to have no right to own property.

The earth belongs to those who work it. The spiritual aristocracy, unlike the Egyptian upper class, will be unable to despoil the people of its property. Nor will any ruler, king, or court be able to enslave the populace.

God is the supreme ruler. No abyss between rich and poor can develop because every fiftieth year the land reverts to its original owner, every seventh year all granaries are open for the entire people, and during the intervening years provision is made for the poor and needy. Even if a person's fortunes decline so that he must hire himself out for work, he may serve only six years and on the seventh is again free of servitude.

All are equal, all are brothers.

The original inhabitants, who sinned before God, are to be expelled. Amalek, the worst of these, is to be exterminated.

One God, one Law, one people, and one land. The stranger is also to enjoy liberty and fraternity. Love your neighbor as yourself and love the stranger. Remember that you were once a stranger in Egypt. Let there be the same law for all. The stranger is to be excluded only from the sacrifice of the Paschal Lamb, for he was not redeemed from Egypt.

Thou shalt not steal, kill, covet, avenge, or hate. If your brother becomes impoverished, assist him. If your friend's donkey strays, lead it back to him. Be merciful to widows and orphans. "I am the God of widows and orphans," saith the Lord.

Earth, yes — but on earth justice, holiness, brotherhood! The curse is to be removed from work. Suffering is to be reduced to minimum. Life is to be sanctified and irradiated by love.

Eden on earth!

V

Thus did Moses dream his dream of an earthly paradise for his people.

He never set foot thereon.

For forty years he led his people in the wilderness, so that the servile generation that toiled in Egypt might die out and he could bring a free people into this land. But only in the dim distance could he discern this land that he envisaged in his Utopian dreams.

גיטיקט ווערן, און דערנאָך ערשט וועט גאָט שענקען די זינד. דער שטאַם וואָס שטייט צווישן פֿאַלק און צווישן גאָט האָט פֿאַר דאָס קיין רעכט אויף אייגנטום, קיין פֿעלד און אַקער.

דעם אַרבעטער געהערט די ערד, די גנטיקע אַריסטאָקראַטיע וועט, ווי אין עגיפטן, דאָס פֿאַלק פֿון אייגנטום נישט באַרױבן... און קיין הערשער, קיין קעניג מיט זײַן הויף — נישט פֿאַרקנעכטן.

דער הערשער איז גאָט... און עס וועט נישט זײַן, קיין אַפּגרונט צווישן אַרעם און רײַך: יוֹבֵל — די נחלה קומט צוריק, שמיטה — אַלע שנייערן זענען אָפֿן פֿאַר אַלע, און איבער דער גאַנצער צײַט — לקט, שיפּחה ופּאה. און מעשר עני. און פֿאַלט ווער און מוז זײַן אַרבעט פֿאַרקױפֿן, נאָר זעקס יאָר דינט ער. פֿרײַ: אויס קנעכט.

און אַלע זענען גלײַך, אַלע זענען ברידער...

די היימישע פֿעלקער, וואָס האָבן זיך פֿאַרזינדיקט פֿאַר גאָט ווערן פֿאַר-טריבן, עמלק, דער ערגסטער — אויסגעמעקט. איין גאָט, איין געזעץ, איין פֿאַלק און איין לאַנד. און דער פֿרעמדער וועט אויך געניסן פֿון דער פֿרײַהייט און פֿון ברודערשאַפֿט. האָב לײַב זײַן חבֿר ווי דיך אַליין און האָב לײַב דעם פֿרעמדן, געדענק, אַז אַ פֿרעמדער ביסטו אין מצרים געווען. איין געזעץ פֿאַר אַלע. אויסער דער קרבן פּסח. אין דעם קאַן דער פֿרעמדער קיין טייל נישט געמען, ער איז פֿון מצרים נישט אויסגעלייזט געוואָרן.

און דו וועסט נישט רױבן, נישט טײַטן, נישט גענאַרן און קיין נוקם ונוטר נישט זײַן. און ווערט זײַן ברודער אַרעם, שטיץ אים, און פֿאַרבלאַנדזשעט זײַן פֿרײַנדס אייזל, פֿיר עס אים אָפּ. און זײַ באַרעמהאַרציק קעגן אַלמנות און יתומים. איך בין דער גאָט פֿון אַלמנות און יתומים, זאָגט גאָט. און אַפּגע-וונדערט זאָלסטו זײַן און הייליק, דען אַפּגעזונדערט און הייליק איז זײַן גאָט...

ערד — נאָר גערעכטיקייט, הייליקייט און ברודערשאַפֿט אויף דער ערד. אַראַפּגענומען דעם פֿלוח פֿון דער אַרבעט, פֿאַרקלענערט ביז גאָר דאָס לײַדן, פֿאַרהייליקט און מיט ליבשאַפֿט באַשטראַלט דאָס לעבן.

אַ גן-עֵדן אויף דער ערד.

5

אַזוי האָט משה געחלומט פֿאַר זײַן פֿאַלק דעם חלום פֿון אַ גן-עֵדן אויף דער ערד...

ער האָט די ערד נישט געזען.

פֿערציק יאָר האָט ער געפֿירט זײַן פֿאַלק אין סטעפּ, עס זאָל אויסשטאַרבן דאָס קנעכטישע געשלעכט וואָס האָט געדינט מצרים. אַ פֿרײַ פֿאַלק וועט ער אַרײַנפֿירן אין לאַנד — אַבער אויך ער אַליין האָט נאָר פֿון ווינטנס דאָס לאַנד מיט די קערפּערלעכע, ווי ער האָט דעם חלום מיט די גנטיקע אויגן געזען...

All of his dream was not realized. The part that was realized did not long endure.

Amalek was not exterminated. The seven original Canaanite peoples were not all expelled. The chosen people did not live separate and apart.

God was not their sole ruler and the priest did not long function solely as intermediary between him and his people.

All did not obtain a share of the earth.

There was no end to the wars against the Philistines and the other tribal groups in the land.

The Hebraic people demanded a king to conduct their wars. The king brought in his wake a royal court, military heads, civil war, and other social ills: poverty, servility, hunger, distress.

The boundaries between properties were shifted and the larger estates swallowed up the smaller ones. Families were deprived of land and divorced from the soil. The priests became fat and dissolute. Barterers found their way into the Temple. Holiness was desecrated. Unity was dissolved. The bond between God and his people was broken. Blood and disgrace covered the Palestinian earth.

Meanwhile, surrounding nations waxed strong by the power of the sword and little Palestine became a bloody thoroughfare between warring armies of foreign nations and, before long, the arena for their battles. The Hebraic people were driven forth, exiled from their earthly paradise.

VI

It is not only individuals—peoples too cannot live merely for themselves. The whole world must be redeemed. If justice means redemption from suffering and pain, then justice must come to reign over the entire world. The prophet replaces the effeminate king and the fat priest as the leader of the people's soul. The prophet undertakes to preach to the whole world in the name of God and his justice. The amulet that was once the God of a family, the God of Abraham, and that afterwards rose to the rank of a people's God, evolving from a God merely of Abraham, Isaac, and Jacob to a God of Israel, now loses his own name, whereby he was distinguished from other Gods of other peoples and other lands. Human lips are forbidden to utter his name, for he has been elevated and enthroned as the deity of the universe. Such a deity is in no need of a name, since he is the only God and his rule extends not alone to a single

נישט דער גאַנצער חלום איז מקוים געוואָרן און דער טייל אויך נישט אויף לאַנג . . . .

נישט אויסגעמעקט איז געוואָרן עמלק, נישט פֿאַרטריבן אַלע זיבן אומות וואָס האָבן פֿאַרנומען דאָס לאַנד, נישט אָפּגעזונדערט איז געבליבן דאָס אויס־דערוויילטע פֿאַלק.

און נישט גאָט אַליין איז דער הערשער געווען, און נישט לאַנג איז דער פּהן געשטאַנען צווישן אים און זײַן פֿאַלק.

נישט אַלע האָבן ערד באַקומען . . . .

און אַן אייביקער קריג איז געשטאַנען מיט פּלישתים און אַנדערע פֿעלקער אין לאַנד.

און דאָס פֿאַלק האָט אַ קעניג פֿאַרלאַנגט, וואָס זאָל פֿירן זײַנע מלחמות . . . און צוזאַמען מיטן קעניג האָט זיך באַוויזן דער הויף, די קריגס־האַרן, דער ברודער־קריג, און מיט זײַ אַלע סאַציאַלע ליידן: אַרעמקייט, קנעכטשאַפֿט, הונגער און נויט.

און איבערגערוקט זענען געוואָרן די גרענעצן צווישן אייגנטום און איי־גנטום, און פֿאַרשלונגען האָט דאָס גרויסע אייגנטום דאָס קלענערע. און פֿאַר־שוונדן זענען געוואָרן פֿאַמיליעס פֿון זייער ערד, און פֿרעסיק און זויפֿיק איז געוואָרן דער פּהן, אין טעמפל ריכט זיך אַרײַן דער הענדלער, דאָס הייליק־טום ווערט פֿאַרשוועכט, די אייניקונג צעריסן, דער בונד צווישן גאָט און פֿאַלק פּלאַצט, און בלוט און שאַנד פֿאַרדעקט די ערד.

און אַרום וואַקסן פֿעלקער אויף דער שווערד, דאָס קליינע לאַנד ווערט אַ בלוטיקער וועג צווישן קריגערישע אַרמיען פֿון פֿרעמדע פֿעלקער און דער־נאָך די אַרענע פֿאַר זייערע שלאַכטן, און פֿאַרטריבן ווערט דאָס פֿאַלק, פֿון גן־עדן פֿאַרוואַגלט . . . .

6

נישט נאָר מענטשן — אויך פֿעלקער קענען פֿאַר זיך אַליין נישט לעבן . . . אויסגעלייזט מוז ווערן די וועלט.

און איז גערעכטיקייט די אויסלייזונג פֿון שמערץ און פּיין, מוז די גערעכ־טיקייט הערשן איבער דער וועלט. און אויפֿן אַרט פֿון וויבֿערישן קעניג און פֿרע־סיקן פּהן באַקומט די הערשאַפֿט איבער די געמיטער דער נבֿיא וואָס פּריידיקט פֿאַר דער וועלט, וואָס רעדט אינעם נאָמען פֿון גאָט און זײַן גערעכטיקייט צו דער וועלט. דער אַמולעט וואָס איז אַ מאָל געוואָרן דער פֿאַמיליע־גאָט, דער גאָט פֿון אַבְרָהָם, איז דערנאָך געשטיגן צו דער הייך פֿון אַ פֿאַלקסגאָט, וואָס האָט גע־מאַכט דעם אומגעהייערן שריט פֿון אַלֵּהי אַבְרָהָם, יצחק ויעקב צו אַלֵּהי יִשְׂרָאֵל, וועט באַלד זײַן אייגענעם נאָמען וואָס טיילט אים אָפּ פֿון אַנדערע געטער בײַ אַנדערע פֿעלקער און אַנדערע לענדער פֿאַרלירן. דער נאָמען וועט פֿאַרווערט ווערן, אַז ער זאָל איבער קיין ליפֿן נישט קומען, ווייל ער ווערט געהייכט און געקרוינט צום וועלטגאָט, וואָס ער דאַרף קיין נאָמען נישט — ווייל ער איז דער איינציקער, און נישט איבער איין לאַנד רעגירט ער, און נישט פֿאַר

land. His law applies not merely to one people. The prophet speaks in his name not to a single tribe but to all tribes. If the prophet refuses to go to far off Nineveh in order to warn a foreign people of impending punishment, if he flees from God in a ship, God's wrath pursues him, endangers the ship, causes the prophet to be thrown overboard and the fish to swallow him.

"All who speak in the name of the Lord are chosen," says the prophet. Chosen is the Hebraic people for the one purpose of proclaiming God's word to the world. Chosen is Zion so that from there the Law shall go forth unto the world. Chosen is Jerusalem so that from it shall spread God's word unto the nations.

If, therefore, the Hebraic people are scattered and dispersed, if they suffer in exile, the Divine Presence accompanies them and suffers everywhere with them. Canaan is too small for God's children. The Hebraic land is to spread through all lands!

If God is the God of the universe and his people a world people, dispersed to all ends, then the Redeemer must come not to one land alone but to all lands, the Messiah must come for the entire world.

Here ends the dream of mere earth, of blessings and curses on earth. Here we verge on heaven itself.

Here begins the greater dream of everlasting life, heavenly paradise, resurrection.

אין פֿאַלק איז גילטיק זיין געזעץ, און נישט צו איין שטאַם רעדט אין זיין נאַמען דער פּראָפּעט. און וויל דער פּראָפּעט צו נינווה נישט גיין, דאָס פֿרעמדע פֿאַלק נישט וואַרענען פֿאַר דער שטראַף, אַנטלויפֿט ער פֿאַר גאָט אויף אַ שיף, יאָגט אים נאָך גאָט צאָרן, וויל די שיף אונטערגיין, וואַרפֿט מען דעם פּראָפּעט אין וואַסער אַרײַן, שלינגט אים אַזן דער פֿיש.

אַלע וואָס רופֿן אין גאָטס נאַמען זענען אויסדערוויילט — זאָגט דער פּראָפּעט. אויסדערוויילט איז דאָס פֿאַלק נאָר צו קינדיקן גאָטס וואָרט דער וועלט. אויסדערוויילט איז ציון, פּדי פֿון דאָרט זאָל אַרויסגיין דאָס געזעץ פֿאַר דער וועלט, פֿון ירושלים זאָל אַרויסגיין גאָטס וואָרט צו דער וועלט.

און ווערט דאָס פֿאַלק צעשפּרייט און צעזיט און לינדט אין גלות, גייט די שכינה מיט אים מיט און לינדט מיט אים אין גלות צוזאַמען, צו קליין וועט זיין פּנען פֿאַר גאָטס קינדער, אָבער דאָס לאַנד וועט זיך צעשפּרייטן איבער אַלע לענדער!

און איז גאָט דער גאָט פֿון דער וועלט און ווערט זיין פֿאַלק אַ צעשפּרייט פֿאַלק איבער דער וועלט, מוז קומען דער אויסלייזער פֿאַר דער וועלט, מוז קומען אַ משיח פֿאַר דער גאַנצער וועלט.

דאָ הערט שוין אויף דער חלום פֿון דער ערד. דער פֿלוך און דער רעגן פֿון דער ערד... מיר שפּאַרן זיך אין הימל אַרײַן....

עס הייבט זיך אָן אַ חלום פֿון אייביקן לעבן; גן־עדן, תּחית־המתים....

EDUCATION

Our program is education. We want to educate our people. We want to transform fools into sages, fanatics into enlightened human beings, idlers into useful, decent workers, who live by labor and thereby benefit the entire community.

Our enemies speak of all Jews as parasites, criminals, rascals. Our detractors say that the Jewish brain is a rotten weed, the Jewish heart is made of flint, the Jewish skin is in a state of decay, and all our limbs are crooked and lame.

Our chauvinists, on the other hand, maintain that Israel is God's only beloved child, that his cradle is faith, his pillow is trust, his swaddling-clothes are parchments from Solomon's Temple.

We simply say: Jews are human beings just like all others. We have our good qualities and we also have our faults. We are not Gods and we are not devils, but merely human beings. We hold that human beings need education, need to learn unceasingly, need to grow daily in wisdom, goodness, and refinement.

Although we Jews are, by nature, like other peoples, nevertheless we do somehow behave differently, because our historic experience has made us different. We have had as our schoolmaster—the *Galuth*.

We owe a great deal to the *Galuth*, a great many virtues but also a great many defects. In the millennial struggle for survival, especially in former ages when all other peoples expended their strength on murder, destruction, and oppression, we concentrated our forces on the one objective of survival: to hold out, to endure beyond the temporary hardships. Every force grows and expands to the point where it comes up against a greater force and then it bursts like a bubble. Our force will not encounter any force greater than it has already encountered in the past. This explains why so many peoples perished, while we survive and will continue to live on and on.

Throughout our exile, our conscience has been clear, our Jewish conscience has not been responsible for a single drop of other people's blood. If the fanaticism of other groups bespattered with mud our flag, we washed it clean with our own blood.

בילדונג

אונדזער פראגראם איז — בילדונג; מיר ווילן בילדן דאס פאלק, מאכן אויס נארן — קלוגע, אויס פאנאטיקער — געבילדעטע מענטשן; אויס לידיק-גייער און לופט-שלינגער — ארבעטער; נוצלעכע, ארנטלעכע מענטשן, וואס אר-בעטן פאר זיך, און דעם פלל קומט דערפון א טובה ארויס.

אונדזערע שונאים זאגן, אז דער פלל יידן איז בלוטאיגל (פיאוקעס), קאטארושניקעס, פל-בויניקעס... אונדזערע שפעטער זאגן, אז דער יידישער מוח איז א פארפילטע הושענה, דאס הארץ — א קיולשטיין, די הויט — פאר-ווארלעטיקט, און אלע אברים — קרום און לאם.

אונדזערע שאוויניסטן זאגן: אז ישראל איז גאטס בן-יחידל — זיין וויג איז אמונה, זיין קאפן-קישעלע — בטחון, זינע ווינדעלעך — יריעות פון בית-המיקדש....

מיר זאגן איינפאך: מיר יידן זענען מענטשן ווי אלע מענטשן; מיר האבן מעלות, מיר האבן חסרונות. מיר זענען נישט קיין געטער, נישט קיין טיילוואגן, נאר מענטשן. און מענטשן דארפן זיך בילדן, שטענדיק לערנען, מיט יעדן טאג ווערן קליגער, בעסער און פיינער.

בטבע זענען מיר גלייך ווי אלע מענטשן, און דאך איז אונדזער פאלק נישט גלייך צו אנדערע פעלקער, ווייל אונדזער לעבן איז אנדערש, אונדזער געשיכטע איז אנדערש, אונדזער רבי איז — דער גלות.

דעם גלות האבן מיר צו פארדאנקען א סך, א סך מעלות, נאר א סך חסרונות אויך. אין דעם טויזנטיעריקן לעבנסשטרענג, בפרט פאר צייטן, ווען אלע פעלקער האבן פוח געזאמלט און באנוצט אויף מארד, ברענען און צווינגען, האבן מיר פוחות געזאמלט און באנוצט אויף סבלנות, אויף אויסהאלטן, אויס-דולדן, איבערליידן די שלעכטע צייט. יעדע קראפט וואקסט אזוי לאנג, ביז זי טרעפט אויף א גרעסערער און פלאצט ווי א זייפבלאז, און דער קראפט וועט שוין אויף קיין גרעסערער נישט טרעפן. דעריבער זענען א סך פעלקער אונטערגעגאנגען און מיר לעבן און ווילן לעבן אייביק.

צייט מיר זענען אין גלות, האבן מיר אויף אונדזער געוויסן, אויף אונדזער „יהדות“ קיין איינציקן טראפן פרעמד בלוט; דער פעלקער-פאנאטיזם האט אונ-דזער פאן מיט בלאטע באשפריצט, מיר האבן אים מיט אייגענעם בלוט גע-וואשן.

But just because we are in Galuth, just because we are eternally unhappy guests forced to eat at the tables of other peoples, we aspire all the more toward one world, humanity is our holiest ideal, and sheer egoism compels us to the purest love of mankind as a whole. For, we rightly feel that as long as universal love does not triumph over envy, hatred, discord, and war, we shall not prosper. Hence, our constant prayer is for peace on earth; our hearts are like a sponge, receptive to all the newest humanitarian ideas; and our sympathy goes out to all the unfortunate, all the exiled, all the oppressed. We have been truly dubbed apostles of mercy.

Moreover, since nobody wants to care for our interests and we ourselves have always had to provide for our needs, since we have constantly lived among enemies and were never sure of the morrow, and since our means of sustenance were ever scanty, we gradually became accustomed to worrying, thinking, and saving, we learned to keep a clear head, to husband our resources, and to grow on cliffs without rain or dew.

Besides, since we had to battle with our minds, solely with our minds, and never with our hands, we have become more spiritualized and more delicate . . .

We need education. Education means light and clarity. We want to sift our cultural treasures and distinguish between what is ours and what is alien to us and, above all, what is good and what is bad.

It is not our aim to educate the few and to call upon all the others to accept them as authorities. We want to educate the entire people, men, women, and children. Let each person see, feel, and understand.

Our God is close to everything. Our Torah is no longer in heaven, waiting for a Moses to bring it down to earth. Learning must be open and easily available to all.

We want to educate the people. We write Yiddish because we have about three million people who understand Yiddish only, but we do not regard Yiddish as sacrosanct.

We do not want to shut ourselves up in a ghetto voluntarily. Assuming the greatest possible emigration, subsidized on the grandest scale, several million Jews will still have to continue living among other peoples and will still have to engage in business and social relations with them. These millions of Jews must be citizens in the lands

און ווילל מיר זענען אין גלות, ווילל מיר עסן שטענדיק בני אַ פֿרעמדן טיש, ווילל מיר זענען אייביקע אומגליקלעכע אורחים אויף דער וועלט, דעריבער האָפֿן מיר צו דער מענטשהייט, דעריבער איז מענטשלעכקייט אונדזער הייליקסטער אידעאַל, דעריבער איז אונדזער ע ג א ז ם (אייגן-ליבע) די ריינסטע מענטשן-ליבע! ווילל מיר פֿילן, אַז פֿאַר זמן די מענטשן-ליבע וועט נישט גובר זיין, פֿאַר זמן עס וועט זיין קינאה-שינאה, תחרות און מלחמות, וועט אונדז נישט גוט זיין. דעריבער בעטן מיר שטענדיק אויף שלום, דעריבער זענען אונדזערע הערצער ווי אַ שוואַם פֿאַר אַדע נייסטע אידעען, דעריבער האָבן מיר האַרץ, געפֿיל און מיטלייד מיט אַלע אומגליקלעכע, מיט אַלע פֿאַרטריבענע, מיט אַלע געיאָגטע. דעריבער זענען מיר ״רחמנים בני רחמים״.

און ווילל קיינער וויל פֿאַר אונדז נישט זאָרגן, ווילל מיר האָבן שטענדיק געמוזט זיך אין זינען האָבן אַליין, ווילל מיר האָבן שטענדיק צווישן שונאים גע- לעבט, ווילל אונדזער מאָרגן איז קיין מאָל נישט זיכער געווען, ווילל אונדזערע מחיות זענען שטענדיק באַגרענעצט, האָבן מיר זיך מיט דער צייט צוגעוויינט צום זאָרגן, צום דענקען, צום אַינשפּאַרן; צו האַלטן שטענדיק קאַפּ, צו באַהאַלטן אויף אַ שלעכטן טאַג, צו וואַקסן אויף סקאַלעס אָן רעגן, אָן טוי.

און ווילל מיר האָבן נאָר מיט אונדזער גייסט געשטריטן, ווילל די הענט האָבן מיר געמוזט האַלטן בני זיך, זענען מיר גייסטיקער און איידעלער געוואָרן.

... בילדונג דאַרפֿן מיר, בילדונג, ליכט! מיר ווילן מאַכן רעוויזיע אין אונ- דזער אוצר, זען, וואָס אונדזער איז, וואָס פֿרעמדס! און דער עיקר — וואָס גוט איז, און וואָס שלעכט.

און נישט איינער זאָל זען און די רעשט זאָל גלייבן אויפֿן וואָרט; דאָס פֿאַלק אין גאַנצן ווילן מיר בילדן, מענער, ווייבער און קינדער. יעדערער זאָל זען, יעדערער זאָל פֿילן, יעדערער זאָל פֿאַרשטיין.

אונדזער גאָט איז נאָענט צו אַלעם; אונדזער תורה איז שוין נישט אין הימל, מען זאָל זי דאַרפֿן ערשט פֿון דאָרט אַראָפּברענגען, אַלץ זאָל זיין יעדן נאָענט און פֿאַר יעדן אָפֿן!

מיר ווילן בילדן דאָס פֿאַלק און שרייבן זשאַרגאָן, ווילל מיר האָבן אָן ערך דרנץ מיליאָן נפשות וואָס פֿאַרשטייען נאָר זשאַרגאָן. נאָר מיר האַלטן נישט דעם זשאַרגאָן פֿאַר הייזיק... .

מיר ווילן נישט זיך אַליין גוטווייליק פֿאַרשליסן אין געטאָ. בני דער גרעס- טער עמיגראַציע, מיט די גרעסטע מיטל, וועלן דאָך אייניקע מיליאָן יידן מוזן בלייבן וווינען צווישן פֿעלקער און מוזן האָבן מיט זיי מגע-ומשא ומשא-ומתן. די אייניקע מיליאָן יידן מוזן זיין בירגער אין די לענדער, ווו זיי פֿאַרבלייבן,

of their domicile; they must participate in the life of the people in whose midst they remain.

We have strong sympathy with the adherents of the Hebrew revival, insofar as they aim to spread a knowledge of Hebrew literature and to encourage Hebrew writers, etc.

We want every Jew to know Hebrew, so that he does not forget the Bible. The Bible is the treasure of our faith, of our nationality, of our ethics. We must see to it that every Jew has the Bible not only on his book-shelf but also in his hand, heart, and mind. We want to live on forever, but we cannot foresee what will happen unto all eternity. Times change, days and nights alternate. Tomorrow we may be facing new and greater tragedies. We shall then need the Bible to give us strength and courage.

It is not enough that our ethics have stood on a higher plane for thousands of years. Each one of us must feel and know why and in what respect our ethics are superior. It is not enough for us to remain Jews because we were born Jews, because we were reared as Jews, or because our rabbis and religious leaders tell us that it is good to be a Jew. We want everyone to act on the basis of firm convictions and not on the basis of hearsay. . . . We want everyone of us to know what the lofty ideals, the concept of humanity, the ethical doctrines are for which we are sacrificing ourselves.

Hebrew has an additional value for us:

An individual is not a free single dot in the universe. He is a ringlet in the net which is spread over a certain spot on the earth. The net is his generation. A human being is also a ringlet in the infinite chain of generations which reaches back to the Patriarch Abraham and extends onward to the end of time.

The Hebrew language, which Jews in all lands understand, is the belt which holds together all the ringlets and prevents their falling apart. It is the cement which binds together our scattered units.

The Hebrew language also holds together the ringlets in the chain of time. It links us with Moses and the Prophets of old, with the creators of the Talmud and with all the great luminaries that once shone in our firmament.

The Hebrew language knits us with the pyramid-builders, with the warriors who shed their blood in defense of Jerusalem's walls, with the martyrs whose last words at the stake were *Shma Yisroel*.

זיי מוזן און אנטײל נעמען אין דעם לעבן פֿון פֿאַלק, מיט וועלכן זיי ווױנען צוזאַמען.

נאָך שטאַרקער סימפּאַטיזירן מיר מיט די אָנהענגער פֿון „שפּה ברורה“, ווי וועט זיי שטעלן זיך אַלס צוועק, צו פֿאַרברייטערן די העברעיִשע ליטעראַטור, צו שטיצן די שריפט־שטעלער, וכדומה.

מיר ווילן, דאָס פֿאַלק אין גאַנצן זאָל קענען העברעיִש, פּדי עס זאָל נישט דאָס תּנכל פֿאַרגעסן . . . דאָס תּנכל איז דער אוצר פֿון אונדזער אמונה, פֿון אונדזער נאַציאָנאַליטעט, פֿון אונדזער עטיק (מוסר)! מען דאַרף זען, עס זאָל זײַן בײַ יעדן יוד, נישט נאַר אין שראַנק, נאַר אויך אין האַנט, אין האַרץ און אין מוח . . . מיר ווילן אייביק לעבן, און אייביק איז נישט צו באַרעכענען. עס טוישן זיך די צײַטן, עס טוישן זיך טעג און נעכט . . . מאַרגן קאָנען מיר ווייטער קומען צו גרויסע נסיונות. דעמאָלט קאָן אונדז נאַר דאָס תּנכל מוט געבן און כוח.

און עס איז ווייניק, אָן אונדזער עטיק שטייט העכער שוין טויזנטער יאָרן, מען דאַרף, אָן יעדער פֿון אונדז זאָל פֿילן און וויסן, פֿאַר וואָס און מיט וואָס זי שטייט העכער! עס איז ווייניק פֿאַר אונדז, אָן מיר בלייבן יידן, וועל מיר זענען געבוירן אַזוי, וועל מיר זענען געווינט דערצו, וועל אונדזערע רבנים און גוטע־יידן זאָגן, אָן מיר זענען יידן און פֿאַרזיכערן, אָן עס איז גוט אַזוי; מיר ווילן, אָן יעדערער זאָל האַנדלען לויט פֿעסטער איבערצײַגונג זאָל דער אַסימילאַנט נישט מיינען, אָן ער שיצט נאַר דולדזאַמליקייט, דאָס סבלנות; זאָלן פֿרויען נישט מיינען, אָן זיי לײַדן דורך די יולדת־קוויטלעך וואָס הענגען אויף די ווענט; זאָל דער מתנגד נישט מיינען, אָן מיר דערהאַלטן זיך בײַ ייִדישקייט צוליב דעם תּיקון שְׁבוּעוֹת, און דער חסיד — צוליב צרופֿין מיט השּׁבֵעוֹת. אַלע זאָלן וויסן, אָן מיר זענען זיך מוסר־נפֿש פֿאַר אונדזערע הויכע אידעאַלן, אונדזער מענטשהייט, אונדזער מוסר.

באַזונדער האָט לשון־הקודש פֿאַר אונדז אַן אַנדער ווערט. אַ יחיד איז קיין פֿרײַער איינציקער פּונקט אויף דער וועלט; ער איז אַן אויג אין דער נעץ וואָס פֿאַרשפּרייט זיך אויף אַ געוויסן פּלאַץ אויף דער ערד; די נעץ איז זײַן דור. אַ מענטש איז אין איין וועגס אַ רינגעלע פֿון דער אומגעזעהערקייט וואָס צייט זיך פֿון אַברהם אָבינו עד סוף פּל הדורות. ווער קאָן אויף זיך זאָגן, אָן ער געהערט צו אַ פֿאַלק? דער וואָס האָט פֿאַרבינדונג מיט אַלע אויגן פֿון דער נעץ, פֿון דער פֿאַרשפּרייטער אויף דער גאַנצער וועלט, און קען גוט די קייט וואָס צייט זיך פֿון אַברהם אָבינו ביז דעם הַזְנַטִיקֵן טאַג.

די העברעיִשע שפּראַך וואָס אַלע יידן פֿאַרשטייען אין אַלע לענדער איז דער רימען וואָס האַלט צוזאַמען די רעדלעך, זיי זאָלן זיך נישט פֿונאַנדערלויפֿן; דער איינציקער קליי וואָס האַלט אונדזערע צעשיטע ביינער צוזאַמען.

די העברעיִשע שפּראַך האַלט אויך צוזאַמען די רינגעלעך אין דער צײַט. זי פֿאַראייניקט אונדז מיט משה רבינו, מיט די נביאים, מיט דער משנה, מיט דער

To forget the Hebrew language means to forget the Books of Moses, the Prophets, our history. It means to tear ourselves away, a solitary branch, from the trunk of Judaism, to rot a while, and to disappear.

We cannot, however, get along solely with Hebrew. . . .

As Jews we must know Hebrew, but as educated people, as living active human beings, we must also know the language of the land. Hebrew is the tongue of our religion and nationality but we also need the tongue of the state we dwell in, the tongue of our general education and of our daily affairs.

To conduct business in Hebrew and to study the Bible in the vernacular are both equally stupid procedures. We must know two languages; such is our fate in exile; such is our need as long as we are scattered and dispersed among other nations. Why then do we need Yiddish as a third language?

This question is answered by the reality about us. The third language exists. Three million people speak it. If we want to educate these three million Jews, we cannot wait until they acquire a thorough knowledge of other tongues. . . . Whosoever wants to understand the Jewish people, whosoever wants to teach them, must be able to read and write Yiddish. . . . No language is holy *per se*; no language is good or bad in itself. Language is a means whereby human beings communicate with each other and whereby the educated influence the uneducated.

It would be better if we could get along with a single language, or with two; but we are forced to know all three. . . .

Wherever Providence may place us, wherever in the wide world we may have to live and work, education is the basis, the only source from which better years can flow for us. We must, therefore, go to the masses of our people. We must educate them. We must enlighten them. We must warm the heart of every Jew and put into his hands the means to live as a thinking human being.

Education has no foes save fools.

Education is our goal, and we ask all truly cultured persons to help us educate the masses.

Don't assume, Jewish intellectuals, that you are doing your duty, by working for a greater entity, for so-called humanity-at-large.

גמרא. מיט אלע אונדזערע גרויסע שטערן וואס האבן א מאל אויף אונדזער הימל געלויכטן?

די העברעיִשע שפראך בינדט אונדז צוזאמען מיט די וואס האבן פיראמידן געבויט; מיט די וואס האבן זייער בלוט אויף ירושלים מויערן פאָרגאָסן, ווי אויך מיט די וואס האבן אויף דעם ברענענדיקן פֿייער „שמע ישראל“ געשרייען.

פֿאָרגעסן די העברעיִשע שפראך הייסט: פֿאָרגעסן די תורה, די נביאים, פֿאָרגעסן די געשיכטע, אָפּרעסן זיך ווי אַ צווייג פֿון בוים, פֿוילן אַ קורצע צייט און — פֿאַרשווונדן ווערן!

נאָר מיט העברעיִש אליין קאָנען מיר דערווייל נאָך נישט דורכקומען. . . .

. . . העברעיִש מוזן מיר קענען אלס ייִדן, נאָר — אלס געבילדעטע מענטשן, אלס לעבעדיקע מענטשן, מוזן מיר קענען די לאַנדשפראַך. אין לשון־הקודש שטעקט אונדזער רעליגיע, אונדזער נאַציאָנאַליטעט, אין דער לאַנדשפראַך — אונדזער בילדונג. אונדזער געוויינטלעך לעבן?

האַנדלען אויף העברעיִש און לערנען די ביבל אויף דער לאַנדשפראַך, זענען צוויי גאַר גלעכע דומהייטן. צוויי שפראַכן מוזן מיר קענען, אויף דעם זענען מיר אין גלות! אויף דעם זענען מיר צעשפרייט און צעווייט צווישן פֿעלקער! וואָס דאַרפֿן מיר נאָך דעם זשאַרגאָן? נאָר ווער פֿרעגט אונדז אַן עצה? עס עקסיסטירט אַ דריטע שפראַך, דרײַ מיליאָן נפֿשות פֿירן זי. און אויב מיר ווילן די דרײַ מיליאָן נפֿשות בילדן, קאָנען מיר נישט וואַרטן ביז זיי וועלן זיך אַנדערע שפראַכן אויסלערנען! . . .

. . . נאָר — ווער עס וויל דאָס פֿאַלק קענען, און ווער עס וויל דאָס פֿאַלק לערנען — דער מוז קענען רעדן און שרײַבן זשאַרגאָן. . . .

. . . קיין שפראַך איז אַן און פֿאַר זיך נישט הייליק, נישט גוט, נישט שלעכט. די שפראַך איז נאָר אַ מיטל, איינער זאָל דעם אַנדערן פֿאַרשטיין און געבילדעטע מענטשן זאָלן אויף די אומגעבילדעטע ווירקן.

עס וואַלט בעסער געווען מיר זאָלן נאָר דאַרפֿן איין שפראַך קענען, על פל פנים נאָר צוויי, מיר מוזן אָבער קענען אלע דרײַ! . . .

. . . נאָר, וווּ די השגחה וועט איינעם נישט וואַרפֿן, וווּ יעדן פֿון אונדז וועט אַלץ אויסקומען צו לעבן און צו ווירקן — איז בילדונג דער באַזיס, די איינ־ציקע קוועל, פֿון וועלכער עס קאָנען אונדז בעסערע יאָרן אַרויספֿליסן. . . און דעריבער דאַרפֿן מיר בילדן דאָס פֿאַלק!

מיר דאַרפֿן בילדן דאָס פֿאַלק! מיר דאַרפֿן ליכטיק מאַכן יעדן ייִד אין מוח, וואַרעם אין האַרץ און געבן אין דער האַנט אַרײַן אַ מיטל צום לעבן, צום זעלבשטענדיקן לעבן. . . .

די בילדונג — האָט אויסער נאָרן, קיין שונאים נישט.

די בילדונג איז אונדזער פראָגראַם און מיר בעטן אלע אמת געבילדעטע מענטשן, זיי זאָלן אונדז מיטהעלפֿן בילדן דאָס פֿאַלק.

מיינט נישט, איר געבילדעטע מענטשן, אַז איר זײַט יוצא דערמיט, וואָס איר אַרבעט פֿאַר אַ גרעסערן פֿלל, מפלומרשט פֿאַר דער גאַנצער מענטשהייט.

Humanity-at-large does not yet exist. Cultural groups, distinct peoples, differing civilizations are now the actors on the stage of the world.

We do not believe in Volapük or Esperanto. We too hope for a common humanity but we shall never attain to it your way. We shall never get to it by destroying individual languages, or by annihilating separate peoples, or by extirpating differing civilizations. We want rather to enrich languages, national traits, civilizations by additional common treasures until there shall evolve out of these various units one world-culture, a universal tongue, the larger humanity.

The future is a crucible in which all metals will melt and a Golden Age will emerge. Not the Golden Age of the original Garden of Eden, before man ate of the Tree of Knowledge and of which Rousseau dreamed, but rather the Golden Age of which Isaiah prophesied: "And the whole world will be filled with the knowledge of God, as the sea is filled with water. Nation shall not lift up sword against nation nor shall man know war any longer."

We Jews have not suffered these thousands of years in order now to forget our own civilization. We want to and we have to continue our way of life, so that we may later unite with the company of mankind as equal partners with equal rights and equal shares.

We have our ideas, our concepts, our peculiar humor, our distinct approach to universal problems—help us in our growth!

In exile we have become congealed, frozen, petrified. Our culture needs thawing and revivifying.

You intellectuals, who have worked hitherto in foreign fields, you are to blame if our own acres are overgrown with weeds and thorns. There is no lack of hands elsewhere, but we, alas!, are sorely in need of hands. You have until now been active under foreign masks and hence many a person is unaware of our rôle in the world of science and scholarship. Our people had to become intellectually bankrupt because our intellectuals labored solely for foreign peoples but no foreigner labored for us.

You are flowers that came to bloom too soon on the field of humanity. Before the season for flowers of your species arrives, the frost will have nipped you, the snow covered you, the wind uprooted you.

Individuals cannot flow into the ocean of humanity — only peoples!

עס איז נאך עד היום קיין מענטשהייט נישטאָ. אויף דער וועלטבינע שפילן נאך איינצלנע טרופן, איינצלנע פֿעלקער, פֿאַרשיידענע ציוויליזאציעס.

מיר גלייבן נישט אין וואָלאַפּיק, נישט אין עספּעראַנטאָ; מיר האָפֿן אויך אויף דער אַלגעמיינער מענטשהייט, נאָר נישט אויף דעם וועג וועלן מיר קומען צו איר. קיין איינציקע שפּראַך גייט שוין נישט פֿאַרלוירן, קיין איינציק פֿאַלק דאַרף נישט פֿאַרניכטעט ווערן, קיין איינציקע ציוויליזאציע איבערגעהאַקט, דאָס אַלגעמיינע נאָר אין די שפּראַכן, אין די פֿעלקער-כאַראַקטערן, אין דער ציווילי-זאַציע וואַקסט, און עס וועט וואַקסן, ביז עס וועט ווערן איין ציוויליזאציע, איין שפּראַך, איין מענטשהייט.

די צוקונפֿט איז אַ טיגל, אין וועלכן אַלע מעטאַלן וועלן זיך צעשמעלצן און עס וועט ווערן אַ גאַלדענע צייט. נישט די אומוויסנדע גאַלדענע צייט פֿון גן-עדן הקדמון, פֿון וועלכער עס האָט זיך אויך רוסאַן געחלומט, נאָר די גאַלדענע צייט, פֿון וועלכער ישׂעיה הנבֿיאַ זאָגט נבֿיאות: „כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים... לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" וכו'.

נישט דערפֿאַר האָבן מיר טויזנטער יאָרן געליטן, מיר זאָלן אונדזער ציי-וויליזאציע פֿאַרגעסן; מיר ווילן און דאַרפֿן זי ווּנטער פֿירן, אום זיך מיט דער מענטשהייט אויף גלעכע רעכט צו פֿאַראייניקן. מיר ווילן אויך האָבן אַ חלק אין שותפות, מיר ווילן אויך זיין אין דער פֿירמע.

מיר האָבן אונדזערע אידעען, אונדזערע באַגריפֿן, אונדזער ווייץ, אונדזער וועלט-אַנשויונג — העלפֿט אונדז זיי צו אַנטוויקלען.

אין גלות זענען מיר אַ צייט פֿאַרגליווערט, פֿאַרשטאַרט, קריסטאַליזירט געבליבן, מען דאַרף אונדזער ציוויליזאציע אויפֿטויען, אויפֿהייבן, לעבעדיק מאַכן. דורך אַיך, וואָס איר האָט ביז אַהער נאָר אין פֿרעמדע פֿעלדער געאַרבעט, איז אונדזער אַקער פֿאַרווילדט און פֿאַרדאַרנט געוואָרן; דאַרט פֿעלט נישט קיין הענט, ביי אונדז — פֿעלן זיי ליידער צו פֿיל! דורך דעם וואָס איר האָט ביז אַהער אונטער פֿרעמדע נעמען געווירקט, דאַכט זיך מאַנכע, אַז ער האָט אין דער וועלט-וויסנשאַפֿט קיין חלק נישט. אונדזער פֿאַלק האָט געמוזט גינסטיק באַנ-קראַטיין, ווייל פֿון אַנדערע פֿעלקער האָט קיינער פֿאַר אים נישט געאַרבעט, בשעת ווען אונדזערע געבילדעטע האָבן נאָר פֿאַר פֿרעמדע געווירקט.

איר זענט אויף דער וועלט צו פֿריע מענטשהייטסבלומען; איידער פֿאַר אַזעלכע בלומען וועט אויפֿשניצען די זון, וועט זיי דער פֿראַסט אונטערשלאַגן, דער שניי פֿאַרשיטן, דער ווינט מיט דער ערד פֿאַרקערן!

נישט איינצלנע מענטשן דאַרפֿן און קאַנען זיך פֿאַראייניקן נאָר — פֿעלקער!

Come back to your own people; be for it a pillar of clouds by day and a pillar of flame by night; lead it and guide it but do not run ahead and do not abandon it in the desert.

You are lighting a fire beneath the open sky, while your own family in your own house is freezing or is suffocating with smoke.

As long as there is no universal system of education for mankind-in-general, then each individual is the product of his specific national entity. Though he be removed from his ethnic group as a suckling babe, his brain already contains in embryonic dormant form the hereditary talents which will afterwards awaken and be developed. He will bear the traces of his former origin unto the tenth generation.

No matter what language you speak, no matter what pearls stream from your lips, no matter what ideas you propound, your eloquence is Jewish eloquence, your wit is essentially *Galut*-wit, your intellectual acumen is reminiscent of Talmudic sagacity.

Meyerbeer cannot escape the *Kol-Nidre* melody. It meanders through his music. Heine and Börne are Jews in their every expression, in their every jest, and in their earnestness.

You belong to us. Why not tend our vineyard?

Humanity is still in its cradle. What you whisper in its ear today, it will not remember later on, for it will then be speaking a different vocabulary.

Help to educate your own poor, unhappy people! ... Don't cast them aside! The Jewish people have tremendous vitality, a wealth of energy. They are the bearer of a civilization which the world can neglect only to its own hurt, of ideas which can greatly enrich mankind.

The Jewish people are an eternal flower. By day, when the sun shines, when the human spirit progresses, this flower revives and unfolds its petals. When dark night comes, however, it shuts its petals, folds up, and is hardly distinguishable from the common weed. The sun, on reappearing, needs a long time to recognize the flower; and the flower needs an equally long time to become aware of the shining orb. Overnight the flower has become covered with dust and dirt and the light rays do not penetrate so easily.

Help the people to recognize the sun's rays as early as possible!

קומט צוריק צום פֿאלק, זינט אָן עמוד ענן בני טאָג, זינט אָן עמוד אש בני נאכט! פֿירט אים, נאָר לויפֿט נישט פֿאַרויס און לאָזט אים נישט אין מידבר.

איר לייגט אָן אַ פֿניער אונטערן אָפֿענעם הימל, בשעת ווען בני אייך אין שטוב ווערט מען געפֿרוירן אָדער דערשטיקט פֿאַר רויך.

כל־זמן עס איז קיין אָלגעמיינע בילדונג נישטאָ, איז יעדער איינצלנער מענטש אַ פֿראָדוקט פֿון זיין נאַציע; נעמט אים באַלד פֿון דער ברוסט אַוועק, אין זיין מוח ליגן שוין אַנגעוויקלט פֿאַרשלאָפֿענע, געירשנטע פֿעיקייטן וואָס וועלן שפעטער ערוואַכן און אַנטוויקלט ווערן; „גיורא עד עשרה דרא“!

רעדט וואָס פֿאַר אַ שפּראַך איר ווילט, זאָלן זיך אייך שיטן פֿערל פֿון מויל, פֿאַרקוינדעט וואָס פֿאַר אַ אידעען איר ווילט; אַנזער באַרעדזאָמקייט איז דער ר"ן אויף גדרים, אַנזער ווייץ אַ געבוירענער גלות־ווייץ, אַנזער שאַרפֿזין שמעקט אומגעהעצער נאָך „אַדרבה — איפּכא“, נאָך „מאַי קא משמע לך“! „ואם תמצא לומר“!

כל־גדרי קאָן מאיר־בערן נישט אַרויס פֿון קאָפּ, ער בלאַנקעט זיך אין אַלע זינע מעלאָדיען; היינע און בערנע זענען יידן אין יעדן וואָרט, אין יעדן ווייץ, אין יעדן ערנצט!

איר זינט אונדזער, דאַרפֿט איר בני אונדז אין ווינגאַרטן אַרבעטן. די מענטשהייט לייגט נאָך אין וויגל; וואָס איר רוימט איר הינט אין אויער, וועט זי דערנאָך נישט געדענקען, זי וועט גאַר פֿירן דעמאַלט אָן אַנדער שפּראַך... העלפֿט בילדן דאָס אַרעמע אומגליקלעכע פֿאלק; לאָזט עס נישט איבער בני פֿאַנטאַטיקער אין די הענט, זיי זאָלן דערפֿון דאָס רעשט ביסל בלוט אויס־זייגן, אויסנאַגן דאָס לעצטע ביסל מאַרץ פֿון די דאַרע ביינער.

לאָזט עס נישט בני פֿאַנטאַסטער אין די הענט, זיי זאָלן עס נישט אין אַלע וויסטע מידבריות פֿאַרפֿירן! לאָזט נישט יינגלעך און ישיבֿה־בחורים פֿירן דאָס רעדל — עס איז אַ רחמנות אויף דעם פֿאלק! מען דאַרף עס נישט לאָזן פֿאַלן; דאָס פֿאלק האָט אין זיך אַ מאַסע לעבנסקראַפֿט, אָן אוצר ענערגיע, דאָס פֿאלק איז אַ טרעגער פֿון אַ ציוויליזאַציע, וואָס די וועלט פֿאַרקענט, נישט צו איר נוצן, פֿון אַזעלכע אידעען וואָס וואַלטן איר שטאַרק צו ניץ געקומען. דאָס פֿאלק איז אָן אייביקע בלום... בני טאָג, ווען די זון שיינט, ווען דער מענטש־גניסט אַנטוויקלט זיך, לעבט זי אויף, אַנטוויקלט אירע בלעטער; קוים אָבער קומט די פֿינצטערע נאַכט, מאַכט זי זיך צו, קאַרטשעט זיך אַנז, פֿאַרשליסט זיך אין זיך אַליין... דעמאַלט דאַכט זיך, אַז עס איז אַ געוויינלעכער ליידיקער דאַרן... און ווען עס שיינט צוריק אויף די זון, געדויערט לאַנג אידער די זון דערקענט די בלום, אויך אידער די בלום ווערט געוואָר, אַז די זון שיינט... איבער נאַכט ווערט זי פֿאַרשטויבט און באַשמוצט, און נישט געשווינד דרינגען דערנאָך די ליכטיקע שטראַלן דורך!

העלפֿט דאָס פֿאלק, עס זאָל זיך באַלד אין דער פֿרי מיט דער זון דערקענען!...

OUR PLATFORM

The time has come for our intellectuals to realize their responsibility to our people. Working for one's own hearth and kinsmen does not mean abandoning the banner of humanity-at-large. Today everybody must plow, sow, and cultivate his own bit of land, although—or rather because—we hope for a morrow in which there will be a common granary for mankind. To this granary all will bring their grain, their entire produce, and from this granary each person will be fed alike, without regard to his ancestry or the color of his skin...

We believe that the thunderstorms will pass away and the time will come when the earth will give us its strength and the heaven its warmth and light. We do not want our people to stand aside at harvest time and to weep over lost years on the day of rejoicing or to beg for alien bread to which will cling the sweat and toil of alien peoples.

We also want to bring a bit of corn and wheat into the common granary. We also want to be partners, junior partners, but not beggars.

We want the Jew to feel that he is a human being, participating in all common human activities, living and striving like a human being, and—if insulted, reacting to insults like a human being!

This is our objective. For this goal we ask help of the genuine intellectuals!

וואָס ווילן מיר?

... עס איז שוין צייט, אַז אונדזער ווירקלעכע אינטעליגענץ זאל פֿאַרשטיין, וואָס פֿאַר אַ פֿליכט, וואָס פֿאַר אַ התחייבות זי האָט פֿאַרן פֿאָלק. אַז אַרבעטן בײַ זיך אין דער היים, פֿאַר אייגענע ברידער, הייסט נישט אַרויסלאָזן די אַלגעמיין מענטשלעכע פֿאַן פֿון דער האַנט. היינט מוז אַרבעטן יעדערער בײַ זיך, אַקערן און זייען זײַן אָפּגעגרענעצט שטיקל פֿאַנד, אויבוואָל, אַדער בעסער, — ווײַל מיר האָפֿן, אַז די צוקונפֿט וועט זײַן דער אַלגעמיין מענטשע — כּער שפּיטלעך, אין וועלכן עס וועלן אַרײַנקומען אַלע ווייזן, די גאַנצע תּבֿואה; אַ שפּיטלעך וואָס וועט שפּיזן אַלע גלייך, שפּיזן יעדן אומגעפֿרעגט, ווער זײַן זיידע איז געווען, און נישט געקוקט, פֿון וואָס פֿאַר אַ פֿאַרב זײַן הויט איז...

מיר גלייבן, אַז געוויסער, שטורעם און רעגן מוזן פֿאַרבינגיין, עס מוז קומען די צייט און די ערד וועט אונדז געבן איר קראַפֿט, דער הימל — וואָרעם און ליכט... און מיר ווילן נישט, אַז אין שניטערצייט זאל אונדזער פֿאָלק שטיין פֿון ווייטנס, אין יום־טובֿ באַוויינען פֿאַרלוירענע יאָרן און פֿאַרשעמט בעטלען פֿרעמד ברויט פֿון פֿרעמדן בלוטיקן שווייס.

מיר ווילן אויך אַרײַנפֿירן אַ ביסל קאַרן און ווייץ אין שפּיטלעך אַרײַן, מיר ווילן אויך בעלי־בתים זײַן, אַרעמע בעלי־בתים, נאָר נישט קיין בעטלעך.

מיר ווילן, דער ייד זאָל זיך פֿירן אַלס מענטש, ער זאָל אַנטײל געמען אין אַלעם וואָס מענטשעך אײַ, מענטשעך זעבן און שטאַרבן און — באַליי־דיקט, זאָל ער זיך פֿירן באַליידיקט אַלס מענטש.

אַט דאָס איז אונדזער צוועק, פֿאַר וועלכן מיר בעטן הילף בײַ דער ווירק־לעכער אינטעליגענץ.

ADVICE TO THE ESTRANGED

I TIMES CHANGE

Two electric balls with opposite charges are suspended not far from each other on two separate threads in mid-air. They alternately attract and repel each other.

At one moment they rush towards each other with love and longing. They want to unite. The next moment they leap away from one another in disgust and hate, seeking to put the maximum distance between themselves.

Similar reactions are observable among peoples.

"There is a time for everything," says Solomon.

There are alternating periods of attraction, of pushing towards each other, and periods of retreat, of mutual repulsion.

There are alternating historical periods: thesis and antithesis.

In periods of attraction, general humanitarian feelings develop. Hearts spin the golden threads of common human ideals and weave the web of common human interests.

In periods of repulsion each people retreats into itself, seeks solitude, takes stock of its own spiritual resources, digs into the deepest layers of its soul for buried treasures, works on its own internal growth, develops its own specific traits, spins and weaves the garment of its own intimate national life.

Thesis and antithesis! What is the synthesis?

Humanity of the future, consisting of free, independent, and culturally differentiated peoples.

This future is remote. The historic process of mutual attraction and repulsion will last a long time. The cycles are speeding up but, even so, they are still of considerable duration and human life is brief, so very brief.

A human being, whose short life with its short memories is contained within a single moment of history, regards such a moment as eternal. If this period comes to an end during his lifetime and if he himself is incapable of changing his modes of thought and his

[צו די צוריקקומענדיקע גרים און עצה]

1 צייטן בניטן זיך

הענגען צוויי קיילעכלעך, אָנגעלאָדענע מיט אַנטקעגנזעצטער עלעקטרי־ ציטעט, איינס נישט ווייט פֿון צווייטן, אויף צוויי באַזונדערע פֿעדעם אין דער פֿרייער לופֿט — טוען זיי נישט מער נאָר ציען זיך צו און שטויסן זיך אָפֿ.

אַ מאַמענט נאָך אַ מאַמענט.
אַ מאַמענט לויפֿט מען זיך אַנטקעגן מיט ליבשאַפֿט און בענקשאַפֿט — אַחדות זאָל זײַן, באַהעפֿטן וויל מען זיך; און אַ מאַמענט פֿון אַפּשפּרינגען איינס פֿון צווייטן מיט עקל און האָס, און איינער נעמט פֿון צווייטן דעם ווייטסטן וועג.

דאָס זעלבע צווישן פֿעלקער.
אַלץ האָט זײַן צײַט, זאָגט שלמה.
צײַטן פֿון צוציען, אַקעגנלויפֿן, און צײַטן פֿון אַפּשפּרינגען און אַפּשטויסן בניטן זיך.

דאָס זענען היסטאָרישע מאַמענטן; טוען און אַנטיטוען.
אין מאַמענט פֿון צוציען וואַקסט דאָס מענטשליכע, דאָס האַרציקע געפֿיל פֿאַר אַלעם וואָס מענטשלעך איז. שפּיען זיך פֿון האַרציק גאַלדענע פֿעדעם די אַלגעמיינ מענטשלעכע אידעאַלן און וועבן זיך די אַלגעמיינ מענטשלעכע אינטערעסן....

אין מאַמענט פֿון אַפּשטויסן ציט זיך יעדעס פֿאַלק צוריק צו זיך אַליין, וויל עס האָבן התבודדות, חשבון־הנפשׁ, אַרײַנקלערן זיך אין זײַן אייגענער נשמה, שעפּן אוצרות פֿון אונטער דער באַוויסטזיניקער שוועל, נעמט זיך יעדעס פֿאַלק צו זײַן היימישער אַרבעט, אַנטוויקלט עס זײַן אייגנאַרט; שפּיעט און וועבט זיך דאָס אינטימע, היימיש נשמהדיקע, דאָס פֿאַלקסטימלעכע, דאָס אינדיווידועל־נאַציאָנאַלע.

און דער סינטעז?
די קינפֿטיקע מענטשהייט, וואָס וועט באַשטיין פֿון איינצלע פֿרייע, זעלבשטענדיקע און אייגנאַרטיקע פֿעלקער.

ווייט איז די צוקונפֿט; לאַנג נאָך וועט דויערן דער היסטאָרישער פּראָצעס פֿון צוציען און אַפּשטויסן — די מאַמענטן בניטן זיך וואָס אַ מאַל ראַשער, אַבער דאָך גענוג לאַנג האַלטן זיי זיך, און דאָס מענטשלעכע לעבן איז אזוי קורץ....

habits of reacting, then this fossilized individual wants to prolong the existing historic moment by force. He cannot succeed! Human hands are too weak to arrest the wheel of time. Such a person, therefore, sits down, closes his eyes, and refuses to look at the changes that, despite his own will, take place all around him. He sits with folded hands and dreams the dream of his generation with its obsolete thesis.

This is the position in which you, assimilationists, find yourselves. Now it is rumored that you have at last awakened and opened your eyes. Now you want to work with us.

This is our triumph!

We have been aware for some time that the springtide in the relations between peoples is over and gone, and that winter is in the air. Evil winds are its harbingers. And so we have hastened home.

The gusts of winter will soon be in full blast and there is work for all hands. Walls must be sealed, the roof repaired, windows inspected, fuel stored, lights held in reserve, and — bread! We have been active for some time in our own workshop.

You remained in the houses of others; you tarried in the halls of strangers; you followed in the footsteps of foreigners.

You found their homes so bright, so rich, and our home so dark, so poor.

You, therefore, lived for them, worked for them, until they hinted to you that you were not welcome and that they did not need your help. You thereupon dispersed, in the hope that the fewer there were of you in one spot, the more likelihood was there of your being tolerated.

If two of you found yourself in the same place, one got away from the other. Two in one spot at one time might be more than the others would welcome. If one of you happened to look into a mirror and to see his own face there, he jumped aside, he did not recognize his own mask, he thought there was another person in his way.

But even the single individual was felt to be superfluous and no knives or forks were set for him at the table of the others. Coughing failed to attract their attention. Then you moved to one side, sat down in an obscure corner, closed your eyes, dreamed your day-dreams, and drowsed off.

Now you have awakened!

You want to come back! You want to work with us!

This is our triumph. But we, the victors, shall not put our foot on your necks; we shall not close our doors to you. There is no lack

לעבט א מענטש א קורץ לעבן מיט א קורצן זפרון אין א מאמענט. האלט ער אים פאר אייביק; ענדיקט ער זיך ביי זיך זיך לעבן נאך, און ער אליין איז נישט פֿעיק זיך צו ענדערן — שוין צוגעוויינט, שוין פֿארשטיינערט — וויל ער דעם מאמענט אויסציען אויף ווייטער מיט גוואלט! און קאן ער נישט — די מענטשלעכע הענט זענען צו קורץ, צו שוואך — זעצט ער זיך אַוועק, מאַכט די אויגן צו און וויל ווייניקסטנס נישט זען, וואָס עס ענדערט זיך אָן אים און קעגן זיך ווילן, זיצט ער מיט פֿאַרלייגטע הענט און חלומט זיך ווייטער זיך דור, זיך טעזע. . . .

דאָס איז אַינער דיאַגנאָזע, אַסימילאַטאָרן . . . און צונד, זאָגט מען, האָט איר זיך אויפֿגעכאַפט, די אויגן געפֿענט און איר ווילט אַרבעט . . . דאָס איז אונדזער נצחון.

מיר האָבן באַלד דערפֿילט, אַז דער צווישנפֿעלקער־פֿרילינג איז פֿאַרביי, אַז דער ווינטער קומט, ביזע ווינטן זאָגן אים אָן, און מיר זענען צוריק אַהיים. דער ווינטער גייט, ווינטן זאָגן אים אָן — אַרבעט פֿולע הענט, מען מוז די ווענט פֿאַרקלעפֿן, דעם דאָך באַשלאָגן, די פֿענצטער באַוואַרענען, אַנגרייטן פֿאַרהייצונג, באַליכטונג און — ברויט . . . און מיר האָבן זיך באַלד צו דער היימישער ווערקשטעל געזעצט . . .

איר זינט אין פֿרעמדע הויזער, אין פֿרעמדע זאַלן געבליבן, פֿאַר פֿרעמדע פֿיס זיך געשלענדערט.

דאָרט איז אַזוי ליכטיק, אַזוי רייך, און די היים איז אַזוי אַרעם, אַזוי טונקל . . .

האָט איר אַ פֿרעמד לעבן געלעבט, פֿרעמדע אַרבעט געטון, האָט מען אַיך געגעבן אַנצוהערן, אַז מען דאַרף אַיך נישט, אַז דאָרט פֿעלן קיין הענט. האָט איר זיך צעוואַרפֿן, זאַל זיך וואָס ווייניקער אויף איין אַרט, אַפֿשר וועט מען אַיך איבערלאָזן . . .

האַבן זיך צוויי פֿון אַיך אויף איין אַרט געטראָפֿן, איז איינער פֿון צווייטן אַפֿגעשפּרונגען — נישט צוויי מיט אַ מאַל, צו פֿיל און צו גרויס אין די אויגן. איז עמעץ פֿון אַיך צופֿעליק קעגן אַ שפּיגל געגאַנגען, זיך אַליין דערזען, איז ער אַפֿגעשפּרונגען. ער האָט זיך מאַס קע נישט דערקענט; געמיינט, אַ צוויי־טער גייט . . .

און זענען די איינצלנע אויך איבעריק געוואָרן, האָט פֿאַר איינצלנע אויך פֿאַרפֿעלט מעסער און גאַפּל ביים פֿרעמדן טיש, און קיין הוסטן האָט נישט געהאַלפֿן — האָט מען זיך אַפֿגערוקט אָן אַ זינט, געזעצט אין אַ פֿאַרשאַטנט ווינקלע, די אויגן פֿאַרמאַכט און געחלומט און איינגעדרימלט . . .

האָט איר אַיך צונד אויפֿגעכאַפט!

אַרבעט ווילט איר, און צוריק ביי אונדז!

ווי געזאָגט — דאָס איז אונדזער נצחון. מיר וועלן אַבער קיין פֿוס, אַלס זיגער אויף אַינער האַלדו נישט שטעלן, מיר וועלן פֿאַר אַיך אונדזער טיר נישט פֿאַרמאַכן; ביי אונדזער ווערקשטעל וועט קיין אַרט צו אַרבעטן פֿאַר אַיך

of work for you in our workshop. We shall admit you as one of us, but we shall watch you carefully. We shall make sure that you do not sow the wrong seed-mixture, that you do not spin and weave threads of diverse qualities, that you do not introduce into our midst foreign contraband.

With us this is now a time for spiritual accounting and stock-taking, for holy work; and all hands that participate must be clean.

Times change! Formerly there was jubilation when one of the estranged returned to our midst. We pointed to him with pride and we held him up for all to see.

We are no longer so poor!

If you want to take from us, we shall gladly let you have of our own, our warmth, our intimacy.

If you want to give to us, however, we should like to know what you are giving. Is it gold or is it spurious currency?

Times change!

II

HOME-COMING

Are we correct in assuming that you are coming back because of homesickness, because you have become conscious of your duties to the people of your origin, because you want to renew your severed bonds with your relatives, brothers and sisters, fathers and mothers? If you really want to return, then do so in all honesty....

Come, see, hear, learn, study, and, until you have amassed knowledge of our ways, maintain silence!...

Don't come back to preach to us the ideas of others and to plant in our midst the culture of others. We say, all roads lead to the ideal man, but each people has its own specific road. You say, let us change roads, let us exchange cultural values? We want to develop our own hearth and worship at our altar in our own way. You ask us to throw out our own hearths and to borrow the fire of strangers for our altar.

We shall not stop up your loud mouths. But we should like to give you the following advice:

If you compare, do so honestly. If you talk of exchanging, then use honest weights and measures and place comparable goods on the two sides of the scale.

נישט פֿעלן — מיר וועלן אונך אויפֿנעמען, צולאָזן, נאָר קוקן אונך אויף די הענט....

איר זאָלט נישט אינשפּאַנען און נישט זייען קיין פֿלאַים, נישט שפּיגען און וועבן קיין שעטנוז, איר זאָלט נישט אַרײַנפֿירן קיין נישט־פֿשרן קאַנ־טראַבאַנד....

עס איז ביי אונדז חשבון הנפש, עבודת הקודש, און פֿשר מוז זי זיין אויף זיין....

צײַטן בײַטן זײַך... אַ מאָל איז מיט יעדן גר געווען ששון ושימחה, עס האָט אונדז אָנגעפֿילט מיט שטאַלק; זעט, ווער עס איז צוריקגעקומען!

מיר זענען שוין הענט נישט אַזוי אַרעם!

וויילט איר ביי אונדז נעמען: וואַרעמקייט, היימישקייט, אונדזער אייגנס — וויפֿל איר וויילט....

וויילט איר אונדז געבן, מוזן מיר וויסן וואָס, גאַלד אָדער פרעפֿעראַנס־רענדלעך!

צײַטן בײַטן זײַך!

2

צוריק אַהיים

... קומט איר ווירקלעך צוריק, ווייל, ווי מיר גלייבן, עס האָט זיך אויפֿ־געוועקט אין אונך אַ שטיקל בענקשאַפֿט, עס איז געקומען צום וואָרט דאָס געפֿיל פֿון פֿליכטן קעגן אַ פֿאַלק, פֿון וועלכן מען שטאַמט, און איר וויילט ווירקלעך צוריק אָנפֿירן די פֿעדעם וואָס איר האָט איבערגעריסן מיט איינערע אייגענע; קרובֿים, שוועסטער און ברידער, און אפֿשר נאָך טאַטע־מאַמע — טוט איר עס ווירקלעך בשלמות, טאָט עס אויך ערלעך.

... קומט, זעט, הערט, לערנט, שטודירט, און ביז דעמאָלט — שוויגט!...

... גילט די דריטע עצה עבן די וואָס ווילן צוריקקומען פֿריידיקן זייערע אידעען, אַרײַנברענגען זייער קולטור... מיר, ווי געזאָגט, פֿאַרטײַטשן; פֿריידיקן פֿרעמדע אידעען, פֿלאַנצן פֿרעמדע קולטור... מיר זאָגן; אַלע וועגן פֿירן צום מענטש, נאָר יעדעס פֿאַלק האָט זײַן וועג; און איר זאָגט: טוישן דעם וועג! חלופֿין מיט קולטור־ווערטן! מיר ווילן אַנטוויקלען דאָס היימישע און אייגנארטיקע, איר הייסט עס אַרויסוואַרפֿן און נעמען פֿרעמד פֿייער צום מזבח....

... מיר וועלן אונך דאָס מויל נישט פֿאַרמאַכן.

נאָר אַן עצה ווילן מיר אונך אין פֿאַרויס געבן, די דריטע עצה:

פֿאַרגלײַכט ערלעך, חלופֿין איז אויך אַ געשעפֿט, נאָר — ערלעכע מאָס און וואָג! די זעלבע סחורות אויף ביידע וואָגשאַלן!

Take equivalents for your comparative evaluation! ...

If you speak of superstitions, compare our *Kaddish* and our religious provisions for the souls of the dead with the methods in use among others.

Or take our *Gebenna*, our post-mortem penal institution, with its maximum sentence of twelve months, and compare it with the eternal hell that others hold out as a possible prospect.

Perhaps, you don't like our Prayer-Book? Let us see what is in it.

"May awe of Thee, O God, come over all Thy works and fear of Thee over all that Thou hast created! May all join in unison to do Thy will with all their heart!"

These are the prayers of a Jew. Have you more beautiful prayers to offer?

What does a Jew ask for when he recites his daily prayers? Peace, and may there be no shedding of human blood! Justice, and may evil pass away like smoke and the rule of wantonness disappear from the earth!

Are your prayers better?

A Jew waits for Messiah to come and to redeem the world from fear and pain, from the cataclysmic conflicts between rich and poor. All shall enjoy the earth. This means, in popular imagination, that bread and clothes shall grow, ready-made, on trees.

Do you have more winged ideals?

Did you ever compare our folksongs with those of others? Or, our folktales with those, for example, of the Grimm Brothers? Do you find among us, as you do find among them, songs and tales of robber-heroes, sly deceivers, and seven-league boots?

You want to compare laws?

Do compare our Sabbath, our day of rest for all, God and man, lord and slave and cattle, with their religious equivalent, their Sunday. Do compare our ancient laws on how to treat strangers with the laws in force today, in your vaunted twentieth century, among the freest and most humanitarian peoples, whom you are holding up as models.

I have stressed those cultural items which you ask us to discard and which we rather select for further development, those cornerstones which we put down as a foundation for our cultural sanctuary, those sparks which we gather and fan into a brilliant fire.

Are you serious about an exchange? Will we not be getting the poorer bargain? ...

פֿאַרגלייכט גלייכס מיט גלייכס! עקויוואַלענט נעמט! ...
זאָבאַבאַנעס?

פֿאַרגלייכט אונדזער קדיש יתום און דעם פרק משניות צו עלית נשמה מיט די מיטלען וואָס אַנדערע באַנוצן צו דעם צוועק. ...
אַבערגלויבן?

אַט, נעמט אונדזער גיהנום, אונדזער יענער-וועלטליקע קאַטאַרגע, מיטן מאַקסימום פֿון צוועלף חדשים, און פֿאַרגלייכט מיטן אייביקן פֿרעמדן. ...

געפֿעלט אַיך פֿילייכט דער סידור נישט?

"פֿאַרשפּרייט, גאָט, דיין פֿאַרכט אויף אַלע ווערק; דיין אַנגסט — אויף אַלעם וואָס איז באַשאַפֿן. ...

זאָלן אַלע מאַכן איין בונד צו טון דיין ווילן מיטן גאַנצן האַרץ?"

אַזוי בעט אַ ייד. איר האָט שענערס?

און וואָס פֿאַרלאַנגט אַ ייד פֿון סידור אַרויס? שלום, עס זאָל נישט פֿאַר-
גאַסן ווערן קיין מענטשלעך בלוט, און גערעכטיקייט:

"דאַס ביזע זאָל אַוועק מיטן רויך, די הערשאַפֿט פֿון מוטוויליקייט זאָל פֿאַרשווינדן פֿון דער ערד".

איר האָט בעסערס?

און אויף משיח וואָרט אַ ייד, ער זאָל קומען אויסלייזן די וועלט פֿון שרעק און פּינן, פֿון קאַטאַקליזמען צווישן אַרעם און רייך. ... אַלץ זאָל זיין פֿאַר אַלע; פֿאַלקסטומלעך הייסט עס: ברויט און קליידער זאָלן וואַקסן גרייט אויף די ביימער. ...

איר האָט געפֿיליגטערע אידעאַלן?

האַט איר אַ מאָל פֿאַרגלייכט אונדזערע פֿאַלקסלידער מיט אַנדערע? אונ-
דזערע פֿאַלקס-דערציילונגען מיט די, למשל, וואָס די ברידער גרים האָבן געזאַמלט? האָט איר ביי אונדז יענע גולנים געפֿונען, יענע איבערשפיצטע אויס-
נאַרער אין די זיבנמילנדיקע שטייגער?

געזען?

פֿאַרגלייכט שבת, דעם טאָג פֿון רוען פֿאַר אַלע, פֿאַר גאָט און לייט, פֿאַרן האָר און פֿאַרן קנעכט, און פֿאַרן פֿי, מיטן רעליגיעזן אינסטיטוט זונטאָג. פֿאַרגלייכט אונדזערע אַמאָליקע געזעצלעכע באַצונגען צו פֿרעמדע, מיטן אייך-
איינציקן אויסנאַם פֿון קרבן פּסח, מיט די היינטיקע — אין צוואַנציגסטן יאָר-
הונדערט (איר האָט דאָך אַזוי ליב אויפֿן זייגער צו קוקן?) ביי די פֿרייסטע, הומאַניטאַרסטע פֿעלקער (איר זוכט דאָך דאַס גוטע נאָר אין דער פֿרעמד) ...

און דאַס זענען דאָך עבן די קולטור-מאַמענטן וואָס איר הייסט וואַרפֿן, און מיר הייבן אויף און אַנטוויקלען. די ווינקלשטיינער וואָס מיר לייגן אַלס פֿונדאַמענט צו אונדזער קולטורעלן הייליקטום, די פֿונקען וואָס מיר זאַמלען און פֿאַכען אויף אַ גרויס ליכטיק פֿענער!

מיינט איר ערנצט מיטן טוישן? וועלן מיר זיך נישט גענאַרן? ...

*

A final bit of advice to all assimilationists:

If you want to talk to our people, talk with less arrogance!

Respect for an ancient people, yes, respect for the most ancient of peoples! No less than others was this people able to conquer and govern a land and defend it to the last drop of blood against the heroic armies of world-powers. Yes, it could do so better and more gloriously than all of them. And even afterwards, it produced a long, long chain of generations of warriors who continued to battle for holy convictions to the last drop of blood.

Respect for a people whose history is the only tragedy of world-wide, heroic proportions, a history of unceasing self-sacrifice and of extreme martyrdom for an idea!

No wonder that you, frivolous worldly individuals, left us: you deserted those who preach the joy of living and are forced to endure suffering and you escaped to those who preach suffering and live a life of joyous abandon. . . .

Like black ravens, you now come and croak to us of our decline, but you do not terrify us.

We heard your kind in Egypt, Persia, Assyria, Babylonia, Greece, Rome, and ever since. We are accustomed to such talk.

Worlds are not built or destroyed by talk like yours.

Preach what you will. The wind carries sound. But preach with respect!

If you do not want to suffer with our people, you need not do so. If you cannot love our people, it can get along without your love. But don't fail to respect it!

Bow your frivolous heads before the eternal warrior, the eternal people!

Bow your heads deep, deep, to the very ground!

... נאָר בניִם אַדיע, מוז איך אַיך זאָגן דאָס לעצטע וואָרט, געבן די לעצטע

עצה:

ווי אזוי איר וועט נישט רעדן מיטן פֿאַלק. . . — מיט דרך־ארץ רעדט!

דרך־ארץ פֿאַרן אַלטן, פֿאַרן עלטסטן פֿאַלק, וואָס אינגעמען און באַצווינגען אַ לאַנד און שיצן עס קעגן די העלדישע וועלט־אַרמיען ביזן לעצטן טראָפּן בלוט האָט עס געקאָנט גלייך מיט אַלע! און פֿיל בעסער און שענער פֿון אַלע! און דער־נאָך, אַ לאַנגע, לאַנגע שוּנר פֿון דורות קעמפֿער, קעמפֿער ביזן לעצטן טראָפּן בלוט פֿאַר אַ יבֿער צייַט גוֹנגען!

דרך־ארץ פֿאַר אַ פֿאַלק, וואָס זיין געשיכטע איז די איינציקע העראַזשע וועלט־טראַגעדיע; אַן עפֿאַכע פֿון מסירת־נפֿש, קידוש השֵׁם און די אוממענטש־לעכסטע פֿיין און לייַדן פֿאַר דער אידעע!

עס איז קיין ווּנדער נישט, וואָס איר, ליכטיגיקע עולם־הוהניקעס, זינט אַוועק: איר זינט אַנטלאָפֿן פֿון די וואָס פֿריידיקן לעבן און מוזן ליידן צו די וואָס פֿריידיקן לייַדן און לעבן אַ גוטן טאַג! . . .

... קומט איר נאָך ווי שוואַרצע ראַבן, און קראַקעט אונדו: אונטערגאַנג!

עס שרעקט אונדו נישט.

מיר האָבן עס פֿון אַנער גלייכן אין מצרים געהערט, אין פרס, אַשור, בבל, יוון און רוים — געוויינט דערצו. . . .

נישט פֿון אַנער וואָרט ווערן וועלטן צעשטערט און וועלטן געבויט!

פֿריידיקט וואָס איר ווילט, דער וויינט טראַגט!

אַבער מיט דרך־ארץ!

ווילט איר נישט ליידן צוואַמען מיטן פֿאַלק, נעמט דעם וועג! קאַנט איר עס שוין נישט ליבן, מען וועט זיך באַגייין! אַבער אַכטן מוזט איר עס!

בייגט די ליכטע קעפֿ פֿאַרן אייביקן קעמפֿער, פֿאַרן איי־ביקן פֿאַלק!

צו דער ערד!

ESCAPING JEWISHNESS

I

THE DANGER

Among the daily problems, conversion of Jews to Christianity is again in the forefront of discussion and Jewish public opinion has begun to react.

We are being consoled that conversion is not a mass movement, that it is not buttressed by any theory, that it is not being agitated by any effective propaganda.

Jews are not being baptized in hordes. They are finding their way to the cross individually and furtively, like thieves in the night. Some even continue contributing to Jewish causes in order to distract attention from their desertion. Their conversion often remains a deep secret until the hour of their death and burial, a secret which at most is shared by their families.

Mr. X or Mr. Y has left us. It is disgraceful, painful! At the same time, however, there is the comforting thought: now the rest of us have a little more living space; we have one competitor less; one more Jew can be admitted to the university or college; there is more room to breathe.

From the Jewish national viewpoint, nevertheless, conversion is not to be dismissed so easily. No matter how one looks at it, there is no doubt that it is a sign of decadence.

Danger lies not in the number of the renegades but in the ease and frivolousness of these conversions.

Jewish history before our time knew of forced conversions, martyrs who weakened under the severest suffering and the most inhuman torture and who saved themselves from death by baptism.

Jewish history also records conversions which came about as a reaction to a false messianic movement, when the last spark of hope was extinguished, when the last connecting thread snapped, when everything went up in smoke.

We have also heard of the ordeals of military conscripts and of Jews in dark dungeons who were condemned to death on false

וועגן וואס פירן אפ פון יידישקייט

1

די געפאר

— אויף דער אָרדענונג פֿון טאָג, הייסט עס אויף דער צייטונגשפראַך, האָט זיך צווישן אַל דאָס ביי, געשטעלט אויך די שמד־פֿראַגע.

און די געוויינלעך געדולדיקע ייִדישע עפֿנטלעכע מיינונג האָט אָנגעהויבן רעאַגירן....

... קיין שמד־באַוועגונג, טרייסט מען זיך, איז נישט פֿאַראַן; קיין שמד־טעאַריע ווערט נישט געפֿריידיקט, קיין שמד־אַגיטאַציע ווערט נישט געפֿירט, נישט מאַסנווייז טרעט מען אָפֿ....

אינציקווייז און דערצו שטיל אויף די נעגל, ווי גנבים, שלעכט זיי זיך אַרויס אין קלויסטער אַרײַן; מאַנכע הערן נישט אויף צו צאָלן דעם ייִדישן גע־מיינדע־שטענער, מען זאָל פֿון זייער שאַנד נישט וויסן, עס בלייבט גאַנץ אָפֿט, ביז טויט און באַגרעבעניש, אַ פֿערזענלעכער סוד, העכסטנס אַ פֿאַמיליע־גע־היימניש....

עמעץ איז אַוועק — אַ חרפה, אַפֿילו אַ האַרצווייטאַג אָבער דערבײַ גיט מען, נישט ווילנדיק, אַ טראַכט; פֿאַרט פֿרייער געוואָרן אין אונדזער ענגשאַפֿט... אַראָפֿ אַ ייִדישער קאַנקורענט פֿון מאַרק, געעפֿנט זיך אַ וואַקאַנס אין אונדזער־סיטעט, אין גימנאַזיע; לייכטער אַפֿצוועטעמען....

און דאָך איז עס, פֿון העכערן נאַציאָנאַלן שטאַנדפּונקט, נישט אַזוי לייכט צו נעמען; אַנשטעקנדיק צי ניין — אַן „אונטערגאַנג“ איז עס....

און נישט אין דער צאָל פֿון די אַפֿטריניקע שטעקט די געפֿאַר, נאָר אין דער לייכטקייט, באַ — אין דער לייכטזיניקייט פֿון שמד....

אונדזער געשיכטע האָט ביז אַהער געוויסט פֿון אַנוסים; מאַרטירער וואָס האָבן פֿאַרלאָרן די קראַפֿט אומצוקומען אויף קידוש־השם, אונטער די שרעק־לעכסטע ליידין און אוממענטשלעכער פּיין....

מיר זענען געוויינט צו שמדות אַלס רעאַקציע נאָך אַ פֿאַלשער משיח־באַוועגונג; דער לעצטער פֿונק פֿון האַפֿענונג איז אויסגעגאַנגען, דער לעצטער בינדנדיקער פֿאַדעם האָט געפֿלאַצט — אַלץ אַוועק מיטן רויך....

מיר ווייסן און פֿאַרשטייען קאַנטאַניסטן, און די אַלטע הייבי מיתות אין די פֿינצטערע קאַזעמאַטן פֿאַר פֿאַלשע בילבולים, וואָס האָבן זיך מיט אַ ביסל שפּרענגוואַסער באַפֿרייט פֿון אַן אומזיסטיקער תּליה....

accusations and who saved themselves from undeserved gallows by letting themselves be sprinkled by a bit of holy water.

We also recall Spinoza, whom our own blind fanaticism expelled from our midst, and the poets Heine and Börne, who could not spread their wings in the dark narrow ghetto.

But we are not faced nowadays with such tragic motives. We are rather faced with petty pretexts, with Jews who jump across to another faith whenever this is the least bit profitable.

Conversion is no longer tragic or even tensely dramatic. It has become a light comedy, a farce! There must be something rotten in Denmark! In certain circles, Jewishness has become weakened to such an extent that it does not offer the slightest bulwark against the temptation of baptism.

Our weakness constitutes our danger.

It is therefore important to find out why and how our Jewishness is being weakened and undermined. It is important to face directly the question of the flight from Jewishness.

II

IN SEARCH OF CLARITY

Jewishness has been weakened.

But what is Jewishness?

"We are Jews!"

But what does this mean?

We often say: "We want our children and children's children to remain Jewish."

But what do we have which we can hand down to them?

What is this so-called Jewish heritage?

When somebody leaves us, against our will, we say to him: "You have become a renegade!"

But if the question is put: "A renegade from what? What did he forswear? Whom did he abandon? What is this Jewishness of which he became an apostate?" — there is no answer. Instead of clarity, we are treated to several varieties of stammering and different degrees of vagueness. Each stammerer refutes the other and each vague reply excludes the other.

Such a condition is possible because Jewishness is interpreted differently by each age, each social class, and even each individual. Every interpretation lays claim to be the only true form of Jewishness.

Some take institutions in which the Jewish spirit is embodied at

און נישט מיט שפּינאָזעס, וואָס אונדזער אייגענער בלינדער פֿאַנאַטיזם האָט פֿון מחנה אַרויסגעטריבן, האָבן מיר צו טון... און נישט מיט היינעס און בערנעס, וואָס האָבן אין ענגן פֿינצטערן געטאָ נישט געקאָנט אויסשפּרייטן די פֿליגל... .

מיר האָבן צו טון מיט קלייניקייטן: אין די ספּערן, וווּ מען טרעפֿט זיך אויג-אין-אויג מיטן קלענסטן פּיצל עולם-הזה, שפּרינגט מען איבערן ייִדיש-קייט אַריבער ווי איבער אַ שטרוי... .

עס איז שוין קיין טראַגעדיע נישט, קיין דראַמע; עס איז אין די ספּערן אַ לייכטע קאָמעדיע געוואָרן, אַ פֿאַרס! און עפעס האָט געמוזט פֿאַרדאַרבן ווערן אין אונדזער „דענישן קעניגרייך“, דאָס ייִדישקייט אין געוויסע ספּערן איז צו שוואַך געוואָרן און קאָן זיך דאַרט נישט ווערן קעגן מינדסטן און קלענסטן שמד-מאַטיוו... .

אין אונדזער שוואַכקייט שטעקט די געפֿאַר... . און דעריבער איז די פֿראַגע פֿון „די וועגן וואָס פֿירן אָפּ פֿון ייִדישקייט“ אַזוי וויכטיק.

2

עס מוז קלאַר ווערן

„דאָס ייִדישקייט איז אַפּגעשוואַכט געוואָרן?“

אַבער — וואָס איז אַזוינס ייִדישקייט?

„מיר זענען מיר יידן!“

אַבער מיט וואָס?

מיר זאָגן גאַנץ אַפֿט:

„מיר ווילן, אונדזערע קינדער און קינדסקינדער זאָלן בלייבן יידן...“

אַבער — וואָס האָבן מיר זיי איבערצוגעבן?

אין וואָס זאָל באַשטיין די ירושה?

און איז עמעץ, קעגן אונדזער ווילן, פֿון אונדז אַוועקגעגאַנגען, זאָגן מיר אים:

— דו ביסט אַפּטריניק געוואָרן!

שטעלט מען אַבער די פֿראַגע:

— פֿון וואָס אַוועקגעגאַנגען? אין וואָס געפֿעלשט? וועמען אַפּטרי-

ניק געוואָרן? וואָס איז אַזוינס דאָס ייִדישקייט וואָס יענער האָט פֿאַרלאָזט?

הייבט מען אָן שטאַמלען.

שטאַמלט יעדער אויף זיין אַרט און שטייגער.

ווענדט איין שטאַמלען אַפּ דאָס צווייטע, און איין נישט-קלאַרער ענטפֿער שליסט אויס דעם צווייטן.

און דאָס געשעט, ווילל יעדע צייט, יעדער פּלאַץ, יעדער קלאַס, און גאַנץ אַפֿט יעדער מענטש באַזונדער, האָט זיין ייִדישקייט און וויל האָבן אַ מאַנאַפֿאַל אויפֿן ייִדישקייט.

a certain historic moment in a certain land and substitute these institutions for Jewishness as a whole.

Others take linguistic symbols that vary with time and space, the *language* of the Jewish religion, philosophy, morality, etc., and substitute these symbols for the living creative content.

Still others substitute for the vital, growing *organism* its shroud, which varies with clime and era.

The *eternal* is jammed and compressed into a fleeting *moment*.

Thus it comes about that people of the same ethnic kinship, who happen to live in different places and at different times, fashion their Jewishness out of their narrow perspective, out of their brief transitory existence.

Moreover, they often succumb to a mirage; they accept *foreign* forms as their own; they deem their imitation of foreign ways to be normal Jewish ways originating in Sinai.

Was not the Polish clerical gown declared most holy by some?

Do not others look upon the sacrificing of a rooster during the week before Atonement Day as of the essence of Judaism?

Do not still others regard as worse than apostasy the disbelief in spirits and in angels, even though the former is Persian and the latter Babylonian in origin?

It is about time to renounce, once and for all, what is merely symbolic, transitory, accidental, and to seek what is eternal, essential, fundamental.

Jewishness is the Jewish way of looking at things.

More precisely, Jewishness is the universal spirit as it is embodied in the Jewish soul.

Jewishness is that which makes the Jews, in eras of national independence, feel free and enables them to fashion institutions as embodiment of their national creative will. Jewishness is, in such times, joy, ecstasy, zestful living.

Jewishness is that which creates, in troubled eras, institutions for defense, for prevention of danger, for protecting itself and its members. Jewishness is, in such times, a call to battle and a challenge to heroism.

Jewishness is that which must, in times of dependence and weakness, retreat into its shell, conserve its resources, endure in silence, and wait for better days. Then Jewishness is hope and pain, messianic dreams and other-worldliness. Then it demands real sacrifice.

נעמט מען אינסטיטוטן, אין וועלכע עס באַקליידט זיך אויף אַ געוויסן פּלאַץ, אין אַ געוויסן מאַמענט דער ייִדישער גניסט, אויפֿן אַרט פֿון ייִדישן גניסט.

נעמט מען, לויט צייט און אַרט פֿאַרענדערלעכע סימבאָלן — די שפּראַך פֿון דער ייִדישער רעליגיע, פֿילאָסאָפֿיע, וועלט־אַנשויונג, מאַראַל אד"גל און מען שטעלט עס אויפֿן אַרט פֿון לעבעדיקן שעפֿערישן אינהאַלט....

נעמט מען אויפֿן אַרט פֿון מענטש, וואָס לעבט און אַנטוויקלט זיך, זיין טויט קלייד וואָס ער טוישט לויט אַרט און צייט.

דריקט מען אַרײַן דאָס אייביקע מיט דער פֿויסט אין אַ שווינדנדיקער מינוט....

לעבן מענטשן, אויבואַל פֿון איין געשעכט, אויף פֿאַרשיידענע ערטער און לויט פֿאַרשיידענע צייטן — האָט יעדערער זײַן ייִדישקייט פֿון זײַנע פֿיר איילן, פֿון זײַן קורץ פֿאַרגענגלעך לעבן.

און גאַנץ אַפֿט געשעט אַ נאַרישער טויש: ווערט נאָך דאָס פֿרעמדע אַנגענומען פֿאַרן אייגנס, די אונטער־סוגעסטיע (השפּעה) פֿון פֿרעמדע, נאָכ־געמאַכטע, געהאַלטן פֿאַר אַריגינעל, פֿאַר מסיני....

איז דען די פּוילישע זשופּיצע נישט פֿאַרהייליקט געוואָרן?

איז דען בײַ טייל פּפרות־שלאָגן נישט קיין ייִדישקייט?

איז דען דער וואָס לייקנט אין שדים פֿון פרס און מלאַכים פֿון בבל בײַ מאַנכע נישט ערגער ווי געשמדט?

פֿון פֿאַרבײַגענדיקע מאַמענטן, צייטלעכע צייכן און סימבאָלן מוז מען זיך, ווי ווייט מיר גייען צו אונדזער ציל, איין מאַל פֿאַר אַלע מאַל אַפּוואַגן.

מיר זוכן דאָס אייביקע.

דעם תּוֹך, דעם עצם ענין.

ייִדישקייט איז די ייִדישע וועלט־אַנשויונג.

און ווילט איר:

די וועלט־אידעע וואָס זוכט איר פֿאַרקערפּערונג אין דער מאַטעריע, אין דער געשטאַלט, אין וועלכער זי שלאָגט זיך אָפּ אין דער ייִדישער נשמה.

ייִדישקייט איז דאָס —

וואָס באַשאַפֿט, אין צייטן פֿון זעלבשטענדיקייט, פֿרייהייט, און מאַכט אינס־טיטוטן צו איר אַנטפּלעקונג און פֿאַרקערפּערונג — און דעמאַלט איז זי פֿרייד און גליק, עולם־הזה!

וואָס באַשאַפֿט אין צייט פֿון שטרײַט — אינסטיטוטן צום אָפּווער, צום פֿאַרהיטן, צום שיצן זיך און די איריקע, און דעמאַלט איז זי קאַמף און העלדן־געזאַנג.

This Jewishness, for which we demand sacrifices, must be clearly and precisely defined.

Formerly people thought that a person was born as a *tabula rasa*, a blank slate on which life with its stylus made imprints. Today we know that the individual participates actively in the learning process, that man enters upon the struggle with his environment equipped with a certain heritage, with a certain psychic configuration, with a certain will-power, with traits that determine his success or failure in the struggle for existence.

What is true of the individual also holds for the nation.

With what did we enter upon the world arena? What do we want? What cultural thread do we weave into the web of the world? What is our tone in the universal harmony? What will be lacking, if we were lacking?

What is Jewish and what is non-Jewish? In what way do we differ from others?

What must we protect? For what must we sacrifice ourselves? For what must we battle?

What does our life stand for and what would our death signify?

III

THE JEWISH WAY

Nomadic blood. A wandering clan in the desert.

Implanted in its blood—honesty and justice. Of these qualities does it fashion its God, a God who accompanies it on all its wanderings and is therefore not formed of wood or stone, a God who moves and lives.

A sublime concept of the deity, a free and breath-taking concept of a boundless, limitless universe.

When the desert is left behind and inhabited lands are traversed, this clan of wanderers cannot mingle with the peoples settled in those lands. There is mutual repulsion. The nomadic clan, therefore, lives apart. Finally, it seeks to escape from tensions and pressures by obtaining a territory of its own.

It conquers a land. The God of the clan becomes the God of the chosen people in the chosen land. The clan ceases its wanderings. It establishes in its land a temple for its God.

It has not the heart to exterminate the native inhabitants. Honesty, implanted in its blood, does not permit it to erect a fence against

און וואס מו, אין צייטן פון אונטערטעניקער שוואכקייט, זיך אנצוציען, איינשרומפן, באהאלטן אין „פינטלע ייד“; אפּווארטן און אויסהאלטן, שוויגן די ק, די בעסערע צייטן — און דעמאלט איז זי האַפּענונג, ליידן און פּען... משיחולמות און עולם-הבא.

און דעמאלט פאַרלאנגט זי אַפּפּער...
און דאָס יידישקייט, פאַר וועלכן מיר פאַרלאנגען די אַפּפּער, מוז קלאַר און דייטלעך באַצייכנט ווערן...
מען האָט אַ מאָל געמיינט, אַז דער מענטש ווערט געבוירן אַ ליידיקער טאַוול (טאַבולאַ ראַזאַ) און דאָס לעבן קומט מיט זיין גריפּל און שרייבט; הענט ווייסט מען שוין, אַז דער מענטש איז אויך טעטיק, אַז לעבן איז פּראַצעס און קאַמף צווישן מענטש און מיליע, מענטש און נאַטור, אַז דער מענטש קומט אויף דער וועלט שוין מיט אַ גרייטער ירושה, מיטן זאַמען פֿון זיין ווילן, פֿון אייגנאַרטיקער קראַפֿט, מיט זיין לעבנס- און קאַמפּס-פּעיקייט, צי ער וועט זיגן, צי ער וועט פּאַלן...
דאָס זעלבע איז מיט דער נאַציע.

מיט וואָס זענען מיר אויף דער וועלט געקומען? וואָס ווילן מיר? וועלכן קולטור-פּאַדעם שפּיען מיר אין וועלטגעוועב אַרײַן? וואָס איז אונדזער טאָן אין דער וועלט-האַרמאָניע? וואָס וועט פּעלן, אַז מיר וועלן פּעלן?
וואָס איז „יידיש“, וואָס איז „גישט-יידיש“ — מיט וואָס אונטערשיידן מיר פֿון אַנדערע?
וואָס האָבן מיר צו שיצן? פאַר וואָס זיך אַפּפּערן? צוליב וואָס שטרענגן? וואָס איז אונדזער לעבן, וואָס איז אונדזער טויט?...
3

די פאַרפּרעמדטע אינטעליגענץ

נאַמאַדן-בלוט; אַ וואַנדער-פּאַמיליע אין דער וויסטעניש.
אינעם בלוט — ערלעכקייט, גערעכטיקייט. און אַזוי איז זיין גאַט וואָס וואַנדערט מיט אים, און איז דעריבער נישט פֿון האַלץ און נישט פֿון שטיין, נאַר אַ באַוועגלעכער, לעבעדיקער גאַט.

אַן ערהאַבענער גאַטבאַגריף; אַ פּרייער און אַפּענער וועלטבאַגריף, אַן גרענעצן, אַן אונטערשיידן...
און פאַרלאָזט מען די וויסטעניש און ווערט געוואַנדלט איבער לענדער, קאָן מען זיך מיט די איינגעזעסענע נישט מישן, קעגנזעטיק שטויסט מען זיך אַפּ, לעבט מען באַזונדער, אַנטלויפֿט מען, ענדלעך, פֿון דרוק און צוואַנג און מען זוכט זיך אַ באַזונדער לאַנד...
ווערט עס באַצווונגען, דער פּאַמיליע-גאַט ווערט דער גאַט פֿון אויסגע- וויילטן פּאַלק אינעם אויסגעוויילטן לאַנד. עס וואַנדלט נישט מער, עס האָט זיין טעמפל אין לאַנד.

נאַר אויסראַטן די איינזענער האָט דאָס האַרץ נישט געלאָזט, אַרומ- צוימען דאָס לאַנד פאַר פּרעמדע, באַשווערן זיי דאָס לעבן אין לאַנד האָט די

outsiders or to make their life difficult. Justice, implanted in its blood, does not permit it to attack and to subjugate other peoples. Hence, it remains a little people in a separate state—a state of priests, a holy people.

In the course of time it succumbed.

This people was, however, the creator of its state and not a mere product of a state. It was the builder of the temple for its God and not a group gathered together haphazardly for common worship at a shrine. It was the architect of the social, cultural, and economic forms in the land and not the product of a land's melting-pot. Hence, this people survives the loss of its independence, its state, its language, its temple, and all its cultural and economic forms. It again sets out on its wanderings over the face of the globe and its God continues to wander with it.

Its former instinctive apprehending of God and the world now becomes a conscious concept of greater clarity. Israel becomes a universal people. The God, who does not abandon it and who suffers exile along with it, becomes a God of the universe. The lands of the diaspora, the entire world, becomes the arena of conflict between the one God and the many gods. The one God will triumph!

The world is not yet free of war and bloodshed, of servitude, exploitation, pain, and oppression, since God is still above the world and has not yet entered into its essence.

The time will come, however, the time must come, God will judge all peoples and cleanse the world, Messiah will appear. We will bring him. We, the weakest of peoples! We, God's martyred people! Imprisoned in diverse economic systems, encased in all kinds of social and political structures, suffering under the domination of manifold provincial codes of law, differing local patriotisms, foreign arrogance, and superior force, enduring all the disabilities of minority-status and all the torture imposed upon the weak in a world where might is dominant—our people still persists and still remains true to itself.

It retains the remembrance of its ancient state as a golden memory of its youth and it still has as its guiding-star its vision of the messianic world-state of the future. Out of past memories and future hopes it spins its legends and weaves its symbols. Irradiated by unswerving confidence and by holy faith, it never succumbs to despair. When surging billows loom ahead, it bows its head to let them pass and then it raises its head again up to heaven, to its God. If trouble comes, it endures and then forgets easily and quickly. It wants to carry on,

ערלעכקייט נישט ערלויבט. באפאלן און באצווינגען אנדערע פעלקער האט די גערעכטיקייט נישט געקאנט. א קליין פאלק, א באזונדער שטאט — א שטאט פון כהנים און א הייליק פאלק... איז עס מיט דער צייט געפאלן...

איז אבער דאס פאלק געווען זיין שעפער, נישט דער פראדוקט פון זיין שטאט; דער בויער פון טעמפל פאר גאט, נישט דורכן טעמפל צונויפגעקליבן און פאראייניקט, דער איינזיכטער פון דער סאציאלער קולטור-עקאנאמישער פארעם אין לאנד, נישט אין איר טיגל א צוזאמענגעשמאלצענער — לעבט דאס פאלק איבער זיין פרייהייט און זיין שטאט אזוי ווי זיין שפראך און זיין טעמפל, מיט אלע זינען קולטור-עקאנאמישע פארמען, און גייט נאך א מאל וואנדערן איבער דער וועלט... און גאט גייט ווייטער מיט!

ווערט בני אים דער אינסטינקטיווער באגריף פון גאט און וועלט קלארער, באווייזט זיך; ווערט פון פאלק א וועלטפאלק; דער גאט וואס פארלאזט נישט און ליידט גלות מיט אים צוזאמען — א גאט פון דער וועלט... ווערט די וועלט, דאס גאנצע גלות-פעלד — די ארענע פון שטרייט צווישן איינציקן גאט און געטער... זיגן וועט גאט!...

די וועלט איז נישט פריי פון צאנק און קריג, פון צוואנגארבעט, רויב און פנין און אונטערדריקונג... וויל גאט איז נאך איר דער וועלט, נאך אין איר נישט ארבייטענדיגען...

נאך די צייט וועט קומען, זי מוז קומען... גאט וועט מישפטן די פעל-קער און רייניקן די וועלט, משיח וועט קומען... מיר וועלן אים ברענגען. מיר, די שוואכסטע, די מארטירער פון גאטס נאמען! און ארבייטענדיגע שפארט אין אלערליי עקאנאמישע סעפאראט-סטרוקטורן, ארבייטענדיגע פליישט אין אלערליי סאציאל-פאל-ליטישע קערפערשאפטן, ליידנדיק אונטער דער הערשאפט פון פראווינציאל-ליטעט-אימפעראטיוון, פאטריאטיזמען, מוטויליקייט און איבערמאכט, און בני דער געוועלטליקונג פון אייבערהאנט און מאכט, איבערטראגנדיק אלע קוואלן פון דער מינדערהייט און שוואכקייט — לעבט דאס פאלק און בלייבט זיך געטרע!

האט עס זיין געוועזענעם שטאט הינטער זיך אלס גאלדענע יוגנט-עריגע-רוג און זיין קינפטיקן וועלטשטאט, זיין משיח-וועלט — פאר זיך אלס פירנדיקן שטערן, שפינט זיך דאס פאלק פון ביידע זינען לעגענדן, וועבט עס זינען סימ-באלן; באשטראלט פון בטחון, פון הייליקן גלויבן, און פאלט קיין מאל נישט אריין אין מרה-שחורה! קומט א וואל אקעגן, בייגט עס א ווילע אראפ דעם קאפ און הייבט אים באלד צום גאט אין הימל צוריק; און קומט א צרה — האלט עס זי אויס, פארגעסט זי לייכט און באלד... עס וויל נישט געדענקען און דערמא-

to survive its tortures. It wants to experience Messiah or at least the travails foreboding his approach.

Thus does this people live, hope, and keep faith...

Jewish life must burst into blossom again. With the Bible as germinating seed and with folk symbols and folk legends as dew and rain, the field will sprout again, the people will revive, the Jews will rise once more to suffer anew for their truth and will reaffirm their faith in ultimate victory.

The flag of a Jewish renaissance must be raised again, the banner of Messiah, world-judgment, and world-liberation, the symbol of a future free humanity.

This is the mission of the eternal people, the world-people, a mission to be carried through in all phases of Jewish life, by the Jewish home, the Jewish school, the Jewish theatre, the Jewish book, and everything Jewish.

IV

LIKE UNTO THE NATIONS

Renaissance! — a single word without qualifications as to time and space, a mere word, yet it bears the seed from which will sprout a world, our Jewish world.

Renaissance! — a proud and mighty word but not new! It goes back to the prophets of old. It embodies the Messianic idea—rebirth!

Ideas are eternal. They merely change forms in the course of evolution.

Renaissance—this word, in its purest Messianic connotation, has not yet come upon the scene.

After the retreat of clericalism and the collapse of the walls of the ghetto, our prison but also our fortress, Jewishness was too depressed and too weak for an immediate rebirth. It was out of breath for a while.

One diagnostician felt for its pulse and could not find it, or else he was slightly deaf and did not hear it, and so he concluded:

"Jewishness is dying!"

He felt sorry for it:

"Once it was so magnificent. It gave God to the world!"

Then he consoled himself:

"Jewishness does leave a wealthy heritage behind. Jewishness was great and dignified in its day. It has a claim upon the world's reverence."

נען זינע יסורים! אבי ווייטער, אבי איבערלעבן די קוואל, אבי משיחן דער-
לעבן.... כאַטש די חבלי משיח!

אזוי לעבט, האַפּט און גלייבט דאָס פֿאַלק....

אויף סיני מוז אויפֿבליצן אַ ייִדיש לעבן, די ביבל מוז געטראָגן ווערן צום
פֿאַלק אַדס זאַמען, די ייִדישע פֿאַלקסטימלעכע סימבאָל און לעגענדן, אויף סיני
אויפֿגעפֿרישט, וועלן זיין טוי און רעגן? אויפֿלעבן וועט דאָס פֿעלד, אויפֿלעבן
וועט דאָס פֿאַלק, אויפֿוואַכן צום זינדן פֿאַרן אמת און צום פֿעסטן גרויבן אין
זיין זיג!...

אויפֿגעהויבן מוז ווערן די פֿאַן פֿון ייִדישן רענעסאַנס, פֿון משיח און
וועלט-מישפט, און וועלט-באַפֿרענג — פֿון דער קינפֿטיקער פֿרע-
ער מענטשהייט!

דאָס איז די מיסיע פֿון אייביקן פֿאַלק, פֿון וועטפֿאַלק, דאָס מוז געבן
דאָס ייִדישע לעבן, דאָס ייִדישע הויז, די ייִדישע שול, דאָס ייִדישע טעאַטער,
דאָס ייִדישע בוך און אַלץ וואָס ייִדיש איז.

4

כּכּל הגוים...

"רענעסאַנס" אַ קליין, איין־איינציק וואָרט, אַן אַ צוגאַב, אַן תּנאים פֿון אַרט
און ציטט... אַ קליין וואָרט, און אַ זאַמען איז עס, פֿון וועלכן עס דאַרף אַרויס-
שפּראַצן אַ וועלט, אַ ייִדישע וועלט....

און מעכטיק שטאַלץ איז דאָס וואָרט, און נישט גני; עס איז דאָס אַלטע
פּראָפֿעטן־וואָרט! דאָס משיח־וואָרט!

אייביק זענען די אידעען, זיי טוישן נאָר, אין דער אַנטוויקלונג, די פֿאַרעם.
איז אַבער דאָס וואָרט אין זיין רייניקייט אויף סיני נאָך נישט געזאַגט
געוואָרן....

ווען דער אַפּגעשוואַכטער קלויסטער האַט אַפּגעצויגן, ווען די מויערן פֿון
געטאָ וואָס איז געווען אונדזער תּפֿיסה און פֿעסטונג צוזאַמען זענען געפֿאַלן,
איז דאָס ייִדישקייט צו דערשלאַגן געווען, צו שוואַך דערצו — עס איז ציט-
וויק אַן אַטעם געבליבן.

זוכט איינער דעם פּולס און געפֿינט נישט, אַדער טויבלעך איז ער און
הערט אים נישט, מאַכט ער:

— עס זאַגט אַפּ דאָס ייִדישקייט!

און אַ שאַד איז עס אים:

— אַ מאַל אַזאַ נגידה געווען, דער וועלט אַ גאַט געשענקט!

און ער טרייסט זיך: אַ ירושה לאַזט עס, דאָס ייִדישקייט:

— אַ יחוס אַ גרויסן! אַן אייביק געצויגן וועק סל אויף פֿבֿוד פֿון

דער וועלט!

Finally, he resigned himself to the inevitable:

"Nothing can exist forever. Religion (and Jewishness was for him nothing more) belongs to the past. Even Christianity, the younger and the stronger religion, is on the decline. Let us give Jewishness its due; let us sew for it a nice shroud; let us select for it a prominent spot in the mythological cemetery. Jehovah was, after all, mightier than Jupiter."

A second diagnostician approached Jewishness with more piety. He advised:

"Don't just bury it. Embalm it! Keep it petrified in its present form unto all eternity! Let it remain as an historic monument for archeologists — an eternal joy for them!"

This means, in other words, that the Jewish nation has abdicated. It has gone from the contemporary stage. What remains of Jewishness would make a fine tombstone to be put on this nation's grave.

There are, however, Jews who refuse to abdicate.

A nation does not die so easily.

Blood is thicker than water. The national instinct persists. It is at times befogged, silenced, deluged by worldly considerations, but then it reawakens more vigorous, more vociferous than ever.

Besides, where can a Jew go? Doors and gates are not wide open to receive him. The Gentile stomach is not so large and not so robust that it can digest more than a mere handful of select individuals. Rich bankers and politicians, famous scientists, singers, and violin-players can somehow be ingested and assimilated, but not all Jews.

If the Jewish masses are left behind, they exercise a magnetic attraction, drawing even the élite back into the Jewish orbit and preventing any easy escape.

The individuals who do not accept baptism to ease the path for their children and children's children therefore often arrive at the following conclusion:

"We who are within the Jewish fold cannot remain static. We too must move on. The stream of life goes forward and will carry us along. But not with all our baggage. We have too much baggage. It is so bulky and not nice at all. Let us reduce it to a minimum and let us make it more tidy-looking."

So one operation after another is performed. Surgeons cut into dead cells and not a drop of blood appears. Not a groan is heard. Perhaps there is a moaning of the divine spirit in some ruin or other, but nobody pays attention.

און ענדיקט רעזיגנירט:

— אייביק לעבן קאָן מען נישט די צייטן פֿון רעליגיע (און ייִדישקייט איז פֿאַר אים נישט מער!) זענען איבער הויפט פֿאַרביי... אָפֿילו דער קלויסטער, דער שטאַרקערער, דער ייִנגערער, פֿאַלט... דאַרף מען דעם ייִדישקייט זיין רעכט טון, פֿינע תּכריכים נייען, אויפֿן מיטאַלאָגישן בית-עלמין אַ בכבוד אַרט גע- פֿינען... יאָווע איז דאָך גרעסער פֿאַר יופֿיטער!

האַט אַ צווייטער מער פֿיעטיזם און ראָט:

— נישט באַערדיקן זאָל מען, נאָר באַזאָמירן! זאָל עס, ווי עס איז, פֿאַרשטיינערט בלייבן — אויף אייביק! אַ היסטאָרישער מאָנומענט, פֿאַר אַל- טערטומס-פֿאַרשער אָן אייביקע פֿרייד!

הייסן הייסט עס:

— אָפּגעגאַנגען, אָפּגעדאַנקט האָט די ייִדישע גאַציע, שטעלט איר דאָס ייִדישקייט אירס אַלס מצבה אויפֿן קבר!...

ווילן אָבער נאָך אַנדערע נישט אָפּטרעטן...

נישט אַזוי לייכט שטאַרט אַ גאַציע...

„בלוט איז קיין וואַסער נישט“, עס האַלט דער גאַציאָנאַלער אינסטיקט. עס ווערט אַ מאָל פֿאַרטומלט, פֿון אַ שטיק שרייענדיק עלם-הזהו איבער- געשריגן און ער פֿאַרשווינגט אַ וויילע — וועקט ער זיך אָבער שפעטער נאָך שטאַרקער און שטאַפֿט נאָך העכער, נאָך גוואַלדיקער!

און וווּ אַהין אָפּטרעטן?

נישט אָפֿן זענען נאָך טירן און טויערן!...

דער גווישער מאָגן איז נישט אַזוי ברייט און נישט אַזוי געזונט, יחיד- סגולה — באַנקירן גרויסע, פֿאַליטיקער, באַרימטע געלערנטע, זינגער, וויאַלין- שפּילער — נעמט ער אויף און פֿאַרדינעט נאָך ווי עס איז... אַלע פֿאַר- דייען קאָן ער נישט...

און בלייבט דאָס „געזינדל“, ציט עס צוריק צו זיך ווי אַ מאָנגעט, לאָזט עס נישט רוען...

און שמוט מען זיך נישט צוליב קינדער און קינדסקינדער, טראַכט מען אַזוי:

גיין מוז מען, ביים ייִדישקייט בלייבן קאָן מען נישט, דער שטראַם פֿון לעבן טראַגט, מוז עס מיטנעמען?

נאָר נישט אין גאַנצן?

עס איז אַזוי גרויס, אַזוי אומגעלומפערט שווער און — אַזוי נישט שייקן

פֿאַרקלענערן מוז מען עס, שטאַרק פֿאַרקלענערן און פֿאַרצירן....

און אָפּערירן לאָזט זיך עס.

מען שניידט אין טויטע פֿאַרמען, און עס גייט קיין טראַפֿן בלוט, און מען הערט קיין קרעכץ!... אפֿשר ברומט ערגעץ אַ שכינה אין אַ חורבה — ווער הערט זי?

To tear out page after page from the Prayer-Book is so easy! Religious books are really most beautiful—on library shelves! Let us clean up the Jewish home and put in a Christmas tree. Then the home will look nice.

What remains of Jewishness belongs in the synagogue and can be left in care of the rabbi. But the rabbi must look like a decent human being! The pastor's costume is so becoming! The rabbi should wear one like it. The synagogue must be modernized. It must be renamed the temple. It must be stripped of its poor features, because poverty is always disgusting.

The prayers are therefore emasculated of poetry, sacrificial-ritual, and references to Zion as the land of Israel. They are translated from the Hebrew into the vernacular. They can no longer shock anyone. They are not even called prayers but merely Divine Services. Once a year ought to suffice for them.

It is true that such Divine Services fail to attract. They have lost something indefinable which did attract. Well, let organ-music be introduced. Perhaps a choir of girls will attract youth to the temple's portals. Furthermore, the intimate, heart-warming but rather unelaborate ancient melodies must be changed. They must resound as sonorously as in a church.

Besides, if they cannot resound on the Sabbath, let them peal on Sunday.

As long as something remains!

Judaism is thus cut to style, whipped into shape, perfumed, but still there is no real life. Older people pay lip-service out of a sense of reverence but youth keeps aloof. Reform Judaism is bankrupt.

A new physician appears on the scene. He acknowledges the failure of the reforms and prescribes:

"Don't touch! The soul has departed, the form has remained. Hold on to the form! The wine has been drunk or has evaporated. The barrel has remained. Hold on to the barrel! Pour in fresh wine! Fresh contents are easy to obtain! There is no dearth of wine-dealers. The forms change, but what of it? Formerly, Aristotle was the acknowledged authority, now it is Herbert Spencer, tomorrow it will be somebody else. Just hold on to the barrel. Look about for an empty and safe cellar, in which to store the barrel."

The barrel-idea is also an idea. But ideas have their vogue and then they cease to be in vogue.

און ווי לניכט עס רינסן זיך בלעטער פֿון סידור אויס! ווי שיין עס זענען אויס די ספרים אין ארכיוו ווי פֿינן אָפּגערייניקט אין געוואָרן די ייִדישע שטוב, נעם און שטעל אַ יאַלקע, זי פֿאַסט!

דאָס געבליבענע שטיקל ייִדישקייט וועט בליבן אין שול, פֿאַרזאָרגן וועט זי דער רב... .

דער רב מוז אָבער אויסזען ווי אַ מענטש... דעם פֿאַסטאַרס טראַכט איז אַזוי שיין, מאַכט אים עפעס אַזוינס... און די שול מוז ווערן סינאָגאָגע, מוז ווערן טעמפל... יענץ איז אַ דלות, און דלות עקלט... .

און אָן פֿייט, קרבנות און ארץ־ישׂראל איז דאָס געבעט, אָפֿילו אויף דניטש איבערזעצט, גאַרנישט „שאַקינג“... עס איז „גאַטעסדינסט“, ווייניקסטנס אויף איין מאָל אין יאָר... .

אמת, עס ציט נישט, עס האָט עפעס פֿאַרלאָרן פֿון דעם וואָס האָט גע־צויגן — וועט דער אָרגל ציען, אַ מיידלכאַר וועט שלעפּן די יוגנט ביי די האַר... און דער שטיל האַרציקער, נאָר אַרעמער סיני־ניגון מוז געענדערט ווערן, עס מוז שאַלן! ווי אין קירן!

און קאָן מען נישט שבת וועט עס שאַלן זונטאָג!

עפעס מוז בליבן!

און מען שנודט, ענדערט, פּערפֿומירט — און טויט בליבט טויט... די אַלטע האַלטן זיך ווי עס איז... אויס פּיעטיזם... די יוגנט אַנטלויפֿט — די רעפֿאָרם באַנקראַטירט... .

קומט אַ „נייער“ מענטש און מאַכט אַ גוטע מינע צום שלעכטן שפּיל, ער איז קעגן יעדער רעפֿאָרם:

— רירט נישט! די נשמה איז אַוועק, די פֿאַרעם איז געבליבן, די הויפֿט־זאַך איז עבן די פֿאַרעם!... דעם ווייזן טרינקט מען אויס, אַדער ער ווערט אויס־געוועפֿט אַליין, אייביק איז דאָס פֿאַס!

האַלט זיך פֿעסט אָן פֿאַס און גיסט אַרײַן פֿרישן ווייזן! לניכט צו באַקומען וויינהענדלער פֿעלן נישט... עס טוישן זיך נאָר די פֿירמעס, אַ מאָל איז געווען אַריסטו, הײַנט — ספּענסער, מאָרגן — ווייס איך ווער... .

האַלט זיך נאָר אָן פֿאַס!... .

זוכט נאָר אַ פֿרייען און זיכערן קעלער, וווּ עס אַנידערצושטעלן!... .

איז די „פֿאַס־אידעע“ אויך אידעע —

קומט אָבער די צייט אויף אידעען, פֿאַלן זיי פֿון דער מאַדע אַרויס.

The estranged, who are expelled from Europe or who return to us voluntarily because of pity for the poor tortured people or because of newly awakened reverence or because of homesickness, they bring us the news:

"You are a people!"

Well, we Jews have known this fact for a long time. There is no language richer in terms for race and people than the Hebrew. The estranged re-discoverers of the Jewish people do not stop at this point, however. They add:

"A people—but nothing more!"

They did not feel more and they did not see more, while away from us.

"A people and nothing more!"—a dangerous statement requiring careful inspection.

V

THE DIFFERENCE

A stranger, looking at our Jewish tradition with foreign eyes or at least through foreign spectacles, sees something uncanny. Unable to understand it, he calls it abnormal.

Goethe once said: "Where a concept is lacking, a word takes its place."

Abnormal may mean above normal as well as below normal. Genius and insanity are both abnormal. The atavistic criminal and the prophetic revolutionist are both abnormal.

Since biblical days it has been known that the Jews are not normal: "A people to live alone, a single people in the land, a single chosen people in the world."

The abnormal must be correctly evaluated. And one must be absolutely objective in all evaluations, even when it concerns the individual himself and his own nation.

To evaluate means to compare, but not for the purpose of equalizing or of fitting into a Procrustean bed, rather for the purpose of finding points of difference, diverging characteristics.

This is the method used by individuals. The higher the individual, the more often does he engage in introspection, and the more often does he ask himself: why? to what end?

He does not subordinate himself to any other individual; he does not ask anyone else for a justification or an endorsement of his existence; he does not base his *raison d'être* upon his usefulness to his peers or his similarity to others.

די צוריקגעקומענע פֿון אייראָפּע, צי פֿון דאָרט צוריקגעטריבענע, אָדער אַליין, אויס רחמנות צום אָרעמען, געפּלאַגטן פֿאַלק אָדער אויס פּיעטיזם און דערוועקטער בענקשאַפֿט צוריקגעקומען, האָבן אונדז די בשורה געבראַכט:

— איר זענט אַ פֿאַלק!

דאָס האָבן מיר איינגטלעך לאַנג געוויסט, קיין שפּראַך אין דער וועלט האָט נישט אַזוי פֿיל באַצייכענונגען אויף ראַסע און פֿאַלק ווי העברעיִש. נישט איז געווען נאָר דער צוגאַב:

"נישט מער!"

זיי האָבן מער נישט געפֿילט און ביי די פֿרעמדע מער נישט געזען; אַ פֿאַלק און נישט מער" — דאָ הייבט זיך אָן די געפֿאַר!

5

דער אונטערשיד

קומט מען פֿון ערגעץ צוריק און מען קוקט אויף אונדזער ייִדישער טראַג־דיציע מיט פֿרעמדע אויגן אָדער ווייניקסטנס, אויף פֿרעמדע ברילן, זעט מען עפעס אויסטערליש.

קאָן מען דאָס אויסטערלישע נישט פֿאַרשטיין, זאָגט מען:

— נישט נאָרמאַל!

"ווי עס פֿעלט דער באַגריף, ווערט געשאַפֿן דאָס וואָרט!"

"נישט נאָרמאַל" קאָן אָבער זיין אַזוי אונטער, ווי איבער דער נאָרמע, נישט נאָרמאַל קאָן זיין שגעוון און געניע.

נישט נאָרמאַל איז דאָס פֿאַרברעכעריש־אַטאָויטישע און צו גלייך דאָס פּראָפֿעטיש־רעוואָלוציאָנערע.

אַז "נישט נאָרמאַל" האָט מען שטענדיק געוויסט:

עס לבדד ישכון — גוי אחד בארץ — חטיבה אחת בעולם . . . .

דאָרף אָבער דאָס "נישט נאָרמאַלע" אָפּגעשאַצט ווערן . . . .

אויף אַלעם, זיך אַליין נישט אויסגעשלאָסן, מוז מען קוקן מיט אַ פֿריי אָפֿן אויג. אַלץ מוז געשאַצט ווערן, אַזוי דער מענטש ווי די נאַציע, ווי ווייט מעגלעך איז אַביעקטיוו.

ביים שאַצן פֿאַר גלייכט מען, אָבער נישט כדי אויסצוגלייכן, אין אַ געשטעלט סדום־בעטל צופאַסן, נאָר כדי צו געפֿינען דאָס נישט־גלייכע, דאָס אייגנאַרטיקע.

אַזוי אייגנטלעך, טוט אויך דער איינצלנער מענטש.

וואָס העכער דער מענטש איז, אַלץ אָפֿטער פֿאַרטיפֿט ער זיך אין זיך אַליין, אַלץ באַטראַכט ער זיך אַליין פֿרעגנדיק: צו וואָס? נאָך וואָס?

ער וואַרפֿט זיך קיינעם, אויסער זיך, קיין אַנדערן איינצלנעם מענטש נישט אונטער, ער זוכט ביי קיינעם נישט קיין רעכט־פֿאַרטיקונג פֿאַר זיין לעבן, קיין הסכמה אויף זיין עקסיסטענץ, ער וועט זיין רעזאָן ד'עטר נישט גרינדן אויף נוצלעכקייט פֿאַר זינס גלייכן אָדער אויף ענלעכקייט צו אים.

He engages in introspection because he wants to find himself; he wants to purify himself of inferior traits; he wants to cherish and develop his own originality; he wants to maintain his uniqueness; and he is ready to do battle and to sacrifice his last drop of blood for his right to live his own life.

Such a superior person, seeking to evaluate objectively, applies as a measure the summit to which he must strive in accordance with his nature, the goal towards which his ego must direct its efforts.

This summit is his guide; by this goal does he judge himself.

He is not bankrupt. His past supplies him the material with which to know himself. He does not liquidate his life. He does not judge and evaluate himself on the basis of his momentary status. His goal in the future, his striving toward it, his faith in it, are the justification for his present life.

The same principle holds for peoples.

If I inquire into my Jewishness, I do so for my own sake. I seek its goal in the future on the basis of the material in its creative past.

The present, with its formalism and its ossification, I leave out of account. The present is our decadence, our moment of decline.

Just as the judge of the individual man is his ideal of the man-to-come, so the judge of the individual nation is its ideal of its own national future, when its specific stream will flow into the sea of common humanity.

I confront my unique people with its ideal of its national future and I ask: Am I of greater value or of lesser value than others? I know that I am different.

My past tells me: Serve no other Gods save the one and only God. Erect your temple in the midst of your land, in Jerusalem.

Thrice yearly shall you come to the temple to show yourself before God, to offer up your sacrifice, to thank him, to pray to him, and to serve him.

One people, one land, one temple, one law, one God.

Unity everywhere, in every breath and atom of the universe.

No temple and no altar may be erected at any other place and no sacrifices may be made elsewhere even to the one God—upon penalty of death.

The temple is, however, to serve all, all.

The stranger may come and pray. God will listen and accept the sacrifice. Whosoever calls in the name of the one God is numbered among his children. From Zion the law is to go out to all the peoples.

ער פֿאַרטיפֿט זיך אין זיך, ווײַל ער וויל זײַן זיך אין זיך געפֿינען, דאָס געפֿונענע פֿון מינדערווערטיקן רייניקן, דאָס מערווערטיקע פֿלעגן, אָנטױקלען, זיך די אָנטױקלונג פֿאַר ציל און צוועק שטעלן, און דערפֿאַר איז ער גרייט צו שטרײַטן צו קעמפֿן ביזן לעצטן טראָפּן בלוט, צו אָפּפֿערן זײַן לעבן....

בײַ דעם פֿראַצעס קוקט אויף זיך דער העכערער מענטש פֿון נאָך אַ העכערן שטאַנדפּונקט; פֿון דער הייך, צו וועלכער ער מוז, לויט זײַן נאַטור, שטרעבן... פֿון זײַן איך און ווײַטסטן פּונקט אויף זײַן לעבנסוועג.

דער אַזױ פֿאַר געשטעלט ער איך איז זײַן אימפּעראַטיוו, זײַן ריכטער. ער איז נישט באַנקראַט, און די פֿאַרגאַנגענהייט גיט אים נאָר דאָס מאַטעריאַל צום זיך ערקענען, ער ליקווידירט זײַן לעבן נישט, און זײַן איך אין דער קעגנ־וואַרט איז נישט זײַן ריכטער און שאַצער — זײַן איך אין דער צוקונפֿט איז זײַן שטרעבן און גלויבן און דער רעכטפֿאַרטיקער פֿון זײַן לעבן....

דאָס זעלבע מיט פֿעלקער....

זוך איך מײַן ייִדישקײט, זוך איך עס פֿאַר מיר, זוך איך עס אין דער צוקונפֿט, אויפֿן גרונט פֿון מאַטעריאַל אין דער שעפֿערישער פֿאַרגאַנגענהייט.... די קעגנױאַרט, דאָס „געלערנטע חומש מיט רשי“ לאָז איך אַרויס — דאָס איז אונדזער דעקאָדאַנס, אונדזער אָפּפֿאַל.

איז דער ריכטער פֿון איינצלעם מענטש זײַן איבערמענטש; און דער ריכטער פֿון דער נאַציע נישט קיין אַנדערע נאָר די נאַציאָנאַלע צוקונפֿט — איר שטראָם, ווען ער פֿליסט אַרײַן אין ים, אין דער פֿרײַער מענטשהייט אַרײַן.... פֿאַר דער נאַציאָנאַלער צוקונפֿט שטעל איך די אייגנאַרט פֿון מײַן פֿאַלק (האַט ווער אַן „אַתּה“, זײַן „אַתּה בחרתנו“) און פֿרעג:

בין איך מינדער־אַדער מער־ווערטיק?

אַז נישט גלײַך, דאָס ווייס איך. —

מײַן פֿאַרגאַנגענהייט דערמאַנט:

וועסט נישט דינען קיין אַנדערע געטער, נאָר דײַן איינציקן גאָט. אין מיט פֿון דײַן לאַנד, אין ירושלים, וועסטו זײַן טעמפל שטעלן. דרייַ מאָל אין יאָר וועסטו צום טעמפל קומען, פֿאַר גאָט זיך באַױבונן, אים

דײַן אָפּפֿער גענענען, אים דאַנקען, בעטן און דינען....

איינ פֿאַלק, איין לאַנד, איין טעמפל, איין געזעץ, איין גאָט....

און אַלץ ווערט פֿאַרמירט צוואַמען, אין איין אַטעם....

ערגעץ אַנדערש טאָר קיין טעמפל נישט זײַן און קיין מזבח. ערגעץ אַנדערש, ווען אויך דעם איינציקן גאָט, טאָר קיין קרבן נישט ווערן גענענט, קיין ווירױך אויף דער פֿאַן גערייכערט — דאָס ווערט באַשטראַפֿט מיט טויט!

און דאָך איז פֿאַר אַלע דער טעמפל....

מעג קומען דער פֿרעמדער און בעטן, גאָט וועט צולייגן זײַן אויער און זײַן אָפּפֿער באַױויליקן, און ווער עס וועט רופֿן דעם נאָמען פֿון איינ־

The Jewish national idea—a world-idea.

Do other peoples have it?

Do the Germans, French, English, Russians, and other European peoples have a national world-ideology, a national world-religion, or national world-ideals?

We do have German philosophy, meaning philosophic books written in German for Germans, but not a German philosophic idea for world-happiness.

There are French ideals, but for the French nation only: France is to be great, powerful, adored, and to bask in glory.

There are ideals for England: "I am to be the factory and the whole world my market."

Other nations have similar ideals, every one of the European nations.

They are all so-called Christian nations, but they have neither produced Christianity nor have they been united by it. Christianity was either imposed upon them by force or they may have accepted it voluntarily. It did not spring from their brain. It did not sprout from their blood.

They are peoples who have been subjugated by the church. This superimposed religion, Christianity, swims about on the surface and does not penetrate into the core of their souls. It has no real relation to their daily existence. It is not a social experience. It is merely a faith. It is a key to open up a heaven after death and not a key with which to force open the portals of this life. It is an affair of the other world and does not apply to this earth and to earthly conduct. It is a negation of work and progress here and now.

Christianity is a creed and not an inner urge. It is a denial of this world, a severance from reality, an abdication, a means of redemption from life and not of salvation in life.

It is therefore carried aloft, like a cloak covering the surface of existence. Below this Christian covering, there dominate Roman law, Greek art, European technology.

To these four streams of culture, a fifth is added: the specific nationality, which justifies all crimes against other nationalities in the name of patriotism.

Hence, if a European nation seriously wants to liberate itself, it must first get rid of the clerical covering, the international church. If such a nation is to progress in this world, it must first renounce the superimposed heaven and the superimposed religion.

ציקן גאט, דער איז זיין קינד ... און פון ציון גייט ארויס דאס געזעץ פאר פֿעלקער ...

די נאציאנאלע — וועלט-אידעע!

האָבן עס אַנדערע פֿעלקער?

האָבן דניטשן, פֿראַנצויזן, ענגלענדער, רוסן און אַנדערע אייראָפּעיִשע פֿעלקער אַ נאציאָנאלע וועלט-אַנשויונג, אַ נאציאָנאלע רעליגיע? אַדער נאציאָנאלע וועלט-אידעאלן?

פֿאַראַן „דניטשע פֿילאָסאָפֿיע“, דאָס הייסט: פֿילאָסאָפֿישע ביכער, געשריבן פֿאַר דניטשן אויף דניטש ... קיין דניטש-פֿילאָסאָפֿישע אידעע איז נישט פֿאַראַן.

פֿאַראַן פֿראַנצויזישע אידעאלן פֿאַר און צוליב דער פֿראַנצויזישער נאצייע: גרויס זאָל זיין פֿראַנקרײַך און צעשפּרייט, און גערימט, באַדן זאָל זי זיך אין גלאַנץ ...

פֿאַראַן אידעאלן פֿאַר ענגלאַנד: איך די פֿאַבריק, די גאַנצע וועלט מוזן מאַרק!

און אזוי אַלע ... אַלע ...

קריסטן זענען זיי ...

האַט זיי דאָך דאָס קריסטנטום נישט פֿאַראייניקט. זיי האָבן זייער קריסטנטום נישט באַשאַפֿן; מען האָט עס זיי אַנגעוואַרפֿן מיט גוואַלט, אַדער זיי האָבן עס גערנוויליק אַנגענומען. עס איז נישט אַרויסגעשפּרונגען פֿון זייערע געהירן, נישט אַרויסגעשפּראַצט פֿון זייער געבליט ...

דאָס זענען פֿעלקער פֿון קלויסטער באַצווונגען ...

שווימט דאָס פֿרעמדע אַרום פֿון אויבן און קומט נישט אין תּוך פֿון דער נשמה אַרײַן ... האָט עס מיטן ווירקלעכן לעבן קיין מגע ומשא נישט; עס ווערט אויס סאַציאַלע דערשטונג. עס ווערט „גלויבן“ ... עס ווערט אַ שליסל אויפֿצופֿענען דעם הימל נאָכן טויט, נישט צו באַצווונגען דאָס לעבן, עס איז „מלכות השמים“, נישט ערד און נישט לעבן אויף דער ערד; עס פֿאַרלייקנט אַרבעט און אַנטוויקלונג ...

עס איז גלויבן, נישט ווילן; עס איז אַפּזאָגן זיך, אַפֿ-שיידן, אַוועקגיין; אויסלייזן זיך פֿון לעבן, נישט פֿאַרן לעבן ...

טראַגט מען עס אויבן, איבערן לעבן, ווי אַ מאַנטל; אינעם לעבן, אונטערן מאַנטל רעגירט דאָס רוימישע רעכט, די גריכישע קונסט, די אייראָפּעיִשע טעכניק ...

פֿיר פֿאַרשיידנאַרטיקע קוועלן פֿון רעכט — די פֿינפטע איז די נאציאָנאַל-נאַליטעט וואָס הייליקט שוין אַלע פֿאַרברעכנס קעגן אַנדערע אַלס — פֿאַטריאַטיזם ...

און דעריבער, וויל זיך אַן אייראָפּעיִשע נאצייע ווירקלעך באַפֿרענען, מוז זי זיך צו אַלעם ערשטן באַפֿרענען פֿון אינטערנאַציאָנאַלן קלויסטער ... וויל זי פֿראַגרעסירן אין לעבן, מוז זי זיך אַפּזאָגן פֿון הימל, פֿון רעליגיע ...

We Jews, on the other hand, a people without territory, without a common language, with an urge for culture, yes, even when deprived of culture, we as "a nation—and nothing more" would amount to nothing.

And how easy it is to go away from nothing!

VI OTHER WAYS

The struggle between us and the others is not academic. It is real.

Only a superficial person can fail to see the connection between cultural eras and a world-ideology.

The world, seen through Jewish eyes, is an organic unity bound together by a common force. It is, therefore, a morally responsible world.

The world, seen through heathen eyes, consists of epileptic, accidental, mysterious, or revealed forces. These forces are not subject to a universal will and are therefore without any moral responsibility.

On the road from heathendom to Judaism, there is much debating and generalizing, until mankind conceives of gods and demi-gods, with the world as a battleground of conflicting divinities. The strongest of these is Jupiter. He emerges as the victor. Nevertheless, each of the other deities retains a voice; each interferes; each in his own time and place, in his own temple and on his special day, lays down the law and his own moral system.

The nearer one comes to Judaism, the more does idolatry disappear outwardly. The divine symbols, carved on wood or cut into stone or painted on walls and on canvas, are destroyed and reduced to dust. The world, however, continues to be ruled by hundreds of legal and moral codes. Not a single national philosophy except the Jewish has attained to unity in all aspects of life.

Not a single other nation submits at heart to the one and only God.

Compared to the Jewish concept of the world, all other philosophies are provincial, local, for domestic use only, restricted to home consumption.

Our slogan today is, therefore, renaissance!

מיר — א פאלק און באזיך, און אן איינהייטלעכער שפראך, מיט א דראנג נאך קולטור און נאך אן קולטור, מיר — אלס „נאצייע און נישט מער“, זענען מיר גאר נישט!
און ווי לנכט איז פון גארנישט אוועקצוגיין? ...

6

נאך וועגן

נישט קיין אקאדעמישער שטרניט ווערט צווישן אונדז און אנדערע גערט פירט.

נאר אן איבערפֿלעכלעכער מענטש זעט נישט דעם צוזאמענהאנג צווישן קולטור־מאמענטן און וועלט־אנשויונג.

די וועלט, מיט ייִדישע אויגן געזען, איז אן ארגאניש צוזאמענגעבונדענע, ארגאניזירטע און דעריבער מאַראַליש פֿאַראַנטוואַרטלעכע וועלט.

די וועלט, מיט הייִדישע אויגן געזען, איז אן עפֿילעפטיק, צעוואַרפֿענע, באַהאַלטענע און אַפֿענע קרעפֿטן וואָס פֿאַלן קיין געזעץ נישט אונטער און וועלכע מען קאָן דעריבער קיין מאַראַלישע פֿאַדערונגען נישט שטעלן.

אויפֿן וועג פֿון הייִדנטום צום ייִדישקייט ווערט אינטעגרירט, גענעראַלי־זירט ... קומט מען צו געטער און האַלבע געטער. ווערט די וועלט אַ שלאַכט־פֿעלד צווישן זיי. הייסט דער שטאַרקערער, דער זיגערישער — יופֿיטער, אַ דעה אָבער האַבן אַלע, אַלע מישן זיך אַרײַן, איז יעדער גאַט אין זײַן צײַט אָדער אויף זײַן אָרט, אין זײַן טעמפל אָדער אין זײַן טאַג — געזעץ און אימ־פֿעראַטיוו.

איז, ווינטער און נעענטער צום ייִדנטום קומענדיק, דאָס געצנטום אוי־סערלעך געפֿאַלן, די געטער־סימבאָלן, אין האַלץ געשניצט, אין שטיין אויס־געהאַקט, אויף ווענט און לײַונט געמאַלט, זענען צעשטערט און צעשטויבט גע־וואָרן — פֿון הונדערטער אימפֿעראַטיוון ווערט דאָך געפֿירט די וועלט ... צו קיין איינהייט איז אויסער דעם ייִדנטום קיין איינציקע נאַציאָנאַלע וועלט־אנשויונג נישט געקומען ...

קיינער וואַרפֿט זיך דעם איינציקן נישט אונטער.
זענען זיי אַלע קעגן דעם ייִדישן — פֿראַווינציאַליזמען, היימיש, אויף אייגן געברויך, געבאַקענע פֿילאָסאָפֿיעס ... קאָן זיך די העכערע אידעע דער נידעריקערער נישט אונטערגעבן, דאָס העכערע בלוט אינסטינקטיוו מיטן נידעריקערן נישט מישן ...
איז דאָס געשרי: רענעסאַנס!

Let me utter my word freely, let me work and create cultural values in harmony with my world-view. I, the Jew, gave you so much formerly, let me give you of myself once more.

The battle between us is not restricted to any one place. It is a long time since we left the cradle of our national life. Willingly or unwillingly, we became a world-people. The conflict does not hence rage within any one boundary but is worldwide in scope.

We do not wage war against this people or that or against a coalition of several peoples. We face each other as Jews and Gentiles, Jewish will and Gentile will.

Jews, monotheistic by religion and monistic in their thinking, cannot mingle with others who have not yet attained this level of feeling and thinking. Jewishness cannot submit to a less advanced form of civilization. It must struggle for the right to create a world-culture according to its light.

Scholars, whose training lies outside of the Jewish orb, come to us and offer us gratuitous advice.

For a long time our mouths were shut and our hands tied. We could neither talk nor work. We were advised to go to others and to beg crumbs of others. We were told to assimilate. Why set up our own workshop?

If I have my own evaluation of good and evil, they advise me to change my standard of values.

If I fight for my concept of truth, they laugh at my so-called mission.

But the greatest danger to our people now accrues from two groups: those who are too rash in promising and those who succumb too easily to exaggerated pessimism.

The former told us: "Your home is open, tomorrow I'll give it to you!" And when the morrow came and the home was not opened up to us, many fled in despair from our midst, having lost their hope for salvation.

The latter tell us: "What you build in the diaspora is built on quicksand and water, the wind carries it away." Hence, many give up building and turn to foreign cultures and foreign values. When the foreign nationality insists that, as condition of admittance, you acknowledge that the Messiah and Redeemer has already come, you ponder: "Perhaps it would be wiser to abdicate."

לאזט מיך פֿרײַ רעדן מײַן וואָרט, פֿרײַ אַרבעטן און קולטורװערטן באַ-
שאַפֿן לױט מײַן וועלט־אַנשױונג, איך האָב אײַך אַ מאָל אַזױ פֿיל געגעבן
לאַזט מיך נאָך אַ מאָל געבן.

און נישט אויף אַ באַשטימט אָרט ווערט דער שטרײַט געפֿירט. מיר האָבן
שוין לאַנג די נאַציאָנאַלע קינדערוויג פֿאַרלאָזט; גערן אָדער נישט גערן, אַ וועלט־
פֿאַלק געוואָרן. נישט באַגרענעצט איז דער קאַמף, אַ וועלטקאַמף איז ער!
און נישט מיט דעם אָדער יענעם פֿאַלק פֿירן מיר אים, און נישט מיט
אַ קאַאַליציע פֿון אייניקע פֿעלקער. יידן און גוים שטייען זיך אַקעגן, ייִדיש
בלוט און גוים בלוט. ...

קאָן זיך דאָס ייִדישע בלוט וואָס איז אין דער רעליגיעזער פֿאַרעם מאַנאַ-
טעיִסטיש, אין דער פֿילאָסאָפֿישער מאַניסטיש, מיט אַנדער בלוט נישט
מישן; קאָן אַ העכערע וועלט־אַנשױונג דער נידעריקערער זיך נישט אונטערגעבן,
מוז זי שטרײַטן אום דאָס רעכט איר אייגענע וועלטקולטור צו שאַפֿן.
קומען די אין דער פֿרעמד געלערנטע און האָבן לייכטע עצות; לייכטע,
ווייל אייבערפֿלעכלעכע. ...

האַט מען אונדז איבער אַ לאַנגער צײַט דאָס מויל פֿאַרמאַכט, די הענט גע-
בונדן, נישט רעדן געלאָזט, נישט אַרבעטן. ראָט מען אונדז: גיי און בעטל...
אַסימיליר זיך, הייסט עס; נאָך וואָס אַ באַזונדער ווערקשטעל?
האַב איך מײַן אַפּשאַצן פֿון שלעכט און גוט, ראָט מען מיר: שאַץ איבער
די ווערטן!

שטרײַט איך פֿאַר מײַן אמת — לאַכט מען אויף מײַן „מיסיע“.
אַם געפֿערלעכסטן אָבער זענען: איבערגעאײַלטע צוזאַגן און
איבערגעטריבענער פעסימיזם. ...

דײַן היים איז אָפֿן, מאַרגן גיב איך זי דיר!
און אַז דער מאַרגן איז געקומען און די היים האָט זיך נישט געעפֿנט,
זענען מאַנכע אַנטלאָפֿן פֿון אונדז, מער קיין האַפֿענונג אויף רעטונג נישט
געהאַט. ...
אָדער:

וואָס איר מאַכט אין דער פֿרעמד, איז געבויט אויפֿן וואַסער, געבויט
אויף זאַמד, דאָס טראַגט אַוועק דער ווינט. ...
ווערט מען אַפּהענטיק, זוכט מען פֿרעמדע קולטורן, פֿרעמדע גיטער. און
שטעלט יענער אַ באַדינג: זײַ מודה, אַז משיח איז געקומען, טראַכט מען:
דער קליגערער טרעט אַפּ. ...

VII CONCLUSION

Now, I am not advocating that we shut ourselves up in a spiritual ghetto. On the contrary, we should get out of such a ghetto. But we should get out as Jews, with our own spiritual treasures. We should interchange, give and take, but not beg.

Ghetto is impotence. Cultural cross-fertilization is the only possibility for human development. Humanity must be the synthesis, the sum, the quintessence of all national cultural forms and philosophies.

7

אויספיר

איך רעד נישט פֿון פֿארשליסן זיך אין אַ גנטיקן געטאָ. מען זאָל אַרױס פֿון געטאָ, נאָר מיט אייגענעם גנסט, מיט אַן אייגן גנטיק פֿאַרמעגן און טוישן; געבן און נעמען, נישט בעטלען.
געטאָ איז אימפּאַטענץ: קולטור-קריזיקונג — די איינציקע מעגלעכקייט פֿאַר דער מענטשלעכער אַנטוויקלונג. זאָל קומען דער מענטש, מוז ער זיין דער סינטעז, דער סך-הכל, די קווינטעסענץ פֿון אַלע נאַציאָנאַלע קולטור-פֿאַרמען און וועלט-אַנשויונגען.